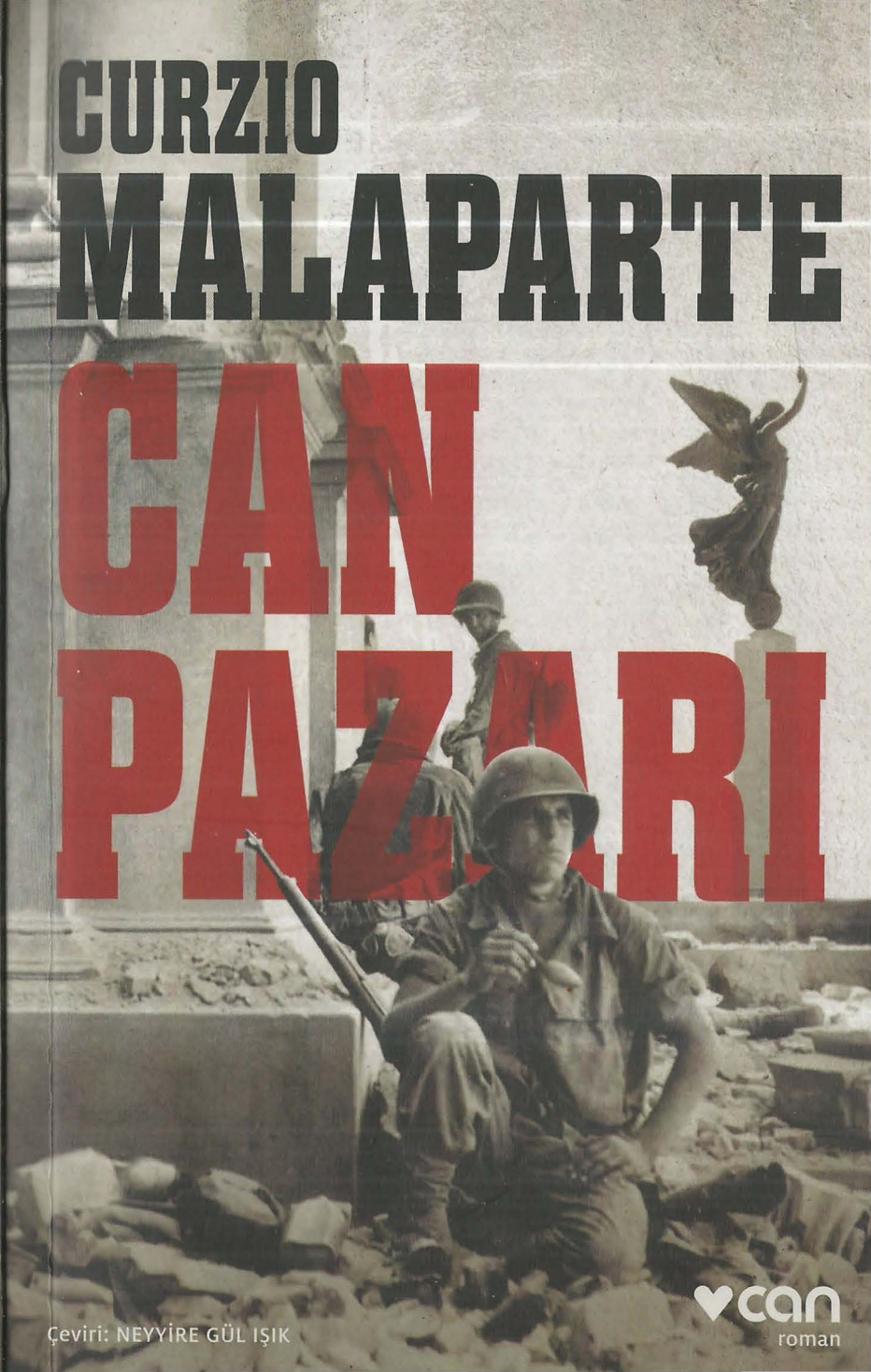
CURZIO MALAPARTE

CAN PAZARI

CURZIO
MALAPARTE
CAN PAZARI

Çeviri: NEYYİRE GÜL IŞIK

can
roman

CURZIO MALAPARTE

CAN PAZARI

La pelle, Curzio Malaparte
© Eredi Curzio Malaparte, İtalya
© 2016, Can Sanat Yayınları A.Ş.
Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: Ocak 2016, İstanbul
Bu kitabın 1. baskısı 2000 adet yapılmıştır.

Yayına hazırlayan: Nükhet Polat

Düzelti: Burçak Başpınar
Mizanpaj: M. Atahan Sıralar

Kapak tasarımı: Utku Lomlu / Lom Tasarım (www.lom.com.tr)

Kapak baskı: Azra Matbaası
Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi D Blok 3. Kat No: 3-2
Topkapı-Zeytinburnu, İstanbul
Sertifika No: 27857

İç baskı ve cilt: Ayhan Matbaası
Mahmutbey Mah. Devekaldırımı Cad. Gelincik Sokak No: 6 Kat: 3 Güven İş Merkezi, Bağcılar, İstanbul
Sertifika No: 22749

ISBN 978-975-07-2995-9

CAN SANAT YAYINLARI
YAPIM VE DAĞITIM TİCARET VE SANAYİ A.Ş.
Hayriye Caddesi No: 2, 34430 Galatasaray, İstanbul
Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33
canyayinlari.com
yayinevi@canyayinlari.com
Sertifika No: 31730

CURZIO MALAPARTE

CAN PAZARI

ROMAN

İtalyanca aslından çeviren

Neyyire Gül Işık

can

Curzio Malaparte'ın Can Yayınları'ndaki diğer kitabı:

Kaputt, 2014

CURZIO MALAPARTE, 1898'de Prato'da doğdu. Birinci Dünya Savaşı'na gönüllü olarak katıldıktan sonra gazeteciliğe başladı. 1940'lara kadar faşizmi benimseyen Malaparte'nin 1931'de ilk olarak Fransızca yayımlanan, *Hükümet Darbesi Tekniği* (1955) adlı kitabı büyük yankı uyandırdı. 1940'larda faşizmi reddetti ve partiden atıldı. İkinci Dünya Savaşı sırasında Müttefik ordularında görev aldı. Savaşı konu aldığı gerçekçi romanları *Kaputt* (1944) ve *Can Pazarı* (1950) ile uluslararası üne kavuştu. Malaparte, üç gerçekçi oyun kaleme aldı: Marcel Proust'un yaşamını konu alan ve 1948'de sahnelenen *Du côté de chez Proust* (Proust'un Semtinden), Karl Marx'ın yaşamını konu alan ve 1949'da sahnelenen *Das Kapital* (Kapital), Rus işgali altında Viyana'daki yaşamı anlatan ve 1954'te sahnelenen *Anche le donne hanno perso la guerra* (Kadınlar da Savaşı Yitirdi, 1965). Malaparte, 1957'de Roma'da öldü.

NEYYİRE GÜL IŞIK, Ankara'da doğdu. Yükseköğrenimini Floransa Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü'nde tamamladı. İÜ Edebiyat Fakültesi'nde İtalyan Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı ile İspanyol Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı'nda öğretim üyeliği yaptı. Gasset, Svevo, Ibáñez, Goytisolo, Sciascia, Tabucchi gibi yazarların eserlerini dilimize kazandırdı. Yaşar Kemal'in *Sarısıcak* adlı kitabı ile Nâzım Hikmet'in *Memleketimden İnsan Manzaraları*'nı İspanyolcaya çevirdi; *İspanya: Bir Başka Avrupa* adlı bir kitap yayımladı. Halen Complutense Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde Türk Dili ve Edebiyatı dersleri veriyor.

Sunuş

İkinci Dünya Savaşı'na subay olarak katılan Curzio Malaparte, yenilen, ezilen, darmadağın olan Avrupa toplumlarının trajik durumunu, binlerce yıllık bir uygarlığın onulmaz bir yıkıma uğratılışını kendi tüyler ürpertici, ibret verici deneyimlerine dayanarak, bir roman ve deneme yazarının gözüyle ikinci kez hikâye ediyor.

Çoğu eleştirmen ve okur tarafından ünlü yazarın başyapıtı olarak görülen *Can Pazarı* (*La pelle*)[1] savaştan sonra, 1949'da yayımlanmış, Avrupa'da derhal büyük ilgi ve beğeni toplamış, onun yanı sıra Papalık'ın "Yasak Kitaplar Listesi"nde yer alıvermişti: Gerçeklerin karşısında duracak gücü ve esini bulamamış olan din yetkilileri onların çiğ çiğ dile getirilmesini müstehcen bulmuştu.

Savaşın ilk "romanı" *Kaputt*'ta[2] olaylar Nazi Almanya'sının Rusya topraklarına saldırıları, işgali, duraklayışı çerçevesinde, 1941-1943 yılları arasında Ukrayna ve Finlandiya cephelerinde, daha çok da cephe gerisinde gelişiyordu. *Can Pazarı*'nda ise Malaparte, İtalya'da savaşın sonuçlanışını, 1943 Eylül'ünden 1944 Mayıs'ına kadar olup bitenleri anlatıyor: Başka hiçbir yazarın yapmadığı bir biçimde, çok yönlü olarak, tutkulu, vurucu, çarpıcı bir dille, çevresini acımasız gözlemlerle hırpa-

1. Dilimizde tam karşılığı deri, ten, dolayısıyla can olan bu başlığı, bazı bölümlerinin kısaltılmış çevirisini yayımlamış bulunan (Varlık Yayınları, İstanbul, 1950) Yaşar Nabi'nin uygun gördüğü başlıkla sunuyoruz. (Ç.N.)

2. Çev. Neyyire Gül Işık, Can Yayınları, İstanbul, 2014. (Ç.N)

layarak, aynı zamanda acıdan ve merhametten titreyerek. O arada Toscana'lıların geleneksel amansız alaycılığıyla kimseden sözünü esirgemiyor: ne galiplerden, ne mağluplardan, ne dünün zorbalarından, ne de tehlike geçtikten sonra yeraltından fırlayıp, "Yaşasın özgürlük!" diye haykırmaya fırsat kollayan yarının "kahramanları"ndan.

Yazar iki kişilik arasında bölünmüş gibi: bir yanda günbegün, saatbesaat olayları çaresizlik içinde yaşayan, elinden geleni yapan ve yaptıklarının yetersizliğinin, yararsızlığının bilincindeki subay, öte yanda onların öncesini anan, sonrasını düşünen, irdeleyen, yargılayan ve kendini aynı oranda çaresiz duyan yazar. O ikircikli konum, doğrudan doğruya kendi ülkesi İtalya'nın savaştaki sorumluluğundan, uzak ve yakın geçmişi ile günü arasındaki çelişkiden, müttefikleri karşısındaki ikircikli, çelişkili, güvenilmez tutumundan kaynaklanıyor. Bu yapıt, hayıflanmanın, kahırlanmanın, utancın, aynı zamanda tarihin ve kültürün bilincinden gelen gururun öyküsü.

Can Pazarı'nın gerisindeki tarihsel olayları anımsatalım. Yirmi yılı aşkın faşizm döneminde Mussolini'nin saldırgan sömürgeci imparatorluk hayalleri peşinde sürüklenen İtalya, otuzlu yıllarda Nazi rejimini yapılandıran Hitler'e esin kaynağı olmuştu, ardından Nazi Almanya'sıyla Çelik Pakt'ı oluşturarak Avrupa'yı ikinci kez yerle bir edecek olan savaş çılgınlığının başlıca sorumlularından biri haline gelmişti. Halkının aslında hiç benimsemediği büyük çatışma patlak verdikten sonra ülke acınası, gülünç bir konumda kalmış, Alman buyruğu altında çaresizlik içinde, yetersiz donanımla, cepheden cepheye savrulur olmuştu. Almanlar savaşa geleneksel militarizmleri doğrultusunda bağnaz, katı, amansız bir milliyetçilikle, bilinç ve disiplinle hazırlanarak girmişlerdi, orduları ve donanımları onunla orantılıydı, İtalyanların milliyetçiliği ise parlak tumturaklı söylevlerden öteye geçmiyordu; insancıldılar, kişisel geçim dertlerine düşmüşken savaşa zorla sürüklenmişlerdi, bireysel kahramanların eksik olmadığı orduları Nazilere oranla hayli cılız kalıyor, Mihver'in zayıf yanını oluşturuyordu.

Müttefikler o durumdan yararlandılar. Almanların ürkütücü ilerleyişi Ukrayna Cephesi'nde duraklamışken, 9 Temmuz 1943'te, bir ucu ABD'de bulunan yerel mafya ağından da

yararlanarak Sicilya'ya çıkarma yaptılar, yöre halkınca kurtarıcı sayılarak sevinçle karşılandılar. Mussolini'nin ve faşist dikta rejiminin yazgısı belli olmuştu artık. İtalya kralının gönderdiği general ve diplomatlar Lizbon'da büyük bir gizlilik içinde Müttefik yetkililerle toplantı yaptılar, 8 Eylül'de ülkenin teslimini içeren ateşkes anlaşmasını imzaladılar. Kral, Mussolini'yi hükümet başkanlığı görevinden alıverdi, yerine Mareşal Badoglio'yu atadı. İtalyan ordu birlikleri silahlarını bırakma emrini alarak, şaşkınlık ve kargaşa içinde dağıldılar; kimileri yeni Müttefikler'e silahlarını teslim edip onların komutasına girdi, kimileri evlerine döndü, kimilerinin de dönecek ne evi ne olanağı vardı artık, başıbozuk askerlere dönüşerek oldukları yerde öylece kalakaldılar.

Almanlar ise dost bildikleri İtalya'da geceden sabaha işgalci durumuna düştüler. İtalya imzaladığı ateşkes anlaşmasıyla Müttefikler'e teslim olmuş, onlarla işbirliğini kabul etmişti; bunun sonucunda ordusu ve halkıyla, "kurtarıcı" niteliğiyle gelen Amerikan ve İngiliz orduları ile o güne değin müttefik olarak konuşlandıkları toprakları "savunan" Alman kuvvetleri arasında kaldı. Almanlar serüvensi bir harekât yaparak dostları Mussolini'yi yeni hükümetin elinden kurtardılar, ona Kuzey'de, Milano yakınlarında faşist "Salò Cumhuriyeti"ni kurdurtup, birkaç ay daha dayanmasını sağladılar. Kendileri Müttefik kuvvetlerine karşı beklenmedik bir şiddetle direnirken, İtalyanların o ihanetini asla bağışlamayacak, halktan her fırsatta acımasızca öç alacaklar, halk da fırsat buldukça, umutsuzluğun verdiği güç ve esinlediği vahşice yordamlarla karşılığını verecekti. Ülkede kardeşin kardeşi vurduğu bir iç hesaplaşma patlak verecek, Orta ve Kuzey İtalya'da Müttefikler'le ihtiyatlı bir işbirliğine giden solcu partizan bölükleri, faşistlerin sonunu kendi elleriyle getireceklerdi.

Müttefikler ülkenin yeni hükümetinin teslimini ve işbirliğini sağlar sağlamaz, hemen 9 Eylül'de Napoli'nin güneyinde, Salerno kıyısına çıkarma yaptılar, ardından Napoli'ye, aylardır bombardımanlarıyla yerle bir ettikleri Akdeniz'in o binlerce yıllık kültür ve uygarlık merkezine doğru ilerlediler. Ancak Almanların şiddetli direnişiyle karşılaştılar: İlkin yeniden denize dökülmemek için kıyıya sıkı sıkı tutundular, ardından sayısal ve teknolojik güçlerinden yararlanarak ilerleyebildiler; ama

Sicilya'da olduğu gibi, ancak ağır ağır. O arada cephe gerisinde sivil halkın durumu dehşet vericiydi: Napolililer, "kurtarıcıları"nın bir an önce gelmesini beklerken, bombaların altında, dünkü müttefikleri, yeni düşmanları Almanlarla boğaz boğaza sokak çarpışmalarına giriştiler.

Mussolini devrilip İtalya taraf değiştirdiğinde, Yüzbaşı Malaparte İsveç'te, Finlandiya Cephesi'ndeyken yakalandığı ağır hastalıktan yeni toparlanmaktaydı. Haberi alır almaz ülkesine döndü, Capri Adası'ndaki evinde Müttefikler'in Napoli'ye varmalarını bekledi. 1943 Kasım'ında Amerikan Yüksek Komutanlığı'nda irtibat subayı olarak göreve başladı, o görevi savaşın sona ermesinden sonra 1946 Mart'ına değin sürdürecek, Roma'ya Amerikan ordusunun zaferle girişine tanık olacak, Toscana'da İtalyan direnişçilerle omuz omuza çarpışacak, kendi doğduğu Prato kentine kurtarıcı yabancılarla birlikte dönecekti.

Yazar *Can Pazarı*'nda o dönemin öyküsünü anlatıyor, arada yer yer ayraçlar açarak faşizm döneminde sürüldüğü ıssız Lipari Adası'nı, belleğini zorlayan Ukrayna Cephesi'nin tüyler ürpertici anılarını da aktarıyor.

Yapıtın başlangıcı, sonu ve çoğu bölümü "Napoli gezegeni"nde geçiyor, *Kaputt*'tun son bölümünde de görüldüğü gibi, kendine özgü bir âlem orası: Vezüv Yanardağı'nın dibinde açılan, büyüleyici güzellikteki düşsel doğa sahnesinde, iki bin yılı aşkın bir tarih süresince üst üste katmanlaşmış uygarlıkların artığı, o kültürlerin izlerini hâlâ taşıyan, peş peşe yabancı egemenlikler altında esaret konusunda deneyim kazanmış bir halk, daha doğrusu orta sınıfın kaçıp terk ettiği kentte can pazarında yaşayan garibanlar, ayaktakımı ve yarı yıkılmış saraylarında tutunmaya çabalayan geleneksel soylular. Yazar, Napoli'de tüm İtalya'nın, hatta Avrupa'nın örneğini gördüğünü birçok kez yinelemekle birlikte, aslında okurun önüne sürdüğü toplumsal tablo, halkın işgalciler karşısındaki tepkileri, başka ülkelerde, hatta İtalya'nın başka bölgelerinde, Toscana ve Lombardiya'da görülenlerden hayli farklı. Kendi aralarında siyasal hesaplaşmalara girmiyorlar Napolililer; yalnızca kurtarıcılarına kul köle olarak, durumdan kendilerince yararlanmanın yolunu bularak, hayatta kalmaya bakıyorlar.

Savaşın çarpıcı çelişkilerini unutulmaz tablolara dönüştürerek sunuyor Malaparte. Anlatı kurtarıcıların getirdiği "veba" eğretilemesiyle açılıyor. Günün olaylarını sürekli tarihsel-kültürel göndermelerle bezeyen –ve ağırlaştıran– yazarın zihninde İtalyan yazınının 14. yüzyıldaki büyük kurucusu Boccaccio'nun etkisi kendini duyuruyor. Boccaccio *Decameron* öykülerini 1348'de Floransa'yı kasıp kavuran veba salgınının çerçevesinde yerleştirir, salgını tüm toplumsal ve ahlaksal değerleri yok eden, dolayısıyla bireylerin göreneksel kurallara sığmayan davranışlarını açıklayan, haklı gösteren bir afet olarak anlatır. Malaparte'nin anlatımında ise veba, dört yıllık savaş felaketinde tüm varlıklarını yitirdikten sonra hayatta kalabilmiş mağlupların geçimlerini çıkarabilmek uğruna yuvarlandıkları ahlaksal uçurumun eğretilemeli adı oluyor. "Kurtarılmış" Napoli, her türlü ar ve hayâ duygusunun yitirildiği, yine de geleneksel dinsel inançlardan ve batıl inanışlardan kopmaksızın, her şeyin satılığa çıkarıldığı bir can pazarı: Ten pazarı demek belki de daha uygun düşecek.

O dehşet ve ibret veren tabloyu Malaparte çoğul, insancıl bir bakış açısından seyrediyor: iyilerle kötüler arasına kesin, katı sınırlar çizmeyi reddediyor, iyileri melek, kötüleri şeytan saymıyor, derin bir acıma ve anlayışla yaklaştığı ahlak uçurumunda etik değerleri kendince canlandırmayı amaçlıyor. Calvino'nun deyişiyle, "cehennemin ortasında cehennem olmayan"ı[1] araştırıyor, adsız kahramanları yüceltiyor, yalnızca anlayışsızları, acımasızları, fırsatçıları yerin dibine geçiriyor. Umutsuzluğun ortasında yine de umudun izini sürüyor, ikisinin arasında mekik dokuyor çaresizlikle.

O arada okurun belleğinden silinmeyecek tablolar çiziyor: Napolililerin gündelik yaşam kavgasından kesitler, Cassino'daki Alman savunma hattının önünde aylarca duraklayan Amerikan birlikleri, Vezüv'ün patlayışı, Müttefik ordularının zaferle Roma'ya girişi, Floransa'da sokak çarpışmaları, çocuk yaştaki faşistleri gözünü kırpmadan kurşuna dizen partizan, kentin koruyucusu sayılan ve artık sönmüş yanardağın kraterine tırmanan dinsel alay o tablolardan birkaçı.

1. Italo Calvino, *Görünmez Kentler*, çev. Işıl Saatçıoğlu, YKY, İstanbul, 2015, s. 204. (Y.N.)

Alaycı Toscana'lının hınzırca, gururla gülümsediği de oluyor: özellikle iyi niyet dolu Amerikalıların binlerce yıllık Avrupa kültüründen yana sergiledikleri safdilce bilgisizlik, İtalya'nın tarihsel ve sanatsal enginliğinden habersizlikleri karşısında. Ama yalnızca belirip kaybolan anlar bunlar: Toplu trajedinin karabasanı çok geçmeden komediyi siliveriyor. Sonuçta ta okyanus ötesinden gelip hepten yabancısı oldukları bir dünyayı kurtarmak için canlarını ortaya koyan, dolayısıyla sevgi ve minneti hak eden galipler onlar; Avrupalılar ise kendi siyasetçilerinin ve halklarının çılgınca hatalarından ötürü mağlup konumundalar.

Tüm bunların bilinciyle, çelişkili, karmaşık duygular içinde bocalıyor Malaparte (ve o ruhsal durumunu içtenlikle ortaya döküyor): Kuşku, utanç, mahvolan Avrupa uygarlığı karşısında hayıflanma ve özlem içinde, dün işgalci Almanların karşısında yaptığı gibi, bugün de işgalci Amerikalılar karşısında yurdunun tarihsel ve sanatsal değerlerini öne sürerek başını dik tutmaya, ülkesi adına gururunu korumaya çabalıyor. Bir İtalyan subayı olarak, kendi konumu da öyle: Dün Nazilerin sofrasında olduğu gibi, bugün Müttefikler'in sofrasında otururken de, kalemi sayesinde elde ettiği saygıya, zekice verdiği sivri yanıtlara karşın, sonuçta ikircikli bir "güvenilmez müttefik" olarak görülüyor.

Yazar o dehşet ortamında Avrupalı ve İtalyan kimliğini kültüre sığınarak korumaya çabalıyor, o kültürün simgelerini yanmış, yıkılmış, yerle bir edilmiş bir dünyanın, çevresindekilerin fark etmediği kalıntılarında izliyor: Seyrettiği –ya da yalnızca– anımsadığı bir tablo, bir süs eşyası, bir masa örtüsü, hatta bir duvarın sıvası onu tarihin, edebiyatın ya da sanatın şanlı sayfalarından birine iletiyor, çevresine gözlerini yumarak kısacık bir süre sımsıkı sarılıyor o ayrıntıya. Okurundan sabır isteyen bir yazar Malaparte: Arka planında Avrupa kültürünün derinliğini gizleyen o titiz, o ayrıntılı bakışını okurun da yorulmadan, bıkmadan izlemesini bekliyor. Upuzun, dolambaçlı gözlemlerinin sonunda ilettiği çarpıcı sonuçlar, yazarın umudu ve umutsuzluğu, ancak o yoldan ilerleyerek, çevreyi onun gözleriyle seyretmekle derinine anlaşılabilir.

Açık ya da kapalı göndermelerle, *Can Pazarı*'nın arka planında sürekli varlığını duyuran diğer İtalyan yazarı da cehen-

nemi 14. yüzyılda "hikâye etmiş" olan Dante. Yazarın, kendisi kurtarıcıların safında Milano'ya girdiğinde asılmış cesediyle karşılaştığı Mussolini'yle, sonradan, savaş bitmiş, silahlar susmuşken, bir hummanın karabasanında hesaplaşması yapıtın çözüm noktasını oluşturuyor. Malaparte o noktada, ahrette, kendisinin de işlediği günahlardan ötürü cezalandırılan ünlü kişilerle ya da dostlarıyla karşılaşan Dante'nin konumunda: bir zamanlar kendisinin gençlik aldanmasıyla Mussolini'nin ardı sıra Roma'ya yürüdüğü, sonradan, faşizmin gerçek yüzünün ortaya çıkması, özgürlüklerin kısıtlanmasıyla yolunu ayırmış olduğu bir sır değil. Dolayısıyla kendi ikircikli konumuyla da hesaplaşıyor Malaparte.

Kaputt, "savaşı sinekler kazandı!" diye noktalanır. *Can Pazarı*'nda yazarın vardığı sonuç şu oluyor: Zafer denilen şey bir yüz karası. "Kurtarılmış" Avrupa'nın enkazını seyrederken zihnini kurcalayan soru onca çilenin, onca ölünün arasında, acaba bir umut, bir insanlık umudu bulunup bulunmadığıdır. Savaş bitmiş, Vezüv'ün ateşi sönmüş, Müttefik silah arkadaşları yuvalarına dönerken, durup enkazın başını beklemekten başka verecek yanıtı yok Malaparte'nin.

NEYYİRE GÜL IŞIK
Ocak 2015

Virginia Üniversitesi'nden Albay H.Henry Cumming'in
ve 1943-1945 yılları arasında silah arkadaşlarım olan,
Avrupa'nın özgürlüğü uğruna boşu boşuna ölen
bütün yiğit, iyi yürekli, dürüst Amerikan
askerlerinin sevgi dolu anısına.

"Ve yendikleri memleketin kentine kanat geren
Tanrılara, tapınaklara saygıda kusur etmiyorlar ki
Yenmişken bu kez de kendileri yenik duruma
düşmesinler."

Aiskhülos, *Agamemnon*[1]

"Ce qui m'intéresse n'est pas
toujours ce qui m'importe."[2]

Paul Valéry

1. *Eski Yunan Tragedyaları: 1*, çev. Yılmaz Onay, Mitos-Boyut Yayınları, İstanbul, 2010, s. 22. (Y.N.)

2. (Fr.) Beni ilgilendiren şey, her zaman önemli saydığım şey değildir. (Ç.N.)

I

Veba

Napoli'de "veba" günleriydi. Her gün öğleden sonra saat beşte, PBS yani Peninsular Base Section'ın[1] spor salonunda yarım saat *punching-ball*'un[2] ve sıcak bir duşun ardından, Albay Jack Hamilton ile ben, tan sökümünden sokağa çıkma yasağı saatine değin Toledo Caddesi'ne doluşan şamatalı kalabalıkta dirseklerimizle yol açarak San Ferdinando'ya doğru yayan iniyorduk.

Yeryüzünün tüm ırklarından oluşmuş kurtarıcı orduların itip kaktığı, dünyanın tüm dillerinde ve lehçelerinde aşağıladığı solgun, pasaklı, aç, paçavralar içindeki korkunç Napoli kalabalığının ortasında, Jack ile ben temiz paktık, güzelce yıkanmıştık, iyi beslenmiştik. Avrupa'nın tüm halkları arasında, ilk kurtarılma onuru, Napoli halkına nasip olmuştu: bu denli hak edilmiş bir ödülün bayramını kutlamak için, benim zavallı Napolililerim, üç yıl süren açlıktan, salgınlardan, amansız bombardımanlardan sonra, mağlup halk rolünü oynamanın dört gözle beklenen ve imrenilen zaferini olanca yurtseverlikleriyle, canla başla üstlenmişlerdi: Evlerinin yıkıntıla-

1. Yarımada Üs Bölüğü. (Y.N.)
2. (İng.) Boks topu. (Y.N.)

rının ortasında şarkılar söylüyor, el çırpıyor, keyiflerinden zıplayıp hopluyorlardı, daha düne değin düşman olan yabancı bayrakları sallıyor, pencerelerden galiplere çiçekler yağdırıyorlardı.

Ama herkesin kaptıldığı o içten coşkuya karşın, tüm Napoli'de bir tek Napolili yoktu ki kendini mağlup saysın. O tuhaf duygunun halkın ruhunda nasıl doğmuş olduğunu söyleyemem. Şurası hiç kuşku götürmüyordu: İtalya, dolayısıyla da Napoli, savaşı yitirmişti. Bir savaşı yitirmek kazanmaktan çok daha çetindir, kuşkusuz. Bir savaşı kazanmayı herkes başarabilir ama yitirmek herkesin harcı değildir. Bir savaşı yitirmek, kendini mağlup bir halk gibi duyma hakkını elde etmeye yetmez. Yüzyılların acılı deneyimleriyle yoğrulmuş, eski çağlardan gelen bilgelikleri, yapmacıksız alçakgönüllülükleriyle, benim zavallı Napolililerim de kendilerini mağlup bir halk olarak duyma iddiasında değildi. Durumuna göre davranmamanın dik âlâsıydı bu kuşkusuz. Ama Müttefikler, bir yandan halkları özgürleştirme, diğer yandan da onları kendilerini mağlup duymaya zorlama iddiasında bulunabilir miydi? Ya özgürdüler ya da mağlup. Napoli halkını, kendini ne özgür ne de mağlup duyuyor diye suçlamak haksızlık olurdu.

Albay Hamilton'un yanında yürürken, sırtımdaki İngiliz üniformasıyla kendimi feci gülünç hissediyordum. İtalyan Kurtuluş Ordusu'nun üniformaları Britanya Komutanlığı tarafından Mareşal Badoglio'ya aktarılan, haki rengi, kullanılmış İngiliz üniformalarıydı; herhalde kan lekelerini ve mermi deliklerini gözden saklama çabasıyla kertenkele rengine, koyu yeşile boyanmışlardı. Öyle ya, El Alameyn'de ve Tobruk'ta ölmüş Britanya askerlerinin sırtlarından çıkarılmış üniformalardı. Benim montumda üç mitralyöz mermisi deliği seçiliyordu. Kazağımda, gömleğimde, donumda kan lekeleri vardı. Postallarım da

bir İngiliz askerinin cesedinden çıkarılmıştı. Ayağıma ilk geçirdiğimde tabanıma bir şey battığını hissetmiştim. İlkin, pabuca ölünün kemiklerinden biri yapışıp kalmış, diye aklımdan geçirmiştim. Bir çiviydi oysa. Sahiden ölünün kemiklerinden biri olsaydı belki de daha iyiydi: çekip çıkarması daha kolay olurdu. Bir kerpeten bulup çiviyi sökmem yarım saat sürmüştü. Diyecek yoktu doğrusu: O ahmakça savaş bizim için gerçekten iyi sonuçlanmıştı. Daha iyisi can sağlığıydı. Mağlup asker gururumuz kurtarılmıştı: Öyle ya, artık Müttefikler'in safında çarpışıyorduk, kendi savaşımızı yitirdikten sonra, şimdi onlarla omuz omuza onlarınkini kazanmak için savaşıyorduk, dolayısıyla bizim tarafımızdan öldürülmüş Müttefik askerlerinin üniformalarını giymemiz doğaldı.

Sonunda çiviyi söküp çıkarmayı ve postalı ayağıma geçirmeyi başardığımda, komutasını üstleneceğim bölük, kışlanın avlusunda toplanalı epey olmuştu. Kışla Mergellina'nın arkasında, Torretta yakınlarında, yüzyıllardan ve bombardımanlardan ötürü yıkılmış eski bir manastırdı. Manastır mimarisine uygun avlunun üç yanı, gri volkanik taştan ince sütunların üstündeki bir revakla çevriliydi, bir yanında yeşil küf lekeleriyle kaplı sarı, yüksek bir duvar vardı, üstünde kocaman siyah haçların altında, upuzun ad listeleri yazılı mermer levhalar bulunuyordu. Manastır eski bir kolera salgını sırasında cüzam hastanesi olarak kullanıştı, levhalardakiler de koleradan ölenlerin adlarıydı. Duvarın üstünde iri siyah harflerle *Requiescant in pace*[1] sözleri yazılıydı.

Albay Palese, eski askerlerin pek önem verdikleri o sade törenlerden biriyle, beni erlerime kendi tanıştırmayı istemişti. Saçları apak olmuş, uzun boylu, zayıf bir adam-

1. (Lat.) Huzur içinde yatsınlar. (Ç.N.)

dı. Sessizce elimi sıktı ve hüzünle içini çekerek gülümsedi. Erler (hemen hepsi pek gençti, Afrika'da ve Sicilya'da Müttefikler'e karşı kahramanca çarpışmışlardı, o nedenle Müttefikler onları İtalyan Kurtuluş Ordusu'nun ilk çekirdeğini oluşturmak üzere seçmişti) avlunun orta yerinde, oracıkta, önümüzde sıralanmış, gözlerini bana dikmişlerdi. Onların da sırtlarında El Alameyn ve Tobruk'ta düşmüş İngiliz askerlerinin üniformaları vardı, postalları ölü postallarıydı. Yüzleri solgun, avurtları çökmüştü, gözleri beyaz, sabitti; gevşek, donuk bir maddeden yapılmıştı. Yüzüme sabit, sanki gözlerini kırpmadan bakıyorlardı.

Albay Palese başıyla bir işaret yaptı, çavuş haykırdı: "Bölük, hazır ol!" Askerlerin bakışı acı verici bir yoğunlukla üstüme abandı, ölmüş bir kedinin bakışı gibi. Bedenleri kaskatı kesildi, hazır ola geçtiler. Tüfekleri sımsıkı kavrayan elleri beyazdı, kansızdı: Gevşemiş derileri parmaklarının ucundan, giyene uzun gelmiş bir eldivenin parmakları gibi sarkıyordu.

Albay Palese aldı sözü, dedi ki: "Size yeni yüzbaşınızı tanıtıyorum..." O konuşurken ben İngiliz cesetlerinden çıkarılmış üniformaları giymiş o İtalyan askerlerini, o kansız elleri, o solgun dudakları, o ağarmış gözleri süzüyordum. Üniformalarının şurasına burasına siyah kan lekeleri dağılmıştı. Birden dehşetle fark ettim: O askerler ölmüştü. Soluk bir küflü kumaş, çürümüş kösele, güneşte kurutulmuş et kokusu saçıyorlardı. Albay Palese'ye baktım, o da ölüydü. Dudaklarından dökülen ses nemliydi, soğuktu, vıcık vıcıktı, tıpkı bir ölünün midesine elle bastırıldığında ağzından çıkan tüyler ürpertici hırıltılar gibiydi.

Albay Palese kısa söylevini bitirdiğinde çavuşa, "Rahat komutu verin," dedi. "Bölük, rahat!" diye haykırdı çavuş. Erler gevşek, yorgun bir halle sol ayaklarına yüklendiler, gözlerini daha yumuşak, daha uzak bir bakışla yüzüme diktiler. "Şimdi de," dedi Albay Palese, "yeni

yüzbaşınız size kısa bir konuşma yapacak." Dudaklarını araladım, ağzımdan dehşet verici bir hırıltı dökülüyordu; boğuk, hantal, pörsümüş sözcüklerdi. Şöyle dedim: "Biz Özgürlük'ün gönüllüleriyiz, yeni İtalya'nın askerleriyiz. Almanlara karşı savaşmak, onları evimizden kovmak, sınırlarımızın dışına püskürtmek zorundayız. Bütün İtalyanların gözleri üstümüze dikili: Çamura düşen bayrağımızı yeniden yükseltmek, onca utancın ortasında herkese örnek olmak, değişen zamanlara, vatanımızın bize verdiği göreve layık olduğumuzu kanıtlamak zorundayız." Konuşmamı noktaladığımda Albay Palese erlere, "Şimdi içinizden biri komutanınızın söylediklerini tekrarlayacak. Anladığınızdan emin olmak istiyorum," dedi, ardından erlerden birini işaret ederek, "Sen," diye devam etti, "yüzbaşınız ne söyledi, tekrarla bakayım."

Er bana baktı, benzi kül gibiydi, dudakları ölülerin kansız, kısık dudaklarıydı. Ağır ağır, sesinde tüyler ürpertici bir hırıltıyla şöyle dedi: "İtalya'nın utancına layık olduğumuzu göstermek zorundaymışız."

Albay Palese bana yaklaştı, alçak sesle, "Anlamışlar," dedi, sonra sessizce uzaklaştı. Sol koltuğunun altında kapkara bir kan lekesi yavaş yavaş üniformasının çuhası üstünde yayılmaktaydı. Ben o kapkara kan lekesinin ağır ağır yayılışına bakıyordum, gözlerimle ölü bir İngiliz'in üniformasını giymiş o yaşlı İtalyan albayını izliyordum, bir ölü İngiliz'in postallarını gıcırdatarak yavaş yavaş uzaklaşmasına bakıyordum, İtalya adı ağzımda çürümüş bir et parçası gibi pis bir koku saçıyordu.

Albay Hamilton kalabalığın arasında kendine yol açarken, "*This bastard people*!"[1] dedi dişlerinin arasından.

1. (İng.) Bu piç halk! (Ç.N.)

"Neden böyle söylüyorsun, Jack?"

Augusteo'nun oraya vardığımızda, her gün, genellikle kalabalığın seyreldiği Santa Brigida Caddesi'ne sapıyor, soluk almak için duraklıyorduk.

"*This bastard people*," dedi Jack kalabalığın müthiş kıskacında buruşmuş üniformasına çekidüzen verirken.

"*Don't say that*, öyle söyleme Jack."

"*Why not? This bastard, dirty people.*"[1]

"Ah, Jack! Ben de piçin tekiyim, ben de pis bir İtalyan'ım. Ama pis bir İtalyan olmakla gurur duyuyorum. Amerika'da doğmadıysak suç bizim değil ki. Hem Amerika'da doğmuş olsak da, yine bir *bastard, dirty people* olurduk. *Don't you think so*, Jack?"[2]

"*Don't worry*, Malaparte," dedi Jack, "gücenme bana. *Life is wonderful.*"[3]

"Evet, hayat harika bir şey, Jack, biliyorum. Yine de öyle deme, *don't say that.*"

"*Sorry*," dedi Jack, omzuma eliyle vurarak, "seni kırmak istemezdim. Laf olsun diye söyledim. *I like Italian people. I like this bastard, dirty, wonderful people.*"[4]

"Biliyorum Jack, bu yoksul, bu mutsuz, bu harika halkı sevdiğini biliyorum. Yeryüzünde hiçbir halk yoktur ki Napoli halkı kadar çile çekmiş olsun. Açlığı, köleliği iki bin yıldır çekiyor da, hiç yakınmıyor. Kimseyi lanetlemiyor, kimseden nefret etmiyor: kendi sefaletinden bile. İsa Napoliliydi."

"Saçmalama," dedi Jack.

"Hiç de saçma değil. İsa Napoliliydi işte"

1. (İng.) Neden söylemeyeyim? Bu piç, bu pis halk. (Ç.N.)
2. (İng.) Öyle düşünmüyor musun, Jack? (Ç.N.)
3. (İng.) Sırasıyla; "Tasalanma."; "Hayat harika bir şey." (Ç.N.)
4. (İng.) Sırasıyla; "Kusura bakma."; "İtalyan halkını seviyorum. Bu piç, bu pis, bu harika halkı seviyorum." (Ç.N.)

"Bugün neyin var, Malaparte?" dedi Jack, bana iyilik dolu gözleriyle bakarak.

"Hiç. Neyim olsun istiyorsun?"

"Pek huysuzluğun üstünde," dedi Jack.

"Neden huysuz olayım ki?"

"*I know you*,[1] Malaparte. Bugün huysuzluğun üstünde."

"Cassino için üzülüyorum, Jack."

"Cassino cehennemin dibine, *the hell with Cassino*."

"Üzülüyorum, sahiden üzülüyorum Cassino'da olanlara."

"*The hell with you*,"[2] dedi Jack.

"Cassino'da başınızın beladan çıkmayışına yazık doğrusu."

"*Shut up*,[3] Malaparte."

"*Sorry*. Seni kırmak istemezdim, Jack. *I like Americans. I like the pure, the clean, the wonderful American people.*[4]"

"Biliyorum, Malaparte. Amerikalıları sevdiğini biliyorum. *But take it easy*,[5] Malaparte. *Life is wonderful*."

"Cassino cehennemin dibine, Jack."

"*Oh yes*. Napoli cehennemin dibine, Malaparte, *the hell with Naples*."

Havada tuhaf bir koku dolaşıyordu. Günbatımı yaklaşırken Toledo'nun daracık sokaklarından, Carrette Meydanı'ndan, Santa Teresella degli Spagnoli Kilisesi'nden gelen koku değildi. Toledo Caddesi'nden San Martino'ya

1. (İng.) Seni tanırım. (Ç.N.)
2. (İng.) Sen de cehennemin dibine. (Y.N.)
3. (İng.) Kes sesini. (Ç.N.)
4. (İng.) Amerikalıları seviyorum. Saf, tertemiz, harika Amerikan halkını seviyorum. (Ç.N.)
5. (İng.) Ama takma kafana. (Ç.N.)

çıkan, İspanyol mahallelerinin o loş, daracık, pis kokulu sokaklarında yuvalanmış, kızartmacı, meyhane, hela kokuları değildi. Bin bir esintiden, sokak aralarının köşelerindeki Meryem heykelciklerinin ayakları dibine yığılı duran solmuş çiçeklerin günün kimi saatlerinde tüm kente saldıkları bin bir kirli soluktan, Jack'in deyişiyle *de mille délicates puanteurs*'den[1] gelen o sarımsı, o donuk, o cıvık koku değildi. Sirokko rüzgârının kokusu da değildi; sirokko koyun peyniri ve bayatlamış balık kokar. Hayır, akşamüstü Napoli'ye genelevlerden yayılan şu haşlanmış et kokusu, hani Jean-Paul Sartre'ın bir gün Toledo Caddesi'nde yürürken, içinde *parenté immonde de l'amour et de la nourriture*'ü[2] soluduğu *sombre comme une aisselle, pleine d'une ombre chaude vaguement obscène*,[3] dediği o koku da değildi. Hayır, günbatımına doğru Napoli'yi basan o haşlanmış et kokusu, *la chair des femmes a l'air bouillie sous la crasse*[4] değildi. Olağanüstü temizlikte ve hafiflikte bir kokuydu: Yağsız, hafif, saydam bir koku, tozlu deniz, tuzlu gece kokusuydu; kâğıttan ağaçlardan oluşmuş eski bir ormanın kokusu.

Saçları dağılmış, suratları düzgünlü kadın sürüleri, peşlerinde soluk avuçlu zenci askerlerle Toledo Caddesi'nde aşağı yukarı gidip geliyor, "Hey, Joe! Hey, Joe!" diye tiz bağırtılarla kalabalığı yarıyordu. Ara sokakların ağızlarında *capera* denilen saç tarayıcı kadınlar, açık havada, her biri bir iskemlenin arkalığının gerisinde ayakta, sıra sıra dizilmişlerdi. O iskemlelerde, gözlerini yumup başını arkalığa bırakmış ya da göğsüne eğmiş, atletik vücutlu, ufak, toparlak kafalı zenciler oturmuştu, sarı pabuçları Santa Chiara Kilisesi'ndeki yaldızlı melek heykellerinin ayakları

1. (Fr.) Bin bir nazik kokuşmuşluk. (Ç.N.)
2. (Fr.) Aşk ve yiyeceğin pis akrabalığını. (Ç.N.)
3. (Fr.) Koltukaltı gibi loş, birazcık müstehcen sıcak bir gölgeyle dolu. (Ç.N.)
4. (Fr.) Kirden ağırlaşmış havada kadın teni kokusu. (Ç.N.)

gibi pırıl pırıldı. Saç tarayıcılar bağırarak, garip gırtlaksı seslerle birbirlerini çağırarak, türkü çığırarak ya da balkonlarından tiyatro locasındaymışcasına seyreden komşularıyla avaz avaz kavga ederek, taraklarını zencilerin girift, yapağımsı saçlarına daldırıyor, ardından tarağı iki elleriyle kavrayıp kendilerine doğru çekiyor, kaysın diye tarağın dişlerine tükürüyor, avuçlarına doldurdukları briyantinle, ellerine geçirdikleri o sabırlı müşterilerin yabanıl yelelerini masaj yapar gibi ovuşturup düzeltiyorlardı.

Hırpani oğlan sürüleri, üstüne sedef parçaları, istiridye kabukları, ayna kırıkları yapıştırılmış tahtadan ufak boyacı sandıklarının önünde diz çökmüş, fırçalarının kenarlarını sandıkların kapağına vura vura bağırıyordu: "*Sciucià! Sciuscià! Shoe-shine! Shoe-shine!*"[1], bir yandan da yalpalayarak geçen zenci erlerin pantolon paçalarını, haris, cılız elleriyle havada kapıveriyorlardı. Koyu renk pelerinlerine sarınmış Faslı askerler duvar diplerinde öbek öbek çömelmişti, çiçek bozuğu suratları, esmer, kırış kırış gözyuvarlarının dibinde parlayan sararmış gözleri vardı, ateşlenmiş burun delikleriyle tozlu havada dolaşan cılız kokuyu içlerine çekiyorlardı.

Yüzleri morarmış, vücutları biçimden çıkmış, avurtlarına çökmüş yanakları bir düzgün kabuğu altında, tiksindirici ve acınası kadınlar, ara sokakların köşelerinde durmuş, geçenlere sefil mallarını sunuyorlardı: Sekiz-on yaşlarında oğlanlarla kızları; Faslı, Hintli, Cezayirli, Madagaskarlı askerler çocukların entarilerini kaldırarak ya da ellerini pantolonlarının düğmeleri arasına sokuşturarak yokluyorlardı. Kadınlar bağırıyordu: "*Two dollars the boys, three dollars the girls!*"[2]

1. (Napoli lehçesi; İng.) Ayakkabı boyama. (Y.N.)
2. (İng.) Oğlanlar iki dolar, kızlar üç dolar. (Y.N.)

"Hoşuna giderdi, değil mi, üç dolarlık bir kız çocuğu, doğru söyle," dedim Jack'e.

"*Shut up*, Malaparte."

"Pahalı sayılmaz, üç dolara bir kız çocuğu. Bir kilo kuzu etinin fiyatı çok daha yüksek. Eminim Londra'da ya da New York'ta bir kız çocuğu buradakinden daha pahalıdır, öyle değil mi, Jack?"

"*Tu me dégoûtes*,"[1] dedi Jack.

"Üç dolar topu topu üç yüz liret eder. Sekiz-on yaşlarında bir kız çocuğunun ağırlığı ne kadardır? Yirmi beş kilo mu? Düşün bir kere, bir kilo kuzu eti karaborsada beş yüz elli liret, yani beş dolar elli sent."

"*Shut up*!" diye bağırdı Jack.

Oğlanlarla kızların fiyatı birkaç gündür düşmüştü, giderek daha da düşmekteydi. Şeker, zeytinyağı, un, et, ekmek fiyatları yükselirken, insan etinin fiyatı günden güne iniyordu. Bundan bir hafta önce fiyatı on dolara çıkan yirmi-yirmi beş yaşlarında bir kız ancak dört dolar ediyordu, kemikleriyle birlikte. Napoli piyasasında insan eti fiyatlarının öylesine düşüvermesinin nedeni belki de Güney İtalya'nın dört yanından kadınların Napoli'ye akın etmesiydi. Son haftalarda, toptancılar pazara yüklü miktarda Sicilyalı kadın sürmüştü. Hepsi taze et değildi ama spekülatörler zenci askerlerin damağına düşkün olduklarını, dolayısıyla etin pek taze olmayanını yeğlediklerini biliyorlardı. Yine de Sicilya etine pek talep yoktu, sonunda zenciler bile burun kıvırır oldular: Zenciler beyaz kadınların çok esmer olanlarından hoşlanmıyorlardı. Calabria'dan, Puglia'dan, Basilicata'dan, Molise'den her gün Napoli'ye sıskası çıkmış eşeklerin çektiği arabalara doluşmuş ya da Müttefik zırhlı araçlarına binmiş, çoğu da yaya

1. (Fr.) Tiksindiriyorsun beni. (Ç.N.)

olarak, etine sıkı, gürbüz kızlar geliyordu, hemen hepsi altın hayaline kapılmış köylülerdi. Ve böylece Napoli pazarında insan eti fiyatları düştükçe düşmüştü, bunun kentin tüm ekonomisini ağır etkilemesinden korkuluyordu. (O biçim şeyler Napoli'de o güne değin görülmemişti. Utanç vericiydi elbette, namuslu Napoli halkının büyük çoğunluğunun yüzünü kızartan bir ayıptı. Oysa Napoli'nin efendileri olan Müttefik yetkililerinin yüzleri neden hiç kızarmıyordu acaba?) Buna karşılık bereket zenci etinin fiyatı yükselmişti de, piyasada yeniden belirli ölçüde denge sağlanmıştı.

"Bugün zenci eti kaça peki?" diye sordum Jack'e.

"*Shut up*," diye yanıtladı Jack.

"Bir siyahi Amerikalı etinin bir beyaz Amerikalınınkinden daha pahalı olduğu doğru mu?"

"*Tu m'agaces*,"[1] diye yanıtladı Jack.

Elbette ki niyetim onu aşağılamak ya da alay etmek değildi, Amerikan ordusuna saygısızlıkta bulunmayı da istiyor değildim, *the most lovely, the most kind, the most respectable Army of the world*[2]. Bir siyahi Amerikalı beyaz bir Amerikalıdan daha pahalıydıysa, bana neydi ondan? Amerikalıları severim ben, derilerinin rengi ne olursa olsun, savaş sırasında yüz kez kanıtlamışımdır bunu. İster beyaz ister siyah olsunlar, ruhları açık renktir, bizimkinden çok daha açık renk. Amerikalıları severim çünkü iyi Hıristiyanlardır, yürekten inançlıdırlar. Çünkü İsa'nın hep haklıdan yana çıktığına inanırlar. Çünkü haksız olmayı suç sayarlar, haksız olmayı ahlaka aykırı sayarlar. Çünkü yalnız kendilerinin dürüst kişiler olduklarına, Avrupa'nın tüm halklarının az ya da çok düzenbaz olduğuna inanır-

1. (Fr.) Sinirimi bozuyorsun ama. (Ç.N.)
2. (İng.) Dünyanın en sevimli, en nazik, en saygıdeğer ordusu. (Ç.N.)

lar. Çünkü yenilmiş bir halkın suçlu bir halk olduğuna, yenilginin bir ahlaksal hüküm, tanrısal adaletin eseri olduğuna inanırlar.

Amerikalıları bu nedenlerden ve dilime almadığım daha birçok nedenden ötürü severim. İnsanlık anlayışları, cömertlikleri, fikirlerinin, duygularının dürüst, tertemiz yalınlığı, içlerinden geldiği gibi davranmaları, benim halkımın öylesine aşağılanmış, öylesine yaslı olduğu o müthiş 1943 güzünde, içimde insanların kötülükten nefret ettikleri hayalini uyandırıyor, daha iyi bir insanlığın umudunu, yalnızca iyiliğin (Avrupa'ya kötüleri cezalandırmak, iyileri ödüllendirmek amacıyla çıkarma yapmış olan o muhteşem okyanus ötesi çocuklarının iyiliğinin ve masumiyetinin) halkları ve bireyleri günahlarından arındırabileceği güvenini veriyordu bana.

Ama tüm Amerikalı arkadaşlarım arasında en sevdiğim Kurmay Albay Jack Hamilton'dı. Jack otuz sekiz yaşında, uzun boylu, zayıf, solgun benizli, zarif bir adamdı, halleri efendiceydi, handiyse Avrupalı derdiniz. Galiba başlangıçta Amerikalıdan çok Avrupalı gibi görünüyordu; ama kendisine sevgim bundan ötürü değildi: Onu bir kardeş gibi de seviyordum. Çünkü onu yakından tanıdıkça, Amerikalı doğasının derinliği ve kesinliği ortaya çıkıyordu. Güney Carolina doğumluydu ("Dadım," diyordu Jack, "*une négresse par un démon secouée*[1] idi.") yine de Amerika'da Güneyli deyince anlaşılan şeyden ibaret değildi. Kültürlü, rafine bir ruhun yanı sıra neredeyse çocuksu bir yalınlığı ve masumiyeti vardı. Demek istiyorum ki, sözcüğün en soylu anlamıyla bir Amerikalıydı: Ömrümde karşılaştığım en saygıdeğer insanlardan biriydi. Bir *Christian gentleman*'di[2]. Ah, *Christian gentleman*

1. (Fr.) Ecinni çarpmışa benzeyen bir zenci kadın. (Ç.N.)
2. (İng.) Hıristiyan beyefendi. (Y.N.)

sözüyle ne demek istediğimi anlatmak ne kadar zor. Amerikalıları tanıyan ve seven herkes, Amerikan halkı Hıristiyan bir halktır ve Jack bir *Christian gentleman*'dı derken ne demek istediğimi anlar.

Woodberry Forest School'da ve Virginia Üniversitesi'nde okumuş olan Jack, Latinceye, Yunancaya ve spora aynı tutkuyla sarılmış, kendini Horatius'un, Vergilius'un, Simonides'in ve Xenophon'un elleri ile üniversite masörlerinin ellerine aynı güvenle teslim etmişti. 1928'de Amsterdam'da American Olympic Track Team'in *sprinter*'i olmuştu ve Olimpiyat zaferleriyle akademik unvanlarından daha fazla gururlanıyordu. 1929'dan sonra *United Press* hesabına birkaç yıl Paris'te kalmıştı ve neredeyse kusursuz Fransızcasıyla böbürleniyordu. "Fransızcayı klasiklerden öğrendim," diyordu Jack, "Fransızca hocalarım La Fontaine ile Vaugirard Sokağı'nda oturduğum apartmanın kapıcısı Madame Bonnet oldular. *Tu ne trouves pas que je parle comme les animaux de La Fontaine?* Ondan şunu öğrendim: *Qu'un chien peut bien regarder un Évêque.*[1]"

"Sen şimdi Avrupa'ya böyle şeyler öğrenesin diye mi geldin?" diyordum, "Amerika'da da *un chien peut bien regarder un Évêque.*"

"Oh, hayır," diye yanıtlıyordu Jack, "*en Amérique ce sont les Évêques qui peuvent regarder les chiens.*"[2]

Jack *la banlieue de Paris*[3] diye adlandırdığı şeyi, yani Avrupa'yı da iyi biliyordu. İngiliz üniversitelerinin son sınıf öğrencilerine Doktor Arnold'un reformundan önce yazlık "büyük tur"larıyla Avrupa'yı karış karış dolaştıran

1. (Fr.) Sırasıyla; "La Fontaine'in hayvanları gibi konuşmuyor muyum sence?"; "Bir köpek pekâlâ da bir piskoposun yüzüne bakabilir." (Ç.N.)

2. (Fr.) Amerika'da ancak piskoposlar köpeklerin yüzüne bakabilir. (Ç.N.)

3. (Fr.) Paris'in banliyösü. (Y.N.)

o aynı hümanizma ruhuyla, bilgi tutkusuyla İsviçre'yi, Belçika'yı, Almanya'yı, İsveç'i gezmişti. Jack o yolculuklarından Amerika'ya bir bilgenin Avrupa uygarlığının ruhu konusunu işleyen elyazmaları ve Descartes üzerine bir incelemeyle dönmüştü, o sayede büyük bir Amerikan üniversitesinde edebiyat profesörlüğüne atanmaya hak kazanmıştı. Gelgelelim bir atletin alnında, akademik defne dalları Olimpiyat defneleri gibi yemyeşil bir taç sayılmaz: Jack de dizindeki bir kas yırtılmasından ötürü artık uluslararası atletizm yarışlarında yıldızlı bayrak adına koşmasına olanak kalmadı, diye kendi kendini yiyordu. Jack o talihsizliğini unutmak için üniversite spor salonunun soyunma odasına gidip Anglosakson ülkelerinde klasik üniversite kültürünün kendine özgü kauçuk, ıslak havlu, sabun ve linolyum karışımı kokusunda sevgili Vergilius'unu ya da değerli Xenophon'unu okuyormuş.

Napoli'de, onu bir sabah, Peninsular Base Section'un o saatte ıssız olan soyunma odasında Pindaros'u okumaya dalmış buldum. Bana baktı, hafiften kızararak gülümsedi. Pindaros'un şiirlerini sever miyim diye sordu. Şunu da ekledi: Pindaros'un Olympia'da zafere ulaşan atletlerin onuruna yazdığı övgülerde antrenmanın çetin, uzun zahmeti duyumsanmıyormuş; o tanrısal dizelerde yansıyan şey kalabalığın haykırışları ile zafer alkışlarıymış, en şiddetli çabaya zorlandıkları son anda atletlerin dudaklarından dökülen o boğuk ıslık, o hırıltı değilmiş. "Ben onu bilirim," dedi, "o son yirmi metrenin ne demek olduğunu bilirim. Pindaros modern bir şair değil: Victoria çağının bir İngiliz şairi."

Hüzünlü dinginliklerinden ötürü Horatius ile Vergilius'u yeğlemekle birlikte, Yunan şiiri ve Eski Yunan dünyasına karşı bir öğrencinin değil, bir evladın minnetini duyuyordu. *İlyada*'nın bölümlerini baştan sona ezbere biliyordu ve "Patroklos'un ölüsüne düzenlenen yarışma-

lar"ın dizelerini yüksek sesle Yunanca aslından söylerken gözleri yaşarıyordu. Bir gün Volturno Nehri'nin kıyısında, Capua'daki Bailey Bridge[1] yakınında, nöbetçi çavuş köprüden geçiş işaretini versin diye beklerken, Winckelmann'ı ve Antik Helenlerde güzellik kavramını tartışıyorduk. Hiç unutmuyorum, Jack demişti ki, en eski dönemlerin kaba, barbarca, ya da onun deyişiyle Gotik Yunan'ın karanlık, gamlı, gizemli imgelerindense, Helenizm döneminin genç, nükteli, modern Yunan'ının şen, uyumlu, aydınlık imgelerini yeğliyormuş; Fransız Yunan'ı, 18. yüzyıl Yunan'ı olarak niteliyordu onu. Ben kendisine Amerikan Yunan'ının hangisi olduğunu düşündüğünü sorunca da gülerek, "Xenophon'un Yunan'ı," diye yanıtlamıştı; sonra yine gülerek, "Virginia beyefendisi" dediği Xenophon'un benzersiz, nükteli bir portresini çizmeye başlamıştı, sözlerinde Boston okulundan kimi Helen dünyası uzmanlarına yönelik, Doktor Johnson'ın zevkine uygun, ince bir yergi seziliyordu.

Jack, Boston Helenistlerine hoşgörülü ve muzip bir küçümsemeyle bakıyordu. Bir sabah, Cassino'nun karşısında, bir ağır top bataryasının yanında, dizlerinde bir kitapla bir ağacın altında otururken bulmuştum onu. Cassino çarpışmasının acı günleriydi. Yağmur yağıyordu, iki haftadır dur durak bilmeden yağmur yağıyordu. Kalın ketenden ak kefenlere sarılmış Amerikalı asker cesetleriyle dolu kamyon konvoyları Appian Yolu ve Casilina Yolu boyunca serpili ufak askerî mezarlıklara doğru inmekteydi. Jack ise kitabının (18. yüzyıl baskısı, yumuşak deri kaplı, kenarları yaldızlı bir seçkiydi, Anatole France'ın arkadaşı olan ünlü Napolili sahaf, gönlü gani Gaspare Casella'nın armağanı) sayfalarını yağmurdan korumak

1. Bailey Köprüsü. İlk olarak İkinci Dünya Savaşı sırasında kullanılan, taşınabilir ve dayanıklı askerî köprü. (Y.N.)

için iki büklüm oturmuş, değerli yapıtı yağmurluğunun etekleriyle sarmıştı.

Hiç unutmuyorum, gülerek, Simonides'in Boston' da,büyük bir şair sayıldığını söylemişti. Ardından eklemişti: Emerson, Thoreau'ya yazdığı cenaze övgüsünde, "*His classic poem on 'Smoke' suggests Simonides, but it is better than any poem of Simonides*,"[1] diyormuş. İçinden gele gele gülüyordu, "*Ah, ces gens de Boston! Tu vois ça?*[2] Boston'da Thoreau, Simonides'ten daha büyük sayılıyor!" – ve yağmur ağzından içeriye giriyor, sözlerine ve gülüşüne karışıyordu.

En sevdiği Amerikalı şair Edgar Allen Poe'ydu. Ama kimi kez, viskiyi fazla kaçırdığında, Horatius'un dizeleri ile Poe'nunkileri birbirine karıştırıyor, Annabel Lee ile Lydia'yı aynı dizede bulunca da pek şaşırıyordu. Bazen de Madame de Sévigné'nin "konuşan yaprağı"nı La Fontaine'in konuşan hayvanlarından biriyle karıştırıyordu.

"Hayvan değildi o," diyordum, "yapraktı, bir ağaç yaprağı."

Ve kendisine Madame de Sévigné'nin mektubunun o pasajını, hani keşke Bretagne'deki Rochers Şatosu'nun parkındaki yaprakların dili olsa da konuşsa, dediği yeri ezberden okuyordum.

"*Mais cela c'est absurde*," diyordu Jack, "*une feuille qui parle! Un animal, ça se comprend, mais une feuille!*"[3]

"Avrupa'yı anlamak için," diyordum, "Descartes mantığı hiç mi hiç işe yaramaz. Avrupa esrarlı bir diyardır, kurcalanmaması gereken sırlarla doludur."

1. (İng.) "Duman" üzerine klasik şiiri Simonides'i akla getirir ama Simonides'in tüm şiirlerinden daha üstün niteliktedir. (Ç.N.)

2. (Fr.) Ah şu Boston'lılar! Görüyor musun? (Ç.N.)

3. (Fr.) Sırasıyla; "Ama saçma bu"; "konuşan bir yaprak! Bir hayvan olsa tamam ama bir yaprak!" (Ç.N.)

"Ah, Avrupa! Amma da harika bir diyar!" diye ünlüyordu Jack, "İhtiyacım var Avrupa'ya, kendimi Amerikalı hissetmek için."

Ama Jack, Hemingway'in *Güneş de Doğar* romanının her sayfasında rastlanılan Américains de Paris'lerden[1] biri değildi; hani şu 1925 dolaylarında Montparnasse'ın Le Select'ine girip çıkanlardan, Ford Madox Ford'un çayını ve Sylvia Beach'ın kitabevini küçümseyenlerden, ya da Sinclair Lewis'in, Eleanor Green'in bazı kahramanlarını betimlediği gibi, "1925 dolaylarında Rive Gauche'taki entel sığınmacıları andıranlardan yahut T.S. Eliot, Ezra Pound veya Isadora Duncan gibi *iridescent flies caught in the black web of an ancient and amoral European culture*[2]" değildi. Jack 1925 dolaylarında Paris'te yayımlanan Amerikan *Transition* dergisi çevresinde toplanmış şu Atlantik ötesi dekadan gençlerden de değildi. Hayır, bir "*déraciné*"[3] olmadığı gibi, bir dekadan da değildi: Avrupa'ya âşık bir Amerikalıydı.

Avrupa'ya aşk ve hayranlıktan oluşan bir saygı besliyordu. Ama kültürüne ve bizim erdem ve günahlarımız konusundaki şefkat yüklü deneyimlerine karşın neredeyse tüm sahici Amerikalılarda olduğu gibi, onda da Avrupa karşısında nazik bir tür "*inferiority complex*"[4] vardı; bu, sefaletimizi ve ayıplarımızı anlayıp bağışlama konusundaki beceriksizliğinde değil, onları anlamaktan korkmasında, anlamaktan utanışında ortaya çıkıyordu. O aşağılık kompleksi, o safiyet, o harika utanç galiba Jack'te, başka birçok Amerikalıdan daha fazla belli oluyordu.

1. (Fr.) Paris Amerikalıları. (Ç.N.)

2. (İng.) Eski ve ahlak nedir bilmeyen bir Avrupa kültürünün kapkara örümcek ağına takılmış sedef kanatlı sinekler. (Ç.N.)

3. (Fr.) Kökünden kopmuş. (Ç.N.)

4. (İng.) Aşağılık kompleksi. (Y.N.)

Napoli'de bir sokakta, ya da Capua, Caserta dolaylarında bir köyde, ya da Cassino karayolunda sefaletimizin, bedensel ve ahlaksal alçalışımızın, umutsuzluğumuzun (yalnızca Napoli'nin, yalnızca İtalya'nın değil, tüm Avrupa'nın sefaleti, aşağılanması, umutsuzluğu) acıklı bir örneğine tanık olduğu her seferinde yüzü kızarıyordu Jack'in.

İşte yüzünün öyle kızarmasından ötürü, ben Jack'i kardeşimmiş gibi seviyordum. O öylesine derin, öylesine sahici, harika utançlarından ötürü, Jack'e, General Clark'ın tüm erlerine, Amerika'nın tüm çocuklarına, tüm kadınlarına, tüm erkeklerine minnettardım ben. (Ah, Amerika, o ışıklı ve uzak ufuk, o erişilmez kıyı, o mutlu ve yasak ülke!) Gün oluyordu, utancını gizlemeye çalışarak, yüzü kızararak, "*This bastard, dirty people*," diyordu: O zaman onun o harika utancına iğneleyici bir alayla, yüreğimi paralayan kötücül bir gülüşle dolu acı sözlerle tepki gösteriyor ve derhal pişman oluyordum, sonra o pişmanlığım içimde bütün gece sürüyordu. Ona kalsa belki ağlamaya koyulayım isterdi: Gözyaşlarım kuşkusuz iğneli alaylarımdan daha doğal görünürdü gözüne, acı sözlerim kadar zalim gelmezdi. Oysa benim de gizleyecek bir şeyim vardı. Bu sefil Avrupa'mızda, kendi utancımızdan korku ve hicap duyarız biz de.

Öte yandan, zenci etinin fiyatı gün geçtikçe artıyorsa suç benim değildi kuşkusuz. Ölü bir zenci beş para etmiyordu, ölü bir beyazdan çok daha ucuzdu. Canlı bir İtalyan'dan bile daha ucuz! Aşağı yukarı, açlıktan ölmüş yirmi Napolili çocuk fiyatınaydı. Ölü bir zencinin öylesine ucuza gitmesi gerçekten tuhaf şeydi. Zenci ölüsü çok yakışıklı bir ölüdür: Pırıl pırıldır, kunttur, koskocamandır, hem yere serildiğinde ölü bir beyazın kapladığı yerin handiyse iki katını kaplar. Zenci hayattayken, Amerika'da isterse Harlem'de bir ayakkabı boyacısı ya da li-

manda kömür hamalı ya da demiryolunda ateşçi olmuş olsun, Homeros'un kahramanlarının heybetli, muhteşem cesetlerinin kapladığı kadar yer kaplar. Aslına bakarsanız bir zenci cesedinin neredeyse Akhilleus'un ölüsünün, Hektor'un ölüsünün ya da Aias'ın ölüsünün tuttuğu kadar yer tuttuğunu düşünmek hoşuma gidiyordu. Dolayısıyla ölü bir zencinin bu kadar ucuza gittiği fikrini içime sindiremiyordum.

Oysa canlı bir zencinin fiyatı pek yüksekti. Napoli'de canlı zencilerin fiyatı son birkaç günde iki yüz dolardan bin dolara fırlamıştı, hem daha da yükseleceğe benziyordu. Fakir fukaranın bir zenciye, zencinin canlısına gözlerinde nasıl bir açlıkla baktığını gözlemlemek, canlı zencilerin fiyatının pek yüksek olduğunu, giderek büsbütün yükseldiğini anlamak için yeterdi. Tüm yoksul Napolililerin, özellikle de "*scugnizzo*"ların, yani çocukların düşü bir *black* satın alabilmekti, isterse birkaç saatliğine olsun. Zenci asker avı çocukların en sevdikleri oyundu. Çocukların gözünde Napoli, tatlı kızartmaların yoğun, sıcacık kokusuyla dolu, zencilerin gözlerini göğe dikmiş, yalpalayarak gezindikleri uçsuz bucaksız bir ekvator ormanıydı. Bir "*scugnizzo*" zencinin birini parkasının kolundan yakalayıp Toledo ve Forcella'nın ara sokaklarının dehlizinde, bardan bara, meyhaneden meyhaneye, kerhaneden kerhaneye sürüklemeyi becerdiğinde, bütün pencerelerden, bütün eşiklerden, bütün sokak köşelerinden yüz tane ağız, yüz tane göz, yüz tane el ona haykırıyordu: "Sat bana *black*'ini! Yirmi dolar veririm! Otuz dolar! Elli dolar!" *The flying market*, uçan borsa denilen şeydi o. Elli dolar bir zenciyi günübirliğine, yani birkaç saatliğine satın almak için ödenen en yüksek rakamdı: Onu sarhoş etmek, üstünde ne varsa, kepinden pabuçlarına kadar soymak, sonra gece bastırınca bir yan sokağın zeminine çırılçıplak terk etmek için gereken süreydi bu.

Zenci hiçbir şeyden kuşkulanmıyordu. Çeyrek saatte bir satın alınıp el değiştirdiğinin hiç ayrımına varmıyordu, şıkır şıkır altın pabuçları, vücuduna yapışık üniforması, sarı eldivenleri, altın yüzükleri ve altın dişleriyle, o beyaz, ahtapot gözü gibi kaygan ve saydam kocaman gözleriyle kurum kurum kurularak, masum, mutlu yürüyordu. Başı omzuna eğilmiş, gözleri deniz rengi gökyüzünün uzaklığında gezinen yeşil bir bulutun peşinde yitmiş, sivri dişlerinin apak makasıyla damların kenarlarını çerçeveleyen mavi saçağı, taraçaların parmaklıklarına dayanmış duran genç kızların çıplak bacaklarını, pencere pervazlarındaki toprak saksılardan fışkırmış kırmızı karanfilleri keserek, gülümseyerek yürüyordu. Uyurgezer gibi yürüyordu, yaşantıyı hoşlaştıran tüm kokuların, renklerin, lezzetlerin, seslerin, görüntülerin alabildiğine keyfini çıkararak: kızartma, şarap, tavada balık kokuları; bir evin eşiğine oturmuş bir hamile kadın; sırtını kaşıyan bir genç kız; göğsünde pire araştıran bir başkası; kundakta bir çocuğun ağlaması; bir "*scugnizzo*"nun gülüşü; bir pencere camında güneşin parıltısı; gramofondan gelen bir şarkı; sokak köşelerindeki mihraplarda Bakire Meryem'in ayaklarının dibinde, günahkârların cayır cayır yandığı araf alevleri; kar beyazı dişlerinin keskin bıçağıyla bir karpuz diliminden, sanki bir mızıkaymışçasına, bir duvarın gri gökyüzünü ışıldatan kırmızılı yeşilli seslerden bir hilal yaratan çocuk; pencere önünde saçlarını tarayan, gökyüzüne ayna gibi bakarak "Ohi Mari" türküsünü çığıran bir kız.

Zenci hiç fark etmiyordu, elinden tutan, bileğini okşayan, uysal gözlerle yüzüne bakarak tatlı tatlı konuşan çocuğun ikide birde bir başkası olduğunu. (Çocuk *black*'ini bir başka "*scugnizzo*"ya satar satmaz zencinin elini alıcıya teslim ediyor, kalabalığa karışıp gidiyordu.) "Uçan borsa"da bir zencinin fiyatı, elinin açıklığı ve parayı ko-

lay harcaması, yeme içmeye duyduğu iştah, gülümseyişi, bir sigara yakışı, bir kadına bakışı dikkate alınarak hesaplanıyordu. Yüz çift ustalaşmış göz zencinin her hareketini açlıkla izlerdi, cebinden çıkardığı paraları sayar, soluk tırnaklı pempe-siyah parmaklarını gözlerdi. O şıpın işi titiz hesapta iyice uzmanlık düzeyine erişmiş çocuklar vardı. (Pasquale Mele adında on yaşında bir çocuk, "uçan borsa"da zenci alım satımıyla iki ayda altı bin dolar dolaylarında para kazanmış, kazancıyla Olivella Meydanı yakınlarında bir ev almıştı). Zenci bardan bara, meyhaneden meyhaneye, kerhaneden kerhaneye dolaşırken, gülümserken, kafayı çekerken, yemek yerken, bir kızın kollarını okşarken, bir ticari mala dönüştüğünü hiç farketmiyordu, bir köle gibi alınıp satıldığını ruhu bile duymuyordu.

Amerikan ordusunun *so kind, so black, so respectable*[1] zenci askerleri için, savaşı kazanıp da Napoli'ye zaferle çıkarma yapmışken, zavallı köleler gibi alınıp satılır olmak onurlu bir durum sayılmazdı elbette. Orası öyle de, Napoli'de bin yıldır olup biten şeylerdir bunlar: Normanların, Anjou'ların, Aragonluların, Fransa Kralı VIII. Charles'ın, hatta Garibaldi'nin, dahası Mussolini'nin bile başına aynısı gelmişti. Şayet ara sıra Napoli'ye zaferle ayak basıp efendilik taslayan herkesi, İtalyan olsun yabancı olsun, alıp satabilme şansını da yakalayamasaydı, Napoli halkı yüzyıllar önce açlıktan gebermiş olurdu.

Bir zenci askeri "uçan borsa"da birkaç saatliğine satın almak ancak otuz-kırk dolarsa, onu bir aylığına, iki aylığına satın almak pahalıya geliyordu, üç yüz dolardan bin dolara, hatta daha fazlasına çıkıyordu. Amerikalı bir zenci bir altın madeni demekti. Bir zenci köleye sahip

1. (İng.) Pek nazik, pek siyahî, pek saygın. (Ç.N.)

olmak sağlam bir gelire, kolay bir kazanç kaynağına erişmek anlamına geliyordu: geçim sorununu çözmek, hatta çoğu zaman zenginliğe kavuşmak demekti. Elbette ki işin tehlikesi büyüktü çünkü Avrupa'nın işlerinden hiç çakmayan MP'lerin[1] zenci ticaretine anlaşılmaz bir karşıtlıkları vardı. Yine de, MP'lere karşın, zenci ticareti Napoli'de büyük bir onur sayılıyordu. Ne denli yoksul olursa olsun, zenci kölesi bulunmayan Napolili aile yoktu.

Bir zencinin efendisi, kölesine sevilen bir konukmuş gibi davranıyordu: Yiyecek içecek sunuyor, midesini şarap ve kızarmış hamurlarla tıka basa dolduruyordu, eski püskü bir gramofonun müziğinde kendi kızlarıyla dans ettiriyor, kendi yatağında yatırıyordu, bütün ailesiyle birlikte, kızlı erkekli, Napoli'de bütün *"basso"*ların[2] büyük bölümünü kaplayan o geniş yatakta. Ve zenci her akşam armağan olarak şeker, sigara, Spam,[3] domuz yağı, ekmek, beyaz un, kazaklar, çoraplar, ayakkabılar, üniformalar, battaniyeler, paltolar ve yığınla şekerlemeyle dönüyordu. *Black*, o huzurlu aile yaşantısından, o dürüst, sevgi dolu karşılanmadan, çocuklarla kadınların gülümsemesinden, lambanın altında kurulan sofradan, şaraptan, pizzadan, tatlı kızartmalardan hoşlanıyordu. Aradan birkaç gün geçince, o yoksul ve cana yakın Napolili ailenin kölesi olan talihli zenci, ev sahibinin kızlarından biriyle nişanlanıyordu ve her akşam gelip nişanlısına kutu kutu *corned beef*[4], çuval çuval şeker ve un, karton karton sigara, askerî depolardan çıkardığı bin bir çeşit hazine armağan ediyordu, nişanlısının babası ile erkek kardeşleri de onları karabor-

1. Military Police: Askerî Polis. (Ç.N.)

2. (İt.) Tek odadan oluşan, penceresi ve kapısı ara sokağa açılan, düzayak zemin katlar (Ç.N.)

3. Amerika'da domuz eti ezmesi markası. (Ç.N.)

4. (İng.) Dana eti konservesi. (Ç.N.)

sacılara satıyorlardı. Napoli cengelinde beyaz köleler de satın alınabiliyordu; ama pek verimli değillerdi, o yüzden piyasaları düşüktü. Yine de PX'ten[1] bir beyaz hemen hemen bir siyahi *driver*'ın[2] fiyatına erişiyordu.

En pahalıları *driver*'lardı. Bir siyahi *driver*'ın fiyatı iki bin dolara değin yükseliyordu. Öyle *driver*'lar vardı ki, nişanlılarına un, şeker, otomobil lastiği, teneke teneke benzin yüklü koskocaman askerî kamyonlar armağan ediyorlardı. Bir siyahi *driver* bir gün Riviera di Chiaia'nın ucunda, Torretta Çıkmazı'ndaki nişanlısı Concetta Esposito'ya bir ağır tank, düpedüz bir Sherman armağan etmişti. Tankı bir avlunun içine gizleyip parça parça söktüler. İki saat içinde yok oldu, izi bile kalmadı: Yalnızca avlunun taşlarında bir yağ lekesi. Bir gece Napoli Limanı'nda bir *Liberty ship*[3] çalındı, daha birkaç saat önce başka on kadar gemiyle birlikte konvoy halinde Amerika'dan gelmişti: Sadece taşıdığı yük değil, geminin kendisi de çalınmıştı. Yok oluverdi, gitti, kendisinden bir daha hiç haber alınamadı. O havadis işitilince bütün Napoli, Capodimonte'den Posillipo'ya deprem gibi bir kahkahayla sarsıldı. Her akşam Vezüv'ün tepesinde, bulutların üstünden Napoli'ye bakıp serinlik sefası yapan Musalar'ın, Kharitler'in, zarafet perilerinin, Juno'nun, Minerva'nın, Diana'nın ve Olympos'un tüm tanrıçalarının iki elleriyle göğüslerini tutarak güldükleri görüldü: Venüs de bembeyaz dişlerinin şimşeğiyle gök kubbeyi titretti.

"Jack, bir *liberty ship*'in karaborsada fiyatı nedir?"

"*Oh, ça ne coûte pas cher, you damned fool!*"[4] diye yanıtladı Jack kızararak.

1. Post Exchange: Ordu iaşe depoları. (Ç.N.)
2. (İng.) Araç sürücüsü. (Ç.N.)
3. ABD Donanması'nın yük gemileri. (Y.N.)
4. (Fr.; İng.) Aman, çok pahalı değil, kahrolası kaçık seni! (Ç.N.)

"Zırhlılarınızın güvertelerine nöbetçi dikmekle iyi ettiniz. Gözünüzü dört açmazsanız donanmanızı çalacaklar."

"*The hell with you*, Malaparte."

Her akşamki gibi, Toledo Caddesi'nin ucunda, Fransızların kendi *foyer du soldat*'larına[1] dönüştürmek için el koydukları ünlü Caffè Caflish'in önüne vardığımızda, General Juin'in askerlerinin kendi aralarında Fransızca konuşmalarını dinlemek üzere adımlarımızı ağırlaştırdık. Fransızca konuşulduğunu Fransız ağzından duymak hoşumuza gidiyordu. (Jack benimle hep Fransızca konuşuyordu. Müttefikler'in Salerno'ya çıkarmasının ardından İtalyan Kurtuluş Ordusu ile Peninsular Base Section Üst Genel Komutanlığı arasında irtibat subaylığına atandığımda, Jack'in, Kurmay Albay Jack Hamilton'ın ilk sorusu Fransızca bilip bilmediğimdi, "*Oui, mon colonel*,"[2] diye yanıtladığımda da sevincinden kıpkırmızı olmuştu. "*Vous savez*," demişti bana, "*il faut bon de parler français. Le français est une langue très, très respectable. C'est très bon pour la santé.*"[3]) Günün her saatinde, Caffè Caflish'in kaldırımında Cezayirli, Madagaskarlı, Faslı, Senegalli, Tahitili, Hindiçinili asker ve denizcilerden oluşan ufak bir kalabalık bulunuyordu; ama onların Fransızcası La Fontaine'inki değildi, tek sözcüğünü bile anlayamıyorduk. Yine de kimi kez kulak kabarttığımızda, Paris ya da Marsilya vurgusuyla söylenmiş bir-iki Fransızca sözcük kapıyorduk; Jack sevincinden kızarıyor, beni kolumdan yakalayıp, "*Écoute, Malaparte*," diyordu, "*écoute, voilà du français, du véritable français*!"[4] İkimiz de duygulanarak

1. (Fr.) Asker ocağı. (Ç.N.)

2. (Fr.) Evet albayım. (Y.N.)

3. (Fr.) Sırasıyla; "Biliyor musunuz"; "Fransızca konuşmak insana iyi gelir. Fransızca çok ama çok saygıdeğer bir dildir. Sağlığa pek yararlıdır." (Ç.N.)

4. (Fr.) Sırasıyla; "Dinle, Malaparte"; "dinle, işte Fransızca, sahici Fransızca!" (Ç.N.)

duraklıyor, o Fransız seslerini, o Fransızca sözleri, o Ménilmontant ya da Cannebière vurgusunu dinliyorduk, Jack diyordu ki: "*Ah, que c'est bon! Ah, que ça fait du bien!*"[1]

Sık sık birbirimizi yüreklendiriyor, Caffè Caflish'in eşiğini aşıyorduk. Jack *foyer du soldat*'nın yöneticisi Fransız çavuşa çekinerek yaklaşıyor, yüzü kızararak soruyordu: "*Est-ce que par hasard... est-ce qu'on a vu par là le Lieutenant Lyautey?*"[2]

"*Non, mon colonel,*" diye yanıtlıyordu çavuş, "*on ne l'a pas vu despuis quelques jours. Je regrette.*"[3]

"*Merci,*" diyordu Jack "*au revoir, mon ami.*"[4]

"*Au revoir, mon colonel,*"[5] diyordu çavuş.

"*Ah, que ça fait du bien, d'entendre parler français!*"[6] diyordu Jack, yüzü kıpkırmızı, Caffè Caflish'ten çıkarken.

Jack ile ben sık sık Ohio, Cleveland'li yüzbaşı Jimmy Wren'le birlikte Santa Barbara Yokuşu'nda, Sedile di Porto Caddesi'nden Santa Chiara Manastırı'na doğru tırmanan upuzun, alçak merdivenlerde fırından yeni çıkmış sıcak sıcak *taralli* yemeye gidiyorduk.

Yokuş, kasvetli bir ara sokaktır; ancak kasveti, küften yeşillenmiş, köhne, pislik içindeki evlerin yüksek duvarları arasında açılan bir yarık oluşundan ya da güneşli günlerde bile ortalığı saran karanlıktan çok, sakinlerinin garipliğinden ötürüydü.

1. (Fr.) Ah, ne güzel, insana iyi geliyor! (Ç.N.)
2. (Fr.) Acaba diyecektim... Teğmen Lyautey'in buralara uğradığı oldu mu? (Ç.N.)
3. (Fr.) Sırasıyla; "Hayır, albayım"; "birkaç gündür görünmüyor. Üzgünüm." (Ç.N.)
4. (Fr.) Sırasıyla; "Teşekkürler"; "hoşça kalın dostum." (Ç.N.)
5. (Fr.) Hoşça kalın albayım. (Ç.N.)
6. (Fr.) Ah, Fransızca konuşulduğunu duymak ne iyi geliyor! (Ç.N.)

Nitekim Santa Barbara Yokuşu, orada oturan bir alay cüce kadınla ün salmıştır. Öylesine ufaktırlar ki, orta boylu bir erkeğin ancak dizine varırlar. İğrenç, buruş buruşturlar, dünyadaki cüce kadınların en çirkinleri arasındadırlar. İspanya'da pek güzel cüce kadınlar vardır, kolları bacakları ve beden hatları uyumludur. İngiltere'de de gerçekten çok güzellerini gördüm; pembe citli, sarışındılar, neredeyse birer minyatür Venüs. Oysa Santa Barbara Yokuşu'nun cüceleri dehşet vericidir, üstelik hepsi, en gençleri bile, yüz yaşında ihtiyar görünümündedir, yüzleri öylesine pörsük, alınları öylesine kırışık, girift olmuş saçları öylesine seyrek, soluktur.

O leş kokulu ara sokakta, o korkunç cüce halkının arasında, insanı şaşırtan şey erkeklerin yakışıklılığıdır: Uzun boyludurlar, gözleri ve saçları simsiyahtır, el kol hareketleri ağır ve vakarlıdır, sesleri berrak çınlar. Santa Barbara Yokuşu'nda cüce erkek görülmez, bu da şunu düşündürüyor: Cüce erkekler ya beşikteyken ölüyor ya da kolların bacakların kısalığı yalnızca kadınların yazgısına özgü korkunç bir kalıtım.

O cüceler gün boyu zemin katların eşiklerinde ya da inlerinin kapılarının yanında ufacık taburelere çöreklenir, kurbağa sesleriyle vıraklayarak aralarında konuşurlar. Karanlık kovuklarını dolduran eşyalarla kıyaslanınca, cücelikleri büsbütün göze batar: Büfeler, konsollar, gardıroplar, hepsi muazzam iriliktedir, yataklar devlerin döşeğini andırır. O eşyalara erişmek için cüceler sandalyelere, banklara kollarıyla asılarak, yüksek demir karyolaların ayak uçlarına dayanarak tırmanırlar. Ve Santa Barbara Yokuşu'nun merdivenlerini ilk kez tırmananlar kendilerini Liliput ülkesinde Gulliver'in ya da Madrid sarayında Velázquez'in cücelerinin arasında sanır. O cücelerin alınlarına kazılı derin çizgiler Goya'nın korkunç ihtiyarlarının alınlarındaki kırışıkların tıpkısıdır. Bu İspanya

anısı aklıma hiç yoktan geldi sanılmasın: Bütün mahalle İspanyol tarzındadır, Napoli'deki uzun Kastilya egemenliğinin anılarını hâlâ aynen korur; sokaklar, çıkmazlar, konaklar, yoğun, tatlı kokular, gırtlaksı sesler, balkondan balkona birbirini çağıran, yanıtlayan ezgili yakınışlar, karanlık kovukların dibinden gelen boğuk gramofon şarkıları bir eski İspanya havası taşır.

Taralli, tatlı hamurdan yapılmış halkalardır. Yokuşun merdivenlerinin ortasında, saat başı mis gibi çıtır çıtır *taralli* çıkaran fırın bütün Napoli'de ün salmıştır. Fırıncı upuzun tahta küreğini fırının kızgın ağzına daldırdığında cüceler koşup gelir, ufacık, maymun eli gibi koyu renkli, kırış kırış elceğizlerini uzatırlar: Çatlak sesleriyle avaz avaz bağrışarak sıcak sıcak dumanı tüten *taralli*'yi kucaklar, sokağa dağılır, halkaları pırıl pırıl parlayan pirinç tepsilere dizerler, sonra inlerinin eşiğine oturur, tepsi dizlerinde, bir yandan da, "*Oh li taralli! Oh li taralli belli cauri!*"[1] nakaratıyla müşteri beklerler. *Taralli* kokusu bütün Santa Barbara Yokuşu'na buram buram yayılır, eşiklere çöreklenmiş cüceler kendi aralarında vıraklayıp gülüşürler. Ve belki de genç olan bir tanesi, yükseklerde bir pencerecikte türkü çığırır, bir duvar çatlağından başını çıkarmış kocaman bir örümceği andırır.

Kel, dişsiz cüceler, kaygan merdivenlerde, bastonlarına, koltuk değneklerine dayanarak, kısa bacacıkları üstünde sendeleyerek, bir basamağı tırmanmak için dizlerini çenelerine değin kaldırarak, aşağı yukarı inip çıkarlar; ya da sızlanarak, ağızlarından tükürükler saçarak emeklerler: Breughel'in ya da Bosch'un fırçasından çıkmış canavarlara benzerler, bir gün Jack ile ben mağaramsı bir evin eşiğinde, kucağında hasta bir köpekle oturan

1. (Napoli lehçesi) *Taralli*! Nefis sıcak *taralli*! (Ç.N.)

bir tanesini gördük. O kucakta, o kolcağızların arasında, köpek devasa bir yaratık, canavarsı bir yırtıcı hayvan gibi görünüyordu. Derken kadıncağızın bir ahpabı geldi, hasta köpeği ikisi birlikte, birisi başından, öbürü arka ayaklarından tutup kaldırdılar, büyük bir çabayla inden içeri götürdüler; gören de yaralı bir dinozor taşıyorlar sanırdı. Mağaramsı evlerin içlerinden gelen sesler tiz, gırtlaksıdır, tiksindirici, eski bez bebekler gibi minicik, kırış kırış çocukların ağlamaları can çekişen kedilerin miyavlamalarını andırır. O kovuklardan birine girecek olursan yerde, pis kokular saçan loşlukta sürüklenen o koca kafalı hamam böceklerini görürsün, üstlerine basıp pabuçlarınla ezmemeye dikkat etmen gerekir.

Gün oluyordu, o cücelerden bazılarını yokuşun merdivenlerini Amerikan erlerinin devasa pantolonlarının paçalarına asılarak tırmandığını görüyorduk, bakışları afallamış beyaz ya da siyahi askerleri inlerinden içeriye itekliyorlardı. (Beyazlar, Tanrı'ya şükür ki sarhoştular.) O koskoca cüsseli adamların, hele o yüksek, devasa yataklarda, o ufacık canavarlarla çiftleşmesini hayalimde canlandırdıkça tüylerim diken diken oluyordu.

Diyordum ki Jimmy Wren'e: "Şu cüce kadınlarla yakışıklı erlerinizin seviştiklerini gördükçe seviniyorum. Sana da hoş gelmiyor mu, Jimmy?"

"Tabii, bana da hoş geliyor," diye yanıtlıyordu Jimmy çikletini öfkeyle çiğneyerek.

"Evlenirler mi dersin?" diyordum.

"Neden olmasın?" diye yanıtlıyordu Jimmy.

"Jimmy iyi çocuktur," diyordu Jack, "ama kışkırtmamakta yarar var. Ânında tepesi atar."

"Ben de iyi çocuğumdur," diyordum, "onun için ta Amerika'dan İtalyan ırkını iyileştirmeye geldiğinizi düşündükçe seviniyorum. Siz olmasanız o zavallı cüceler evde kalıp kız kurusu olacaklardı. Biz zavallı İtalyanlar

kendi başınıza bu işi kıvıramazdık. Bereket siz Amerika'dan bizim cücelerimizle başgöz olmaya geldiniz."

"Hiç kuşkum yok seni düğün şölenine davet ederler," diyordu Jack, "*tu pourras prononcer un discours magnifique.*"[1]

"*Oui, Jack, un discours magnifique.*[2] Ama Jimmy," diyordum, "ne dersin, Müttefik askerî makamları şu cücelerle sizin yakışıklı erlerinizin evlenmelerine önayak olmalı, değil mi? Sizin erler şu cücelerle evlenseler pek güzel olur. Siz aşırı uzun boylu bir milletsiniz. Amerika bizim düzeyimize inmeli, *don't you think so*[3], Jimmy?"

"*Yes, I think so,*"[4] diye yanıtlıyordu Jimmy bana ters ters bakarak.

"Siz fazla uzun boylusunuz," diyordum, "fazla yakışıklısınız. Dünyada böylesine uzun boylu, böylesine yakışıklı, böylesine sağlıklı bir insan soyu olması ahlaka aykırı. Bütün Amerikan askerlerinin o cücelerle evlenmelerini isterdim. O *Italian brides*[5] Amerika'da ne sükse yapardı ama. Amerikan uygarlığının daha kısa bacaklı olmaya ihtiyacı var."

"*The hell with you,*" diyordu Jimmy yere tükürerek.

"Israr edecek olursan *il va te caresser la figure*[6]," diyordu Jack.

"Evet, biliyorum, Jimmy iyi çocuktur," diyordum ve içimden gülüyordum.

Öyle gülmek yüreğimi sızlatıyordu. Ama bütün Amerikalı askerler günün birinde kollarına Napoli'nin,

1. (Fr.) Sen muhteşem bir söylev verirsin artık. (Ç.N.)
2. (Fr.) Evet Jack, muhteşem bir söylev. (Y.N.)
3. (İng.) Sen öyle düşünmüyor musun? (Ç.N.)
4. (İng.) Evet, öyle düşünüyorum. (Y.N.)
5. (İng.) İtalyan gelinler. (Ç.N.)
6. (Fr.) Suratını dağıtacak. (Ç.N.)

İtalya'nın ve Avrupa'nın tüm cüce kadınlarını takıp Amerika'ya dönseler mutlu olurdum, sahiden mutlu olurdum.

"Veba" Napoli'de 1 Ekim 1943'te, Müttefik orduları o talihsiz kente kurtarıcı olarak ayak bastığında, hemen o gün patlak vermişti. 1 Ekim 1943, Napoli tarihinde unutulmayacak bir gündür: Çünkü İtalya'nın ve Avrupa'nın, esaretin ve savaşın bunalımından, utancından ve acılarından kurtarılışının başlangıç tarihidir; aynı zamanda korkunç veba salgını tam o gün patlak vermiş, o biçare kentten giderek tüm İtalya'ya ve tüm Avrupa'ya yayılmıştır.

Dehşet verici hastalığı Napoli'ye kurtarıcıların kendilerinin getirdiği yönündeki korkunç kuşku elbette ki haksızdı: Ama halk, batıl inanışların dehşetiyle karışık bir şaşkınlık içinde, tuhaf olsa da, hastalığın Müttefik askerlerine hiç mi hiç bulaşmadığını fark ettiğinde, yüreğine o yönde bir kanı yerleşti. Öyle ya, pespembe, sakin, gülümseyerek vebalılar kalabalığının ortasında dolaşıyor, iğrenç illeti hiç kapmıyorlardı: Veba, kurbanlarını ancak sivil halk arasından seçiyordu; ve kentlerin yanı sıra kırsal kesimlerde de, Müttefik orduları Almanları zahmetle Kuzey'e doğru püskürttükçe, kurtarılan bölgelerde yağ lekesi gibi yayılıyordu.

Ama vebayı İtalya'ya kurtarıcıların getirdiğini açıkça ima etmek en ağır cezaların tehdidiyle, şiddetle yasaklanmıştı. Yakın çevrede bile, alçak sesle de olsa ağza almak tehlikeliydi; çünkü o vebanın yığınla iğrenç etkisinden biri, hatta en iğrenci, çılgınca bir furya, doymak bilmez bir ihbar şehvetiydi. İlleti kapar kapmaz, insan babasının, anasının, kardeşlerinin, evlatlarının, eşinin, sevgilisinin, akrabalarının ve en sevdiği dostlarının muhbiri kesiliyordu; ama kendini asla ihbar etmiyordu. O alışılmadık vebanın en şaşırtıcı ve tiksindirici özelliklerinden

biri gerçekten de insan vicdanını leş kokulu iğrenç bir irine dönüştürmesiydi.

Vebayla mücadele etmek için, İngiliz ve Amerikalı askerî makamların bulabildiği tek çare Müttefik askerlerine kentin salgından en çok etkilenen kesimlerini yasaklamak olmuştu. Bütün duvarlarda "*Off limits*", "*Out of bounds*"[1] yazıları vardı, üstlerinde de vebanın belirgin simgesi: siyah bir dairenin içinde çaprazlama iki siyah çizgi, cenaze arabalarının örtülerindeki kurukafaların altında çaprazlanmış kemiklerin benzeri.

Merkezdeki birkaç cadde dışında bütün kent kısa sürede *Off limits* ilan edildi. Gelgelelim kentte kurtarıcıların en çok dolaştıkları alanlar tam da o *Off limits*'ti, yani salgının en şiddetli olduğu, dolayısıyla yasaklanmış kesimlerdi; çünkü insanoğlunun doğası, özellikle de gelmiş geçmiş bütün çağların ve bütün orduların doğası izin verilenlerdense yasaklanmış şeyleri yeğlemektir. Öyle ki, ister Napoli'ye kurtarıcılar tarafından getirilmiş olsun, ister onların aracılığıyla kentin bir yanından öbürüne, hastalıklı kesimlerden sağlıklı kesimlere taşınmış olsun, veba çok geçmeden korkunç bir şiddete ulaştı, ölümcül bir halk şenliğinin, bir cenaze toplantısının hem korkunç hem gülünç, murdar görüntüleriyle, melun, handiyse şeytani bir hava alıyordu: Meydanlarda ve caddelerde, bombardımanların yerle bir ettiği evlerin yıkıntıları arasında, zilzurna sarhoş zencilerle yarı çıplak, hatta çırılçıplak kadınlar cümbüşlü şölen yapıyorlardı; enkaz altında gömülü kalmış yüzlerce cesedin havaya saldığı tüyler ürpertici iğrenç kokunun ortasında çılgınlar gibi yiyip içmeye, zevk almaya, şarkı söylemeye, gülmeye, har vurup harman savurmaya, şamata gürültüye vermişlerdi kendilerini.

1. (İng.) Yasak bölge. (Ç.N.)

Ortaçağ'da zaman zaman Avrupa'yı kasıp kavurmuş vebadan çok farklı ama onun kadar dehşet vericiydi o veba. O yepyeni illetin alışılmadık özelliği şuydu: Vücudu değil, ruhu çürütüyordu. Kol ve bacakların görünümünde bir değişiklik olmuyordu; ama sağlıklı bedenin kılıfı içinde ruh bozuluyor, kokuşuyordu. Bir tür ahlaksal vebaydı, korunmanın hiç yolu yok gibiydi. Hastalığı ilk kapanlar kadınlar oldu; her ulusta, ahlaksal çöküşe karşı en korunmasız kesim, her türlü kötülüğe açık kapıdır onlar. Hem de durum şaşırtıcı, yürek paralayan bir şey olarak görünüyordu; çünkü esaret ve savaş yıllarında, vaat edilen ve beklenilen kurtuluşun gerçekleştiği güne değin, kadınlar yalnız Napoli'de değil, tüm İtalya'da, tüm Avrupa'da, evrensel sefalet ve felaketin ortasında, erkeklerden daha haysiyetli, manen daha güçlü olduklarını kanıtlamışlardı. Avrupa'nın bütün öbür ülkelerinde olduğu gibi Napoli'de de kadınlar kendilerini Almanlara vermemişlerdi. Düşmanlarla alışverişi olanlar yalnız fahişelerdi: Onlar da açık açık değil, gizli kapaklı yapmışlardı bunu; hem halkın şiddetli tepkisini üstlerine çekmemek için hem de öylesi bir alışveriş o yıllarda kendilerine de bir kadının işleyebileceği en aşağılık suç gibi göründüğünden.

Oysa şimdi, ilkin kadınların namus ve haysiyet duygusunu çürüten o iğrenç mi iğrenç vebanın etkisiyle, fuhuşun en korkuncu bütün kulübelere de, bütün saraylara da yüz karasını taşımıştı. Ama neden yüz karası demeli? Salgının melun gücü öylesine büyüktü ki, kendini pazarlamak övgüdeğer bir eylem, handiyse bir yurtseverlik kanıtına dönüşmüştü ve kadın olsun erkek olsun, herkes, yüzü kızarmak şöyle dursun, kendinin ve cümle alemin ahlaksal çöküntüsünden sanki övünç duyuyor gibiydi. Çoğu kişinin, umutsuzluktan ötürü haksızlık edip, vebaya neredeyse özür buldukları doğrudur: Kadınların kendilerini fahişeliğe vurmak için hastalığı bahane ettik-

lerini, vebayı kendi rezilliklerini haklı göstermek için öne sürdüklerini ima ediyorlardı.

Oysa illeti biraz daha yakından tanır tanımaz böyle bir kuşkunun haince olduğu ortaya çıktı. Çünkü kendi bahtsızlıklarından ilk yakınanlar kadınlardı: Ben niceleri-nin ağladığını gördüm, cılız namuslarının elini kolunu bağlayan dayanılmaz bir şiddetle kendilerini dişi köpekler gibi satmaya sürükleyen o zalim vebayı lanetliyorlardı. Ne yapalım, kadınlar böyledir işte, sık sık ayıplarına özür ve merhamet satın almaya çalışarak gözyaşlarına başvururlar. Ancak bu kez onları haklı görmekten ve onlara acımaktan başka çare yoktu.

Kadınların talihinin yanında erkeklerinki de bir o kadar acınası ve iğrençti. Hastalığı kapar kapmaz tüm özsaygılarını yitiriveriyorlardı: Kendilerini en tiksindirici ticari işlere teslim ediyor, en iğrenç alçaklıklara düşüyor, çamurda emekleyerek "kurtarıcılarının" postallarını öpüyorlardı (oysa onlar kendi istemiş olmadıkları onca rezillikten iğrenmekteydiler); amaçları esaret ve savaş yıllarında çektikleri acıları ve aşağılanmaları bağışlatmaktan başka, yeni efendiler tarafından çiğnenme onuruna erişmekti; kendi yurtlarının bayrağına tükürüyor, kendi karılarını, kızlarını, analarını haraç mezat satıyorlardı. Bütün bunlar vatanı kurtarmak için diyorlardı. Görünürde illeti kapmamış olanlar bile mide bulandırıcı bir hastalığa tutuluyordu: İtalyan olduklarından ötürü, hatta insan türünden olduklarından ötürü yüzleri kızarıyordu. Şunu kabul etmek gerekir ki, insan adını hak etmemek için de ellerinden geleni ardlarına koymuyorlardı. Sanki veba vicdanlarına karşı hiçbir şey yapamazmışcasına, el değmemiş gibi kalanların sayısı pek azdı, onlar da ortalıkta çekingen, ürkmüş dolaşıyor, evrensel utancın densiz tanıkları olduklarından, herkesçe küçümseniyordu.

Vebayı Avrupa'ya bizzat kurtarıcıların getirdiği kuşkusu sonradan kesinliğe dönüşünce, halk derin ve içten

bir üzüntüye kapılmıştı. Mağlupların galiplerden nefret etmesi eski bir gelenek olduğu halde, Napoli halkı Müttefikler'den nefret etmiyordu. Onları sabırsızlıkla beklemiş, sevinçle karşılamıştı. Binlerce yıllık savaş ve istila deneyimiyle, galiplerin huyunun mağlupları köleleştirmek olduğunu öğrenmişti. Oysa Müttefikler kölelik yerine özgürlük getirmişti. Halk da o muhteşem askerleri hemencecik sevmişti, öylesine genç, öylesine yakışıklı, saçları başları öylesine iyi taranmış, dişleri öylesine beyaz, dudakları öylesine kırmızıydı ki... Yüzyıllarca istilalarda, kazanılmış ve kaybedilmiş savaşlarda, Avrupa hiç böylesi şık, temiz pak, nazik, sinekkaydı tıraşlı, üniformaları kırışıksız, kravatları kusursuz bir özenle bağlanmış, gömlekleri hep çamaşırdan yeni çıkmış, pabuçları sonsuza değin gıcır gıcır,, böylesi pırıl pırıl askerler görmemişti. O harika ordularda pantolon ya da dirseklerde asla bir yırtık, kopuk bir düğme olmazdı; Venüs misali, denizin köpüğünden doğmuşlardı. Hiçbir askerin sivilcesi, çürük dişi, suratında bir et beni bulunmuyordu. Bütün Avrupa'da o denli iyi dezenfekte edilmiş, ne derilerinin ne de vicdanlarının katları arasında tek mikrop taşıyan askerler görülmemişti. Ya o elleri! Apak, bakımlı; lekesiz güderi eldivenlerinin içinde korunuyordu eller. Ama Napoli halkını en çok duygulandıran şey kurtarıcıların, özellikle de Amerikalıların nezaketi, rahat, uygar davranışları, insanlık duyguları ve dünyadan habersiz, içten gülüşlü, dürüst, iyi yürekli, safdil koca çocuklar oluşlarıydı. Madem bir savaşı kaybetmek onur sayılıyordu, öylesine efendi, şık, temiz pak, öylesine iyi yürekli ve cömert askerlere yenilmiş olmak Napolililer için de, Avrupa'nın bütün diğer mağlup halkları için de büyük bir onurdu kuşkusuz.

Öyle olmasına öyleydi de, o muhteşem askerlerin dokunduğu her şey ânında bozuluyordu. Kurtarılmış ülkelerin mutsuz sakinleri kurtarıcılarının ellerini sıkar

sıkmaz başlıyorlardı çürümeye, kokuşmaya. Bir Müttefik asker cipinden uzanıp bir kadına gülümseyip yüzünü şöyle bir okşayıverdi mi, haysiyetini, namusunu o âna değin korumuş olan kadın, bir fahişeye dönüşüveriyordu. Bir çocuk bir Amerikalı askerin ikram ettiği şekerlemeyi ağzına atar atmaz masum ruhu yozlaşıveriyordu.

Öylesi bir afet karşısında kurtarıcılar da ürküyor, üzülüyordu. Boccaccio, *Decameron*'un girişinde, 1348'de Floransa'yı kasıp kavuran vebayı anlatırken, "Acıları paylaşmak insana özgü bir davranıştır,"[1] diye yazar. Ama Müttefik askerleri Napoli vebasının yürek yakan manzarası karşısında yalnızca bahtsız Napoli halkına acıyor değillerdi: Kendilerine de acıyorlardı. Çünkü bir süredir, korkunç salgının aslında kendi dürüst, çekingen gülümsemelerinde, insanca bir sevgiyle dolu bakışlarında, sevecen okşayışlarında olduğu kuşkusu, o saf ve iyi yüreklerinde filizlenmekteydi. Onların acımasındaydı veba, o talihsiz halka el uzatmak, sefaletini hafifletmek, o korkunç felaketin içinde yardım etme arzularındaydı. O yenilmiş halka kardeşçe uzattıkları elin kendisindeydi illet.

Belki de kader, Avrupa'nın özgürlüğünün kurtuluştan değil de vebadan doğmasını gerektiriyordu. Kurtuluş, köleliğin ve savaşın acılarından doğduğuna göre belki kader, özgürlüğün de kurtuluşla gelen vebanın yepyeni ve korkunç acılarından doğmasını gerektiriyordu. Özgürlüğün bedeli yüksektir. Köleliğinkinden çok daha yüksek. Hem ne altınla ne kanla ne en soylu özverilerle ödenebilir: Alçaklıkla, fuhuşla, ihanetle, insan ruhunun olanca çürümüşlüğüyle ödenir.

O gün de yine *Foyer du soldat*'nın eşiğini aştık ve Jack, Fransız çavuşa yaklaşarak utana sıkıla, neredeyse sır

1. Giovanni Boccaccio, *Decameron*, çev. Rekin Teksoy, Oğlak Yayınları, İstanbul, 1998, s. 17. (Y.N.)

verircesine, "*Si on avait vu par là le Lieutenant Lyautey,*"[1] diye sordu.

"*Oui, mon colonel, je l'ai vu tout à l'heure,*" diye yanıtladı çavuş gülümseyerek, "*attendez un instant, mon colonel, je vais voir s'il est toujours là.*"[2]

"*Voilà un sergent bien aimable,*" dedi Jack memnuniyetinden yüzü kızararak, "*les sergents français sont les plus aimables sergents du monde.*"[3]

"*Je regrette, mon colonel,*" dedi çavuş birkaç dakika sonra döndüğünde, "*le Lieutenant Lyautey vient justement de partir.*"[4]

"*Merci, vous êtes bien aimable,*" dedi Jack, "*au revoir, mon ami.*"[5]

"*Au revoir, mon colonel,*" diye yanıtladı çavuş gülümseyerek.

"*Ah, qu'il faut bon d'entendre parler français,*"[6] dedi Jack, Caffè Caflish'ten çıkarken. Yüzü çocuksu bir neşeyle aydınlanmıştı, öyle zamanlarda onu yürekten sevdiğimi hissediyordum. Kendimden daha iyi yürekli biri adamı sevmekten hoşnuttum, benden daha iyi kimselere karşı hep küçümseme ya da hınç duymuştum; oysa şimdi ilk kez kendimden daha iyi birini sevmekten hoşnuttum.

"Gidip denize bakalım, Malaparte."

Kraliyet meydanını geçtik, gidip Gigante Yokuşu'nun[7] dibindeki korkuluğa yaslandık. "*C'est un des plus*

1. (Fr.) Albay Lyautey acaba oralarda görülmüş mü? (Ç.N.)

2. (Fr.) Sırasıyla; "Evet albayım, az önce gördüm"; "bir dakika bekleyin, hâlâ orada mı diye gidip bakayım." (Ç.N.)

3. (Fr.) Sırasıyla; "İşte pek nazik bir çavuş"; "Fransız çavuşları dünyanın en nazik çavuşlarıdır." (Ç.N.)

4. (Fr.) Sırasıyla; "Üzgünüm albayım"; "Teğmen Lyautey şimdi çıkmış." (Ç.N.)

5. (Fr.) Sırasıyla; "Teşekkürler, çok naziksiniz"; "hoşça kalın dostum." (Ç.N.)

6. (Fr.) Fransızca konuşulduğunu duymak güzel olmalı. (Y.N.)

7. Bugünkü Cesario Console Sokağı. (Y.N.)

anciens parapets de l'Europe,"[1] dedi Jack; Rimbaud külliyatını ezbere biliyordu.

Günbatımıydı, deniz giderek şarap rengine dönüşüyordu; Homeros'ta denizin rengidir bu. Ama uzaklarda, Sorrento ile Capri arasında, sular ve sarp yüksek kıyılar, dağlar ve dağların gölgeleri yavaş yavaş capcanlı bir mercan rengiyle tutuşuyordu; sanki körfezin dibini kaplayan mercan ormanları ağır ağır denizin derin uçurumlarından yükselerek gökyüzüne kadim kan yansımalarının rengini veriyorlardı. Narenciye bahçeleriyle kaplı Sorrento kayalığı uzakta, denizden, yeşil mermerden sert bir dişeti gibi yükseliyordu: Can çekişen güneş karşı ufuktan yorgun ışınlarının oklarıyla onu deliyor, portakalların yaldızlı, sıcak parıltısını, limonların soğuk, koyu şimşeklerini ortaya döküyordu.

Yağmur ve rüzgârla soyulup perdah vurulmuş kadim bir kemiği andıran Vezüv, bulutsuz gökyüzünde yapayalnız, çırılçıplak yükseliyor, yavaş yavaş gizli bir pembemsi ışıkla aydınlanıyordu, fildişi gibi solgun ve parlak sert lav kabuğunun ardında, bağrındaki ateş belirir gibiydi: Sonunda ay, kraterin kenarını yumurta kabuğu gibi kırdı, akşamın lacivert uçurumunda, harikulade bir uzaklıkta berrak, dupduru yükseldi. Ufkun ucundan, sanki rüzgârla sürüklenip gelerek, gecenin ilk gölgeleri beliriyordu. Mehtabın trajik saydamlığından olsun, doğanın o soyut, hayaletsi manzarasının soğuk acımasızlığından olsun, günün o saati kırılgan, iğreti bir hüzün yayıyordu; handiyse mutlu bir ölümün kuşkusu.

Paçavralar içinde çocuklar, denize dimdik inen uçurumun korkuluğunda oturmuş, başlarını hafifçe omuzla-

1. (Fr.) "Avrupa'nın en eski korkuluklarından biri bu." Arthur Rimbaud'nun "Le Bateau Ivre" (Esrik Gemi) şiirindeki "*Je regrette l'Europe aux anciens parapets!*" dizesine gönderme: "O eski Avrupa'yı ne aradım, bilseniz!" *Cehennemde Bir Mevsim* İçinde, çev. Erdoğan Alkan, Alaz Yayıncılık, İstanbul, 1984, s.58. (Ç.N.)

rına eğmiş, gözlerini yukarılara dikerek şarkı söylüyorlardı. Yüzleri solgun, avurtları çökmüştü, gözleri açlıktan körelmişti. Körler gibi şarkı söylüyorlardı, yüzlerini havaya kaldırmışlar, gözleri gökyüzüne dikiliydi. İnsan açlığının şaşırtıcı yumuşaklıkta, tertemiz bir sesi vardır. Açlığın sesinde insancıl hiçbir şey yoktur. İnsan doğasının gizemli bir yerinden çıkan bir sestir, hani yaşamın şu derin anlamının köklerinin bulunduğu yer, yaşamın ta kendisidir o anlam, en gizli, en canlı yaşamımızdır. Hava tertemizdi, insanın dudaklarına tatlı geliyordu. Denizden yosun ve tuz kokulu hafif bir meltem esiyor, martıların acıklı çığlıkları mehtabın dalgalar üstündeki yakamozlarını titreştiriyordu, uzaklarda, ufkun dibinde, Vezüv'ün solgun hayaleti gecenin gümüşsü buğusuna ağır ağır gömülüyordu. Çocukların şarkısı o zalim, insandan uzak, insanların açlığına, umutsuzluğuna o denli yabancı doğa manzarasını daha da berraklaştırıyor, soyutlaştırıyordu.

"İyilikten eser yok," dedi Jack, "acıma diye bir şey yok bu muhteşem doğada."

"Kötücül bir doğa," dedim, "nefret ediyor bizden. İnsanlardan nefret ediyor."

"*Elle aime nous voir souffrir*,"[1] diye söylendi Jack alçak sesle.

"Soğuk, buz gibi bir nefret ve küçümsemeyle dolu gözlerini üzerimize dikmiş."

"Bu doğanın karşısında," dedi Jack, "kendimi suçlu, utanç dolu, sefil hissediyorum. Hıristiyanlığın doğası değil bu. İnsanlardan acı çekiyorlar diye nefret ediyor."

"İnsanların acılarını kıskanıyor," dedim.

Ben Jack'i seviyordum; çünkü tüm Amerikalı arkadaşlarımın arasında, o gökyüzünün, o denizin, ufuktaki o uzak adaların zalimce, insanlık dışı güzelliği karşısında

1. (Fr.) Acı çektiğimizi görmekten hoşlanıyor. (Ç.N.)

kendini suçlu, utanç dolu, sefil hisseden tek kişiydi. O doğanın Hıristiyanlığa ait olmadığını, Hıristiyanlığın sınırları dışında kaldığını, o peyzajın İsa'nın sureti değil, tanrısız bir dünyanın, insanların umutsuzca acı çekmeye terk edildiği bir dünyanın görüntüsü olduğunu kavrayan yalnız oydu; Napoli halkının tarihindeki ve yaşamındaki olanca esrarı ve o tarihin, o yaşamın insanların iradesinden ne denli bağımsız olduğunu anlayan tek kişiydi Jack. Amerikalı arkadaşlarımın arasında birçok zeki, kültürlü, duyarlı genç vardı; ama Napoli'yi, İtalya'yı, Avrupa'yı küçümsüyorlardı, sefaletimizin ve felaketimizin, hayatlarımızın, ihanetlerimizin, utancımızın tek sorumlusunun kendimiz olduğumuzu sanıyorlardı. Sefaletimizde ve felaketlerimizdeki esrarlı, insanlık dışı şeylerin payını kavramıyorlardı. Bazıları diyordu ki: "Siz Hıristiyan değilsiniz: Pagansınız." Ve o "pagan" sözcüğünü birazcık küçümsemeyle söylüyorlardı. Jack'i seviyordum çünkü bir tek o, "pagan" sözcüğünün ıstırabımızın derin, eski, esrarlı nedenlerini açıklamaya yetmediğini anlıyordu; sefaletimizin, felaketlerimizin, utancımızın, sefil olma ve mutlu olma biçimlerimizin, büyüklüğümüzün ve alçaklığımızın asıl nedenlerinin Hıristiyan ahlakının çerçevesine sığmadığını kavrıyordu.

Kendisi Descartes'çı olduğunu söylediği halde, her zaman aklın yolunu izlediğini, aklın her şeyi irdeleyip açıklayacağına inandığını ileri sürmekle birlikte, Napoli karşısındaki, İtalya ve Avrupa karşısındaki tavrı hem saygılı, hem kuşkulu bir sevecenlikti. Bütün Amerikalıların deneyimlediği gibi, Napoli onun önüne de beklenmedik, acılı bir gerçek sermişti. Aklın egemen olduğu, insan vicdanının rehberlik yaptığı bir dünyanın kıyılarına ayak basacağını sanmıştı; oysa ansızın, insanları, yaşamlarının olaylarını aklın, vicdanın değil, sanki karanlık yeraltı güçlerinin yönettiği esrarlı bir diyarda buluvermişti kendini.

Jack Avrupa'nın her yanını dolaşmıştı ama İtalya'ya hiç gelmemişti. 9 Eylül 1943'te bir LST'nin[1] güvertesinden, bir çıkarma gemisinden Salerno'ya ayak basmıştı; patlamaların gümbürtüsü, dumanı, Alman makinelilerinin ateşi altında Pesto'nun kumluk kıyılarını tutmaya çalışan askerlerin sert haykırışmaları arasında. Onun kafasındaki Descartes'çı Avrupa idealinde, Goethe'nin, aklın ve ruhun egemenliğindeki *altes Kontinent*'inde[2], İtalya Jack için hep kendi Vergilius'unun, kendi Horatius'unun yurdu olarak kalmıştı; ve imgelemine öğrenim gördüğü, evinin, ailesinin, kitaplarının bulunduğu Virginia'sının dingin mavi-turkuvaz doğasını sunuyordu. Gönlünün o İtalya'sında, Virginia'daki Georgia evlerinin sütunlu girişleriyle Foro'nun mermer sütunları, Vermont Hill ile Palatino, onun gözünde aynı tanıdık manzaranın parçalarıydı, Campidoglio'yu kucaklayan gök kubbeye benzeyen masmavi, berrak bir gökyüzünün altında, çayırlarla ormanların parlak yeşilinin, mermerlerin apak ışıltısıyla kaynaştığı bir peyzajdı hepsi.

9 Eylül 1943'ün tan sökümünde, Jack bir LST'nin güvertesinden Salerno yakınlarında Pesto kıyısına atladığında, tankların paletlerinin, alman el bombalarının, denizden gelen insan ve makine kargaşasının kaldırdığı kızıl toz bulutunun ortasında, gözlerinin önünde harika bir görüntü belirmişti: mersin ve servi ağaçlarının kapladığı bir ovanın kıyısında, Lazio dağlarını andıran çıplak Cilento dağlarının fonunda Neptün tapınağının sütunları. Ah, İtalya'ydı o, Vergilius'un İtalya'sı, Aeneas'ın İtalya'sı! Ve sevincinden gözlerinden yaşlar boşanmıştı, kutsal bir heyecana kapılarak ağlamış, kumsala diz çök-

1. Landing Ship Tank: Tank Çıkarma Gemisi. (Y.N.)
2. (Alm.) Eski kıta. (Ç.N.)

müştü: eski Latin ormanlarının derin yeşilliğinde, kalelerle, bembeyaz tapınaklarla beneklenmiş Lazio dağlarının önünde, Tiber Nehri'nin ağzında, üç çifte Truva gemisinden karaya ayak basan Aeneas'ın yaptığı gibi.

Öyle olmasına öyleydi de, Pesto tapınaklarının Dor stili sütunlarının klasik sahne dekoru, saklı duran, esrarlı bir İtalya'yı onun gözlerinden gizliyordu: Napoli'yi gizliyordu, bilinmedik, Descartes mantığına sığmayan o Avrupa'yı gizliyordu, kendisinin o güne değin ancak belli belirsiz kuşkulandığı *öteki* Avrupa'yı; ve şimdi, gizlerini, sırlarını yavaş yavaş kavradıkça şaşkınlığa uğruyor, dehşete düşüyordu.

"Napoli," dedim ona, "Avrupa'nın en esrarlı kentidir, yeryüzünde eski dünyanın Truva gibi, Ninive gibi, Babil gibi tarihe karışıp gitmiş olmayan tek kentidir. Eski uygarlığın battığı o muazzam deniz kazasında sulara gömülmemiş olan tek kentidir yeryüzünün. Napoli hiç toprağa gömülmemiş olan bir Pompei'dir. Bir kent değildir: Başlı başına bir dünyadır. Modern dünyanın kabuğunda öylece kalmış, Hıristiyanlık öncesi Eskiçağ dünyasıdır. Avrupa'ya çıkarma yapmak için ondan daha sakıncalı bir yer seçemezdiniz. Tanklarınız, bataklık kumuna gömülür gibi, Eskiçağ'ın kapkara balçığına gömülme tehlikesiyle karşı karşıyalar. Şayet Belçika'ya, Hollanda'ya, Danimarka'ya, hatta doğrudan doğruya Fransa'ya çıkarma yapsaydınız, sizin bilimsel ruhunuz, tekniğiniz, elinizdeki muazzam maddi olanaklar, belki de yalnız Alman ordusuna karşı değil, Avrupa'nın ruhuna karşı da zafere ulaşmanızı sağlardı, Napoli'nin gizemli imgesi, çıplak hayaleti olduğu *öteki* Avrupa'ya karşı. Ama burada, Napoli'de, sizin tanklarınız, toplarınız, zırhlı araçlarınız gülünç kalıyor. Demir yığını ancak. Hatırlıyor musun, Jack, Napoli'ye girdiğiniz gün Toledo Caddesi'nde sonu gelmez tanklarınızın geçidini seyreden Napolili ne demişti? *'Bunların*

paslanması ne kıyak olur ama!' Sizin kendine özgü Amerikan insanlığınız burada korunmasız, kırılgan, öylece ortada kalır. Siz olsa olsa kocaman çocuklarsınız, Jack. Napoli'yi anlayamazsınız, hiç anlayamayacaksınız Napoli'yi."

"*Je crois*," dedi Jack, "*que Naples n'est pas impénétrable à la raison. Je suis cartésien, hélas*!"[1]

"Descartes mantığının örneğin Hitler'i anlamana yardımcı olacağını mı sanıyorsun yoksa?"

"Niçin ille de Hitler?"

"Çünkü Hitler de Avrupa'nın esrarının bir öğesidir, çünkü Hitler de Descartes mantığının kavrayamadığı *öteki* Avrupa'ya aittir. Sen şimdi salt Descartes'ın yardımıyla Hitler'i açıklayabileceğini mi sanıyorsun?"

"*Je l'explique parfaitement*,"[2] diye yanıtladı Jack.

Ben de ona bütün Alman üniversite öğrencilerinin gülerek birbirlerine aktardıkları Heidelberg *Witz*'ini[3] anlattım. Heidelberg'de bir bilimsel kongrede, uzun bir tartışmanın ardından herkes dünyanın salt aklın yardımıyla açıklanabileceği konusunda görüş birliğine varmış. Tartışma sona erdiğinde, o âna değin kafasına silindir şapkasını geçirmiş, sesini çıkarmadan oturmuş olan yaşlı bir profesör ayağa kalkıp demiş ki: "Madem öyle her şeyi açıklıyorsunuz, nasıl olur da bu gece kafamda bu nesne belirdi, açıklayabilir misiniz?" Ardından silindir şapkasını ağır ağır çıkarmış, saçsız kafasından dışarıya doğru filiz vermiş bir puroyu göstermiş, sahici bir Havana purosuymuş.

"*Ah, ah, c'est merveilleux*! dedi Jack, gülerek, "yani Hitler bir Havana purosu mu demek istiyorsun?"

"Hayır, Hitler o Havana purosu *gibi*, demek istiyorum."

1. (Fr.) Ben Napoli'nin akılla kavranamayacağına inanmıyorum. Ne yazık ki Descartes'çıyım ben!" (Ç.N.)

2. (Fr.) Onu mükemmel açıklarım. (Ç.N.)

3. (Alm.) Fıkra. (Y.N.)

"*C'est merveilleux! Un cigare!*"[1] dedi Jack. Ardından, birdenbire bir esin gelmiş gibi: "*Have a drink, Malaparte.*"[2] Ama hemen kendini düzeltti ve Fransızca, "*Allons boire quelque chose,*"[3] dedi.

PBS'nin barı daha o saatte bize kadehler dolusu fark atmış subaylarla doluydu. Bir köşeye oturduk, içmeye başladık. Jack kadehinin içine bakıyor, yumruğunu dizine vurarak gülüyordu, arada bir de, "*C'est merveilleux!*" diye söyleniyordu. Sonunda gözleri donuklaştı, gülerek bana dedi ki: "*Tu crois vraiment qu'Hitler...*"[4]

"*Mais oui, naturellement.*"[5]

Sonra akşam yemeğine gittik, PBS'nin *senior officers*[6] masasına oturduk. Bütün subayların keyfi yerindeydi, bana sevecenlikle gülümsüyorlardı, öyle ya, ben *the bastard Italian liaison officer, this bastard son of a gun*'dım[7]. Bir an geldi Jack, Heidelberg Üniversitesi'ndeki Alman bilimadamları kongresinin öyküsünü anlatmaya koyuldu; PBS'nin tüm *senior officers*'ı bana şaşkınlıkla bakarak, "*What? A cigar? Do you mean that Hitler is a cigar?*"[8] diye söylendiler.

"*He means that Hitler is a cigar Havana,*"[9] dedi Jack gülerek.

Bunun üzerine Albay Brand, masanın üzerinden bana bir puro sunarak, sıcak bir gülümsemeyle şöyle dedi: "Puro sever misiniz? Hakiki Havana purosu bu."

1. (Fr.) Bu harika bir şey! Bir puro! (Ç.N.)
2. (İng.) Bir içki al, Malaparte. (Ç.N.)
3. (Fr.) Gidip bir şeyler içelim. (Ç.N.)
4. (Fr.) Sen gerçekten Hitler'in... (Ç.N.)
5. (Fr.) Evet, tabii. (Ç.N.)
6. (İng.) Üstsubaylar. (Y.N.)
7. (İng.) Şu İtalyan muhaberat subayı olacak piç, şu piç silahşor. (Ç.N.)
8. (İng.) Ne? Puro mu? Yani Hitler bir puro mu demek istiyorsunuz? (Ç.N.)
9. (İng.) Hitler bir Havana purosu demek istiyor. (Ç.N.)

II

Napoli bakiresi

Bir gün Jimmy, "Hayatında hiç bakire gördün mü? diye sordu; Santa Barbara Yokuşu'ndaki fırından, sıcacık, çıtır çıtır güzelim *taralli*'yi atıştırarak çıkıyorduk.

"Gördüm ama uzaktan."

"*No, I mean,*[1] yakından."

"Hayır, yakından hiç görmedim."

"*Come on,*[2] Malaparte" dedi Jimmy.

İlkin peşi sıra gitmeyi gönlüm istemedi; biliyordum ki bana acıklı, aşağılayıcı bir şey, umutsuzluk içinde çırpınan insanoğlunun düşebileceği bedensel ve ahlaksal uçurumun feci bir örneğini gösterecekti. İnsanoğlunun ne denli alçalabileceğine tanık olmaktan hiç hoşlanmam, insanlar ahlaksızlığın en alt basamaklarını inerlerken, kendim öylece oturup yargıç ya da seyirci gibi seyretmekten tiksinirim; şimdi başlarını çevirip bana gülümseyecekler diye korkarım hep.

"*Come on, come on, don't be silly,*"[3] dedi Jimmy, Forcella'nın ara sokaklarının dehlizinde önümde ilerlerken.

Can pazarında insanoğlunun ne kadar alçalabilece-

1. (İng.) Hayır, demek istiyorum ki. (Ç.N.)
2. (İng.) Haydi gel. (Y.N.)
3. (İng.) Haydi gel, gel, haydi, aptallık etme. (Ç.N.)

ğini görmekten hiç hoşlanmam. Kurtuluşun ardından, bizi, erkek, kadın, çocuk, hepimizi kirletmiş, yozlaştırmış, aşağılamış olan "veba"dansa savaşı yeğliyordum ben. Kurtuluştan önce, *ölmemek için* savaşım vermiş, çile çekmiştik. Şimdi ise *yaşamak için* savaşım veriyor, çile çekiyorduk. Ölmemek için savaşmak ile yaşamak için savaşmak arasında derin bir fark vardır. Ölmemek için savaşan insanlar vakarlarını korurlar; erkekler, kadınlar, çocuklar, herkes canını dişine takıp kıskançlıkla savunur vakarını. Erkekler baş eğmiyorlardı. Dağlara çıkıyor, ormanlarda, mağaralarda yaşıyor, istilacılara karşı aslanlar gibi çarpışıyorlardı. Ölmemek içindi savaşları. Soylu, haysiyetli, dürüst bir savaşımdı. Kadınlar ruj, ipek çorap, sigara ya da ekmek satın alabilmek için bedenlerini karaborsaya sunmuyordu. Açlık çekiyorlardı ama kendilerini satmıyorlardı. Erkeklerini düşmana satmıyorlardı. Kendilerini satmaktansa, erkeklerini satmaktansa, çocuklarının açlıktan öldüğünü görmeyi yeğliyorlardı. Kendini düşmana pazarlayanlar yalnızca fahişelerdi. Avrupa halkları, kurtarılmadan önce, muhteşem bir vakarla çile çekiyordu. Başları dimdik savaşıyorlardı. *Ölmemek için* savaşıyorlardı. İnsanlar ölmemek için savaştıkları zaman, umutsuzluğun verdiği güçle, insan yaşamının canlı, sonsuz kısmını oluşturan her şeye, yaşamın özüne, en soylu, en temiz öğesine sımsıkı sarılırlar: Yani kendi vicdanlarının vakarına, gururuna, özgürlüğüne. Kendi ruhlarını kurtarmak için savaşırlar.

Oysa kurtuluşun ardından, insanlar *yaşamak için* savaşım vermek zorunda kalmıştı. Alçaltıcı, korkunç, utanç verici şeydir yaşamak için savaşmak. Yalnızca yaşamak için. Yalnızca postunu kurtarmak için. Tutsaklığa karşı, özgürlük uğruna, insan vakarı, insan onuru uğruna savaşım değildir. Açlığa karşı savaşımdır. Bir parça ekmek, bir parça ateş, çocuklarını sarıp sarmalayacak bir çul, üstün-

de uzanıp yatacak bir saman yığını uğruna savaşımdır. İnsanlar yaşamak için savaştıklarında her şey, boş bir kavanoz, bir izmarit, bir portakal kabuğu, çöplükten çıkarılmış bir kuru ekmek, etleri sıyrılmış bir kemik, her şey gözlerinde pek büyük, kesin bir değer alır. İnsanlar, yaşamak için her türlü alçaklığı, her türlü onursuzluğu yapabilir, her türlü suçu işleyebilirler, yeter ki hayatta kalabilsinler. Bir lokma ekmek için her birimiz, kendi karımızı, kızlarımızı satmaya, anamızı kirletmeye, kardeşlerimizi, dostlarımızı satmaya, para karşılığı bir başka erkeğe kendimizi teslime hazırızdır. Diz çökmeye, yerlerde sürünmeye, açlığımızı giderebilecek kişinin pabuçlarını yalamaya, kamçısının altında sırtını eğmeye, tükürükle kirlenmiş yanağını gülümseyerek kurulamaya hazırızdır: Hem de gülümseyişimiz alçakgönüllüdür; tatlıdır, aç, hayvansı bir umutla doludur bakışımız, harikulade bir umutla.

Savaşı vebaya yeğliyordum. Geceden sabaha, birkaç saat içinde, herkes, erkekler, kadınlar, çocuklar o korkunç, esrarlı illete tutulmuştu. Halkı şaşkına çeviren ve ürküten şey, korkunç salgının ani, şiddetli, kaçınılmaz oluşuydu. Herkesi aşağılayan faşist diktanın yirmi yılda, savaşın açlık, yas ve müthiş acılarla geçen üç yılda verdiğinden fazla zararı veba birkaç gün içinde vermişti. Sokaklara dökülmüş, kendini, onurunu, bedenini, öz evlatlarının vücudunu satmakta olan o halk, daha birkaç gün öncesinde, yine aynı sokaklarda, Almanlara karşı öfkesinin o büyük ve tüyler ürpertici kanıtlarını vermiş olan aynı halk olabilir miydi?

1 Ekim 1943'te kurtarıcılar Torre del Greco yakınlarında varoşların ilk evlerine vardıklarında, Napoli halkı dört gün süren amansız bir boğuşma sonunda Almanları kentten sürmüş bulunuyordu. Napolililer Almanlara eylül başında, ateşkesi izleyen günlerde başkaldırmıştı; ama o ilk isyan amansız bir vahşetle kan gölünde boğul-

muştu. Halkın sabırsızlıkla beklediği kurtarıcılar, kıyının bazı noktalarında yeniden denize dökülmüştü, bir kısmı da Salerno yakınlarında, kıyıya tutunmuş, direniyordu: Almanlar ise yeniden yüreklenmiş, azıtmışlardı eylül sonlarına doğru sokaklarda erkekleri toplayıp askerî kamyonlara yüklemeye koyulmuşlardı, köle sürüleri gibi Almanya'ya götüreceklerdi onları. "*Li ommene no!*"[1] diye haykıran vahşileşmiş kadın kalabalıklarının kışkırtıp öncülük ettiği Napoli halkı, elinde silahı bulunmaksızın Almanların üstüne atılmış, onları ara sokaklara kıstırıp parçalamış ve çatılardan, taraçalardan, pencerelerden yağdırdığı tuğlalarla, taşlarla, eşyalarla, kaynar sularla perişan etmişti. Yiğit çocuklar gruplar halinde, kollarında alev alev yanan saman yığınlarıyla kendilerini panzerlerin önüne atıyor, o çelik tosbağaları tutuşturarak can veriyorlardı. Masum görünüşlü kız çocukları, güneşte kızmış tanklarının içinde oturan, susamış Almanlara gülümseyerek üzüm salkımları uzatıyorlardı: Onlar tank kulesinin kapağını kaldırıp nazikçe sunulan o üzümleri almak için başlarını çıkarır çıkarmaz, pusuda bekleyen oğlanlar, düşman cesetlerinden aldıkları el bombalarıyla saldırıp öldürüyordu onları. O acımasız, o fedakâr tuzaklarda pek çok kız ve oğlan çocuğu canından olmuştu.

Caddelerde devrilmiş arabalar ve tramvaylar Eboli'de ve Cava dei Tirreni'de direnen birliklere destek vermeye gelen Alman konvoylarının yolunu tıkıyordu. Çünkü Napoli halkı geri çekilmekte olan Almanlara arkadan saldırmış değildi: Salerno Savaşı hâlâ sürerken, elinde silahı olmadan karşılamıştı onları; oysa Salerno'ya çıkarma yapmış olan Müttefikler'i püskürtmek üzere Napoli'yi bir uçtan öbürüne kat eden Alman askerî konvoylarını

1. (Napoli lehçesi) Erkekleri vermeyiz! (Ç.N.)

engellemek, silahsız, üstüne üstlük üç yıl sürmüş açlıktan ve arasız, amansız bombardımanlardan perişan olmuş bir halk açısından düpedüz çılgınlıktı. Sokak sokak yapılan çarpışmalarda en büyük zararı çocuklar ve kadınlar vermişti. Napoli'nin kurtuluşundan iki gün sonra kendi gözlerimle gördüm, cesedi henüz gömülmemiş birçok Alman'ın suratı dağılmış, gırtlağı ısırılarak parçalanmıştı. Yüzlerindeki diş izleri hâlâ belli oluyordu. Birçokları aldıkları makas darbelerinden tanınmaz haldeydi. Birçokları, kafataslarına çakılı upuzun çivilerle, bir kan gölü ortasında yatıyordu. Ellerinde başka silahları bulunmayan vahşileşmiş çocuklar, onu-yirmisi elbirliğiyle adamı yere yatırmışken, o çivileri kocaman taşlarla kafasına çakmışlardı.

"*Come on, come on, don't be silly*!" dedi Jimmy, Forcella'nın ara sokaklarının dehlizinde önümde yürüyorken.

Savaşı vebaya yeğliyordum. Birkaç gün içinde Napoli bir utanç ve acı uçurumu, bir ahlaksızlık cehennemi olup çıkmıştı. Yine de o müthiş illet Napolililerin yüreğinde yüzyıllarca süren açlığa ve tutsaklığa direnmiş olan o harika duyguyu söndürememişti. Napoli halkının kadim, harikulade merhametini hiçbir şey söndüremeyecektir. O halkın merhameti yalnız başkalarına yönelik değildi: Kendine de acıyordu. Bir halkta merhamet duygusu olmazsa özgürlük duygusu da olamaz. Kendi karısını, öz kızlarını satanlar bile, bir sigara paketine fahişelik eden kadınlar bile, bir kutu şekerleme için fuhuş yapan çocuklar bile kendilerine acıyorlardı. Olağanüstü bir duyguydu o, harika bir acıma duygusu. İşte o duygu sayesinde, yalnızca o eski, o ölümsüz merhametten ötürü, bir gün özgür olacak onlar: Özgür insanlar olacaklar.

"*Oh, Jimmy, they love freedom*," dedim, "özgürlüğü seviyor onlar, *they love freedom so much*! *They love American boys, too. They love freedom, American boys, and ci-*

garettes, too.[1] Çocuklar da özgürlüğü ve şekerlemeleri seviyorlar, Jimmy, çocuklar da kendi kendilerine acıyorlar. Açlıktan gebermek yerine şekerleme yemek harika şeydir, Jimmy. *Don't you think so, you too*, Jimmy?[2]"

"*Come on*," dedi Jimmy yere tükürerek.

Böylece Jimmy'yle birlikte "bakire"yi görmeye gittim. Olivella Meydanı yakınlarında bir çıkmazın dibinde bir hemzemin odadaydı. Kovuğun kapısı önünde Müttefik erlerinden ufak bir kalabalık birikmişti, çoğu zenciydi. Üç-dört Amerikalı, birkaç Polonyalı er ile bazı İngiliz denizciler de vardı. Kuyruğa girdik, sıramızı bekledik.

İki dakikada bir adım ilerleyerek, yarım saat kadar bekledikten sonra kovuğun eşiğine ulaştık. Odanın içi yamalı, yağ lekeleriyle kaplı kırmızı bir perdeyle gözlerimizden gizlenmişti. Eşikte orta yaşlı, kara giysili, zayıf, soluk benizli, kirli sakallı bir adam duruyordu: Gür, kır saçlarının üstüne özenle kalıplanmış minik, siyah bir fötr şapka iliştirmişti. Ellerini göğsünde birleştirmişti, parmaklarının arasında bir demet kâğıt para tutuyordu.

"*One dollar each*," dedi, "adam başı yüz liret."

Girdik, çevremize bakındık. Alışılmış bir Napoli "iç mekânı"ydı: penceresiz bir oda, dipte ufacık bir kapı, karşı duvara yaslanmış muazzam irilikte bir karyola, diğer duvarlar boyunca bir ayna, beyaza boyalı demirden derme çatma bir lavabo, bir konsol, yatak ile konsol arasında bir masa. Aynanın önünde geniş bir cam fanus altında balmumundan Kutsal Aile heykelcikleri. Duvarlardan *Cavalleria Rusticana* ile *Tosca*'dan sahneler gösteren halk işi baskı resimler, doruğundaki duman sorgucuyla

1. (İng.) Özgürlüğü o kadar seviyorlar ki! Amerikalı delikanlıları da! Özgürlüğü, Amerikalı delikanlıları, sonra sigarayı seviyorlar. (Ç.N.)
2. (İng.) Sen de öyle düşünmüyor musun, Jimmy? (Ç.N.)

Piedigrotta şenliği için tepesine sorguç dikilmiş atları andıran bir Vezüv resmi ve erkek, çocuk, ihtiyar fotoğrafları – ama hayattayken değil, öldükten sonra çekilmiş, onları cenaze döşeğine serilmiş, çelenklerle çevrili gösteren fotoğraflardı bunlar. Ayna ile yatak arasındaki köşede bir minik mihrap yer alıyordu; üstündeki Meryem portresi, dibindeki yağ kandiliyle aydınlanmıştı. Yatağın üstüne muazzam genişlikte mavi bir ipek örtü serilmişti, yaldızlı saçakları yeşilli-kırmızılı mozaik zemine değiyordu. Yatağın kenarında bir kız oturmuştu, sigara içiyordu.

Bacaklarını yataktan aşağı sarkıtmış oturuyordu, dalgın, sessiz, sigara içiyordu, dirseklerini dizlerine dayamış, yüzünü ellerinin arasına almıştı. Pek genç görünüyordu ama gözleri eski çağlardan kalmaydı, biraz da pörsümüştü. Saçları, yoksul mahalle *capera*'larının 17. yüzyıl Napoli Meryem'lerinin saç şekillerinden esinlendiği barok modeline uygun taranmıştı: Kıvırcık, pırıl pırıl siyah telleri at kılıyla, kordelelerle kabartılmış, içlerine kıtık doldurulmuştu; kız sanki tepesinde yüksek bir piskopos külahı taşıyormuşçasına kale gibi yükseliyordu. Kül benzi kalın bir düzgün katmanı altında bile sezilen, solgun, daracık, uzun yüzünde Bizans'ı akla getiren bir şey vardı; geniş, dümdüz alnın altında kocaman, çekik, simsiyah gözleri de Bizans gözleriydi. Ama rujunu bastıra bastıra irileştirdiği dolgun dudakları yüzünün o Bizans ikonası hüznüne şehvetli, arsız bir hava katıyordu. Sade dekolteli, kırmızı bir ipek elbise giymişti. Ten rengi ipek çorapları vardı, ufak, dolgun ayakları yırtık, şekli bozulmuş bir çift siyah çuha terliğin içinde sallanıyordu. Elbisesi uzun kolluydu, bilekleri sıkıydı, boynunda bütün Napolili yoksul kızların övüncü olan soluk renkli eski mercan kolyelerden vardı.

Kız sessizce nefesler çekiyordu sigarasından, gururlu bir uzaklıktan, gözlerini kapıya dikmişti. Kırmızı ipek elbisesinin, o barok saç biçiminin, dolgun, etli dudakları-

nın, yırtık terliklerinin adiliğine karşın, bayağılığında kişisel hiçbir yan yoktu. Daha çok ortamın bayağılığının yansıması gibiydi: O bayağılık onu dört bir yandan sarmakla birlikte, kendisine ilişmiyordu sanki. Kulağı ufacık, narindi, öyle apak, öyle saydamdı ki, balmumundan yapılmış derdiniz. İçeri girdiğimde, gözlerini üç yıldızlı yüzbaşı apoletlerime dikti, küçümseyerek gülümsedi, yüzünü hafifçe duvara çevirdi. Odada on kişi kadardık. Tek İtalyan bendim. Kimse ses çıkarmıyordu.

"That's all. The next in five minutes,"[1] dedi eşikteki kırmızı perdenin gerisinde duran adam. Ardından perdedeki bir aralıktan başını uzatarak, "*Ready*? Hazır mısın?" diye ekledi.

Kız sigarayı yere attı, parmaklarının ucuyla etekliğinin uçlarını tuttu, ağır ağır kaldırdı: ilkin çorapların sıkı sıkı, tatlılıkla sardığı dizleri göründü, ardından kalçalarının çıplak teni, sonra edep yerinin gölgesi. Hüzünlü Veronica, yüzü ciddi, ağzı küçümsemeyle aralanmış, bir an öylece kaldı. Sonra ağır ağır sırtüstü devrildi, yatağa uzandı, yavaş yavaş bacaklarını açtı. Hani kızışmış korkunç dişi ıstakoz, kıskaçlarının kerpetenini yavaş yavaş açıp, minicik, kapkara, pırıl pırıl gözlerini erkeğe dikerek hareketsiz, tehditkâr kalakalır ya, kız da aynen öyle, etlerinin siyah-pembe kerpetenini yavaş yavaş açarak, gözleri ziyaretçilerine dikili, kalakaldı. Odaya derin bir sessizlik çökmüştü.

"She is a virgin. You can touch. Put your finger inside. Only one finger. Try a bit. Don't be afraid. She doesn't bite. She is a virgin. A real virgin,"[2] dedi adam başını perdenin aralığından içeri sokarak.

1. (İng.) Süre doldu. Sıradaki beş dakika içinde. (Ç.N.)

2. (İng.) Bakiredir o. Dokunabilirsiniz. Parmağınızı içine sokun. Yalnız bir parmağınızı. Yoklayın birazcık. Korkmayın. Isırmaz. Bakiredir. Sahici bir bakire (Ç.N.)

Bir zenci elini uzattı, parmağıyla yokladı. Birisi güldü, yakınır gibiydi. "Bakire" kımıldamadı ama korku ve nefret dolu gözlerini zenciye dikti. Çevreme bakındım: Hepsinin benzi solmuştu, korkudan ve nefretten solmuştu hepsinin benzi.

"*Yes, she is like a child*,"[1] dedi zenci boğuk bir sesle, parmağını usulca döndürüyordu.

"*Get out your finger*,"[2] dedi adamın perde aralığından uzanmış kafası.

"*Really, she is a virgin*,"[3] dedi zenci, parmağını çekerken.

Kız birden dizlerini hafiften şaplatarak bacaklarını kapadı, doğrulup kalktı, elbisesini yeniden aşağıya çekti, hızlı bir hamleyle yatağın ayak ucunda duran bir İngiliz denizcinin ağzındaki sigarayı kaptı.

"*Get out, please*,"[4] dedi adamın kafası ve hepimiz yavaş yavaş, peşpeşe, ayaklarımızı sürüyerek, bocalayarak, utanç içinde odanın dibindeki ufak kapıdan dışarıya çıktık.

"Napoli'yi bu hallere düşmüş gördükçe memnun olmalısınız," dedim Jimmy'ye sokağa çıkınca.

"Benim suçum değil elbette," dedi Jimmy.

"Ah, hayır," dedim, "elbette senin suçun değil. Ama böyle bir ülkede kendinizi galip hissetmekten pek memnun olmalısınız herhalde. Böyle gösteriler olmasa kendinizi nasıl galip hissedebilirsiniz ki? Doğruyu söyle, Jimmy, böyle gösteriler olmasa kendinizi galip hissetmezdiniz."

"Napoli oldum olası böyleymiş," dedi Jimmy.

"Hayır, hiç böyle olmamıştı," dedim, "Napoli'de böyle şeyler asla görülmemişti. Eğer böyle şeyler hoşunuza

1. (İng.) Evet, aynen bir kız çocuğu gibi. (Ç.N.)
2. (İng.) Çıkar parmağını. (Ç.N.)
3. (İng.) Sahiden bakireymiş. (Ç.N.)
4. (İng.) Çıkın lütfen. (Ç.N.)

gitmese, eğer bu gösterilerden keyif almasanız, Napoli'de böyle şeyler olmazdı. Görülmezdi böyle şeyler."

"Napoli'yi biz yaratmadık ya," dedi Jimmy, "güzelce hazır bulduk."

"Napoli'yi siz yaratmadınız," dedim, "ama Napoli hiç böyle olmamıştı. Eğer savaşı Amerika kaybetmiş olsaydı, bir düşün, New York'ta ya da Chicago'da kaç tane Amerikalı bakire bir dolar karşılığında bacaklarını açacaktı. Eğer savaşı siz kaybetmiş olsaydınız, o yatakta o zavallı Napolili kızın yerine Amerikalı bir bakire olacaktı."

"Saçmalama," dedi Jimmy, "biz savaşı kaybetseydik de, Amerika'da bu tür şeyler görülmezdi."

"Savaşı kaybetmiş olsaydınız, Amerika'da daha beter şeyler görülürdü," dedim, "Bütün galipler kendilerini kahraman duymak için bu tür şeyler görme ihtiyacındadır. Parmaklarını bir zavallı mağlup kızın içine sokma ihtiyacındadırlar."

"Saçmalama," dedi Jimmy.

"İlle de kendimi galip hissetmenin zevkini ve gururunu yaşayacağım diye gidip parmağımı bir bakirenin bacaklarının arasına sokmaktansa savaşı kaybetmiş olmayı ve o biçare kızcağız gibi yatağın üstünde oturmayı yeğlerdim."

"Sen de görmeye geldin ya," dedi Jimmy, "Niçin geldin öyleyse?"

"Alçağın tekiyim de ondan, Jimmy çünkü ben de bu tür şeyleri görme ihtiyacındayım, bir mağlup, bir zavallı olduğumu hissetmek için."

"Kendini mağluplardan yana hissetmek bu kadar hoşuna gidiyorsa neden sen de gidip o yatağın kenarına oturmuyorsun?" dedi Jimmy.

"Doğruyu söyle Jimmy, bacaklarımı açtığımı görmek için seve seve bir dolar harcar mıydın?"

"Gelip seni görmek için bir sent bile harcamazdım," dedi Jimmy, yere tükürdü.

"Niye ama? Eğer savaşı Amerika kaybetmiş olsaydı ben Washington'ın torunlarının, galiplerin önünde bacaklarını açtıklarını göreyim diye ânında oraya koşardım."

"*Shut up*," diye haykırdı Jimmy kolumu olanca gücüyle sıkarak.

"Neden beni görmeye gelmezdin, Jimmy? Beşinci Ordu'nun tüm askerleri beni görmeye gelirdi. General Clark bile. Sen de gelirdin, Jimmy. Bir erkeğin pantolon düğmelerini çözüp bacaklarını açtığını görmek için bir değil, iki, üç dolar verirdin. Bütün galipler bu tür şeyleri görme ihtiyacındadır, yoksa savaşı kazandıklarından nasıl emin olsunlar?"

"Siz Avrupalılar bir kaçıklar ve domuzlar alayısınız," dedi Jimmy, "öylesiniz işte."

"Doğruyu söyle Jimmy, Amerika'ya, Ohio, Cleveland'daki evine döndüğünde, sizin galip parmağınızı biçare İtalyan kızlarını Zafer Takı'nın altından geçirdiğinizi ballandıra ballandıra anlatacaksın."

"*Don't say that*,"[1] dedi Jimmy alçak sesle.

"Bağışla Jimmy, hem senin için, hem kendim için üzülüyorum. Ne sizin ne de bizim suçumuz bu, biliyorum. Ama bazı şeyleri düşününce yüreğim sıkışıyor. Beni o kızcağızı görmeye götürmemeliydin. O iğrençliği görmeye seninle gelmemeliydim. Hem senin için, hem kendim için üzülüyorum. Sefil, alçak hissediyorum kendimi. Siz Amerikalılar iyi çocuklarsınız, bazı şeyleri birçoklarından daha iyi kavrıyorsunuz. Öyle değil mi, Jimmy, bazı şeyleri sen de anlıyorsun, değil mi?"

"*Yes, I understand*,"[2] dedi Jimmy alçak sesle, kolumu var gücüyle sıkarak.

1. (İng.) Öyle söyleme. (Ç.N.)
2. (İng.) Evet, anlıyorum. (Ç.N.)

Kendimi Napoli'de Gradoni di Chiaia'yı tırmandığım günkü gibi sefil, alçak hissediyordum. Gradoni, Chiaia Caddesi'nden Santa Teresa degli Spagnoli'ye tırmanan upuzun merdivenin basamaklarıdır; o sefil mahallede bir zamanlar İspanyol askerlerinin kışlaları ve genelevleri varmış. Sirokkonun estiği bir gündü, evden eve gerilmiş iplere kurusun diye asılmış çamaşırlar rüzgârda bayrak gibi çırpınıyordu: Napoli'nin galiplerle mağlupların ayakları dibine atmamış olduğu bayrakları. Geceleyin çıkan bir yangın Chiaia Caddesi'nde, Gradoni'den az ötedeki Cellamare düklerinin muhteşem sarayının büyük bölümünü kül etmişti; sıcak, nemli havada yanmış ahşabın, soğumuş dumanın kuru kokusu dolaşıyordu hâlâ. Gökyüzü kül rengiydi; küf lekeleriyle kaplı, kirli kâğıttan yapılmış bir gökyüzüymüş gibi görünüyordu.

Sirokkonun estiği günlerde, o küflü, çürümüş gökyüzünün altında Napoli hem sefil hem de küstah bir görünüm alır. Evler, sokaklar, insanlar yılgın, hain bir küstahlık sergiliyordu. Aşağıda, denizin üstünde, gökyüzü kertenkele derisini andırıyordu: yeşil-beyaz lekeli, sürüngen derilerinin şu soğuk, donuk nemiyle ıslak. Sıcak sirokko esintilerinin yağlı, sarı yollarla şeritlediği ufkun kirli maviliğini yeşilimtrak kenarlı gri bulutlar lekeliyordu. Deniz oralarda kara kurbağasının siyah-yeşil derisinin rengine bürünmüştü, denizin kokusu da kara kurbağasının derisinden yayılan şu buruk, tatlı kokuydu. Vezüv'ün ağzından yoğun, sarı dumanlar çıkıyor, bulutlu göğün alçak kubbesinin baskısı altında, kara gölgelerle, yeşil çatlaklarla yarılan muazzam bir fıstıkçamının tepesi gibi açılıyordu. Soğumuş lavların kızıllıklarına serpili bağlar, yanardağın yamaçlarına tırmanan evlerin gri-pembe-mavi lekelerinin yer yer pırıltısız bir şiddetle göze çarptığı kül çöllerine kök salmış çamlar ve serviler, sarı-kızıl parıltılarla par-

çalanan yeşilimtrak bir loşluğa gömülü duran o manzaranın içinde koyu, ölü tonlara bürünüyordu.

Sirokko estiğinde insanın derisinden ter fışkırır, donuk terle nemlenmiş, kapkara bir kirli sakalın gözlerin, dudakların, kulakların çevresine pis, gevşek bir gölge yaydığı suratlarda, elmacıkkemikleri pırıldar. Sesler de derinden gelir, tembel tembel çınlar, sözlerin anlamı her zamankinden farklıdır, sanki yasak bir argonun sözleriymişcesine esrarlı bir anlam alırlar. İnsanlar gizli bir bunalımın altında ezilmişçesine sessizce yürürler, çocuklar yerlerde, bir ekmek kabuğu ya da kapkara sineklerle kaplanmış bir meyve kemirerek ya da küfün eski sıvaların üstüne kazıdığı kıpırtısız kertenkeleleri seyrederek saatler saati otururlar öylece. Pencere pervazlarındaki toprak saksılarda karanfiller dumanlar saçarak yanar, öteden beriden bir kadının şarkısı işitilir; pencereden pencereye ağır ağır uçar, yorgun bir kuş misali pervazlara konar o şarkı.

Cellamare Sarayı yangınının soğuk is kokusu yoğun, vıcık vıcık havada dolaşıyordu, ben de o zaptedilmiş, yağmalanmış, ateşe verilmiş kent kokusunu, yangınların ve cenaze ateşlerinin dumanıyla kaplı, düşman gemileriyle dolu denizin kıyısına serilmiş yatan Truva'nın o kadim, o ulu kokusunu ciğerlerime çekiyordum hüzünle: O bitmek bilmez kuşatmaya yeryüzünün dört bir yanından koşup gelmiş galip halkların bayrakları ufkun dibinden boğuk boğuk esen pis kokulu yelin yağlı karnında küflenmekteydi.

Chiaia Caddesi'nden denize doğru iniyordum, dar yoldan kargaşa içinde akan coşkun motorlu araç selinin kıyıları boyunca, kaldırımlarda tıklım tıklım birikmiş, çarpışan, itişen, bin bir acayip, bilinmedik dilde bağrışan Müttefik askerlerinin ortasındaydım. Ve üstümde El Alameyn'de ya da Tobruk'ta vurulmuş bir İngiliz askerinin cesedinin sırtından çıkarılmış, bizim tüfeklerimizin

mermileriyle delinmiş yeşil üniformayla kendimi gülünç mü gülünç hissediyordum. Beni ileriye itekleyen, bir yana çekileyim diye dirsekleyen, omuz vuran, sonra başlarını çevirip üniformamın yaldızlı pırpırlarına küçümseyerek bakan o düşmanca davranışlı yabancı askerlerin ortasında kaybolmuş hissediyordum kendimi; öfkeli bir sesle söyleniyorlardı: "*You bastard, you son of a bitch, you dirty Italian officer.*"[1]

Yürürken bir yandan düşünüyordum: "Acaba Fransızcaya nasıl çevrilir, *you bastard, you son of a bitch, you dirty Italian officer*? Acaba Rusçaya, Sırpçaya, Lehçeye, Dancaya, Hollandacaya, Norveççeye, Arapçaya nasıl çevrilir? Ya Hintçeye, Bantucaya, Madagaskarcaya? Acaba Almancaya nasıl çevrilir?" Düşünürken gülme tutuyordu: Galiplerin o dili hiç kuşkusuz Almancaya da pek güzel çevrilirdi, Almancaya bile; çünkü Almanca da, İtalyancayla kıyaslandığında, galip bir halkın dili sayılırdı. Yeryüzündeki tüm dillerin, Bantuca ve Çincenin bile, Almancanın bile, galip halkların dilleri olduğunu düşünerek gülüyordum; ve yalnızca biz, yalnızca biz İtalyanlar, Napoli'de Chiaia Caddesi'nde, ve tüm İtalyan kentlerinin tüm caddelerinde, galip bir halka ait olmayan bir dili konuşuyorduk. Ve ben, bir zavallı "*Italian bastard*", bir zavallı "*son of a bitch*" olmaktan gurur duyuyordum.

Gözlerimle çevremde, kalabalığın arasında, bir zavallı "*Italian bastard*", bir zavallı "*son of a bitch*" olmaktan benim gibi gurur duyan birilerini arıyordum, gözlerimi karşılaştığım bütün Napolililerin yüzlerine dikiyordum; onlar da galiplerin kargaşalı kalabalığında yitip gitmişlerdi, onları da itekleyerek, böğürlerinden dirsekleyerek bir yana atıyorlardı: O zavallı solgun yüzlü, zayıf erkeklere,

1. (İng.) Seni piç, seni orospu çocuğu, pis İtalyan subayı seni. (Ç.N.)

süzgün, beyaz suratları dudak boyasıyla edepsizce canlandırılmış o kadıncağızlara, o koskocaman gözleri açlıkla, korkuyla dolu sıska çocuklara bakıyor, onlar gibi bir "*Italian bastard*", onlar gibi bir "*son of a bitch*" olmaktan gurur duyuyordum.

Ama onların yüzlerinde, bakışlarında bir şey vardı ki, beni aşağılıyordu. Beni derinimden yaralayan bir şey vardı onlarda. Küstahça bir gururdu o; açlığın alçak, korkunç gururu, açlığın haince, bir o kadar da boynu bükük gururuydu. Ruhları değil, yalnızca bedenleri azaptaydı. Bedeninkinden öte bir çile çekmiyorlardı. Ve birden, o galipler ile biçare aç Napolililerin arasında kendimi yapayalnız ve yabancı hissettim. Açlık çekmediğimden ötürü utandım. Topu topu bir "*Italian bastard*", bir "*son of a bitch*" olduğumdan, daha beter bir şey olmadığım için utandım. Diğerleri gibi açlık çeken zavallı bir Napolili olmayışımdan utandım: Dirseklerimle kendime yol açarak kalabalığın itiş kakışından sıyrıldım, Gradoni di Chiaia merdivenlerinin ilk basamağına ayak attım.

Upuzun merdivenler, bir açıkhava tiyatrosunun tribünlerine oturmuş gibi yan yana sıralanmış kadınlarla kaplıydı, sanki oradan muhteşem bir gösteri izliyor gibiydiler. Gülerek, kendi aralarında bağıra çağıra konuşarak, meyve yiyerek, sigara içerek, şekerleme geveleyerek ya da *chewing-gum* çiğneyerek oturuyorlardı: kimi öne eğilmiş, dirseklerini dizlerine dayamış, yüzünü elleri arasına almıştı; kimi geriye kaykılmış, kollarını arkalarındaki basamağa dayamıştı, kimi biraz yana eğilmişti; hepsi de bağrışıyor, birbirlerine adlarıyla sesleniyor, daha aşağıda ya da yukarıda oturmuş tanıdıklarına ya da balkonlara ve daracık yokuşa bakan pencerelere çıkmış avaz avaz haykıran kocakarı kalabalığına laf yetiştiriyordu, sözcüklerden çok şekilsiz sesler çıkıyordu ağızlarından; saçı başı birbirine

karışmış iğrenç kocakarılar, dişsiz ağızları müstehcen bir kahkahayla açılmış, küfürler, hakaretler yağdırarak kollarını sallıyorlardı. Merdivenlere oturmuş kadınlar birbirlerinin saçlarını düzeltiyordu, hepsinin de saçları tepelerinde toplanıp, bukleler yapılıp, kıtıkla kabartılarak kulelere dönüştürülmüştü, topuzları firketelerle, bağa taraklarla güçlendirilip tutturulmuştu, sokak köşelerindeki balmumundan Meryem heykelciklerininkine benzeyen saçları yapma çiçeklerle, örgülerle çelenklendirilmişti.

Yakup Peygamber'in düşünde gördüğü melekler merdivenini andıran o basamaklara oturmuş kadınlar kalabalığı, sanki bir şenlik için ya da hem seyircisi hem oyuncusu oldukları bir gösteri için toplaşmış gibiydi. Ara sıra içlerinden biri bir şarkı tutturuyordu, Napoli'nin yoksul halkının şu hüzünlü şarkılarından birini, ve hemen kahkahalar, boğuk, gırtlaksı imdat çığlıklarına ya da acı haykırışlarına benzeyen sesler yükselip onu bastırıyordu. Yine de o kadınlarda, bir müstehcen bir gülünç bir görkemli olan o değişken tavırlarında, sahnede öyle gelişigüzel yerleşmelerinde anlatılmaz bir vakar vardı. Dile gelmez bir soyluluk da eksik değildi: Kimi el kol hareketlerinde, parmak uçlarıyla şakaklarına dokunmak için kollarını kaldırışlarında, tombul, çevik elleriyle saçlarını düzeltişlerinde, yüzlerini çevirişlerinde, yukarıdan, balkonlardan ve pencerelerden dökülen sesleri, açık saçık lafları daha iyi işitmek istercesine başlarını omuzlarına eğişlerinde, hatta konuşma, gülümseme biçimlerinde bile. Ayağımı ilk basamağa attığımda hepsi birden dilsiz kesildi ve kadınlarla tıklım tıklım dolu o merdivenlere tuhaf bir sessizlik, rengârenk titreşen muazzam bir kelebek misali, gelip konuverdi.

Önümde birkaç zenci er yokuşu tırmanıyordu, daracık haki rengi üniformaları içinde, ayaklarında incecik sarı deriden, altın gibi parıldayan pabuçlarla düz taban-

ları üstünde yalpalayarak. Ani sessizlikte, zencinin kendine özgü yalnız vakarıyla ağır ağır çıkıyorlardı yokuşu: Oturmuş bekleşen o kadınların dilsiz kalabalığının bıraktığı dar geçitten merdivenleri yavaş yavaş tırmandıkça, o bahtsızların bacaklarının yavaş yavaş açıldığını, iğrençlikle iki yana ayrıldığını, çıplak etin pembe parıltısı arasında siyah edep yerlerini sergilediğini görüyordum. Bir anda bütün kadınlar el kol hareketi yapmadan, "*Five dollars! Five dollars*!" diye boğuk bir bağrışma tutturdular; o hareketsizlik, seslere ve sözlere büsbütün müstehcenlik katıyordu. Zenciler basamakları tırmandıkça bağrışma artıyor, sesler tizleşiyordu, balkonlardan ve pencerelerden bakan cadıların sesleri büsbütün cırtlaklaşıyordu, onlar da bağrışarak zencileri tava getiriyordu: "*Five dollars! Five dollars! Go, Joe! Go, Joe! Go, go, Joe, go*!"

Ama zenciler geçer geçmez, altın ayakları bir basamaktan ayrılır ayrılmaz, basamakta oturan kızların bacakları kara deniz yengeçlerinin kıskaçları, pembe bir midyenin kabukları gibi, yeniden kapanıyordu ve kızlar kollarını sallayarak, yumruklarını göstererek arkalarına dönüyor, zencilerin ardından neşeli ve vahşi bir coşkuyla müstehcen küfürler yağdırıyordu. Sonunda, önce bir zenci, ardından bir başkası, bir başkası daha, on tane, yirmi tane el tarafından havada yakalanarak durakladılar. Bense dosdoğru gökyüzünün derinliğine dalan o meleklere layık zafer merdivenlerini tırmanmayı sürdürüyordum, sirokko o çürümüş gökyüzünden yeşilimsi deri parçaları kopanıyor, denizin yüzeyine sertçe saçıp dağıtıyordu.

8 Eylül 1943 günü, silahlarımızla bayraklarımızı galiplerin ayakları dibine atmak zorunda kaldığımız zamankinden daha da sefil, daha da alçak hissediyordum kendimi. Köhne, paslanmış silahlardı gerçi ama sevdiğimiz aile yadigârlarıydı; ve subaylar olsun erler olsun, he-

pimiz o sevgili aile yadigârlarına bağlıydık. Eski tüfekler, eski kılıçlar, eski toplardı onlar, kadınların korseler, erkeklerin yüksek silindir şapkalar, açık kahverengi redingotlar, düğmeli botlar giydikleri devirlerden kalma. O çakar almaz tüfeklerle, o paslı kılıçlarla, o tunç toplarla, büyükbabalarımız Garibaldi'nin, Vittorio Emanuele'nin, III. Napoléon'un saflarında, İtalya'nın özgürlüğü ve bağımsızlığı için Avusturyalılara karşı çarpışmışlardı.[1] Bayraklar da eskiydi, modası geçmişti. Hatta bazıları pek, pek eskiydi, İnebahtı kalyonlarının direklerinde, Magosa ve Kandiye kalelerinde dalgalanmışlardı. Cenova Cumhuriyeti'nin, Milano, Cremona, Bologna komünlerinin simgeleriydi, Alman İmparatoru Friedrich Barbarossa'ya karşı savaşlarda Carroccio'nun tepesinde dalgalanmışlardı. Sandro Botticelli'nin çizdiği, Muhteşem Lorenzo'nun[2] Floransa okçularına armağan ettiği sancaklardı; Luca Signorelli'nin resimlediği Siena flamalarıydı. Michelangelo'nun fırçasından doğmuş, Campidoglio'daki Roma bayraklarıydı. Garibaldi'nin Valparaiso'lu İtalyanlara sunduğu bayrak ile 1849 Roma Cumhuriyeti'nin bayrağı da aralarındaydı. Vittorio Veneto'nun, Trieste'nin, Fiume'nin, Zara'nın, Habeşistan'ın, İspanya İçsavaşı'nın sancaklarıydılar. Şanlı bayraklardı hepsi, denizin olsun karanın olsun, en şanlı bayraklardandılar. Neden yalnızca İngiliz, Amerikalı, Rus, Fransız, İspanyol bayrakları şanlı olsun ki? İtalyan bayrakları da şanlıdır. Hem şanlı olmasaydılar, onları öyle çamurun içine fırlatmaktan ne keyif alırdık ki? Yeryüzünde hiçbir halk yoktur ki, bir kez bile, kendi bayraklarını galiplerin ayaklarına fırlatmanın keyfini sürmemiş olsun. En şanlı bayrakların bile başına gelen şey-

1. İtalyan Birliği'nin sağlandığı Risorgimento savaşları. (Ç.N.)

2. 15. yüzyıl Floransa'sının ünlü hükümdarı. Bir Rönesans meseni olduğu kadar, kendi yazdığı şiirlerin güzelliğiyle de ün salmıştır. (Ç.N.)

dir çamura fırlatılmak. Şan, hani şu insanların şan dedikleri şey var ya, çoğu zaman çamur lekeleri taşır.

8 Eylül 1943, bizler için muhteşem bir gün olmuştu, silahlarımızla bayraklarımızı yalnız galiplerin değil, mağlupların da ayakları dibine atmıştık. Yalnız İngilizlerin, Amerikalıların, Fransızların, Rusların, Polonyalıların ve diğerlerinin değil, kralın, Badoglio'nun, Mussolini'nin, Hitler'in de. İster galip olsun ister mağlup, kim varsa onun önüne. Hiç ilgisi olmayıp da orada oturmuş, gösterinin keyfini çıkaranların da. Yoldan gelip geçenlerin de, silahlarıyla bayraklarını ilk gelenin ayakları dibine atan bir ordunun alışılmadık, eğlenceli manzarasını seyretmeye heveslenenlerin de. Ve bu demek değildi ki bizim ordumuz başka birçok ordudan daha kötü ya da daha iyiydi. O şanlı savaşta, kimsenin hakkını yemeyelim, düşmana sırt çevirmek yalnızca İtalyanların başına gelmemişti: Herkes, galip ya da mağlup olsunlar, İngilizlerin, Amerikalıların, Almanların, Rusların, Fransızların, Yugoslavların, hepsinin mi hepsinin başına gelmişti. O muhteşem savaşta dünyada tek ordu kalmamıştı ki, günün birinde silahlarıyla bayraklarını çamura atmanın keyfini sürmemiş olsun.

Majesteleri kral hazretlerininin ve Mareşal Badoglio'nun imzalarını taşıyan emirnamede aynen şöyle yazılıydı: "İtalyan subay ve erleri, silahlarınızı ve bayraklarınızı, ilk gelenin ayakları dibine kahramanca atın." Hataya yer yoktu. Düpedüz "*kahramanca*" diye yazılıydı. "*İlk gelen*" sözcükleri de apaçık yazılmıştı, hiçbir kuşkuya yer bırakmayacak biçimde. Tabii ki, silahları atma emri 1943'ü beklemeksizin, daha 1940'ta ya da 1941'de verilseydi, galipler olsun, mağluplar olsun, herkes için, bizim için de, çok daha iyi olurdu; o zamanlar Avrupa'da, silahlarını galiplerin ayakları dibine atmak modaydı.

Herkes bize "aferin" derdi. Aslında 8 Eylül 1943'te de "aferin" demişlerdi; ama şimdi, doğruya doğru, başka ne diyebilirlerdi ki!

Gerçekten çok güzel bir seyirlik olmuştu, eğlenceli bir seyirlik. Hepimiz, subaylar ve erler, silahlarımızla bayraklarımızı çamura, galiplerin olsun mağlupların olsun, dost olsun düşman olsun herkesin, hatta yoldan gelip geçenlerin ayakları dibine kim daha "kahramanca" atacak diye yarışa girmiştik, ne olup bittiğini bilmediklerinden şaşkınlıkla durup bizi seyredenlerin ayakları dibine. Silahlarımızla bayraklarımızı gülerek çamurun içine atıyorduk, sonra hemen koşup topluyor, yeniden başlıyorduk. Coşkuya kapılmış kalabalık, "Yaşasın İtalya!" diye haykırıyordu; iyi yürekli, güleç, şamatacı, şen İtalyan kalabalığı. Hepsi, erkekler, kadınlar, çocuklar, mutluluktan sarhoşa dönmüştü, hepsi ellerini çırpıyor, "*Bis! Bravo! Bis*!" diye bağırıyordu, ve biz yorgun, kan ter içinde, gözlerimiz erkekçe bir gururla ışıldayarak, yüzlerimiz yurtsever bir gururla aydınlanmış, silahlarımızla bayraklarımızı galiplerle mağlupların ayakları dibine atıyorduk, ardından hemen koşup yerden kaldırıyor, bir daha çamura fırlatıyorduk. Müttefik askerleri, İngilizler, Amerikalılar, Ruslar, Fransızlar, Polonyalılar, alkışlıyorlardı, yüzlerimizi avuç avuç şekerleme yağmuruna tutuyor, bağırıyorlardı: "*Bravo! Bis! Bis*!" Biz de pis kahkahalarla silahlarla bayrakları çamura atıyor, hemen koşup kaldırıyor, yeniden başlıyorduk.

Pek güzel bir şenlik olmuştu doğrusu, unutulmaz bir şenlik. Üç yıl sürmüş savaş boyunca hiç o kadar eğlendiğimiz olmamıştı. Akşama bitkin düşmüştük, kahkaha atmaktan çenelerimiz ağrıyordu; ama görevimizi yerine getirmiş olmakla gurur duyuyorduk. Şenlik sona erdiğinde sıraya girdik ve öylece, silahsız, bayraksız, yeni savaş alanlarına ilerledik, daha önce Almanların safında

kaybettiğimiz savaşı şimdi Müttefikler'in safında kazanmaya. Başlarımız dik, marşlar söylüyorduk, Avrupa halklarına şunu bir güzel öğretmiş olmakla gurur duyuyorduk: Savaşları kazanmanın, kendi silahlarını ve bayraklarını kahramanca çamura, "ilk gelenin ayakları dibine" atmaktan başka yolu kalmamıştı artık.

III

Peruklar

Salgın hastalığa kapıldığıma, vebanın bana da bulaştığına ilişkin korkuyu ilk kez, Jimmy'yle "perukçu"ya gittiğimde duydum. İğrenç illetin beni de rezil ettiğini tam oramda, bir İtalyan'ın en duyarlı bölgesinde, cinsel organımda hissettim. Cinsel organlar Latin halklarının yaşamında her zaman büyük önem taşımıştır, özellikle de İtalyan halkının yaşamında, İtalya tarihinde. Gerçek İtalyan bayrağı kırmızı-beyaz-yeşil kumaş değildir; cinsel organdır, erkeklik organı. İtalyan halkının yurtseverliğinin tamamı işte orasındadır, apışarasında. Onur, ahlak, Katolik dini, aileye tapınma, hepsi orada, bacakların arasındadır, hepsi oradadır, erkeklik organında; hem İtalya'da güzel mi güzeldir o, bizim eski, ulu, şanlı uygarlık geleneklerimize layıktır. "Peruk" dükkânının eşiğini aşar aşmaz hissettim: Veba beni her İtalyan'ın biricik, gerçek İtalya saydığı şeyde rezil etmekteydi.

"Peruk" satıcısının kovuğu Ceppo di Forcella'da, Napoli'nin en sefil, en iğrenç mahallelerinden birindeydi.

"Siz Avrupa'da hepiniz çürümüşsünüz," dedi Jimmy; Olivella Meydanı çevresinde, bir incebağırsak yumağı gibi girift ara sokakların dehlizinde yürüyorduk.

"Avrupa, insanın yurdudur," dedim, "Avrupa'da doğmuş olanlardan daha insanca insan yoktur yerüzünde."

"İnsan mı? Siz kendinize insan mı diyorsunuz yani?" dedi Jimmy ve gülerek eliyle kalçasına şaplaklar indirdi.

"Evet, Jimmy, yeryüzünde Avrupa'da doğmuş olanlardan daha soylu insan yoktur," dedim.

"Bir alay ahlaksız piç, olduğunuz olacağınız bu işte," dedi Jimmy.

"Biz harika bir mağluplar halkıyız, Jimmy," dedim.

"*A lot of dirty bastards*,"[1] dedi Jimmy, "aslında savaşı kaybettiğinizden dolayı memnunsunuz, değil misiniz yani?"

"Haklısın, Jimmy, savaşı kaybetmiş olmamız bizim için gerçekten büyük şans. Canımızı sıkan bir tek yanı var: Dünyayı yönetmek zorunda kalacağız. Dünyayı mağluplar yönetir, Jimmy. Bir savaşın ardından hep öyle olur. Galiplerin ülkelerine uygarlığı taşıyanlar hep mağluplar olur."

"*What*? Yoksa Amerika'ya uygarlık götürme iddiasında mısınız?" dedi Jimmy şaşkınlık içinde, gözünü öfke bürümüştü.

"Aynen öyle, Jimmy. Atina da, Romalılar tarafından yenilme şansı ve onurunu elde ettiğinde Roma'ya uygarlık götürmek zorunda kalmıştı."

"*The hell with your Athens, the hell with your Rome*!"[2] dedi Jimmy bana ters ters bakarak.

O pis ara sokaklarda, o sersefil ayaktakımının arasında, Jimmy Amerikalıların kendilerine özgü zarafeti, rahatlığıyla dolaşıyordu. Pasaklı, aç, bahtsız insanlar arasında, Amerikalılar kadar özgür ve güleç bir zarafetle dolaşan başka millet yoktur şu dünyada. Duyarsızlık belirtisi değildir o: İyimserlik, aynı zamanda masumiyet belirtisi-

1. (İng.) Bir sürü ahlaksız piç. (Ç.N.)
2. (İng.) Senin Atina'n da Roma'n da cehennemin dibine! (Ç.N.)

dir. İnançsız değildir Amerikalılar, sadece iyimserdirler. Ve iyimserlik başlı başına bir masumiyet belirtisidir. Kötülük yapmayan, aklına kötülük getirmeyen kişi kötülüğün varlığını yadsımasa da, kaçınılmazlığını reddetme eğilimindedir; kötülüğün kaçınılmaz, onulmaz bir şey olduğunu kabullenmeyi reddeder. Amerikalılar sefaletle, açlıkla, acıyla, hepsiyle savaşılabileceğine inanırlar, insanların sefaletten, açlıktan, acıdan kurtulabileceklerine inanırlar, kötülüğün her çeşidine çare bulunduğunu sanırlar. Bilmezler ki kötülüğün çaresi yoktur. Hem birçok bakımdan, dünyanın en Hıristiyan ulusu olmalarına karşın, bilmezler ki kötülük olmadıkça İsa da var olamaz. *No love no nothin'*.[1] Sıfır kötülük, sıfır Hz. İsa. Dünyada kötülük oranı azaldıkça, Hz. İsa oranı da azalacaktır. Amerikalılar iyi niyetlidirler. Sefalet, açlık, acı karşısında ilk içgüdüsel davranışları açlık, sefalet, acı çekenlere yardım elini uzatmak olur. İnsan dayanışmasını öylesine güçlü, öylesine arı, öylesine içten duyumsayan halk yoktur yeryüzünde. İyi de, Hz. İsa'nın insanlardan istediği şey merhamettir, dayanışma değil. Dayanışma Hıristiyanca bir duygu değildir.

Muhaberat Birlikleri teğmeni, Ohio, Cleveland'lı Jimmy Wren, Amerikan subay ve erlerinin ezici çoğunluğu gibi, iyi niyetli bir çocuktu. Bir Amerikalı iyi yürekli olduğunda, dünyanın en iyi insanıdır. Napoli halkı acı çekiyorsa, Jimmy'nin suçu değildi. O korkunç acı ve sefalet manzarası onun gözlerini ve yüreğini kirletmekten uzaktı. Vicdanı huzur içindeydi Jimmy'nin. Bütün Amerikalılar gibi, bütün maddeci uygarlıklara özgü çelişkiden dolayı, o bir idealistti. Kötülüğü, sefaleti, açlığı, çileleri ahlaksal bir sorun olarak değerlendiriyordu. Bunların

1. (İng.) Sevgi yoksa hiçbir şey yoktur. (Ç.N.)

tarihsel ve ekonomik nedenlerini değil, görünürde ahlaksal olan nedenlerini görüyordu sadece. Napoli halkının, Avrupa halklarının çektikleri korkunç çileleri biraz olsun hafifletmek için onun elinden ne gelirdi ki? Jimmy'nin yapabileceği tek şey onların acılarının ahlaksal sorumluluğunun birazını üstlenmekti: bir Amerikalı olarak değil, bir Hıristiyan olarak. Belki de yalnız Hıristiyan olarak değil, aynı zamanda Amerikalı olarak demek daha uygun olur. Amerikalılara olan sevgimin, onlara duyduğum derin minnetin asıl nedeni işte bu, onları yeryüzünün en cömert, en temiz yürekli, en iyi niyetli ve en çıkarsız halkı sayıyorum: harika bir halk.

Jimmy, kuşkusuz, başkalarının acılarından dolayı kendini bir oranda sorumlu duymaya iten derin ahlaksal ve dinsel nedenleri kavrayamıyordu. Hz. İsa'nın kendini feda edişinin her kişinin, her birimizin insanlığın acıları karşısında sorumluluk duyması gerektirdiğinin ve Hıristiyan olduğumuzdan ötürü her birimizin kendini hemcinslerinin İsa'sı gibi duyması gerektiğinin bile bilincinde değildi belki. Zaten bütün bunları nereden bilecekti ki? *Sa chair n'était pas triste, hélas! Et il n'avait pas lu tous les livres.*[1] Jimmy dürüst bir çocuktu, toplumun orta sınıfındandı, kültürü orta düzeydeydi. Sivil yaşamda bir sigorta şirketinde memurluk yapıyordu. Kültür düzeyi, onun koşullarındaki herhangi bir Avrupalınınkinden hayli aşağıdaydı. İtalya'ya, İtalyanlara karşı savaşmak, onları günahlarından ve suçlarından ötürü cezalandırmak üzere çıkarma yapmış bir Amerikalı küçük memurun İtalyan halkına İsa'lık etmesi de beklenemezdi elbette. Hatta modern uygarlığın temelindeki kimi şeyi bilmesi

1. (Fr.) "Bedeni perişan değildi, heyhat! Bütün kitapları da okumamıştı." Stéphane Mallarmé'nin "Deniz Meltemi" şiirindeki, "Hayır yok tenden artık; hatmedildi kitaplar," dizelerine gönderme. (*Her Boydan: Dünya Şiirinden Seçmeler*, çev. Can Yücel, Adam Yayıncılık, İstanbul, 2015, s. 92). (Ç.N.)

bile beklenemezdi: örneğin kapitalist toplumun en olası Hıristiyanlık biçimi olduğunu (Hıristiyan merhameti ve bu Hıristiyan merhameti karşısında duyulan bıkkınlık ve tiksinme hesaba katılmazsa tabii, bunlar modern dünyaya özgü duygulardır) bilemezdi. Kötülük var olmasaydı İsa'nın var olamayacağını. Kapitalist toplumun bu duygu üstüne temellendirilmiş olduğunu: Acı çeken insanlar var olmadıkça, insanın kendi malının ve mutluluğunun tadını çıkarmasının mümkün olmadığını; Hıristiyanlığın özrü olmadıkça kapitalizmin ayakta duramayacağını.

Ama onun koşullarındaki herhangi bir Avrupalıya –ve ne yazık ki benim koşullarımdakine de– üstün bir yanı vardı Jimmy'nin: İnsan vakarına ve özgürlüğüne saygı duyuyordu, kötülük etmiyor, kötü düşünmüyordu ve başkalarının acılarından ötürü ahlaksal sorumluluk duyuyordu.

Jimmy gülümseyerek yürüyordu, bense kendimi soğuk ve asık yüzlü hissediyordum.

Deniz tarafından aydınlık kuzeydoğu yeli gregale esiyordu, taze tuz kokusu sokakların pis havasını dağıtıyordu. Çatılarda ve taraçalarda titreşen yapraklar, upuzun tay kişnemeleri, sayısız genç kızın gülüşmesi, kuzeydoğu yelinin kabarttığı dalgaların üstünde koşuşturan bin bir genç, sevinçli sesin dolaştığı işitiliyordu sanki. Rüzgâr, sokaklarda kurusun diye asılmış çamaşırların arasına bir yelkene dolar gibi doluyordu. Bir güvercin kanadı çırpınışı, buğday tarlalarında bir bıldırcın kaynaşması yükseliyordu dört bir yandan.

Kovukların eşiklerine oturmuş insanlar sessizce bize bakıyor, gözleriyle uzun uzun süzüyorlardı: Yarı çıplak çocuklar, mahzende yetiştirilmiş mantar gibi apak, saydam ihtiyarlar, şiş karınlı, avurdu avurduna geçmiş kül benizli kadınlar, göğüsleri pörsümüş, cılız kalçalı, solgun yüzlü, sıska kızcağızlardı. Etrafımız, yeşil loşlukta parlayan gözlerden, dilsiz gülüşmelerden, diş pırıltılarından,

sessiz el kol hareketlerinden ibaretti: O hareketler, günbatımında Napoli'nin ara sokaklarının aydınlığı olan o kirli su aydınlığını, o hayaletsi akvaryum suyunu yarıp geçiyordu. İnsanlar sessizce seyrediyordu bizi, ağızlarını balıklar gibi açıp kapıyorlardı.

Lime lime asker üniformaları giymiş öbek öbek adamlar, inlerin kapılarının yanında, sokağın taşlarına serilmiş, uyuyorlardı. İtalyan askerleriydiler, çoğu Sardunyalı ya da Lombardiyalıydı, hemen hepsi yakındaki Capodichino Havaalanı'nda görevli havacılardı; ordu dağıtılınca Almanların ya da Müttefikler'in eline düşmemek için Napoli'nin ara sokaklarına sığınmışlardı, o fukara halkın, o fukaralığı oranında cömert halkın verdiği yardımlarla geçiniyorlardı. Uykunun ekşi kokusuna, o kirli saç ve ekşimiş ter kokusuna üşüşen sokak köpekleri, uyuyanları kokluyor, yırtık postallarını, lime lime üniformalarını kemiriyor, uykuda kıvrılıp dertop olmuş bedenlerin duvarlara vuran gölgelerini yalıyordu.

Hiç ses yoktu,çocuk ağlaması bile işitilmiyordu. Ay denizden usulca yükselirken açlığın pençesindeki, açlığın ıslak terine batmış kentin üstüne tuhaf bir sessizlik çöküyordu, Yunan şiirine yayılan o harika sessizlik gibi. Ve ufkun uzak kenarında ay solgun ve saydam, bir gül gibi yükselmekteydi, ve gökyüzü bir bahçe gibi mis kokuyordu. Kovukların eşiğinden insanlar yüzlerini kaldırıp usulca denizden yükselen aya bakıyorlardı. Gökyüzünün mavi ipek örtüsüne nakış gibi işlenmiş o güle. Örtünün bir ucuna, solda, biraz aşağıda, sarı-kırmızı bir Vezüv işlenmişti, ve yukarıda, sağa doğru, Capri Adası'nın belli belirsiz gölgesinin üstüne sırma iplikle *Ave Maria maris stella*[1] ilahisinin sözleri işlenmişti. Gökyüzü Madonna'nın pelerini gibi nakışlarla bezenmiş bir güze-

1. (Lat.) Selam sana denizin yıldızı Meryem. (Ç.N.)

lim mavi ipek yatak örtüsüne benzediğinde, her Napolilinin yüreği sevinçle kaplanır: Böylesi dingin bir akşamda ölüvermek ne güzel olurdu ya.

Birden, daracık bir sokağın ağzına simsiyah bir at arabasının gelip durduğunu gördük: Beygirlerin sırtları gümüş sırmalı yas örtüleriyle kaplıydı, tepelerinde Fransa'nın soylu Şarlman şövalyeleri gibi sorguçlar yükseliyordu. Arabacı yerinde iki adam oturuyordu: dizginleri tutan adam dilini şaklattı, öteki ayağa kalktı, eğri bir borazanı üfledi, borazandan tiz, acı bir inilti yükseldi, ardından adam sert bir sesle bağırdı: "Poggioreale! Poggioreale!" Napoli mezarlığının, aynı zamanda mahpushanesinin adıydı o. Poggioreale Cezaevi'ne birkaç kez düşmüşlüğüm vardı, o ad yüreğimi dondurdu. Adam öyle birkaç kez bağırdı, sokaktan doğru ilkin belirsiz bir mırıldanma, giderek bir patırtı, müthiş bir bağrışma yükseldi, sonunda kovuktan kovuğa çığlık çığlığa bir ağlamadır yayıldı.

Ölülerin saati çalmıştı, Temizlik İşleri'nin araçları, o yılların ardı arkası kesilmeyen müthiş bombardımanlarından artakalmış birkaç araba sokak sokak, kovuk kovuk dolaşarak ölüleri topluyordu, tıpkı savaştan önce çöpleri topladıkları gibi. Yaşanılan çağın sefaleti, ortalığın kargaşası, ecelin kol gezmesi, spekülatörlerin açgözlülüğü, yetkililerin vurdumduymazlığı, evrensel yozlaşma o dereceye varmıştı ki, ölen birini Hıristiyan geleneklerine göre toprağa vermek neredeyse olanaksızlaşmış, ancak bir avuç ayrıcalıklının harcı olmuştu. Bir ölüyü eşek arabasına yükleyip Poggioreale'ye götürmenin fiyatı on bin, on beş bin liretti. Müttefik işgalinin henüz ilk aylarında olduğumuzdan ve yoksul halk karaborsada yasadışı alışverişlerle para biriktirme vakti bulamamış olduğundan, fukara takımı ölülerini, yoksul da olsalar, hak ettikleri gibi Hıristiyanlık usullerine göre toprağa veremiyordu. Cesetler evlerde beş, on, hatta on beş gün çöp arabasını bek-

leyerek öylece kalıyordu: Yataklarında yavaş yavaş çürüyorlardı; kokuşmuş ölülerinkine benzeyen, sıcak, vıcık vıcık dışkı kokusu arasında, cenaze mumlarının sıcak, dumanlı ışığında yakınlarının seslerini, odanın orta yerinde yakılmış maltızda pişen kahvenin ve fasulyenin fokurdamasını, döşemede yuvarlanan çıplak çocukların bağrışmalarını, oturaklarının üstüne çömelmiş ihtiyarların sızlanmalarını dinleyerek çürüyorlardı.

"Cenaze toplayıcısı"nın bağırtısı üzerine, borazan sesinin ardından, ara sokaklardan bir mırıltı, avaz avaz ağlamalar, ağıtlardan ve dualardan oluşan boğuk bir ezgi yükseldi. Bir kovuktan kadınlı erkekli bir kalabalık çıktı, ilkel bir tabut omuzlamışlardı (kereste kıtlığı vardı, tabutları planya görmemiş eski levhalardan, gardırop kapılarından, kurtlanmış pencere panjurlarından yapıyorlardı). Koşarak ilerliyor, bir yandan da vahim, feci bir tehlike altındaymışcasına yüksek sesle ağlıyor, çığlık çığlığa bağrışıyorlardı; sanki birileri gelip cesedi ellerinden kapacakmış, kollarından, yüreklerinden koparıp alacakmış gibi, kıskanç bir coşkuyla tabutun çevresinde tek vücut olmuşlardı. Ve o koşuş, o çığlıklar, o kıskanç korku, şüpheyle dönüp arkalarına attıkları o bakışlar sanki hırsızlık yapıyor, insan kaçırıyor, yasak bir şeyler yapıyorlarmışçasına o acayip cenaze alayına karanlık bir hava veriyordu.

Sakallı bir adam, kollarında çarşafa sarılmış küçük bir cesetle bir ara sokaktan koşar adım geliyordu, peşi sıra bir kadın kalabalığı: Kadınlar üstlerini başlarını paralıyor, elleriyle göğüslerini, karınlarını, kalçalarını dövüyor, tiz perdeden kırık dökük bir ağıt yakıyorlardı; insan yakınmasından çok hayvansı bir yakınmayı, yaralı bir hayvanın böğürtüsünü andırıyordu. İnsanlar eşiklere çıkıyor, bağırıp çağırarak kollarını sallıyordu; ardına kadar açık kapılardan yataklarında doğrulan, ya da yüzleri kapıya dönük yatan insanlar görünüyordu; ürkmüş çocuklar, saçı başı birbirine

karışmış, sıskası çıkmış korkunç görünümlü kadınlar, aygın baygın sarmaş dolaş çiftler... hepsi de fal taşı gibi açılmış gözleriyle sokaktan gelen cenaze alayının şamatasını izliyordu. O arada, artık yükünü almış cenaze arabasının çevresinde bir dalaştır başlamıştı; son gelenler, kendi ölülerine yer açabilmek için saç saça baş başa kavga ediyorlardı. Ve arabanın çevresindeki o kavga, Forcella'nın sefil ara sokaklarında sanki bir isyan gürültüsü koparıyordu.

Bir cesedin başında kavga edildiğine ilk rastlayışım değildi. 28 Nisan 1943'teki korkunç Napoli bombardımanında, Santa Lucia Caddesi'nde, eski Rusya Oteli'nin gerisinde, Echia Kayalığı'nın yamacında açılmış muazzam genişlikte bir mağaraya sığınmıştım. Mağaranın içinde muazzam bir kalabalık kargaşa içinde bağırışıyordu. Kırk yıldır Napoli-Capri arasında mekik dokuyan ufak vapura kaptanlık eden ihtiyar Marino Canale ile onun gibi Capri'li olan ve üç yıldır askerî nakliye gemilerinde Napoli-Libya arasında mekik dokuyan Kaptan Cannavale'nin yanındaydım. Cannavale o sabah Tobruk'tan dönmüştü, şimdi de izne çıkmış, evine gidiyordu. Ben o korkunç Napolili kalabalıktan ürkmüştüm. "Çıkalım buradan. Dışarıda, bombaların altında, bütün bu insanların arasında olduğumuzdan daha güvende oluruz," dedim Canale ile Cannavale'ye. "Neden? Napolililer iyi insanlardır," dedi Cannavale. "Ben kötüler demiyorum," diye yanıtladım, "ama korkuya kapıldığında bütün halklar tehlikeli olur. Ezecekler bizi." Cannavale bana tuhaf tuhaf baktı: "Ben altı kez deniz kazası geçirdim ve denizde ölmedim. Gelip burada ölecek değilim ya," dedi. "Öyle deme, Napoli denizden daha kötüdür," diye yanıtladım. Dışarıya çıktım, Marino Canale'yi de kolundan tutmuş sürüklüyordum; kulağıma haykırıyordu: "Delirmişsiniz siz! Niyetiniz beni öldürmek!"

Cadde çıplak, ıssız, kıpırtısızdı; kimi belgesel film fotoğraflarını yandan aydınlatan o loş, buz gibi ışığa gömülmüştü. Göğün mavisi, ağaçların yeşili, denizin camgöbeği, ev cephelerinin sarı, pembe, bej renkleri solmuştu: Her şey siyah beyaz kesilmiş, Vezüv'ün patlamaları sırasında ağır ağır Napoli'nin üstüne yağan küle benzeyen boz rengi bir toza bulanmıştı. Kirli bozdan oluşan muazzam tuvalin orta yerinde güneş, beyaz bir lekeydi. Birkaç yüz Liberator uçağı başlarımızın üstünde çok yükseklerden geçiyordu, bombalar kentin şurasına burasına boğuk bir gümbürtüyle düşüyordu, evler dehşet verici bir gürültüyle çöküyordu. Caddenin ortasında, Chiatamone yönünde koşmaya koyulmuştuk ki iki bomba peş peşe gerimize düştü, tam da birkaç saniye önce içinden çıktığımız mağaranın ağzına. Patlamanın rüzgârından yere kapaklandık. Sırtüstü döndüm, gözlerimle Capri yönünde uzaklaşan Liberator'ları izledim. Saate baktım, on ikiyi çeyrek geçiyordu. Kent yoldan geçen birinin ayağının altında ezilmiş inek pisliğine dönmüştü.

Kaldırımın kenarına oturduk, uzun süre sustuk. Mağaradan korkunç bir çığlık işitildi; ama cılızdı, uzaktı. "Zavallıcık," dedi Marino Canale, "Ev iznine çıkmıştı. Üç yılda yüz kez denizi aşmıştı, İtalya'dan Afrika'ya gidip gelmişti, şimdi toprakta boğularak öldü." Ayağa kalktık, mağaranın ağzına doğru ilerledik. Mağaranın tavanı çökmüştü, toprağın altından karmakarışık haykırışlar işitiliyordu. "İçeride birbirlerini öldürüyorlar," dedi Marino Canale. Yere uzanıp kulağımızı enkaza yapıştırdık. O muazzam gömütten gelen, imdat sesleri değildi; vahşi bir dövüşün sesleriydi. Marino Canale, "Birbirlerini öldürüyorlar! Birbirlerini öldürüyorlar!" diye bağırıyor, toprak ve taş yığınını yumruklayarak ağlıyordu. Bense kaldırımın kenarına oturup bir sigara yaktım. Yapacak başka şey yoktu.

O sırada Pallonetto Sokağı'ndan akın akın korku içinde insanlar geliyordu, enkazın üstüne atılıp tırnaklarıyla kazmaya çabalıyorlardı. Kemik arayan bir köpek sürüsünü andırıyorlardı. Neden sonra imdat ekipleri çıkageldi: kazma kürekten yoksun ama ellerinde tüfekli miralyözlerler bir bölük asker. Erler bitkindi, üniformaları yırtık pırtık, postalları delikti; sayıp söverek kendilerini yere attılar ve uyuyakaldılar.

"Ne yapmaya geldiniz?" diye sordum bölüğe komuta eden subaya.

"Kamu düzenini sağlamakla görevliyiz."

"Aman, ne iyi! Kendilerini mağaraya gömdüren şu haytaları enkazdan çıkardıklarında kurşuna dizersiniz umarım."

"Halkı uzak tutma emrini aldık," diye yanıtladı subay gözlerini yüzüme dikerek.

"Hayır, o mezardan çıkarılır çıkarılmaz ölüleri kurşuna dizme emrini almışsınız."

"Benden ne istiyorsunuz?" dedi subay eliyle alnını sıvazlayarak, "Erlerim üç gündür uyku yüzü görmediler, iki gündür ağızlarına lokma koymadılar."

Saat beşe doğru Kızılhaç'ın bir ambulansıyla birkaç hastabakıcı geldi, bir de kazma kürekleriyle kazmacı ekip. Yediye doğru ilk ölüleri topraktan çıkardılar. Şişmiş, kıpkırmızı olmuşlardı, tanınmaz haldeydiler. Hepsinde tuhaf yaralar göze çarpıyordu: Yüzlerinde, ellerinde, göğüslerinde ısırıklar, tırmık izleri vardı, çoğunda bıçak kesikleri. Peşinde birkaç polisle bir komiser ölülere yaklaştı, yüksek sesle saymaya başladı: "Otuz yedi... elli iki... altmış bir...", o arada memurlar cesetlerin ceplerini karıştırarak kimlik arıyorlardı. Tutuklamaya niyetlendi sandım. Tutuklasaydı hiç şaşmazdım elbette. Ses tonu, karşısına aldığı suçluya kelepçe vurmaya hazırlanan polis komiserinin tonuydu. "Kimlikler! Kimlikler!" diye bağırıp duruyordu. O zavallı

ölülerin kimlikleri kitabına uygun değilse başlarına gelecek var diye düşünüyordum.

Vakit gece yarısını bulduğunda, dört yüzü aşkın ölü ve yüz kadar yaralı toprağın altından çıkarılmıştı. Saat bire doğru ellerinde reflektörle birkaç er geldi. Beyaz, kör edici bir ışık üçgeni mağaranın ağzından içeri daldı. Derken kurtarma çalışmalarını yönettiği izlenimini veren birine yaklaştım.

"Neden başka ambulans getirtmiyorsunuz? Bir tanecik ne işe yarar ki," dedim.

Adam belediye mühendislerindenmiş, iyi niyetli biriydi. "Bütün Napoli'de topu topu on iki tane ambulans kaldı. Öbürlerini Roma'ya gönderdiler, oysa orada hiç ihtiyaç yok. Biçare Napoli! Her gün iki posta bombardıman, ve ambulans bile yok. Bugün binlerce ölü verdik, en en büyük hasar da, her zaman olduğu gibi, yoksul halk mahallelerinde. On iki tane ambulansla ne yapabilirim ki? Bin tane gerek."

Dedim ki: "Birkaç bin bisiklete el koysanız ya. Yaralılar hastaneye bisikletle gidebilirler, olmaz mı yani?"

"Tamam da, ya ölüler? Diyelim ki yaralılar hastaneye bisiklete binip gittiler, ya ölüler?"

"Ölüler de yayan gitsinler," dedim, "canları yürümek istemezse de, kıçlarına bir tekme. Öyle değil mi?"

Mühendis suratıma tuhaf tuhaf baktı, dedi ki: "Siz işin alayındasınız. Ben değilim. Ama sonunda dediğiniz gibi olacak. Ölüleri mezarlığa kıçlarına tekme vurarak postalayacağız."

"Hak ediyorlar bunu. Canımıza tak etti şu ölüler. Hep ölüler, yine ölüler, yine ölüler! Dağ taş ölülerle dolu. Üç yıldır Napoli sokaklarında ölülerden başka şey görülmez oldu. Hele şu afra tafraları yok mu! Sanki dünyada kendilerinden başkası yokmuş gibi. Bıraksınlar o havaları! Bırakmazlarsa kıçlarını tekmeleye tekmeleye doğru mezarlığa, gıklarını çıkarmasınlar!"

"Tam öyle işte. Gıkları çıkmasın!" dedi mühendis yüzüme tuhaf tuhaf bakarak.

Bir sigara yaktık, reflektörün kör edici ışığında kaldırıma dizilmiş cesetleri seyrederek tellendirdik. Birden müthiş bir patırtı geldi kulağımıza. Kalabalık ambulansa saldırmış, hastabakıcılarla erlere taş yağdırıyordu.

"Sonunda hep böyle oluyor," dedi mühendis, "kalabalık ölüleri hastaneye götürelim diye tutturuyor. Doktorlar bir iğne ya da yapay soluma yapıp cesetleri diriltebilir sanıyorlar. Ama ölü ölüdür. Daha nasıl ölsünler! Ne hale gelmişler, görmüyor musunuz? Suratları ezilmiş, beyinleri kulaklarından dışarı fırlamış, bağırsakları pantolonlarına dökülmüş. Ama halk işte: kendi ölüsü hastaneye götürülsün istiyor, mezarlığa değil. Eh, kahır insanların başına vuruyor."

Konuşurken bir yandan ağladığını fark ettim. Sanki ağlayan kendisi değil de, yakınındaki başka biriymiş gibi ağlıyordu. Ağladığını fark etmemiş, yanı başında bir başkası bulunduğundan ve onun yerine ağladığından emindi sanki.

Kendisine dedim ki: "Niçin ağlıyorsunuz? Yararı yok ki."

"Ağlamak benim tek eğlencem," dedi mühendis.

"Eğlence mi? Avuntu demek istiyorsunuz."

"Yo, eğlence demek istiyorum. Bizim de ara sıra eğlenmeye hakkımız var," dedi mühendis, başladı gülmeye: "Siz de denemez misiniz?"

"Elimden gelmez. Bazı şeyleri gördüğümde içimden kusmak geliyor. Benim eğlencem de kusmak."

"Siz benden daha şanslısınız," dedi mühendis, "kusmak mideyi hafifletir. Ağlamaksa hafifletmiyor. Keşke ben de kusabilsem!" Ve avaz avaz bağırıp lanetler okuyan tehditkâr kalabalığın arasında dirsekleriyle yol açarak uzaklaştı.

O arada en uzak mahallelerden, Forcella'dan, Vomero'dan, Mergellina'dan, kadınlı çocuklu kalabalıklar her çeşit arabayı, ufak el arabalarını bile sürükleyerek, Santa Lucia'da oluşmuş o muazzam gömütlüğün korkunç haberini almış, akın akın geliyordu. O arabacıklara ölülerle yaralıları karmakarışık yığıyorlardı. Araba kafilesi neden sonra yola düzüldü, ben de peşi sıra gittim.

O talihsizlerin arasında zavallı Cannavale de vardı; o ölü ve yaralı yığınının ortasında onu yalnız bırakmaya gönlüm razı olmuyordu. İyi çocuktu Cannavale, bana hep sıcak davranmıştı, Lipari Adası'nda sürgünden döndüğümde herkesin önünde beni karşılayıp elimi sıkan tek tük tanıdıktan biriydi. Ama şimdi ölüp gitmişti işte: Bir ölü ne düşünür, bilmenin yolu var mı? Kendisini yalnız bırakırsam, şimdi ölmüşken yanında bulunmazsam, ona hastaneye kadar eşlik etmezsem belki de sonsuza değin bana hınç beslerdi. Ölülerin ne kadar bencil olduklarını herkes bilir. Dünyada onlardan başka kimse yoktur, öbür insanlar önemsizdir. Kıskançtırlar, yürekleri haset doludur, hayatta kalanlara her şeyi bağışlarlar da hayatta olmalarını bağışlamazlar. Hepsinin kendileri gibi olmasını isterler: kurtlanmış, göz yuvaları boşalmış. Kördürler, bizi görmüyorlardır. Eğer kör olmasalardı, aslında bizim de kurtlanmış olduğumuzu görürlerdi. Ah, lanet olasılar! Bizi uşak yerine koyarlar, hep oracıkta, emirlerine amade duralım isterler, hep onlara uygun geleni yapalım, her türlü kaprislerine boyun eğelim, önlerinde eğilelim, şapkamızı çıkaralım, "naçiz bendenizim" diyelim isterler. Bir ölüye hayır demeyi hele bir deneyin de bakın, bir ölüyle kaybedecek zamanınızın olmadığını, yapacak başka işleriniz olduğunu, canlıların işi gücü olduğunu, salt ölülere karşı değil, hayattakilere karşı da yapacak görevleri bulunduğunu söylemeyi, ölenle ölünmez ki demeyi bir deneyin hele. Bir ölüye bunları söylemeyi deneyin de bakın

başınıza neler geliyor. Kudurmuş bir köpek gibi üstünüze saldıracaktır, sizi ısırmaya, tırnaklarıyla yüzünüzü gözünü tırmalamaya kalkışacaktır. Polis canlıları kelepçelemekle uğraşacağına ölülere kelepçe vurmalı. Tabutlara bileklerinde kelepçelerle kapatmalı, saygıdeğer kimseleri o lanetlilerin öfkesinden korumak için cenazeleri ordu kadar polise izlettirmeli: Öyle çünkü müthiş bir güce sahiptir ölüler; çünkü demirleri kırabilirler, tabutları parçalayabilirler, dışarıya fırlayıp hısım akrabayı, dostları, herkesi ısırabilir, suratlarını paralayabilirler. Bilekleri kelepçelenmiş gömmek gerekir onları, kuyu gibi çukurlar kazıp, içine tabutları güzelce mıhlanmış olarak indirmek, kümbetin üstündeki toprağı iyice çiğnemek gerekir, o lanet olasılar dışarıya çıkıp da milleti ısırmasınlar diye. Ah, rahat uyuyun, lanet olasılar! Elinizden geliyorsa rahat uyuyun, hayattakileri de rahat bırakın!

Araba kafilesini San Ferdinando'dan, Toledo'dan, Caritá Meydanı'ndan geçerek Santa Lucia'dan yukarıya doğru izlerken bunlar geçiyordu aklımdan. Avurtları birbirine geçmiş, partallar içinde bir kalabalık ağlayarak, beddualar ederek kortejin ardı sıra gidiyordu; kadınlar saçlarını başlarını yoluyor, tırnaklarıyla yüzlerini tırmalıyor, göğüslerini açarak, köpekler gibi uluyarak gözlerini gökyüzüne kaldırıyorlardı. O müthiş şamatanın ansızın uykusundan ettiği insanlar ellerini kollarını sallayıp bağrışarak pencerelerden sarkıyordu, dört bir yandan bir ağlayıp inlemedir gidiyordu, beddualar yağdırılıyor, Meryem Ana ile Aziz Gennaro yardıma çağırılıyordu – çünkü Napoli'de bir yas ortak yas demekti; tek kişinin, birkaç kişinin ya da birçok kişinin yası değil, herkesin yası demektir, bir kişinin acısı tüm kentin acısı, bir kişinin açlığı herkesin açlığı demektir. Acının özeli olmaz Napoli'de, sefaletin de özeli olmaz: Herkes birbiri için acı çeker, ağlayıp sızlar ve hiçbir bunalım, hiçbir açlık, hiçbir

öfke, hiçbir kıyım yoktur ki, bu iyi yürekli, mutsuz ve gönlü gani halk ortak bir hazine saymasın; ortak bir gözyaşı hazinesi. "*Tears are the chewing-gum of Naples*, gözyaşları Napoli halkının çikleti," demişti bana bir gün Jimmy. Ve Jimmy bilmiyordu ki, eğer gözyaşları yalnızca Napolililerin değil, Amerikan halkının da çikleti olsaydı, Amerika gerçekten büyük ve mutlu bir ülke olurdu; büyük, insanca bir ülke.

Cenazemsi alay sonunda Pellegrini Hastanesi'ne vardığında, ölülerle yaralıları karmakarışık, zaten gözyaşlarına boğulmuş bir kalabalıkla (kentin başka mahallelerindeki ölülerle yaralıların yakınları ve eş dostuydular) dolu avluya boşalttılar, sonra da karga tulumba edip koğuşlara taşıdılar.

Şafak söküyordu artık, yüzlerin derisinde, duvarların badanasında, şurada burada sabahın körpe yelinin yırttığı gri gökyüzünde hafif, yeşilimsi bir küf belirmekteydi: Ve yırtıklardan, yaraların altındaki taze eti andıran bir pembelik beliriyordu. Kalabalık avluda bekledi, yüksek sesle dualar ediliyor, ikide bir duaya ara verilip gözyaşları akıtılıyordu.

Sabah saat ona doğru kargaşa patlak verdi. Uzun bekleyişten bıkmış, yakınlarından haber almakta, gerçekten ölmüşler mi yoksa kurtarılma umudu var mı, diye öğrenmekte sabırsızlanan, doktorların ve hastabakıcıların kendilerini aldattığından kuşkulanan kalabalık, başladı bağırmaya, sövüp saymaya, pencere camlarını taşlamaya: Sonunda, var gücüyle abandığı kapıları kırdı. Ağır kapılar dirence dayanamayıp açılınca o avaz avaz, vahşi haykırmalar bir anda kesildi: Kalabalık sessizce, bir kurt sürüsü misali soluyarak, dişlerini sıkarak, her kapıdan içeriye bir göz atarak, eskimiş, zamanın ve bakımsızlığın sonucu iğrenç kokulara batmış, pislik içindeki binanın koskoca avlularında başlar öne eğik, koşar adım istila etti hastaneyi.

Ancak çepeçevre loş koridorların açıldığı dörtgen bir avlunun eşiğine varınca korkunç bir feryat kopardılar ve dehşete kapılarak durakladılar. Zemine öylece fırlatılmış, çöp, kanlı giysi ve ıslak saman yığınlarının üstüne istiflenmiş, yüzler ve yüzlerce tanınmaz hale gelmiş ceset yatıyordu; havasızlıktan şişmiş ya da maviye, yeşile dönmüş, morarmış koskocaman kafalar, ezilmiş suratlar, patlamaların şiddetinden parçalanmış ya da kopmuş kollar bacaklar. Avlunun bir köşesinde gözleri fal taşı gibi, ağızları açık kafalardan oluşan bir piramit yükseliyordu. Kalabalık orada çığlık çığlığa, çılgınca ağlayarak, vahşi inlemelerle ölülerin üstüne atıldı; korkunç seslerle yakınlarını çağırıyor, o kafasız kalmış gövdeleri, o parçalanmış üyeleri, o gövdelerinden kopmuş kafaları, merhamet ve sevgilerine aldanarak tanıdıklarını sandıkları o biçare kalıntıları birbirlerinin elinden çekiştiriyorlardı.

İnsanoğlu öylesine vahşi, bir o kadar da yürek paralayan bir mücadele görmemiştir. Acıdan aklını yitirmiş, dahası, kendi ölüsünü bir başkasının alıp götürmesinden, bir rakibin çalmasından korkan o çılgınların on tanesi, yirmi tanesi, her bir ceset parçasını çekiştiriyordu. Sonunda bombardımanın yapamadığını o meşum coşku, o delice merhamet yaptı. Çünkü yüz tane hırslı elin parçaladığı, kopardığı, lime lime ettiği her bir ceset, on ya da yirmi çılgının ganimeti oldu, aklını yitirmiş o insanlar peşlerinde avaz avaz topluluklarla, diğerlerinin yırtıcı merhametinden koparmayı başardıkları perişan kalıntıları bağırlarına bastırarak kaçışıyorlardı. Gözünü öfke bürümüş o kalabalık, Pellegrini Hastanesi'nin avlularından, koridorlarından çıkıp sokaklara, çıkmazlara dağıldı, sonunda kovukların dibinde söndü gitti, böylece o merhamet ve sevgi, paramparça cesetlerin çevresinde gözyaşlarıyla ve cenaze törenleriyle tatmin olabildi.

Cenaze arabası Forcella'nın daracık sokaklarının karanlık dehlizinde gözden kaybolmuştu, gamlı taşıtın peşi sıra giden yakınların ağıtları artık uzaklarda sönmekteydi. Zenci erler duvarlar boyunca kayarcasına ilerliyor, ya da "zemin" denen inlerin eşiğinde duraklayarak bir kızın fiyatını bir paket sigara ya da bir kutu *corned beef* ile karşılaştırıyorlardı. Dört bir yandan, yarı karanlıkta fısıldaşmalar, boğuk sesler, iç çekişleri, ihtiyatlı ayak sesleri işitiliyordu. Ay, çatıların kenarlarını, balkonların parmaklıklarını gümüşsü yansımalarla ışıldatıyordu; sokak diplerini aydınlatamayacak kadar alçaktaydı henüz. Jimmy ile ben o yoğun, leş kokulu loşlukta yürüyorduk, gide gide aralık bir kapının önüne vardık. Kapıyı itip eşikte durakladık.

Kovuğun içi bir konsolun mermeri üstüne yerleştirilmiş bir asetilen lambasının kör edici ışığıyla aydınlanıyordu. Pırıl pırıl, cırtlak renklerde ipekler giymiş iki kız, odanın ortasındaki bir masanın başında duruyordu. Masanın üstünde biçim biçim, irili ufaklı "peruklar" yığılıydı, yani ilk bakışta perukmuş gibi görünüyorlardı. Özenle taranmış uzun sarı saç perçemleriydi, kıtıktan mı ipekten mi ya da sahici kadın saçından mı yapılmışlardı bilmem; kocaman, kırmızı bir ipek iliğin çevresine tutturulmuşlardı. O "peruklar"ın kimi altın sarısıydı, kimi saman sarısı, kimi pas rengi, kimi Tiziano denen ateş kızılıydı: Kimi girifti, kimi dalga dalga, kimi de kız çocuğu saçı gibi kıvır kıvırdı. Kızlar aralarında yüksek perdeden, tiz seslerle tartışıyor, o acayip "peruklar"ı okşuyor, bir ellerinden öbürüne geçiriyor, sanki sinek kovalamaya yarayan bir kamçı ya da atkuyruğuymuş gibi yakalayarak, şakacıktan yüzlerine vuruyorlardı.

Dolgun vücutlu kızlardı, koyu esmer yüzleri kalın bir düzgünle, bembeyaz bir pudra tabakasıyla kaplıydı; boyunlarında sanki alçıdan bir maske gibi seçiliyordu. Saçları kıvırcık, pırıl pırıldı, sarımsı renkleri oksijenle

açıldıklarını belli ediyordu ama sahte altın pırıltısının altında kökleri simsiyahtı. Kaşları da, pudrayla ağartılmış yüzlerini gölgeleyen ince tüyler de siyahtı, üst dudaklarında gürleşip koyulaşıyorlardı, çene kemiği boyunca kulaklarına değin varıyor, orada birdenbire kıtık rengi alıyor, saçlarının sahte altınıyla karışıyordu. Gözleri pırıl pırıl, simsiyahtı, dudakları doğal mercan rengiydi, öyle ki koyu kırmızı kan rengini ruj ancak soldurup donuklaştırıyordu. Gülüşüyorlardı, biz eşikte belirince dönüp baktılar, handiyse utanarak seslerini kıstılar: Hemen ardından, "peruklar"ı ellerinden bırakıp, yapmacık bir kayıtsızlığa büründüler; ellerini açmış, avuçlarıyla elbiselerinin katlarını sıvazlıyor ya da mahcup bir el hareketiyle saçlarını düzeltiyorlardı.

Masanın gerisinde bir adam ayakta duruyordu: Girdiğimizi görür görmez öne eğildi, iki elini masanın üstüne dayadı, mallarına siper olmak istercesine, bedeninin tüm ağırlığıyla ellerine abandı. O arada kaşını kaldırıp üstünde bir cezve fokurdayan ilkel bir maltızın başında oturan şişko, saçı başı birbirine karışmış bir kadına bir işaret yaptı. Kadın ağır bir telaşla ayağa kalktı, hızlı bir el hareketiyle "peruk" yığınını etekliğine dolduruverdi, çarçabuk gidip konsolun içine tıkıştırdı.

"*Do you want me?*"[1] diye sordu adam Jimmy'ye dönerek.

"*No,*" dedi Jimmy, "*I want one of those strange things.*"[2]

"*That's for women,*" dedi adam, "kadın şeyleri, yalnız kadınlar için, *only for women. Not for gentlemen.*"[3]

"*Not for what?*"[4] dedi Jimmy.

1. (İng.) Beni mi istiyorsunuz? (Ç.N.)
2. (İng). Sırasıyla; "Hayır"; "şu acayip nesnelerden istiyorum." (Ç.N.)
3. (İng.) Sırasıyla; "Sadece kadınlar için"; "sadece kadınlar için. Beyler için değil." (Ç.N.)
4. (İng.) Ne için değil? (Ç.N.)

"Not for you. You American officers. Not for American officers."[1]

"Get out those things,"[2] dedi Jimmy.

Adam bir an gözlerini onun yüzüne dikti, eliyle ağzını sıvazladı. Ufak tefek ve sıskaydı, baştan aşağı siyahlar giymişti, kül rengi benzinde gözleri koyu renk, bakışları kararlıydı. Ağır ağır şöyle dedi: *"I am an honest man.*[3] *What do you want from me?* Benden ne istiyorsunuz?"

"Those strange things," dedi Jimmy.

"Sti fetiente,"[4] dedi adam gözünü kırpmadan, kendi kendine konuşur gibi, *"sti fetiente!"* Ardından gülümseyerek ekledi: *"Well, I'll show you. I like Americans.*[5] Hepsi *fetiente. I'll show you."*

O âna değin ağzımı açmamıştım. O noktada, "Kız kardeşinden ne haber?" diye sordum İtalyanca.

Adam bana baktı, üniformamı tanıdı ve gülümsedi. Memnun olmuş, içi rahat etmişe benziyordu. "Tamam, Tanrı'ya şükür, yüzbaşım," diye yanıtladı, anlaşmışız gibi, "siz Amerikalı değilsiniz, siz benim gibi bir erkeksiniz, beni anlarsınız. Ama *sti fetiente*!" Sonra savunmak istercesine, sırtını konsola dayamış ayakta dikilen kadına başıyla bir işaret çaktı.

Kadın konsolu açtı, içinden "peruklar"ı çıkardı, getirip özenle masanın üstüne dizdi. Eli tombuldu, bileğine değin çiğ bir safran sarısına boyanmıştı.

Jimmy o *strange things*'ten birini eline aldı, dikkatle inceledi.

"Bunlar peruk değil," dedi Jimmy.

1. (İng.) Sizin için değil. Siz Amerikan subayları için değil. (Ç.N.)
2. (İng.) Ortaya çıkar şu şeyleri. (Ç.N.)
3. (İng.) Ben dürüst bir adamım. (Ç.N.)
4. (Napoli lehçesi) Aşağılık herif. (Ç.N.)
5. (İng.) Peki, göstereyim. Amerikalıları seviyorum; Göstereyim size. (Ç.N.)

"Hayır, peruk değil," dedi adam.

"Ne işe yarıyorlar?" diye sordu Jimmy.

"Sizin zencileriniz için," dedi adam, "zencileriniz sarışın kadınlardan hoşlanıyor, oysa Napolili kadınlar esmerdir." Al ipekten iliğin kenarlarına uçlarından tutturulmuş dört uzun ipek şerit gösterdi, sonra kızlardan birine dönüp ekledi: "Bu *fetiente*'ye sen göster bari."

Kız gülerek ve yine utanırmış gibi yaparak adamın uzattığı "peruğu" eline aldı, karnına tuttu. Gülüyordu, arkadaşı da gülüyordu.

Jimmy "peruğu" dört şeridinden tutarak kaldırdı, kendi karnına tuttu.

"Ne işe yarayabileceğini anlamıyorum," dedi Jimmy, o arada iki kız elleriyle ağızlarını örterek gülüyordu.

"Nasıl kullanıldığını göster şuna," dedi adam kıza.

Kız gitti, yatağın kenarına oturdu, eteğini kaldırdı ve bacaklarını iki yana ayırıp, "peruğu" apışarasına yerleştirdi. İğrenç bir şeydi, gerçekten peruk gibi görünüyordu, o sarı tüy perçemi bütün karnını kaplıyor, kalçalarının ortasına değin iniyordu.

Öteki kız gülüyordu, dedi ki: "*For negroes, for American negroes.*"[1]

"*What for?*"[2] diye bağırdı Jimmy gözlerini iri iri açarak.

"*Negroes like blondes,*" dedi adam, "*ten dollars each. Not expensive. Buy one.*"[3]

Jimmy al ipekten kocaman bir iliğe benzeyen o yarığın içine yumruğunu sokmuştu, "peruğu" bileğinin çevresinde döndürerek gülüyordu, yüzüne al basmıştı, iki

1. (İng.) Zenciler için, Amerikalı zenciler için. (Ç.N.)

2. (İng.) Neye yarıyor? (Ç.N.)

3. (İng.) Sırasıyla; "Zenciler sarışınlardan hoşlanıyor"; "tanesi on dolar. Pahalı değil. Bir tane alın." (Ç.N.)

büklüm olmuş, gülmekten yüreğine inecekmiş gibi gözlerini yumuyordu.

"*Stop, Jimmy*," dedim.

"Peruğun" iliğine geçirilmiş o kolun gülünç yanı yoktu: kırıcı bir şeydi, hem de iğrenç.

"Kadınlar da savaşı kaybetti," dedi adam tuhaf bir gülümsemeyle, eliyle ağır ağır ağzını sıvazladı.

"Hayır," dedi Jimmy ona dik dik bakarak, "savaşı yalnız erkekler kaybetti. *Only men.*[1]"

"*Women too*,"[2] dedi adam gözlerini kısarak.

"Hayır, yalnız erkekler," dedi Jimmy sert bir sesle.

Birden kız yataktan aşağıya atladı, Jimmy'nin yüzüne üzüntülü, kötü bir ifadeyle bakarak bağırdı: "Yaşasın İtalya! Yaşasın Amerika!" Sonra da kasıla kasıla gülmeye başladı; gülerken ağzı çarpılıyor, çirkinleşiyordu.

Jimmy'ye dedim ki: "*Let's go*, Jimmy."

"*That's right*," dedi Jimmy. "Peruğu" cebine tıkıştırdı, masaya bin liretlik bir banknot attı, dirseğiyle beni dürterek, "*Let's go*," dedi.

Sokağın dibinde beyaza boyalı coplarıyla silahlanmış bir MP devriyesine rast geldik. Sessizce yürüyorlardı, karaborsa yatağı olan Forcella'nın bağrında baskına çıkmışlardı kuşkusuz. Başlarımızın üstünde, taraçadan taraçaya, pencereden pencereye gözcülerin alarm çığlığı uçuşuyordu; karaborsacı ordusuna MP'lerin yaklaştığını haber veriyorlardı: "*Mammà e Papà! Mammà e Papà!*"[3] O bağırtıyla kovukların dibinde bir mırıltıdır, bir koşuşturmacadır başlıyordu, kapılar açılıp kapanıyor, pencereler gıcırdıyordu.

"*Mammà e Papà! Mammà e Papà!*"

1. (İng.) Sadece erkekler. (Ç.N.)
2. (İng.) Kadınlar da. (Ç.N.)
3. (İt.) Anne ve baba. (Y.N.)

Ayın gümüşsü aydınlığında o bağırta neşeli, hafif hafif uçuşuyordu ve *Mammà e Papà*'lar beyaz coplarını ellerinde sallayarak, duvar diplerinden sessizce kayarak ilerliyorlardı.

Amerikan PBS subaylarının yemekhanesinin bulunduğu Hôtel du Parc'ın eşiğinde, "Yaşasın İtalya! Yaşasın Amerika!" dedim Jimmy'ye.

"*Shut up*!" dedi Jimmy ve olanca öfkesiyle yere tükürdü.

Yemekhanenin salonuna girdiğimi görünce, Albay Jack Hamilton gidip onun yanına, *senior officers*'ın büyük masasına oturmamı işaret etti. Albay Brand başını tabağından kaldırıp selamımı aldı, nazikçe gülümsedi. Bembeyaz saçlarla çevrili pembemsi, hoş bir yüzü vardı: Mavi gözleri, çekingen gülümsemesi, çevresine öyle gülümseyerek bakışı sakin yüzüne saf, iyicil, handiyse çocuksu bir hava veriyordu.

"Bu gece muhteşem bir mehtap var," dedi Albay Brand.

"Gerçekten muhteşem," dedim keyifle gülümseyerek.

Albay Brand, İtalyanların ayı İtalya'nın bir parçasıymış gibi sevdiklerini, bu nedenle de bir yabancıdan, "bu akşam mehtap muhteşem" sözlerini işitmekten hoşlandıklarını düşünüyordu. Ne pek zeki ne de pek kültürlü biriydi ama ruhu olağanüstü incelikteydi. Ve ben, "bu gece mehtap muhteşem" deyişindeki sevecenliğe minnettardım; çünkü o sözlerle İtalyan halkının çektiği çileler, acılar, aşağılanmalar karşısında duyduğu sevecenliği dile getirmek istediğini sezinliyordum. Ona, "Teşekkür ederim," demek isterdim ama niçin "teşekkür ederim" dediğimi anlamayacağından korkuyordum. Masanın üstünden uzanıp elini sıkmak, "Evet, İtalyanların gerçek yurdu

aydır, bizim artık tek yurdumuz o," demek isterdim. Ama masamızın çevresinde oturan öbür subayların, Jack dışında hiçbirinin sözlerimin anlamını kavrayamayacaklarından korkuyordum. Ancak Amerikalıların olabildikleri gibi, iyi niyet dolu, dürüst, basit, saf çocuklardı; ama tüm Avrupalılar gibi benim de her sözüme gizli bir anlam vermek gibi kötü bir alışkanlığım olduğundan emindiler, şimdi de sözlerimden farklı bir anlam çıkarırlar diye korkuyordum.

"Gerçekten muhteşem," diye yineledim.

"Capri'deki eviniz bu mehtapla büyüleyici olmalı," dedi Albay Brand hafiften kızararak, diğer subaylar da sevecenlikle gülümseyerek baktılar bana. Capri'deki evimi hepsi biliyordu. Cassino'nun kasvetli dağlarından aşağı indiğimiz her seferinde onları evime çağırıyordum, Fransız, İngiliz, Polonyalı silah arkadaşlarımızdan bazılarıyla birlikte: General Guillaume, Binbaşı André Lichtwitz, Teğmen Pierre Lyautey, Binbaşı Marchetti, Albay Gibson, General Andres'in yaveri Teğmen Prens Lubomirski, Mareşal Pilsudski'nin emir subaylığını yapmış ve şimdi Amerikan ordusunda subay olan Albay Michailowski, kayalıkların üstünde oturarak, balık tutarak, holde ateşin çevresinde içki içerek ya da taraçaya uzanıp göğün maviliğini seyrederek iki-üç gün geçiriyorduk.

"Neredeydin bugün? Bütün öğleden sonra aradım seni," diye sordu Jack alçak sesle.

"Jimmy'yle gezmeye gittim."

"Keyifsizsin. Neyin var?" dedi Jack gözlerini yüzüme dikerek.

"Hiçbir şey, Jack."

Tabaklarda her zamanki domates çorbası tütüyordu, her zamanki yağda kızarmış *spam*, her zamanki haşlanmış mısır. Bardaklar her zamanki kahveyle, her zamanki çayla, her zamanki ananas suyuyla doluydu. Boğazıma bir yumru tıkanmıştı, yiyeceklere elim gitmiyordu.

"O zavallı kral," dedi Savannah, Georgia'lı Binbaşı Morris, "böylesi bir karşılanmayı beklemiyordu elbette. Napoli her zaman monarşiye pek bağlı bir kent olmuştu."

"Sen bugün Toledo Caddesi'nde miydin kralı ıslıkladıklarında?" diye sordu Jack.

"Ne kralı?" dedim.

"İtalya kralı," dedi Jack.

"Ha, İtalya kralı."

"Bugün ıslıkladılar onu, Toledo Caddesi'nde," dedi Jack.

"Kim ıslıkladı? Amerikalılar mı? Amerikalılar ıslıkladıysa iyi etmemişler."

"Napolililer ıslıkladı," dedi Jack.

"İyi etmişler," dedim, "Ne bekliyordu? Çiçek yağmuru mu?"

"Günümüzde bir kral halkından ne bekleyebilir?" dedi Jack, "Dün çiçekler, bugün ıslıklar, yarın yine çiçekler. Acaba İtalyan halkı çiçeklerle ıslıklar arasındaki farkı biliyor mu?"

"Onu ıslıklayanın İtalyanlar olduğuna sevindim," dedim, "Amerikalıların İtalya kralını ıslıklamaya hakları yok. Napoli'deki kraliyet sarayında İtalya kralının tahtına oturmuş bir zenci erin fotoğrafını çekip gazetelerinde basmaya hakları yok."

"Haksızsın diyemem," dedi Jack.

"Amerikalıların kraliyet sarayının taht salonunun köşelerine işemeye hakları yok. Oysa yaptılar bunu. Yaptıklarını gördüğümde sen de benimleydin. Kralımızı ıslıklamaya hakkımız var bizim, hatta kurşuna dizmeye de. Ama taht salonunun köşelerine işemeye hakkımız yok."

"Ya sen, İtalya kralına çiçek attığın hiç olmadı mı?" diye sordu Jack sevecen bir alayla.

"Hayır, Jack, kraldan yana vicdanım rahat. Bir tek çiçek bile atmamışımdır."

"Peki, bugün Toledo Caddesi'nde olsaydın onu ıslıklar mıydın?" dedi Jack.

"Hayır, Jack. Islıklamazdım. Yenilmiş bir kralı ıslıklamak ayıptır, insanın kendi kralı bile olsa. İtalya'da hepimiz kaybettik savaşı, yalnız kral değil. Herkes, özellikle de daha dün onu çiçek yağmuruna tutanlar, bugün ıslıklıyor. Ben kendisine asla tek bir çiçek atmadım. İşte o yüzden, eğer bugün Toledo Caddesi'nde bulunsaydım, ıslıklamazdım onu."

"*Tu as raison, à peu près,*"[1] dedi Jack.

"*Your poor King,*"[2] dedi Albay Brand, "onun adına çok üzüldüm." Bana nazikçe gülümseyerek ekledi: "Sizin adınıza da."

"*Thanks a lot for him,*"[3] diye yanıtladım.

Ama sözlerimin tınısında sırıtan bir şeyler olmalıydı ki, Jack yüzüme tuhaf tuhaf baktı, alçak sesle dedi ki: "*Tu me caches quelque chose. Ça ne va pas, ce soir, avec toi.*"[4]

"Hayır, Jack, hiçbir şeyim yok," dedim, başladım gülmeye.

"Neden gülüyorsun?" dedi Jack.

"Arada bir gülmek iyi oluyor," dedim.

"Arada bir gülmekten ben de hoşlanırım," dedi Jack.

"Amerikalılar," dedim, "asla ağlamaz."

"*What? Les Américains ne pleurent jamais?*"[5] dedi Jack şaşkınlık içinde.

"*Americans never cry,*"[6] diye yineledim.

1. (Fr.) Az çok haklısın. (Ç.N.)
2. (İng.) Zavallı kralınız. (Ç.N.)
3. (İng.) Onun adına çok teşekkür ederim. (Ç.N.)
4. (Fr.) Sen benden bir şey saklıyorsun. Bu akşam seninle konuşulmuyor. (Ç.N.)
5. (İng., Fr.) Sırasıyla; "Ne?"; "Amerikalılar asla ağlamaz mı?" (Ç.N.)
6. (İng.) Amerikalılar asla ağlamaz. (Ç.N.)

"Hiç aklıma gelmemişti," dedi Jack, "sence Amerikalılar gerçekten hiç ağlamıyor mu?"

"*They never cry*," dedim.

"*Who never cries?*"[1] diye sordu Albay Brand.

"Amerikalılar," dedi Jack gülerek, "Malaparte diyor ki Amerikalılar hiç ağlamazmış."

Hepsi bana şaşkınlıkla baktı, Albay Brand de dedi ki: "*Very funny idea.*"[2]

Hepsi gülerken Jack beni mazur göstermek istercesine, "Malaparte'den hep böyle tuhaf fikirler çıkar," dedi.

"Çok gülünç bir fikir değil," dedim, "çok üzücü bir fikir. Amerikalılar hiç ağlamıyor."

"Güçlü erkekler ağlamaz," dedi Binbaşı Morris.

"Amerikalılar güçlü erkekler," dedim, gülmeye koyuldum.

"*Have you never been in the States?*"[3] diye sordu Albay Brand.

"Hayır, hiç. Amerika'ya hiç gitmedim," diye yanıtladım.

"İşte o yüzden Amerikalıların hiç ağlamayacağını düşünüyorsunuz," dedi Albay Brand.

"*Good Gosh!*"[4] diye ünledi Michigan, Kalamazoo'lu Binbaşı Thomas, "*Good Gosh!* Ağlamak Amerika'da çok moda. *Tears are fashionable.* Gözyaşı olmasaydı şu dillere destan Amerikan iyimserliği gülünç olurdu."

"Gözyaşları olmasaydı," dedi Massachusetts, Nantucket'li Albay Eliot, "Amerikan iyimserliği gülünç değil, canavarca olurdu."

"Gözyaşlarıyla da canavarca olduğunu sanıyorum,"

1. (İng.) Kim hiç ağlamaz? (Ç.N.)
2. (İng.) Çok tuhaf bir fikir. (Ç.N.)
3. (İng.) ABD'ye hiç gitmediniz mi? (Ç.N.)
4. (İng.) Ulu Tanrım! (Y.N.)

dedi Albay Brand, "Avrupa'ya ayak bastığımdan beri düşüncem bu yönde."

"Amerika'da ağlamak yasak sanıyordum," dedim.

"Hayır, Amerika'da ağlamak yasak değildir," dedi Binbaşı Morris.

"Pazar günleri bile," dedi Jack gülerek.

"Eğer Amerika'da ağlamak yasaklanmış olsaydı," dedim, "harika bir ülke olurdu."

"Hayır, Amerika'da ağlamak yasak değildir," diye yineledi Binbaşı Morris bana dik dik bakarak, "Amerika'nın harika bir ülke olmasının bir nedeni belki de budur."

Binbaşı Brand cebinden gümüş bir matara çıkarıp, "*Have a drink*, Malaparte," dedi ve kadehime biraz viski doldurdu. Ardından diğerlerine ve kendine de biraz viski koydu, sonra sevecen bir gülümsemeyle bana dönerek, "*Don't worry, Malaparte*. Burada dostlar arasındasınız. *We like you. You are a good chap. A very good one*,"[1] dedi. Kadehini kaldırdı, sevecenlikle göz kırparak Amerikan içkicilerinin kadeh tokuştururken söyledikleri gibi, "*Mud in your eye*," dedi, yani tam çevirisiyle, "Gözüne çamur dolsun."[2]

"*Mud in your eye*," diye yineledi hepsi kadehlerini kaldırarak.

"*Mud in your eye*," dedim, gözlerim yaşararak.

İçtik ve gülümseyerek bakıştık.

"Garip bir halksınız, siz Napolililer," dedi Albay Eliot.

"Ben Napolili değilim ve bundan ötürü üzgünüm," dedim, "Napoli halkı olağanüstü bir halktır."

"Pek garip bir halk," diye yineledi Albay Eliot.

1. (İng.) Tasalanmayın, Malaparte. Sizi seviyoruz. İyi çocuksunuz. Çok iyi bir çocuk. (Ç.N.)
2. Birinci Dünya Savaşı'nın çamurlu siperlerinde doğmuş bir deyiş. (Ç.N.)

"Avrupa'da hepimiz," dedim, "az çok Napoliliyiz."

"İlkin başınızı belaya sokuyorsunuz, sonra da ağlıyorsunuz," dedi Albay Eliot.

"Güçlü olmak gerek," dedi Albay Brand, "*God helps...*" kuşkusuz, Tanrı güçlü insanlara yardımcı olur demek istiyordu ama başını odanın bir köşesine yerleştirilmiş radyoya çevirerek sözünü yarıda kesti, "Dinleyin," dedi.

PBS radyo istasyonu Chopin'in yapıtlarını andıran bir melodi çalıyordu. Ama Chopin değildi.

"*I like Chopin,*"[1] dedi Albay Brand.

"Gerçekten Chopin olduğunu mu sanıyorsunuz?" diye sordum.

"*Of course, it's Chopin!*"[2] diye ünledi Albay Brand sesinde büyük bir hayretle.

"Başka ne olabilir ki?" dedi Albay Eliot sesinde hafif bir sabırsızlıkla, "Chopin, Chopin'dir."

"Umarım Chopin değildir," dedim.

"Tam tersine, ben de Chopin olduğunu umuyorum," dedi Albay Eliot, "Chopin değilse şaşarım."

"Chopin Amerika'da çok popülerdir," dedi Binbaşı Thomas "bazı blues besteleri muhteşemdir."

"*Hear, hear,*" diye bağırdı Albay Brand, "*of course it's a Chopin!*"[3]

"*Yes, it's a Chopin,*"[4] dedi öbürleri. Beni kınarcasına bakıyorlardı. Jack gözlerini kısarak gülüyordu.

Bir tür Chopin'di ama Chopin değildi. Piyano ve orkestra için, Chopin olmayan bir Chopin'in elinden çıkabi-

1. (İng.) Chopin'i severim. (Ç.N.)
2. (İng.) Elbette ki Chopin! (Ç.N.)
3. (İng.) Sırasıyla; "Dinleyin, dinleyin"; "kuşkusuz Chopin'in bir parçası bu!" (Ç.N.)
4. (İng.) Evet, Chopin'in bir parçası bu. (Ç.N.)

lecek bir konserdi, ya da Polonya'da değil de, Chicago'da ya da Ohio, Cleveland'da doğmuş bir Chopin'in, ya da Chopin'in bir kuzeninin, bir enistesinin, bir amcasının bestelebileceği bir parçaydı: Chopin'in kendisi değildi.

Müzik sustu, PBS istasyonunun spikeri konuştu: "Addinsell'in Varşova Konçertosu'nu dinlediniz, Alfred Wallenstein yönetiminde, Los Angeles Filarmoni Orkestrası çaldı."

"*I like Addinsell's Warsaw Concert,*" dedi Binbaşı Brand zevk ve gururdan yüzü kızararak, "Addinsell bizim Chopin'imizdir. *He's our American Chopin.*"[1]

"Yoksa Addinsell'i de mi sevmiyorsunuz?" diye sordu Binbaşı Eliot, sesinde hafif bir küçümseme seziliyordu.

"Addinsell, Addinsell'dir işte," yanıtını verdim.

"Addinsell bizim Chopin'imizdir," diye yineledi Albay Brand sesinde çocuksu bir zafer tınısıyla.

Ben Jack'e bakarak susuyordum. Sonra yelkenleri indirdim: "Bağışlayın beni lütfen," dedim.

"*Don't worry, don't worry*, Malaparte," dedi Albay Brand eliyle omzuma vurarak, "*have a drink.*" Ama gümüş matarası boşalmıştı, gülerek gidip barda bir şeyler içmeyi önerdi. Bunu söylerken kalkıp ilerledi, biz de peşi sıra bara gittik.

Jimmy pencerenin yanında bir masada, bir grup genç havacı subayla birlikte oturuyordu, arkadaşlarına sarı sarı bir şey göstermekteydi, o saç perçemini hemen tanıdım. Jimmy, yüzü al al olmuş, kahkahalarla gülüyordu, havacı subaylar da, yüzlerini al basmış, birbirlerinin omzuna şaplaklar indirerek kahkahalar koparıyorlardı.

"Bu da ne böyle?" diye sordu Binbaşı Morris. Jimmy'nin masasına yaklaştı, "peruğu" merakla gözlemledi.

1. (İng.) Sırasıyla; "Addinsell'ln Varşova Konçertosu'nu severim."; "Bizin Amerikalı Chopin'imizdir." (Ç.N.)

"*That's an artificial* thing," dedi Jimmy gülerek, "*a 'thing' for negroes.*"[1]

Albay Brand, Jimmy'nin omzuna eğilip *the thing*'i gözlemleyerek, "*What for?*" diye ünledi.

"*For negroes*," dedi Jimmy, çevresindekiler, hepsi, gülüyordu.

"*For negroes?*" dedi Albay Brand.

"Evet," dedim, "*for American negroes*," ve "peruğu" Jimmy'nin elinden çekip aldım, parmaklarımı kırmızı ipek iliğin içine sokup mühtehcen bir biçimde oynattım. "*Look*," dedim, "*that's a woman, an Italian woman, a girl for negroes.*"[2]

"*Oh, shame!*"[3] diye ünledi Albay Brand, tiksinerek gözlerini kaçırıyordu. Utançtan yüzü kıpkırmızı olmuş, yerin dibine geçmişti.

"Bakın kadınlarımız nereye kadar düştüler," dedim, gözyaşlarım yüzümden aşağı süzülüyordu, "bakın bir kadın nereye kadar düşmüş, bir İtalyan kadını: zenci erler için bir sarışın kıl yumağına. Bakın, bütün İtalya bir tutam sarı kıldan ibaret kaldı."

"*Sorry*," dedi Albay Brand. Hepsi susmuş, öylece bana bakıyorlardı.

"Bizim suçumuz değil," dedi Binbaşı Thomas.

"Sizin suçunuz değil, biliyorum," dedim, "sizin suçunuz değil. Bütün Avrupa bir tutam sarı kıldan ibaret. Muzaffer alınlarınıza takasınız diye sarı kıllardan bir taç."

"*Don't worry*, Malaparte," dedi Albay Brand sevecen bir sesle, bir kadeh uzattı, "*have a drink.*"

"*Have a drink*," dedi Binbaşı Morris eliyle omzuma vurarak.

1. (İng.) Sırasıyla; "Yapay bir şey"; "zenciler için bir 'şey.'" (Ç.N.)
2. (İng.) Sırasıyla; "Bakın"; "İşte bir kadın bu, bir İtalyan kadını, zenciler için bir kız." (Ç.N.)
3. (İng.) "Ah, ne ayıp!" (Ç.N.)

"*Mud in your eye*," dedi Albay Brand kadehini kaldırarak. Gözleri yaşarmıştı, gülümseyerek bakıyordu bana.

"*Mud in your eye*, Malaparte," dedi diğerleri kadehleri kaldırarak.

Ben sessizce ağlıyor, yumruğumun içinde o iğrenç nesneyi sıkıyordum.

"*Mud in your eye*," dedim, gözyaşlarım süzülürken.

IV

Etten güller

Napoli'nin kurtarıldığı haberi duyulur duyulmaz, sanki esrarlı bir ses tarafından çağrılmışcasına, sanki yepyeni kösele ve Virginia tütününün tatlı kokusunu, Amerikan ordusunun kokusu olan şu sarışın kadın kokusunu izliyormuşcasına, aygın baygın eşcinsel kafileleri –hem yalnız Roma'nınkiler ve İtalya'nınkiler değil, tüm Avrupa'nınkiler– mayın tarlalarından yürüyerek, Fallschirmjäger[1] devriyelerinin tüfeklerine meydan okuyarak Abruzzi'nin karlı dağlarındaki Alman hatlarını aşmışlar, Napoli'ye, kurtarıcı orduları karşılamaya koşmuşlardı.

Savaşın trajik biçimde darmadağın etmiş olduğu eşcinseller birliği, Avrupa'nın yakışıklı Müttefik askerlerince kurtarılan o ilk köşesinde yeniden birleşiyordu. Henüz kurtarılışının üstünden bir ay geçmemişti ki Napoli, bir zamanların İki Sicilya Kraliyeti'nin soylu ve şanlı başkenti, Avrupa eşcinsel dünyasının başkenti, yasak cinselliğin dünyadaki en önemli "kavşak noktası" olup çıkmıştı: O koskoca Sodom'a, dünyada ne kadar eşcinsel varsa Paris'ten, Londra'dan, New York'tan, Kahire'den, Rio da Janeiro'dan, Venedik'ten, Roma'dan akın akın geliyordu.

1. İkinci Dünya Savaşı'nda Alman paraşüt birlikleri. (Y.N.)

İngiliz ve Amerikalı askerî araçlardan inen eşcinseller, Avrupa'nın hâlâ Alman pençesinde bulunan tüm ülkelerinden gelip Abruzzi dağlarına sürüler halinde geçen eşcinseller, bir kokudan, bir vurgudan, bir bakıştan tanıyorlardı birbirlerini: Ve çıngır çıngır bir neşe çığlığıyla, Dante'nin "Cehennem"inde Vergilius ile Sordello'nun[1] yaptığı gibi kendilerini birbirlerinin kollarına atıyor, Napoli sokaklarını yumuşacık, boğukça, kadınsı sesleriyle çınlatıyorlardı: "*Oh dear, oh sweet, oh darling!*"[2] Cassino'da kıyametler kopmaktaydı, yaralı kafileleri sedyelerle Appia Yolu'na doğru indiriliyordu, tümen tümen zenci mezarcılar, gece gündüz savaş gömütlüklerinde mezar kazmaktaydılar: Ve Napoli sokaklarında, çıtkırıldım Narkissos alayları kalçalarını iki yana sallayarak volta atıyor, geniş omuzlu, pembe-beyaz yüzlü, masörlerin elinden yeni çıkmış atletlerin rahat yürüyüşüyle kalabalığın arasında kendilerine yol açan yakışıklı Amerikalı ve İngiliz askerlerini iştahlı gözlerle süzüyorlardı.

Alman hatlarını aşarak Napoli'ye ulaşmış olan eşcinseller Avrupa'nın en seçkin çiçekleriydi, yasak aşkın soylu sınıfıydı, cinsel züppeliğin "*upper ten thousand*"ıydı[3]. ve kıyas kabul etmez bir vakarla, Avrupa uygarlığının trajik çöküntüsünde yok olup giden en seçkin, en rafine şeylerin tanıklığını yapıyorlardı. Doğanın dışında kalan ama tarihin dışında kalmayan bir Olympus'un tanrılarıydılar.

Gerçekten de Victoria çağının o muhteşem Narkissos'larıydı onlar; meleksi yüzleri, apak kolları, upuzun

1. Dante'nin "Araf"ına gönderme: Dante Provance şairi Sordello'ya rast gelir ve öte dünyada iki Mantova'lı duygulanarak kucaklaşırlar (Ç.N.)

2. (İng.) Ah canım, ah şekerim, ah bir tanem! (Ç.N.)

3. (İng.) On bin kişilik üst basamak. Asiller, kibarlar anlamında kullanılan deyim. (Ç.N.)

bacaklarıyla, Rossetti ve Burne-Jones'un Rafaello öncesi okuluyla Ruskin ve Walter Pater'in yeni estetik kuramları, Jane Austen'in ahlak anlayışıyla Oscar Wilde'ınki arasında ideal bir köprü kurmuşlardı. Birçokları 1920'de Rive Gauche'u istila etmiş bulunan şu soylu Amerikan entel takımının Paris sokaklarına terk ettiği, alkol ve uyuşturucuyla sislenmiş yüzleri Hemingway'in ilk romanlarındaki portreler galerisinde ve *Transition* dergisinin sayfalarında Bizans resimleri misali iç içe geçmiş olarak görünen o garip evlatların kuşağındandı. Çiçekleri artık "zavallı Lelian"ın âşıklarının zambağı değildi, Gertrude Stein'ın gülüydü, "*a rose is a rose is a rose is a rose*"[1].

Dilleri, harika bir yumuşaklıkla, büyük bir nezaketle, ses tonları kırım kırım kırılarak konuştukları o dil, 1930-1939 arasında artık köhnemiş sayılan Oxford İngilizcesi değildi, Walter de la Mare'in, Rupert Brooke'un dizelerinde eski bir müzik gibi çınlayan o kendine özgü dil, yani Edward İngiltere'sinin son hümanist geleneğinin İngilizcesi de değildi: *Soneler*'deki Elisabeth İngilizcesiydi, Shakespeare komedilerinin kimi kişilerinin konuştukları dildi. *Bir Yaz Gecesi Rüyası*'nın açılışındaki Theseus'un diliydi, hani eskimiş ayın ölümünün yavaşlığından yakınır da yeni ayın doğmasını diler, O *methinks, how slow this old moon wanes!* Ya da Hippolyta'nın dili, hani onu hâlâ evlilik mutluluğundan ayıran dört geceyi düşlerin nehrine bıraktığında, *four nights will quickly dream away the time*, der.[2] Ya da *On İkinci Gece*'de Orsino'nun söylemi, hani Viola'nın erkek giysileri altındaki narin cinselli-

1. (İng.) "Bir gül bir güldür, bir gül bir güldür, bir gül bir güldür." Gertrude Stein'ın *Sacred Emily* şiirinden bir dize. (Ç.N.)

2. (İng.) Sırasıyla; "Ama o kadar ağırdan alıyor ki şu eski ay da!"; "Dört gece zamanı düşlere karıştırıp tüketiverir." William Shakespeare, *Bir Yaz Gecesi Rüyası*, çev. Özdemir Nutku, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2015, s. 1. (Y.N.)

ğini sezinlediğinde. İşte o kanatlı, dalgın, uçucu, rüzgârdan hafif, ilkbahar çimenlerinde esen meltemden daha latif kokulu, o hayal meyal dil, o kafiyeli deyişler, aynen Shakespeare komedilerindeki mutlu âşıklara özgü laflar, o harikulade âşıklara layık, hani *Venedik Taciri*'nde Portia, kuğunun uyum içinde ölümüne imrenir ya: *a swan-like end, fading in music.*[1]

Ya da, René'nin dudaklarından uçup da gidip Jean Giraudoux'nun dudaklarına konan o aynı kanat çırpan söyleyişti, Stravinsky'nin Proust transkripsiyonunda Baudelaire'in diliydi, Proust'un kimi "iç mekânlar"ının, kimi hastalıklı peyzajların ılık ortamını, modern eşcinsellerin yorgun duyarlığını dolduran bütün o sonbaharı çağrıştırıyordu. Fransızca konuştuklarında detone oluyorlardı; şan söylerken detone olunduğu gibi değil, bir düşün ortasında konuşurken insan nasıl detone olursa öyle: Vurguyu bir sözcükle diğeri arasında, bir notayla diğeri arasına koyuyorlardı, Proust'un, Giraudoux'nun, Valéry'nin yaptıkları gibi. Tiz ama yumuşacık seslerinde, bir solmuş gülün, fazla olgun bir meyvenin ağızda bıraktığı tadı andıran bir tür iştahlı kıskançlık sezinleniyordu. Ama zaman zaman vurgularında biraz sertlik de duyuluyordu: gururlu bir şey. Eşcinsellerin kendilerine özgü gururları aslında ezikliğin karşıtıdır derler ya. Kadınsı doğalarının aşağılanan, uysal kırılganlığına gururla meydan okurlar. Kadınların acımasızlığı vardır onlarda, Tasso'nun[2] kadın kahramanlarının acımasız dürüstlük abartısı, kadının insan doğasına gizlice sızdırıverdiği yürek burkucu, duy-

1. (İng.) "Kuğuların sonu gibi, solup gidecek müzik eşliğinde." William Shakespeare, *Venedik Taciri*, çev. Özdemir Nutku, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2015, s. 58. (Y.N.)

2. Torquato Tasso: 16. yüzyıl İtalyan şairi, özellikle *Kudüs'ün Kurtarılışı* başlıklı destanıyla bilinir. (Ç.N.)

gusal, tatlı ve yapmacıklı nitelik vardır. Doğanın, tanrısal yasalara isyan bayrağını çeken kahramanları olmakla yetinmezler: Ondan daha öte bir şey olma iddiasındadırlar, kahraman kılığına girmiş kahramanlar olmayı isterler. *Déguisées en femmes*[1] Amazonlar gibiydiler.

Sırtlarındaki giysiler çetin hava şartlarında solmuş, Abruzzi dağlarının çalılıklarından geçerken yırtılmış giysileri zarafetlerinin maksatlı özensizliğiyle tam bir uyum içindeydi: Pantolonları kemersiz, ayakkabıları bağsız, çorapları jartiyersiz giyme gösterişlerine, kravat takmayı, şapka ve eldiven giymeyi küçümseyişlerine, ceketlerinin düğmeleri iliklenmemiş, elleri ceplerinde, kırıtarak, o sere serpe yürüyüşlerine, yalnız icabına uygun giyinme tasasından değil, ahlaksal tasalardan da azadeleşmiş hallerine pek güzel uyuyordu.

O zamanlar tüm Avrupa'da, özellikle de hâlâ Almanların pençesinde bulunan ülkelerde havada dolaşan o serbestleşme fikirleri, onlara coşku yerine eziklik vermişe benziyordu. Kendi cinsel seçimlerinin pırıltısı sönükleşmişti. O Narkissos'lar, apaçık, evrensel yozlaşmanın ortasında, tam tersine, erdemli olmasalar bile düpedüz edepli gençler havasındaydılar. Genel ortamdaki arsız yüzsüz edepsizliğin yanında, onların kendilerine özgü rafine halleri zarif bir edeplilik görünümü sergiliyordu.

Hallerindeki o kadınsı, edepli yumuşaklığa, çıtkırıldımlığa, ondan da öte, kafalarındaki aşağılanmış, karmakarışık özgürlük, barış, insanların ve halkların kardeşçe sevgisi düşüncelerine bir gölge düşüyorsa, o da aralarında iddiayla boy gösteren işçi görünümlü birtakım gençlerdi: Kıvır kıvır, simsiyah saçlı, kıpkırmızı dudaklı, koyu renk, pırıl pırıl gözlü, kadınsı proleter delikanlılardı, sa-

1. (Fr.) Kadın kılığına girmiş. (Ç.N.)

vaştan kısa bir süre önce olsa, herkesin gözü önünde o soylu Narkissos'ların yanında dolaşmaya asla cesaret edemezlerdi. Yabancıların yanında o genç işçilerin varlığı, genellikle en sırlı yanı gözlerden gizlenmek olan ahlaksızlığın ilk kez olarak, toplumda kadınlı erkekli, olanca çıplaklığıyla ortaya dökülmesi anlamına geliyor, illetin halkın en alt kesimlerinin, verimli proleter toprağının içine kök salmış olduğunu ortaya koyuyordu. Edep denen şey elden bırakılmış, eşcinsellerin soylu üst sınıfı ile proletarya eşcinselleri arasında o zamana değin gizli kapaklı kalmış olan ilişkiler gün ışığına çıkıyordu. Ve o çıplaklık, örf ve adetlere, önyargılara, kurallara, ahlak yasalarına iddialı bir meydan okuyuşa dönüşüyordu; oysa üst sınıflardan eşcinseller, duruma yabancı kimselerin yanında, özellikle de alt sınıflardan yabancıların önünde, genellikle kıskanç bir ikiyüzlülükle, onlara saygılıymış gibi davranırlar.

İşçi sınıfının gizli, esrarlı ahlaksızlıklarıyla olan ilişkilerinin öyle uluorta açığa çıkması sonucunda, onlar da bozulma belirtileri göstermeye başlıyorlardı: Hem o kirlenme yalnızca toplum içindeki davranışlarına yansıyor değildi, aynı zamanda, hatta en fazla fikirleri –daha doğrusu önceleri takındıkları entel havaları– etkileniyordu ondan. O zamana değin dekadan estet havalarına girmiş, yorgun, hazdan ve şehvetten nasibini alıp doymuş bir uygarlığın son temsilcileri olma ayaklarına yatan, kendi tükenmiş "burjuva" estetizmlerinin nedenlerini, Novalis, Lautréamont Kontu, Oscar Wilde, Diaghilev, Reiner Maria Rilke, D'Annunzio, Gide, Cocteau, Marcel Proust, Jacques Maritain, Stravinsky, hatta Barrès gibi sanatçılarda araştırmış olan o soylu Narkissos'lar, şimdi kalkıp Marksist estet havalarına giriyorlardı: bugüne değin en tükenmiş narsisizmin savunucuları olmuşken, şimdi o yeni estetizminin nedenlerini Marx'tan, Lenin'den, Stalin'den, Şostakoviç'ten sağlıyorlardı ve burjuvalara özgü cinsel konformizm-

den, daha aşağı düzeyde bir Troçkizm biçimi diyerek, küçümseyerek söz ediyorlardı. Komünizmde işçi eşcinsellerle bir buluşma noktası, gizli bir suç ortaklığı, cinselliğin ötesinde, ahlaksal ve doğal nitelikli yeni bir anlaşma zemini buldukları hayaline kapılmışlardı. Mathurin Régnier'nin nitelemesiyle "*ennemis de la nature*" iken, "*ennemis du capitalisme*"[1] olup çıkmışlardı. O savaşın bir sonucunun da Marksist oğlancılığı olacağı kimin aklına gelirdi ki?

O proleter eşcinsellerin çoğu sırtlarına işçi tulumu yerine Müttefik üniformaları geçirmişti, onlardan da bacaklarının üst kısmı dar kesimli, kalçaları büsbütün daracık, düdük gibi Amerikan üniformalarını yeğliyorlardı. Yine de birçoğu hâlâ işçi tulumlarıyla geziyor, makine yağı bulaşmış ellerini gururla sergiliyordu, içlerinden en bozulmuş, en ahlaksızlaşmış olanlar da onlardı: Öyle çünkü uşak kılığına, maske düzeyine indirilmiş işçi tulumlarına o bağlılıklarında kuşkusuz hınzırca bir ikiyüzlülük, hatta inceden inceye sapıklık payı vardı. İpek gömleklerinin düğmeleri açık, yakaları tüvit ceketlerinin yakası üstüne devrilmiş, ayaklarında Franceschini ya da Hermès marka yaban domuzu derisinden mokasenlerle dolaşan, rujlu dudaklarını uçlarına Burano nakışıyla adlarının baş harfleri işlenmiş kocaman ipek mendillerle okşayan o soylu Narkissos'lar karşısında onların yüreklerindeki duygu, hüzünlü ve saygısız bir küçümsemeden de öte, bir çeşit kadınca kıskançlık, bulanık, hain bir hınçtı ancak. Proleter gençliği başkalarının servetini, zarafetini, ayrıcalıklarını nefretle küçümsemeye iten o güçlü duygudan eser kalmamıştı yüreklerinde. Toplumsal nitelikli o erkekçe duygunun yerini kadınsı bir haset ve hırs almıştı.

1. (Fr.) Sırasıyla; "doğa düşmanları"; "kapitalizm düşmanları." (Ç.N.)

Onlar da kendilerini komünist ilan ediyorlardı, onlar da Marksizmde kendi cinsel *affranchissement*'larına[1] bir toplumsal özür arıyorlardı; ama farkında değillerdi ki gösterişte kalan Marksizmleri, aslında eşcinselliğe saptırılmış bir bilinçaltı Bovarizminden[2] başka bir şey değildi.

Tam o günlerde, adı sanı olmayan bir Napoli basımevinde, ender ve değerli kitapları yayımlayan bir yayıncının hazırladığı bir savaş şiirleri seçkisi çıkmıştı; siperlere ve Cassino'nun sığınaklarına sürgün edilmiş bir grup İngiliz şairinin dizeleriydi. Alman hatlarını aşarak Avrupa'nın dört bir yanından Napoli'ye akın etmiş olan eşcinsel *fairy band*[3] ile Müttefik ordularına karışmış eşcinseller (bütün saygıdeğer ordularda olduğu gibi, Müttefik ordularında da eşcinseller eksik değildi elbette: Erler, subaylar, işçiler, öğrenciler, her çeşidi ve her toplumsal sınıftan geleni vardı) eski "burjuva" estetizminin yüreklerinden silinmediğini ortaya koyan bir açlıkla o şiirlerin üstüne atıldılar; onları okumak, daha doğrusu yüksek sesle okuyarak birbirlerine dinletmek için Napoli soylu sınıfının birkaç salonunda toplanıyorlardı: O salonlar patlamalarla delik deşik olmuş, yağmalarla soyulup soğana çevrilmiş eski saraylarda giderek birer birer açılmaktaydı; toplandıkları bir başka yer de Chiaia Caddesi'nde, kendi özel kulüplerine dönüştürdükleri Baghetti Restoran'ın salonuydu. Oyza o şiirler, içlerinde hâlâ capcanlı olan narsisizmi yeni Marksist estetizmle uzlaştırmalarına yardımcı olacak nitelikte değildi. Soğuk, cam gibi saydam, yalın lirik dizelerdi; bütün ordulardaki gençlerin, genç Alman askerlerinin bile, savaş karşısında duydukları ken-

1. (Fr.) Özgürleştirilme, kurtarılma. (Ç.N.)

2. İsmini Gustave Flaubert'in *Madame Bovary* romanının kahramanından alan kavram, gerçeklikten kaçarak yazarla veya kurmaca karakterle özdeşleştirme eğilimine işaret eder. (Y.N.)

3. (İng.) Periler alayı. (Ç.N.)

dilerine özgü hüzünlü umursamazlıkla doluydular. O dizelerdeki pürüzsüz, buz gibi melankoliye zafer umudunun ne buğusu ne de ılıklığı ulaşıyordu, başkaldırının ateşli ürpertisiyle çatlamış bile değillerdi. İlk coşku geçer geçmez soylu Narkissos'lar ve onların işçi kökenli oğlanları o şiirleri ellerinden bırakıp, "bizim Goethe'miz" dedikleri André Gide'in, Paul Éluard'ın, André Breton'un, Jean-Paul Sartre'ın, Pierre-Jean Jouve'un, Cezayir'den gelmeye başlayan Fransız "direniş" dergilerinde yayımlanan son metinlerine merak sardılar.

O metinlerde, Avrupa'nın bir yerlerinde kuşkusuz yapılandırılmakta bulunan o Yeni Kudüs'ün kapılarını onlara açacak gizemli işareti, gizli parolayı aramaktaydılar boşu boşuna; Yeni Kudüs'ün halkla ve halk için, Batı uygarlığını kurtarmak, komünizmi zafere ulaştırmak için elbirliği etme aşkıyla yanıp tutuşan tüm gençleri surları arasına alacağını umuyorlardı. (Komünizm dedikleri de kendi eşcinsel Marksizmleriydi). Ama bir süre sonra, yüreklerinde apansızın hem de büyük bir güçle uyanıvermiş olan işçi sınıfıyla daha derinden kaynaşma, doymak bilmez yenilik ve "ıstırap" açlığına yeni besinler, Marksist tavırlarına yeni özürler arama gereksinimi, kendilerini yeni araştırmalara ve yeni deneyimlere yöneltti, öyle ya, asil ruhlarına Müttefik ordularının Cassino önlerinde uzun süreli duraklayışlarının sıkıntısı sızmaya başlamıştı, o arada oyalanacak bir şeyler bulmaları gerekiyordu.

O günlerde, San Ferdinando Meydanı'nın kaldırımlarında her sabah perişan görünümlü bir delikanlı kalabalığı toplaşıyordu; gün boyu Café Van Bol & Feste önünde bekleşiyorlar, akşama sokağa çıkma yasağı saatine değin dağılmıyorlardı.

Zayıf, soluk benizliydiler, üstleri başları hırpaniydi ya da ikinci elden üniformalar giymişlerdi: Çoğunluğu dağı-

tılmış, aşağılanmış İtalyan ordusunun subay ve erleriydi, Alman ya da Müttefik toplama kamplarının kıyımlarından, utancından arta kalmışlardı, bir geçim kapısı bulurlar diye ya da Mareşal Badoglio kendilerini Müttefikler'in safında çarpışmak üzere alır umuduyla Napoli'ye sığınmışlardı. Hemen hepsi henüz Almanların pençesinde bulunan Orta ve Kuzey İtalya illerindendi, o nedenle evlerine dönememişlerdi, o ezici belirsizlik durumundan sıyrılmak için ellerinden geleni yapmışlardı. Ama askere alınmak amacıyla kapısını çaldıkları kışlalardan geri çevrilmişlerdi ve iş bulamadıklarından ötürü, artık her türlü çileye ve aşağılanmaya boyun eğmekten başka çareleri kalmamıştı. O arada açlıktan ölüyorlardı. Ayaklarında Amerikan ya da Alman üniforması pantolonları, sırtlarında yıpranmış bir sivil ceketi ya da solmuş, yırtık pırtık bir kazak, İngiliz askerlerinin giydiği bir *combat-jacket*[1], açlığı ve soğuğu bastırmaya çalışarak San Ferdinando'nun kaldırımlarını arşınlıyor, bir Müttefik çavuşu kendilerini liman işleri ya da başka herhangi bir ağır iş için tutsun diye bekleşiyorlardı.

O delikanlılara acıyanlar, oradan gelip geçenler değildi, onlar zaten kendileri de sersefil ve açtılar; zaferlerinin zavallılığının o densiz tanıkları karşısında duydukları sıkıntılı hıncı gizlemeyen Müttefik askerleri de değildi: San Carlo Tiyatrosu'nun ve Galleria Umberto'nun kemeraltını dolduran ve toplanma noktalarının çevresinde toplaşan hayat kadınlarıydı onlara acıyan. O bahtsızlardan biri ara sıra aç delikanlıların yanına yaklaşıyor, sigara, bisküvi ya da bir dilim ekmek sunuyordu: Delikanlılarsa, çoğu kez, ikramları küçümseyici ya da ezik bir nezaketle geri çeviriyordu.

1. (İng.) Muharebe ceketi. (Y.N.)

Ve soylu Narkissos'lar o talihsizlerin arasında dolaşıyor, *fairy band*'lerine yeni üyeler kazanmaya çalışıyorlardı; o evsiz barksız, bir dilim ekmeğe muhtaç, umutsuzluktan sersemlemiş gençleri baştan çıkarmaya uğraşmayı kârlı bir iş ya da kim bilir hangi marifet ya da ince zevk sayıyorlardı. Kim bilir, belki de onların yabanıl görünümleri, uzamış sakalları, hummadan ve uykusuzluktan ateşlenmiş gözleri, lime lime giysileriydi soylu Narkissos'larda acayip istekler, rafine arzular uyandıran. Yoksa o biçareler tam da onların Marksist estetizmlerinde eksik olan o "ıstırap" öğesini mi temsil ediyordu? Eh, başkalarının çilesi de bir işe yaramalıydı, değil mi ya?

İşte günlerden bir gün, Van Bol & Feste'nin önünden geçerken, o kalabalığın arasında Jeanlouis'i tanır gibi oldum. Kendisini birkaç aydır görmemiştim; görünüşünden çok, bal gibi tatlı, boğukça sesinden tanıdım. Jeanlouis de beni tanıdı, koşup yanıma geldi. Napoli'de ne yaptığını sordum. Bir ay önce Roma'dan, kendisini arayan Alman polisinin elinden kaçmış, cilveli bir ses tonuyla Abruzzi dağlarını bin bir tehlike içinde aşarken başına gelenleri anlatmaya koyuldu.

"Alman polisi senden ne istiyordu ki?" diye sordum sertçe.

"Ah, sen ne bileceksin!.." yanıtını verdi, ardından ekledi: Roma'da yaşam cehenneme dönmüş, herkes Almanların korkusundan saklanıyor ya da kaçıyormuş, halk Müttefikler'in gelişini sabırsız bekliyormuş, Napoli'de bir alay eski dostuna rastlamış, İngiliz ve Amerikalı subaylar ve erler arasında birçok yeni ahpap edinmiş, "*Des garçons exquis*,"[1] dedi. Derken birden bana annesi, yaşlı Kontes B.den söz etmeye başladı (Jeanlouis Milano soylu sınıfı-

1. (Fr.) Pek sevimli çocuklar. (Ç.N.)

nın en eski ve tanınmış ailelerinden birinin evladıydı); Como Gölü kıyısındaki villasına çekilmiş, huzurunda İtalya ve Avrupa'daki alışılmadık olayların ağza alınmasını yasaklamış, savaş bir sosyete dedikodusundan ileri bir şey değilmişcesine eşini dostunu ağırlıyormuş, salonunda en fazla savaşa kibarca, nazik bir hoşgörüyle gülümsemeye izin varmış. "Simonetta," dedi (Simonetta kız kardeşiydi), "sana sevgilerini yolladı." Derken susuverdi.

Gözlerinin ta içine baktım, Jeanlouis kızardı.

"Şu biçare çocukları rahat bıraksana," dedim, "hiç utanman yok mu senin?"

Jeanlouis saf bir şaşkınlık havası takınarak gözlerini kırpıştırdı.

"Hangi çocukları?" dedi.

"Kendi dertlerine bıraksan iyi olur," dedim, "el âlemin açlığıyla oynamak ayıptır."

"Ne söylemek istiyorsun, anlamıyorum," dedi omuz silkerek. Ama hemen ardından ekledi: O biçare çocukcağızlar açlık çekiyorlarmış, kendisi ve arkadaşları da yardım ellerini uzatmayı kararlaştırmışlar, İngilizler ve Amerikalılar arasında birçok dostu varmış, o biçare çocuklar için bir şeyler yapabileceğini umuyormuş. "Marksist olarak görevim," diye bağladı sözü, "o talihsiz çocukların burjuva tepkiciliğinin aracına dönüşmelerini önlemektir."

Gözlerimi yüzünden ayırmıyordum; sonunda Jeanlouis kirpiklerini kırpıştırarak sordu: "Bana neden öyle bakıyorsun ki? Neyin var senin?"

"Kont Karl Marx'ı şahsen mi tanıdın?" dedim.

"Kimi?" dedi Jeanlouis.

"Kont Karl Marx'ı. Marx'ların güzel bir adı vardır. Seninkinden daha eski."

"Bırak benimle dalga geçmeyi. Kes artık," dedi Jeanlouis.

"Eğer Karl Marx kont olmasaydı sen kalkıp Marksist olmazdın elbet."

"Beni anlamıyorsun," dedi Jeanlouis, "Marksizm... Marksist olmak için ille de işçi ya da ayaktakımından olmak gerekmez."

"Gerekir," dedim, "senin gibi bir Marksist olmak için ille de ayaktakımından olmak gerekir. Bırak o çocukların yakasını, Jeanlouis. Karınları aç ama seninle yatmaktansa hırsızlık etmeyi yeğ tutarlar."

Jeanlouis bana alayla gülümsedi: "Ya benimle ya da bir başkasıyla..."

"Ne seninle ne de bir başkasıyla. Bırak yakalarını. Aç onlar."

"Ya benimle ya da bir başkasıyla," diye yineledi Jeanlouis, "açlık ne güçlü şeydir, bilmezsin sen."

"Beni tiksindiriyorsun," dedim.

"Neden tiksindireyim ki?" dedi Jeanlouis. "Onlar açsa benim ne suçum var? O çocukların karnını sen doyuruyor musun? Ben yardım ediyorum, elimden geleni yapıyorum. Birbirimize el uzatmalıyız. Hem sonra, sen bu işlere ne karışıyorsun böyle?"

"Açlığın hiçbir gücü yoktur," dedim, "başkalarının açlığına dayanarak hesap yaparsan aldanırsın. İnsanlar yirmi yaşındayken kendi açlıklarından ötürü acı çekmezler, başkalarınınkinden ötürü çekerler. Kont Karl Marx'a bir sor bakalım, bir insan yalnızca açlıktan ötürü fuhuş yapar mı diye. Yirmisinde bir genç için açlık kişisel bir olay değildir."

"Sen bugünün gençlerini tanımıyorsun," dedi Jeanlouis, "sana onları yakından tanıtmayı isterim. Senin sandığından çok daha iyiler, ya da daha kötüler." Vomero'da bir evde bazı arkadaşlarıyla buluşacağını söyledi, onunla birlikte o eve gidecek olursam çok sevinirmiş, orada bazı çok ilginç çocuklarla karşılaşırmışım, beğenir miyim be-

ğenmez miyim, orasını bilemezmiş ama her şekilde onları yakından tanımamı öğütlermiş çünkü onları görünce aşağı yukarı diğerlerini de değerlendirebilirmişim, ayrıca gençleri tanımadan yargılamaya hakkım da yokmuş sonuçta. "Gel benimle," dedi "göreceksin ki sonuçta senin kuşağının erkeklerinden daha kötü değiliz. Her şekilde, siz bizi ne yaptıysanız oyuz işte."

Böylece Vomero'da, Jeanlouis'nin arkadaşı bir grup genç komünist aydının toplandığı bir eve gittik. Çirkin bir burjuva eviydi, Napoli orta sınıfının kendine özgü zevksizliğiyle döşenmişti. Duvarlarda geçen yüzyıl sonu Napoli okulu ressamlarının, üstlerinden yoğun yağlıboyalar damlayan, pırıl pırıl verniklenmiş tabloları asılıydı, pencerenin çerçevesinde, aşağılarda, Monte Echia'nın eteğinde, Grifeo Parkı ile Caracciolo Caddesi'nin ağaçlarının ötesinde, uzaklarda deniz, Castel dell'Ovo, ufkun dibinde Capri'nin mavi hayaleti görünüyordu. Bayağı bir burjuva iç mekânından görünen o deniz manzarası, o mobilyalarla, duvarlara asılı tablolarla ve fotoğraflarla, gramofonla, radyoyla, odanın ortalık yerinde tavandan masanın üstüne sarkıtılmış sahte Murano kristalinden avizeyle aptalca bir uyum içindeydi.

O pencerenin çerçevesine sığmış olan da bir burjuva manzarasıydı, doğanın içine yerleştirilmiş bir burjuva iç mekânı; merkezinde Amerikan sigaraları tellendirerek, ufacık fincanlarda kahve içerek, sedire, kırmızı ipek kaplı koltuklara kurulmuş, Marx'tan, Gide'den, Éluard'dan, Sartre'dan dem vuran Jeanlouis'e hayran hayran bakakalan gençler bulunuyordu. Ben odanın bir köşesinde oturmuştum, yüzlerin, ellerin, hareketlerin o uzak deniz ve gökyüzü ufkunun fonu üstünde belirişini gözlemliyordum. Hepsi on sekiz-yirmi yaşlarında gençlerdi, öğrenci görünümlüydüler, yoksul ailelerden geldikleri sadece yıpranmış, yağ lekeleriyle kaplı, ötesi berisi telaşlı bir

özenle yamanmış giysilerinden belli olmuyordu, bedenleri de bakımsızlıklık içindeydi; sakalları uzamış, tırnakları kirliydi, uzun, karmakarışık saçları kulaklarını örtmüş, boyunlarından gömlek yakalarının içine değin iniyordu. Ve ben kendi kendime soruyordum: Burjuva kökenli genç komünist aydınlar arasında o zamanlar moda olan, bugün de hâlâ modası geçmemiş olan o bakımsızlığın acaba ne kadarı yoksulluktan kaynaklanıyordu, ne kadarı yapmacıktı?

O öğrenciler arasında işçi görünüşlü birkaç delikanlı ve en fazla on altı yaşlarında bir kızcağız vardı; aşırı şişman, beyaz tenliydi, bilmem neden bana hamileymiş gibi geldi. Gramofonun yanında, ufak bir koltukta oturuyordu, dirseklerini dizlerine dayamış, uzun yüzünü ellerinin arasına gömmüştü; bakışlarını birinden öbürüne çeviriyor, göz kırpmadan bakıyordu. O odada geçirdiğimiz sürede tartışmaya katıldığını anımsamıyorum, ancak sonunda, arkadaşlarına hepsinin bir Troçkiciler alayı olduklarını söyledi; o sözcük keyiflerini kaçırmaya, toplantıyı dağıtmaya yetti.

O gençler beni yazar ünümden ötürü tanıyorlardı ve tabii küçümsediklerini açıkça belli ediyorlardı, kendi fikirlerinin ve duygularının alemine, hatta kendi kullandıkları dile yabancı, aşağılık bir yaratılmışım gibi davranıyorlardı. Aralarında, benim hiç bilmediğim bir dil konuşurmuşcasına söyleşiyorlardı ve seyrek olarak bana yöneldiklerinde, sanki kendilerininkinden başka bir dilin sözcüklerini bulup çıkarmakta zorlanıyorlarmış gibi ağır ağır konuşuyorlardı. Aralarında bilmem hangi gizli suç ortaklıkları varmış, ben de yalnız konularının yabancısı değil, acınası bir zavallıymışım gibi, birbirlerine kaş göz işaretleri yapıyorlardı. Éluard'dan, Gide'den, Aragon'dan, Jouve'den oldum olası tanıdıkları, pek sevdikleri eski dostlarıymış gibi söz ediyorlardı. Ben de onlara, büyük

olasılıkla o adlara kendi edebiyat dergim *Prospettive*'nin sayfalarında rastlamış olduklarını söylemeye hazırlanıyordum -nitekim o üç savaş yılı boyunca ben o Fransız "*maquis*"[1] şairlerinin yasaklı dizelerini yayınlamıştım oysa şimdi o derginin başlığını bile anımsamaz gibi yapıyorlardı- ama o sırada Jeanlouis, Sovyet edebiyatından ve müziğinden dem vurmaya başladı.

Ayakta, masaya dayanmış duruyordu, İtalyan büyük soylularından bazı ailelerin gençlerine özgü o narin ama erkekçe yakışıklılığıyla ışıldayan solgun yüzü, vurgusunun yapmacıklı yumuşaklığıyla, tavırlarının özentili inceliğiyle, davranışlarındaki, sesindeki, hatta sözlerinin belirsiz, ikircikli anlamındaki enfes kadınsılıkla ender bir çelişki oluşturuyordu. Jeanlouis'nin yakışıklılığı Stendhal'in hoşlandığı romantik erkek güzelliğiydi, Fabrizio del Dongo'nun yakışıklılığıydı. Başı, fildişi rengi mermerden oyulmuş bir Antinous kafasıydı, İskenderiye heykellerinin uzun, oğlansı bedeni vardı onda, elleri kısa, apak, gözleri gururlu, tatlı, siyah bakışları pırıl pırıl, dudakları aldı, gülümseyişi kalleşçeydi, Winckelmann'ın şu saf Yunan güzelliği idealinde hıncın ve esefin son haddi saydığı gülümseyişti. Hayretler içinde soruyordum kendi kendime: Nasıl olmuştu da, benim kuşağımdan, o savaşta, sivil mücadelede, diktatörlerin ve kitlelerin zorbalığına bireysel savaşımda bilenmiş, güçlü, gözüpek erkekler kuşağından, ecele boyun eğmemiş, bozgunun ezikliklerine ve acılarına karşın yenilmemiş olduğu kuşku götürmeyen erkekçe bir kuşaktan, böylesine yozlaşmış, böylesine inançsız ve kadınsı bir kuşak doğmuştu? Jeanlouis gibi gençler o kuşağın, çağımızın bilincinin en son sınırında açmış çiçeğini temsil ediyorlardı.

1. Fransızcada maki anlamına gelen sözcük aynı zamanda İkinci Dünya Savaşı sırasında Fransız Direnişi'yle birlikte Nazilere karşı hareket eden gerilla gruplarına işaret eder. (Y.N.)

Jeanlouis, Sovyet sanatından dem vurmaya koyulmuştu, ben de bir köşede oturmuş, o dudaklardan Prokofyev'in, Konstantin Simonov'un, Şostakoviç'in, Essenin'in, Bulgakov'un adlarının döküldüğünü işittikçe alayla gülümsüyordum: Daha birkaç ay öncesine değin Proust'un, Apollinaire'in, Cocteau'nun, Valéry'nin adlarını seslendirirken duyduğum aynı aygın baygın vurguyla söylüyordu onları. O çocuklardan biri dedi ki, Şostakoviç'in "Leningrad Senfonisi"ndeki tema, Alman SS'lerinin bir savaş türküsünün motifini, onların acımasız seslerinin sert çınlayışını, Rus toprakları üstünde ağır adımlarının tempolu ilerleyişini olağanüstü bir güzellikle yineliyormuş. (Yumuşak, yorgun Napoli vurgusuyla dile getirilen "kutsal Rus toprağı" sözcükleri, o dumanlı odada, penceredeki cansız gökyüzüne resmedilmiş kansız, alaycı Vezüv hayaletinin önünde yapmacıklı geliyordu kulağa). Ben Şostakoviç"in senfonisindeki temanın, Çaykovski'nin "5. Senfoni"sininkiyle aynı olduğu gözleminde bulundum, hepsi bir ağızdan itiraz etti: Tabii ki Şostakoviç'in proleter müziğinden, onun "müzikal romantizmi"nden, Çaykovski'ye maksatlı göndermelerinden hiçbir şey anlamadığımı söylediler. "Daha doğrusu," dedim, "Çaykovski'nin burjuva müziğine göndermeler." Sözlerim o gençlerde bir esef ve küçümseme dalgalanmasına yol açtı, hepsi bana dönüp bir ağızdan konuşmaya başladı, her biri ötekilerin sesini bastırmaya çalışıyordu: "Burjuva mı? Şostakoviç'in burjuva müziğiyle ne ilgisi var? Şostakoviç bir proleterdir, saf biridir o. Bugün artık kimsenin komünizm üstüne belli fikirleri beslemeye hakkı yoktur. Ayıptır."

O noktada Jeanlouis arkadaşlarının yardımına koştu. Birkaç gün önce, Roma'ya dönmek üzere Alman hatlarından geçmeye çabalarken ölmüş genç bir şairin, Jaime Pintor'un bir şiirini yüksek sesle okumaya koyuldu. Jaime Pintor Capri'ye, bana gelmişti, uzun uzun konuşmuştuk,

Benedetto Croce'den, savaştan, komünizmden, genç İtalyan yazınından, Croce'nin modern yazın konusundaki tuhaf fikirlerinden. (Benedetto Croce ailesiyle birlikte Capri'ye sığınmıştı, o günlerde Marcel Proust'u keşfetmişti, ilk kez okuduğu *Guermantes Tarafı*'nı dilinden düşürmüyordu). "Umarım," dedi o gençlerden biri gözlerini küstahça yüzüme dikerek, "Jaime Pintor'u da bir burjuva şairi saymayacaksınız. Bir ölüyü aşağılamaya hakkınız yok. Jaime Pintor komünist bir şairdi. Hem de en nitelikli, en saflarından biri." Ben de, Jaime Pintor'un o şiiri faşist olduğu sıralarda, Fransa'da Askerî Ateşkes Komisyonu üyesiyken yazdığı yanıtını verdim. "Ne ilgisi var?" dedi delikanlı, "Faşist olsa da olmasa da, Pintor her zaman saf bir komünistti. Bunu fark etmek için şiirlerini okumak yeterli." Ben, Pintor'un ve onun gibi daha nice genç şairlerin dizelerinin ne faşist ne de komünist olduğunu söyledim. "Bana kalırsa," dedim, "ona yöneltebileceğimiz en büyük övgü budur; anısına saygı göstermek istiyorsak elbette."

"İtalyan yazını çürümüş," dedi Jeanlouis, o ufacık, apak, pırıl pırıl pembe tırnaklı eliyle saçlarını sıvazlayarak. O gençlerden birisi, tüm İtalyan yazarlarının, komünistler dışında, sahte ve alçak olduğunu söyledi. Benim yanıtım şöyle oldu: Genç komünist yazarların da, genç faşist yazarların da tek ve gerçek erdemi çağlarının insanı olmaktı, yaşlarının ve ortamlarının sorumluluğunu üstlenmekti, yani herkes gibi çürümüş olmak. "Doğru değil bu!" diye bağırdı delikanlı bana hınçla bakarak, öfkeli bakışlarını tehditle üstüme dikmişti, "Komünizme iman etmek insanı her türlü yozluktan korur, hatta günahlarının kefaretini ödemek anlamına gelir." "O iş için kiliseye gidin olsun bitsin," dedim. "Ne?" diye haykırdı mavi işçi tulumu giymiş delikanlı. "Kiliseye gidin, olsun bitsin," diye yineledim.

"Bir mağluplar kuşağına ait olduğunuz anlaşılıyor," dedi gençlerden biri.

"Kuşkusuz," diye yanıtladım, "ve bununla gurur duyuyorum. Bir mağluplar kuşağı bir galipler kuşağından çok daha ciddi bir şeydir." Ardından ekledim: "Bana gelince, yenilmiş ve yıkılmış bir Avrupa'da bir mağluplar kuşağına ait olmaktan hiç de utanmıyorum. Üzüldüğüm nokta, beş yıl süreyle hapislerde, sürgünlerde sürünmüş olmam. Hem ne içindi? Bir hiç için."

"Mahpushane yıllarınız," dedi delikanlı, "en ufak saygıyı hak etmiyor."

"Nedenmiş o?" dedim.

"Çünkü soylu bir dava uğruna değildi çektikleriniz."

Hapis çilesini sanatın özgürlüğü uğruna çektiğim yanıtını verdim.

"Ah, sanatın özgürlüğü uğruna, demek oluyor ki işçi sınıfının özgürlüğü uğruna değil!" dedi delikanlı.

"O da aynı şey değil mi peki?" dedim.

"Hayır, aynı şey değil," diye yanıtladı beriki.

"Gerçekten de," diye yanıtladım, "aynı şey değil, işin kötüsü de bu."

O noktada odaya iki genç İngiliz eriyle bir Amerikalı onbaşı girdiler. İki İngiliz eri pek genç, çekingendiler, Jeanlouis'yi mahcup bir hayranlıkla seyrediyorlardı. Amerikalı onbaşı Harvard'da öğrenciymiş, Meksika asıllıymış, Meksika'dan, Güney Amerika Kızılderililerinden, ressam Díaz'dan, Troçki'nin ölümünden söz ediyordu. "Troçki bir haindi," dedi Jeanlouis. Gülmeye başladım. "Düşün, annen ne derdi," dedim, "tanımadığın, hem de ölmüş biri hakkında kötü şeyler söylediğini bir duysa. Anneni bir düşün bir!" Ve gülüyordum. Jeanlouis kızardı. "Annemin ne ilgisi var?" dedi. "Yoksa annen Troçkici değil mi?" diye yanıtladım. Jeanlouis bana tuhaf tuhaf bakmaya koyuldu. Birden kapı açıldı, Jeanlouis sevgi dolu bir haykırışla kol-

larını açarak eşikte beliren genç bir İngiliz teğmene doğru atıldı. "Oh, Fred!" diye bağırarak yeni geleni kucakladı.

Rüzgâr yön değiştirdiği zaman nasıl kuru yaprakları oradan oraya sürüklerse, Fred de içeri girince öyle yaptı: Bütün gençler ayağa kalktılar, acayip bir heyecana kapılarak odanın bir yanından öbürüne dolaşmaya koyuldular ama Jeanlouis'nin sevgi dolu selamına neşeyle karşılık veren Fred'in sesi işitilir işitilmez hepsi suspus oldu, yeniden sessizce yerlerine oturdular. Fred yedinci W. kontuymuş, Lordlar Kamarası'nın Tory üyelerindenmiş ve söylediklerine göre Sir Anthony Eden'ın yakın dostuymuş. Uzun boylu, sarışın, pembe-beyaz tenli, saçları seyrelmiş bir gençti. Otuz yaşından fazla yoktu. Ağır, ciddi bir sesle konuşuyor, sözleri arada bir kadınsı bir tizlikle kesiliyor, ne yazık ki artık modası geçmiş olan Oxford vurgusunun şirinliğinde büyük payı bulunan o narin fısıldayışla ya da Gérard de Nerval'in Silvia'nın sesini betimlerken söylediği o *frisson module*[1] ile sönüyordu.

Fred'in eşikte belirmesiyle, Jeanlouis'nin tavırları apansızın değişmişti, onun gibi, genç arkadaşları da tavırlarını değiştirmişlerdi: Çekingenleşmiş, tedirginleşmiş görünüyorlardı, Fred'e saygıdan çok kıskançlıkla, güç gizledikleri bir öfkeyle bakıyorlardı. Fred, Jeanlouis ve benim aramdaki sohbet, beni şaşırtan ve sıkan bir sosyetik hava alıverdi. Fred ille de babasını tanımış olmam gerektiğine beni inandırmaya çabalıyordu, karşılaşmamış olmamız imkânsızmış. "Blair Dükü Atholl'u tanıyor musunuz?" "Evet, tabii." "Öyleyse babamı tanımamış olmanız imkânsız, Blair Dükü Atholl'un ayrılmaz arkadaşıdır." Blair Dükü Atholl'un İskoçya'daki şatosunda uzun yıllar önce konuğu olmuştum ama o sırada Fred'in babası altıncı W.

1. (Fr.) Uyumlu titreşim. (Ç.N.)

kontu, yaşlı Lord N.yle tanışmış olduğumu anımsamıyordum. Blair Dükü Atholl'un şatosuna o ziyaretimin anısı şatoda, bir karaca avı partisinden dönüşte çay içerken başımıza gelen eşine az rastlanır bir olaydan ötürü belleğimde öylece kalmıştı. Şatonun önündeki çayırda toplanmıştık ki bilmem neden korkuya kapılmış bir geyik ailesi parkın koruluğundan dörtnala fırlayıvermiş, masaları, sandalyeleri devirerek konukları çil yavrusu gibi dağıtmış, yaşlı Lady Margaret S.yi yere devirmişlerdi.

"*Ah, ah, the poor old sweet Lady Margaret*!"[1] diye ünledi Fred gülerek ve bilmem hangi eski olayı anlatmaya koyuldu; içinde Lady Margaret'in adı sık sık Edward Marsh'ınkiyle birlikte geçiyordu, kendisi yıllarca Winston Churchill'in sekreterliğini yapmış ve adı Rupert Brooke'un artık klasikleşmiş şiir seçkisine yazdığı güzel ve sevecen önsözden ötürü anılmaktaymış.

Derken Fred, Jeanlouis'e döndü, sesinde tuhaf bir tatlılıkla Londra'dan, aktörlerden, birtakım karanlık tiyatro ve sosyete olaylarından, Noël Coward'dan, Ivor Novello'dan, G.den, A.dan, W.den, L.den söz etmeye koyuldu: Kendi adının başharflerini o esrarlı adların başharfleriyle birlikte dokuyarak ve saydam ellerinin yavaş, hafif hareketleriyle, en olağanüstü olayların, en harika serüvenlerin yaşandığı masalsı bir Londra'nın sisinde gezinen o tanımadığım kişilerin profillerini havada görünmez bir gergefe nakış gibi işliyordu. Sonra birden, yarıda bıraktığı bir söyleme dönercesine yüzünü bana çevirerek sordu: Torre del Greco'daki şu akşam yemeği acaba ertesi gün mü olacaktı, yoksa başka bir gün mü. Jeanlouis ona kaşıyla bir işaret çaktı, Fred hafifçe kızararak sustu, şaşkınlıkla bana baktı.

1. (İng.) Ah, ah, zavallı, tatlı, yaşlı Lady Margaret! (Ç.N.)

"Yarın olacak sanıyorum, öyle değil mi Jeanlouis?" dedim alayla gülümseyerek.

"Evet, yarın olacak," diye yanıtladı Jeanlouis tedirgin bir sesle, öfkeyle baktı bana, "Ama senin ne işin var? Yalnızca bir aracımız var, bir cip, ve zaten dokuz kişiyiz. Üzgünüm ama sana yer yok."

"Albay Hamilton'ın aracıyla gelirim," dedim, "ta Torre del Greco'ya kadar yayan gidecek değilim ya."

"Yayan gelsen daha iyi edersin," dedi Jeanlouis, "seni kimse çağırmadığına göre."

"Bir aracınız daha varsa," dedi Fred bıkkın bir havayla, "herkese yer var demektir. Sizinle on kişi oluruz: Jeanlouis, Charles, ben, Zizi, Georges, Lulù..." ve Roma'nın, Paris'in, Londra'nın, New York'un bazı ünlü Corydon'larının[1] adlarını parmaklarıyla saymayı sürdürdü. "Doğaldır ki," dedi, "siz kendinizi, nasıl desem... davetsiz misafir gibi duyarsanız suç bizim olmaz."

"Konuğunuz olacağım," dedim, "kendimi nasıl rahatsız hissedebilirim ki?"

Napoli lehçesinde "'*a figliata*"[2] denilen ünlü kutsal törenden söz edildiğini daha önceleri birçok kez işitmiştim: Her yıl, gizlilik içinde, Torre del Greco'da yapılırdı ve gizemli Uranos kültünün en yüce rahipleri Avrupa'nın dört bir yanından gelip katılırlardı; ama o esrarlı törene tanık olmayı hiç başaramamıştım. Çok eski çağlardan kalan o törenin (Asya kökenli Uranos kültü Avrupa'ya İsa'dan kısa süre önce Pers ülkesinden gelmişti ve daha

1. Vergilius'un *Eclogae* (Egloglar) yapıtında konuşmacı olan bir çobanın adı. Burada André Gide'in, eşcinselliği savunduğu ve 1920'lerde büyük ilgi uyandıran *Corydon: Quatre dialogues socratiques* (Corydon: Dört Sokratik Diyalog) adı altında toplanan denemelerine göndermede bulunularak eşcinsel anlamında kullanılıyor. Gide'in yapıtı 1999'da *Sapık Sevgi* (*Corydon*) adıyla Varlık Yayınları tarafından yayımlandı. (Ç.N.)

2. Doğum, doğurma. (Ç.N.)

İmparator Tiberius çağında *figliata* töreni Roma'nın bağrında, birçok gizli tapınakta gerçekleştiriliyordu, içlerinden en önemlisi de Suburra'daydı) yapılmasına savaş boyunca ara verilmişti; ve şimdi, kurtuluşun ardından ilk kez o gizemli tören yeniden onurlandırılacaktı. Talihim önüme çıkarmıştı, ben de yararlanıyordum. Jeanlouis o yüzsüzlüğüme sinirlenmişe, hatta neredeyse gücenmişe benziyordu; ama yasak tapınağın kapılarını yüzüme kapamaya cesaret edemiyordu, merakının düş kırıklığına uğramasındansa giderilmesini ehven görüyordu. Fred ilkin beni o külte yeni başlayan biri sanmışken, şimdi yabancısı olduğumu keşfetmiş, hatasından ötürü eğlenir görünüyor, *good sport*[1] davranıyordu; aslında Jeanlouis'nin sıkıntısıyla keyifleniyordu, kendi cinsiyetine özgü olan ve Uranos ruhunun en soylu duygusu da sayılan hınzırlıkla gülümsemekteydi. Oysa Jeanlouis'nin genç arkadaşları, İngilizce bilmediklerinden ötürü konuşmamızın anlamını çıkaramamışlardı, bizi kuşkuyla, hatta ters ters süzüyorlardı.

Jeanlouis, arkadaşlarının dikkatini o tatsız aksilikten uzaklaştırmaya çabalayarak yüksek sesle ve zorlama bir neşeyle, "İçecek bir şeyler yok mu?" dedi. Amerikalı onbaşı yanında bir şişe viski getirmişti, hepimiz içmeye koyulduk; ama o ilk şişenin dibi alınınca, tamirci tulumlu genç işçi Jeanlouis'e dönerek saygısız bir tavırla, "Benzinimiz bitti," dedi, "senin cebin doludur, sökül bakalım mangırları." Jeanlouis cebinden parayı çıkarıp delikanlıya uzattı, çabuk ol diye tenbihledi. Çocuk çıktı, az sonra elinde dört yeni viski şişesiyle döndü, şişeleri hemen elden ele, kadehten kadehe dolaştırdık. Gençler neşelenmekte gecikmediler, çekingenliklerinin yanı sıra o kıskançlık ve kötü hınç havasından sıyrılmışlardı; artık bir-

1. (İng.) Şaka kaldıran, kibar ve centilmen tavır. (Y.N.)

birlerine gülümsüyor, aralarında konuşuyor, hiç utanmaksızın birbirlerini okşuyorlardı.

Jeanlouis sedirin üstüne, Fred'in yanına oturmuştu, elini okşayarak alçak sesle bir şeyler söylüyordu. "Haydi, dans edelim!" diye bağırdı gençlerden biri, o âna değin gramofonun yanında oturmuş, dirseklerini dizlerine dayamış, yüzü ellerinin arasında, göz kırpmaksızın sessizce sigara içen kız ayağa kalktı, gramofona bir plak koydu, ardından Sinatra'nın boğuk, kadife sesi dumanlı odada çınladı. Fred hemen ayağa fırladı, Jeanlouis'i belinden kavradı, başladı dans etmeye. Hepsi de ona öykündü: Tulumlu genç işçi Amerikalı onbaşıya sarıldı, başka çiftler de oluştu; hareketleri, gülümseyişleri, kalça kıvırışları, birbirlerine sarılışları, dizlerini ötekinin dizleri arasına sokarak birbirlerini kızıştırmaları öylesine aygın baygındı ki, onları kadın çiftleri sanırdınız.

Derken bir olay çıktı; beklemesine beklemiyordum ama öyle bir şeyin olmasına ramak kaldığını da sezinliyordum. Kız nefret dolu gözlerini Jeanlouis'e dikerek yeniden gramofonun yanına oturmuştu, birden fırlayıp ayağa kalktı, "Alçaklar! Alçaklar sizi! Troçkiciler ve alçaklar alayısınız hepiniz!" diye bağırarak Fred'in üstüne atıldı ve suratına bir şamar indirdi.

25 Temmuz 1943 gecesi, saat on bire doğruydu, Berlin'deki İtalya Krallığı Büyükelçiliği Sekreteri Michele Lanza, bir meslektaşının ufak bekâr dairesinde, açık pencerenin önünde bir koltuğa yayılmış oturuyordu.

Boğucu bir sıcak vardı, iki arkadaş ışığı söndürmüş, pencereyi ardına kadar açmış, karanlık odada oturmuş sigara içiyor, karşılıklı sohbet ediyordu. Angela Lanza birkaç gün önce Como Gölü kıyısındaki villasında yazı geçirmek üzere kızıyla birlikte İtalya'ya gitmişti. (Yabancı diplomat aileleri temmuz ortalarında Berlin'den

ayrılmışlardı, niyetleri Berlin yazının bunaltıcı sıcağından çok, günden güne şiddetlenen bombardımanlardan kaçmaktı.) Diğer elçilik mensupları gibi Michele Lanza da geceyi meslektaşlarının evinde geçirme alışkanlığını edinmişti, ağır ilerleyen gece saatlerini bir odaya tek başına tıkılmış geçirmektense bombardımanların dehşetini ve tehlikesini bir arkadaşla, bir can yoldaşıyla paylaşmayı yeğliyordu.

O gece Lanza meslektaşının evindeydi, iki arkadaş karanlıkta oturmuş, Hamburg'da yapılan kıyımı konuşuyorlardı. Hamburg'daki İtalya Krallığı konsolosunun raporlarında feci olaylar anlatılıyordu. Fosforlu bombalar kentin koskoca mahallelerini alevlere boğarak çok sayıda kurban verdirmişti. Buraya değin şaşılacak şey yoktu, Almanlar da ölümlüdür. Ama binler ve binlerce biçare, alevli fosfor üstlerinden şakır şakır akar halde, bedenlerini kavuran ateşi söndürebilme umuduyla, kendilerini Hamburg'un dört bir yanından her yönde geçen kanallara ve nehre, limana, su birikintilerine, hatta parkların havuzlarına atmışlardı, ya da meydanlarda, caddelerde ani bir bombardıman durumunda acil sığınak olarak kazılmış siperlere dalıp kendilerini toprağa gömdürmüşlerdi; oracıkta, ağızlarına değin suya batmış, kıyılara ya da teknelere tutunmuş ya da boyunlarına değin toprakla örtülü durumda, yetkililerin ne yapıp edip o amansız ateşe bir çare bulmalarını bekliyorlardı. Çünkü fosfor öyle bir lanettir ki, vıcık vıcık bir cüzam gibi insanın derisine yapışır kalır, ancak havayla temas ettiğinde yanar. O biçareler kollarını sudan ya da topraktan çıkardıkları anda kolları meşale gibi tutuşuyordu. Zavallıcıklar hayatta kalabilmek için suya ya da toprağa gömülü durmak zorundaydılar, tıpkı Dante'nin "Cehennem"indeki lanetliler gibi. Kurtarma ekipleri bir lanetliden öbürüne dolaşıyor, yiyecek içecek veriyor, suya gömülü duranları halatlarla

kıyıya bağlıyordu ki bitkin düşünce kendilerini bırakıp boğulmasınlar, bu arada bir o merhemi bir bu merhemi sürmeyi deniyorlardı; ama boşunaydı çünkü bir kolu, bir bacağı, bir omzu bir an için sudan çıkarıp merhem sürmeye kalkıştıklarında alevler derhal ateşten yılanlar gibi canlanıveriyordu, o dehşet verici alevli cüzamın ısırıklarından kurtulmanın yolu yoktu.

Birkaç gün boyunca Hamburg cehennem kenti Dite'nin[1] görünümüne bürünmüştü. Ötede beride, meydanlarda, caddelerde, kanallarda binler ve binlerce kafa sudan ve topraktan dışarı uzanıyordu, celladın baltasıyla kesilmişe benzeyen o kelleler, korkudan ve acıdan mosmor olmuş, gözlerini döndürüyor, ağızlarını oynatıyor, konuşuyordu, caddelerin asfaltına kıstırılmış ya da dalgaların yüzeyinde kıpırdanan o tüyler ürpertici kafaların çevresinde, lanetlilerin yakınları gece gündüz koşuşturuyordu, avurtları birbirine geçmiş, paçavralar içinde bir kalabalık, sanki o yürekler paralayan can çekişmeyi rahatsız etmemek için alçak sesle konuşuyordu; kimi yiyecek içecek bir şeyler, merhemler getiriyor, kimi yakınının başının altına bir yastık yerleştiriyor, kimi bir gömütün yanına oturmuş, elindeki yelpazeyle yüzünü güneşin sıcağında birazcık olsun ferahlatmaya çabalıyor, kimi tepesine bir şemsiye dikerek ya terden sırılsıklam alnını kuruluyor ya da ıslak bir mendille dudaklarını nemlendiriyor, elinde tarak, saçlarını düzeltiyordu, bir kayıktan ya da kanalın veya nehrin kıyısından uzanıp halatlara sarılmış duran ve akıntıyla oradan oraya salınan lanetlileri avutmaya çalışanlar da vardı. Köpek sürüleri havlayarak oradan oraya koşuşuyor, toprağa gömülü efendilerinin yüzlerini yalıyor ya da onları kurtarmak için kendilerini

1. Dante'nin *İlahi Komedya*'sına gönderme: "Cehennem"in X. bölümünde dinsel sapkınların alevler içinde yandığı Dite kenti anlatılır. (Ç.N.)

suya atıyorlardı. Zaman oluyordu, o lanetlilerden bazılarının sabırları ya da umutları tükeniyordu; bir çığlık koparıyor, o yararsız bekleyişin korkunç acısına bir son vermek için sudan ya da topraktan çıkmayı deniyorlardı; ama havayla temas ettikleri anda kolları bacakları tutuşuyordu, o biçarelerle yakınları arasında müthiş bir boğuşma başlıyordu, yumruklarıyla, taşlarla ya da sopalarla vurarak ya da bedenlerinin olanca gücüyle üstlerine abanarak, o korkunç kafaları yeniden suyun ya da toprağın içine tıkıştırmaya uğraşıyorlardı.

En cesurlar, en sabırlılar, çocuklardı; ağlamıyorlardı, bağırmıyorlardı, sakin sakin çevrelerine bakınarak o dehşet verici manzarayı seyrediyor ve yetişkinlerin çaresizliğini bağışlayan, kendilerine yardımcı olamayanlara acıyan çocukların o harika teslimiyet duygusuyla yakınlarına gülümsüyorlardı. Gece bastırır bastırmaz çevrede bir fısıldaşma, çayırda rüzgârı andıran bir mırıldanmadır başlıyordu ve o binler ve binlerce kelle dehşetle yanan gözlerini gökyüzüne dikiyordu.

Yedinci gün sivil halkı lanetlilerin toprağa ya da suya gömülü bulundukları yerlerden uzaklaştırma emri çıkarılmıştı. Askerlerin ve hastabakıcıların tatlılıkla iteklediği yakınlar kalabalığı sessizce uzaklaştı. Lanetliler bir başlarına kaldı. Kanalların, nehrin kıyıları boyunca, ıssız caddelerde ve meydanlarda sulardan ve topraktan uzanmış o korkunç kafalardan korkulu bir kekeleme, bir diş gıcırtısı, boğuk bir ağlama yükseliyordu. O kafalar gün boyunca toprak düzeyine açılmış ağızlarıyla aralarında konuştular, dehşetle kıvranarak, kavşaklarda bekçilik eden SchuPo'lara[1] dillerini çıkararak ağladılar, avaz avaz bağırdılar; toprakları kemirir, taşları tükürür gibiydiler. Der-

1. Schutzpolizei: Almanya'da üniformalı polis birimi. (Y.N.)

ken gece bastırdı: Lanetlilerin çevresinde esrarlı gölgeler dolaşıyor, sessizce üstlerine eğiliyordu. Farları sönük askerî kamyon konvoyları gelip duruyordu. Dört bir yandan bir kazma kürek patırtısı, sularda bir çırpınış, kayıklarda sağır kürek darbeleri, hemen boğuluveren çığlıklar, inlemeler, kuru tabanca atışları işitiliyordu.

Lanza ile arkadaşı oturmuş, Hamburg'daki kıyımdan söz ediyorlardı, Lanza pencerenin yanında, yıldızlı siyah gökyüzünü gözleriyle tarayarak ürperiyordu. Derken meslektaşı ayağa kalktı, gidip radyonun düğmesini çevirdi, niyeti Roma'dan son haberleri almaktı. Birkaç yaylı enstrüman eşliğinde bir kadın sesinin söylediği bir şarkı madenî bir yalnızlıkta çınlamaktaydı. Sesi sıcaktı; çelik telli, alüminyum kemanların ve viyolonsellerin buz gibi fısıltısını bastırarak titreşiyordu. Birden şarkı kesildi, enstrümanlar sustu,ani sessizliğin içinde sert bir ses haykırdı: "Dikkat! Dikkat! Bu akşam, majesteleri kralın emriyle, Hükümet Başkanı Mussolini tevkif edilmiş bulunmaktadır. Majesteleri kral, Mareşal Badoglio'yu yeni hükümeti kurmakla görevlendirmiştir." Lanza ile arkadaşı ayağa fırladılar, karanlık odada, karşı karşıya, birkaç saniye dilleri tutulmuş halde öylece kalakaldılar. Ses yeniden şarkısına başladı. Lanza silkindi, pencereyi kapattı, ışığı yaktı.

İki arkadaş birbirlerine yüzüne baktılar, benizleri solmuştu, nefes nefeseydiler. Lanza telefona doğru atıldı, İtalya Büyükelçiliği'ni aradı. Nöbetçi memurun hiçbir şeyden haberi yoktu: "Bu bir şakaysa," dedi, "kötü bir şaka." Lanza, birkaç gün önce Yüksek Faşist Konsey toplantısına katılmak üzere Roma'ya gitmiş olan elçi Alfieri' nin elçiliğe telefon edip etmediğini sordu. Nöbetçi memur, elçinin her gün yaptığı gibi saat beşte arayıp bir yenilik var mı diye sorduğunu söyledi. "Teşekkürler," dedi Lanza ve Propaganda Bakanlığı'na telefon etti: Scheffer orada değildi. Bakan Braun von Stumm'u aradı: Yoktu. İki

İtalyan diplomat bakıştılar. Sağlıklı haber almak gerekiyordu, hem de tez elden. Eğer Mussolini'nin tutuklandığı haberi doğruysa Almanların tepkisi çok hızlı ve ağır olacaktı. İlk şiddet eylemlerinden kurtulmak için güvenli bir yere saklanmalıydılar çünkü en tehlikelisi o ilk tepkiler olurdu. Lanza, İspanya ya da İsviçre elçiliklerine sığınmayı önerdi; ama ya havadis yalansa? Bütün Berlin'e eğlence konusu olurlardı. Sonunda iki arkadaş, ortak dostları olan Berlinli Gerda von H.ye telefon etmeyi kararlaştırdılar, onun hem kordiplomatikte hem Nazi çevrelerinde birçok tanıdığı vardı. Gerda belki kendilerine öğüt verebilir, yardım edebilir, durum açıklığa kavuşana değin birkaç gün, birkaç saat onları barındırabilirdi.

"*Oh, lieber Lanza,*"[1] diye yanıtladı Gerda von H., "ben de tam sizi arayacaktım. Yanımda çok şirin birkaç hanım arkadaşımla buradayız; gelin, meslektaşınıza da söyleyin, üşenmesin, hoş bir akşam geçiririz. Hemen gelin, bekliyorum." Lanza arabasını kapının önünde bırakmıştı, iki arkadaş merdivenleri koşa koşa indiler, arabaya atladılar, şimşek hızıyla Gerda von H.nin evine yollandılar. Gestapo'nun soluğunu enselerinde duyarmışcasına kaçıyorlardı. Gerda, West End'de oturuyordu. Caddeler karanlık, ıssızdı. West End mahallelerine yaklaştıkça hava sisleniyordu, ıhlamurların yeşil yaprakları yıldızlı gökyüzünün yüzeyinde salınıyordu, kentin uzaklardan gelen bin bir gürültüsü mavi sisin içinde bir bardak suya damlatılmış bir boya damlası gibi eriyor, sisin saydam kumaşında hafif, sesli bir boya lekesi bırakıyordu.

Gerda von H. upuzun, uçuk mavi bir tünik giymişti; çıplak ayaklarının üstüne yumuşak kıvrımlarla, bir Dor sütununun yivleri gibi dökülüyordu. Sarı saçlarını şakaklarından yukarı kaldırıp tepesinde toplamıştı, denizden

1. (Alm.) Ah, sevgili Lanza. (Y.N.)

yeni çıkmış Nausicaa'yı andırıyordu. Geniş, ağır el kol hareketlerinde, öyle yürürken dizlerini kaldırışında gerçekten denizi anımsatan bir şeyler vardı, sahiden deniz kıyısında yürürmüş gibi her adımda başını arkaya atıyordu. Gerda von H. 1930'larda Almanya'da moda olan klasik güzellik idealine bağlı kalmıştı: Bonn'da Curtius'un öğrencisi olmuştu, bir süre Stephan George'ye tapınan entelektüellerin ve estetlerin küçük çevresinde bulunmuştu; gören de onu, Stephan George'nin şiirlerinin klasik peyzajının ortasında kımıldanıyor, soluk alıyor sanırdı – hani Hölderlin ile Reiner Maria Rilke'nin hayaletsi Musalar'ının Winckelmann'ın neoklasik mimari yapıları ile *Faust II*'nin sahnelerinin fonu üzerinde dolaştığı şiirler. Gerda'nın kullandığı eskimiş dilde nitelemek gerekirse, evi bir tapınaktı, orada konuklarını bir yığın yastığa rahatça yaslanmış, yumuşacık halıların üstüne *comme un bétail pensif sur le sable couché*[1] serilmiş bir genç kadınlar topluluğunun ortasında kabul ederdi. Hüzünlü dudaklarında bir gülümseyişin ışıltısı gezinirdi; gözleri yuvarlak, bakışları sıcak, ağırdı.

Geda von H., Lanza'yı elinden tuttu, çıplak ayaklarının üstünde hafifçe yürüyerek salona girdi, orada uzun, oğlansı vücutlu, zayıf yüzlü, geniş alınları mavi gözlerinin kararlı, dingin parıltısıyla aydınlanmış beş kız toplanmıştı. Dudakları kıpkırmızıydı, kimi sarışın kadınların dudaklarında görülen şu belli belirsiz yeşilimsi gölgelerle koyulaşmıştı; kulakları minicik, mercan dalları gibi pembemsiydi. Ama yüzlerinde bir belirsizlik vardı, aynaya yansımış, görüntüsü kristalin buz gibi pırıltısıyla çelişkiden ötürü donuklaşıp uzaklaşan bir çehredeki bulanıklık gibi, sis gibi. Gece elbiseleri giymişlerdi, geniş dekolteleri güneşte bronzlaşmış, dolgun, pürüzsüz, bal

1. (Fr.) Kumun üstüne uzanmış düşünceli bir davar sürüsü gibi. (Ç.N.)

rengi sırtlarını açıkta bırakıyordu. Ayak bilekleri Alman kızlarınınki gibi kalıncaydı ama bacakları biçimli, çevik, uzundu, dizleri birazcık çıkıntılı, zayıftı. İçlerinden en atılgan görüneni, avcı Nymphe'ler arasındaki Tanrıça Diana'yı andıranı, anlattı: Bütün günü Wannsee'de geçirmişler, güneşten hâlâ sarhoşmuşlar. Gülüyor, başını geriye atıyordu; o hareketle kupkuru boynu, geniş, kaslı Amazon göğsü ortaya çıkıyordu.

Şampanya ılıktı, karartmadan ötürü pencereleri örtük odaya nemli, boğucu, ekşi bir tütün kokusuyla dolu bir hava bastırıyordu, genç kadınlar ile iki İtalyan diplomatı Roma'dan, Venedik'ten, Paris'ten konuşuyorlardı. Diana'yı andıran kız birkaç gün önce Paris'ten dönmüştü, Lanza ile arkadaşını şaşırtan, rahatsız eden bir tonla Fransızları anlatıyordu; sevecen bir hınç, haince bir kıskançlık vardı ses tonunda. Fransa'ya hem âşık görünüyordu hem de oradan nefret eder gibiydi. Tıpkı aldatılmış bir kadının aşkı gibi. "Fransızlar bizden nefret ediyor," dedi Gerda von H., "Ama neden nefret ediyorlar bizden?" İki genç diplomat sohbete katılıyorlardı ama akılları başka yerdeydi, huzurlarını kaçıran düşünceye takılmıştı; ikide bir tedirginlikle bakışıyorlardı. Lanza belki on kez Gerda ile kız arkadaşlarına tedirginliklerinin nedenini açıklayacak gibi olduysa da, her seferinde karanlık bir ürküntü onu durduruyordu. O arada zaman geçiyordu ve iki İtalyan diplomatın içlerindeki belirsizlik duygusu bunaltıya dönüşüyordu.

Lanza tam ayağa kalkıp Gerda'yı bir kenara çekerek gerçeği söylemek, onun tavsiyesini ve yardımını dilemek üzereydi, tam kalkmış, ona doğru yaklaşıyordu ki, Gerda kollarını açtı, bir elini onun omzuna koyarak, "Dans edelim mi?" dedi.

"Evet, evet," diye bağrıştı kızlar, içlerinden biri radyoyu açtı.

"Vakit geç oldu," dedi Lanza, "bütün istasyonlar susmuştur artık."

Ama kız düğmeyi çevirdi, çevirdi, sonunda Roma istasyonunu yakaladı, bir dans orkestrasının müziği odayı doldurdu. Bir kadın sesi, "*Tutta una notte con te,*"[1] diye şarkı söylüyordu.

"*Wunderbar*!"[2] dedi Gerda, "Roma hâlâ şarkı söylüyor."

"Şarkısı uzun sürmeyecektir," dedi Lanza.

"Neden o?" diye sordu Gerda.

"Çünkü..." diye yanıtladı Lanza ama sözün sonunu getirmedi, arkadaşının ve kendisinin duyumsadığı o belirsiz ürküntü yavaş yavaş korkuya dönüşmekteydi.

İki İtalyan diplomatın kulaklarına o ses ta uzaklardan, hafif mi hafif geliyordu; gecenin içinde belli belirsiz dalgalanan sesli bir sis: İki arkadaşın yüreği, o aygın baygın ses şimdi boğuklaşacak, sertleşecek, korkunç haberi haykıracak korkusuyla titriyordu.

Gerda, Lanza'yı Diana'yı andıran kızın kollarına iterek, "Arkadaşımla dans edin," dedi, masum bir cilveyle Lanza'nın meslektaşını kendine doğru çekti. Diğer dört kız kendi aralarında eşleşmiş, kırılıp dökülerek dans ediyorlardı; göğüslerini, kalçalarını sımsıkı birbirlerine bastırıyorlardı. Lanza'nın eşi ona sokuluyor, gülümseyerek gözlerinin içine bakıyor, sık sık gözlerini kırpıştırıyordu. Lanza o güçlü göğsün nabzının kendi göğsünde attığını, o kalçaların kendi kalçalarına doğru sallandığını, o kaskatı karnın kendi karnına abandığını duyumsuyordu; ama aklı başka yerdeydi, zihninde Mussolini'nin, kralın, Badoglio'nun imgeleri birbiriyle dalaşıyor, sarmaş dolaş oluyor, ayrılıyor, döşemenin üstünde yuvarlanıyor, halı üs-

1. (İt.) Bütün bir gece seninle. (Ç.N.)
2. (Alm.) Harika! (Y.N.)

tünde takla atan cambazlar misali birbirlerini kelepçelemeye çalışıyordu.

Birdenbire müzik kesildi, o aygın baygın kadın sesi sustu, sert bir ses soluk soluğa şöyle ilan etti: "Mareşal Badoglio'nun bildirisini okumaya geçmeden önce son haberlerin özetini veriyoruz. Öğleden sonra saat on sekize doğru, Hükümet Başkanı Mussolini, majeste kralın emriyle tevkif edilmiş bulunmaktadır. Yeni Hükümet Başkanı Mareşal Badoglio İtalyan halkına aşağıdaki bildiriyi yayımlamıştır..."

O ses, o sözler üzerine, Lanza'nın dans ettiği eşi ondan ayrıldı, Lanza'ya yumruk gibi gelen bir el darbesiyle onu itti. Öteki sarmaş dolaş çiftler de çözüldüler ve şaşkınlıktan donakalan iki İtalyan diplomatın gözleri önünde dünyanın en garip şeyi gerçekleşti. O kızların hareketleri, halleri, gülümseyişleri, sesleri, bakışları inanılmaz bir değişime uğradı: Mavi gözleri koyulaştı, birden solgunlaşıp keskinleşen dudaklarında gülümsemeleri söndü, sesleri derinleşip sertleşti, az önceki baygın hareketleri kırılıverdi, az önce dolgun, yumuşacık olan kolları katılaştı; rüzgârda kırılan, özsuyu yavaş yavaş kurudukça yemyeşil parıltısını, kabuğunun parlaklığını, fidan doğasının tazeliğini yitiren bir dal gibi tahtalaştılar. Ama ağaç dalında yavaş yavaş gerçekleşen değişim o kızlarda bir anda olup bitti. Lanza ile arkadaşının o genç kadınların karşısında uğradığı şaşkınlık, defne ağacına dönüşen Daphne karşısında Apollon'un duyduğu şaşkınlığı aratmıyordu. O sarışın, o tatlı kızlar birkaç saniye içinde birer erkeğe dönüşmüşlerdi. Erkektiler aslında.

"*Ach so*!"[1] diye sert bir sesle çıkıştı az önce Diana'yı andırmış olanı, iki İtalyan diplomata tehdit dolu gözlerle

1. (Alm.) Demek öyle! (Y.N.)

dik dik bakıyordu, "*Ach so*! Böylece paçayı kurtarınız sanıyorsunuz ha? Führer Mussolini'yi tutuklamanıza izin verir de kafanızı ezmez mi sanıyorsunuz?" Arkadaşlarına dönerek, "Hemen kışlaya gidelim," diye ekledi, "birliğimiz kuşkusuz hareket emrini almıştır bile. Birkaç saate kalmaz, Roma'yı bombalarız."

Dört hava subayı topuklarını kuvvetle birbirine vurarak, "*Jawohl, mein Hauptmann!*"[1] yanıtını verdiler. Yüzbaşı ile arkadaşları Geda von H.nin önünde sessizce eğildiler ve şaşkınlıktan donakalmış iki İtalyan'ın yüzlerine bakmaya bile tenezzül etmeksizin çarçabuk erkeksi adımlarla, topuklarıyla döşemeyi döverek uzaklaştılar.

Kızın o beklenmedik haykırışı, o sözleri, attığı şamarın sesi işitilince bütün o sarmaş dolaş gençler ayrıldı; yüzlerindeki kadın maskelerini çıkardılar, o baygın, o kendini bırakmış halleri, hareketlerindeki, gülümseyişlerindeki o kadınsı havadan sıyrıldılar, birkaç saniye içinde yeniden erkekleşerek kızın çevresini tehditle sardılar; o ise odanın ortasında, benzi kül gibi, soluk soluğa, nefret dolu bir bakışla Fred'i süzüyordu.

"Alçaklar!" diye yineledi, "Alçak bir Troçkiciler alayısınız, öylesiniz işte!"

"Ne? Neymişiz? Neymişiz dedi?" diye bağrıştı gençler, "biz mi Troçkiciyiz? Nedenmiş o? Ne oldu buna? Aklını kaçırdı galiba!"

"Hayır, aklını kaçırmış değil," dedi Fred, "düpedüz kıskandı," ve öyle tiz bir kahkaha kopardı ki, her an ağlamaya dönüşecek sandım.

Diğerleri, "Hah! Hah! Hah!" diye güldü bir ağızdan, "Kıskanmış demek! Hah! Hah! Hah!"

1. (Alm.) Baş üstüne komutanım! (Ç.N.)

O arada Jeanlouis kıza yaklaşmıştı, sevecen bir hareketle omzunu okşuyor, kulağına bir şeyler fısıldıyordu, kız da benzi kül gibi olmuş, hafif bir baş hareketiyle onaylıyordu. Ben ayağa kalkmış, o sahneyi gülümseyerek seyrediyordum.

Kız birdenbire Jeanlouis'yi var gücüyle iterek, "Peki ya şu, o ne istiyor bizden?" diye bağırdı, yüzüme küstahça bakıyordu, "Kim soktu bunu içeriye? Aramızda bulunmaya utanmıyor mu?"

"Hiç de utanmıyorum," dedim gülümseyerek, "Neden utanayım ki? İyi çocuklarla birlikte olmak hoşuma gidiyor. Aslında hepsi iyi çocuklar, değil mi?"

Delikanlılardan biri kışkırtıcı bir tavırla, "Lafının nereye gittiğini anlamıyorum," dedi, bana handiyse dokunacak kadar yaklaşmıştı.

Elimi açıp göğsüne dayayarak, "Yani iyi çocuklar değil misiniz?" dedim, "Evet, evet, iyi çocuklarsınız hepiniz, siz olmasaydınız savaşı kazanmış kimse olmazdı." Gülerek kapıya yöneldim, merdivenlerden aşağıya indim.

Jeanlouis sokakta arkamdan yetişti.

Ne diyeceğini pek bilmiyordu, uzun süre konuşmadık. Sonunda dedi ki: "Onları aşağılamamalıydın. Acı çekiyorlar."

"Onları aşağılamadım ki," diye yanıtladım.

"Savaşı sadece onların kazandığını söylememeliydin."

"Ne yani, savaşı kazanmış değiller mi?"

"Evet, bir bakıma öyle," dedi Jeanlouis, "ama acı çekiyorlar."

"Acı mı çekiyorlar? Neden acı çekiyorlar peki?"

"Bütün bu yıllarda olup bitenlerden dolayı acı çekiyorlar," dedi Jeanlouis.

"Yani faşizmden, savaştan, bozgunlardan ötürü mü?"

"Evet, onlardan ötürü de," dedi Jeanlouis.

"Amma da güzel bir özür," dedim, "daha iyi bir özür bulamaz mıydınız?"

"Niçin anlamazlıktan geliyorsun?" dedi Jeanlouis.

"Anlıyorum canım," dedim, "seni çok iyi anlıyorum. Umutsuzluğunuzdan ötürü, savaşı kaybetmenin acısından ötürü işi orospuluğa vurdunuz. Öyle değil mi?"

"Hayır, tam öyle değil ama fark etmez," dedi Jeanlouis.

"Ya Fred? Fred de mi acı çekiyor? Yoksa İngiltere savaşı kazandı diye mi orospuluk etmeye başladı?"

"Neden aşağılıyorsun onu? Neden orospu diyorsun?" dedi Jeanlouis diklenerek.

"Eğer acı çekiyorsa orospu gibi acı çektiği için."

"Saçmalama," dedi Jeanlouis, "Bütün bu yıllar boyunca gençlerin herkesten daha fazla acı çektğini pekâlâ biliyorsun."

"Hitler ile Mussolini'ye alkış tutup hapse girenin üstüne tükürdüklerinde de mi?"

"Ama acı çekiyorlardı, anlamıyor musun bunu? Acı çektiklerini anlamıyor musun?" diye haykırdı Jeanlouis, "Ne yaptılarsa acı çektiklerinden ötürü yaptıklarını anlamıyor musun?"

"Amma da güzel bir özür," dedim, "bereket tüm gençler senin gibi değil. Tüm gençler orospuluk etmiyor."

"Bu hale düştüysek suç bizim değil ki," dedi Jeanlouis.

Koluma girmişti, yanımda yürürken bedeninin bütün ağırlığını bana yaslıyordu, tıpkı kendini bağışlatmaya çabalayan bir kadın ya da yorulmuş bir çocuk gibi.

"Hem sonra, neden orospu diyorsun ki bize? Hiç de orospu değiliz, sen de biliyorsun, bize orospu demek haksızlık oluyor."

Ağlamaklı bir sesle konuşuyordu, tıpkı merhamet dileyen bir kadının sesiyle, yorgun düşmüş bir çocuğun sesiyle.

"Ne o, şimdi de ağlamaya mı başlayacaksın? Size ne diyeyim istiyorsun?"

"Bizim suçumuz değil, pekâlâ biliyorsun ki bizim suçumuz değil," dedi Jeanlouis.

"Hayır, sizin suçunuz değil," dedim, "sadece sizin suçunuz olsa sana bazı şeylerden söz eder miydim sanıyorsun? Bir savaştan sonra hep aynı hikâyedir. Gençler kahramanlığa, tumturaklı özveri, yiğitçe ölüm laflarına tepki gösterirler, tepkileri de hep aynı yönde olur. Yiğitlikten, soylu ideallerden, yiğitlik ideallerinden tiksinme gelince senin türünden gençler ne yaparlar, bilir misin? Hep başkaldırının en kolay yolunu seçerler, alçaklık, ahlaksal umursamazlık, narsisizm yolunu. Kendilerini isyancı, *blasés*, *affranchis*,[1] nihilist sanırlar, oysa orospudan başka şey değildirler."

"Bizi orospu diye adlandırmaya hakkın yok," diye bağırdı Jeanlouis, "gençler saygıyı hak ediyorlar. Aşağılamaya hakkın yok onları!"

"Sözün gelişi söyledim. Bundan önceki savaştan sonra, senin gibi binlercesini tanıdım, kendilerini dadaist ya da sürrealist sanıyorlardı, oysa orospudan öte değillerdi. Göreceksin, bu savaştan sonra kaç tane genç kendini komünist sanacak. Müttefikler Avrupa'nın tamamını kurtardıktan sonra ne bulacaklar, bilir misin? Düş kırıklığına uğramış, ahlaksızlaşmış, umutsuz gençlerden oluşan bir kitle tenis oynarcasına oğlancılık oynayacak. Bir savaşın ardından hep aynı hikâye yaşanır. Senin türünden gençler, yiğitlikten bezmiş, tiksinmiş olduklarından işi hep oğlancılığa vururlar. Narkissos'luk, Corydon'luk etmeye girişirler, amaçları hiçbir şeyden korkuları olmadığını, burjuva önyargılarını ve kurallarını aştıklarını, sa-

1. (Fr.) Sırasıyla; bezgin; bağlarından sıyrılmış. (Ç.N.)

hiden özgür olduklarını, özgür insanlar olduklarını kendi kendilerine kanıtlamaktır ve hiç fark etmezler ki bu da kahramanlık taslamanın bir yoludur! Hah! Hah! Hah! Kahramanlardan yakamızı kurtarmanın yolu yok! Özürleri de kahramanlıktan tüksinmiş olmaları!"

"Bu yıllarda bütün olup bitenleri kahramanlık diye adlandırıyorsan artık!" dedi Jeanlouis alçak sesle.

"Ya ne ad vereyim istersin? Kahramanlık nedir sence?"

"Kahramanlık sizin burjuva alçaklığınızdır," dedi Jeanlouis.

"Proleter devrimlerin ardından da hep böyle olur," dedim, "senin türünden gençler oğlancılık etmeyi devrimciliğin bir biçimi sanıyor."

"Niyetin Troçkiciliğe değinmekse," dedi Jeanlouis, "yanılıyorsun, biz Troçkici değiliz."

"Troçkici bile olmadığınızı biliyorum," dedim, "burjuva olmaktan utanan ve proleter olma cesaretinden yoksun zavallı çocuklarsınız. Sanıyorsunuz ki oğlancılık etmek komünist olmanın çeşitli yollarından biridir."

"Kes şunu! Oğlancı değiliz biz!" diye bağırdı Jeanlouis. "Biz oğlancı değiliz, anladın mı?"

"Oğlancılığın da bin tane yolu vardır," dedim, "çoğu kez oğlancılık bir özür olmaktan öteye geçmez. İyi bir özür gerçi, ona diyecek yok. Hiç kuşkum yok, sizi haklı gösterecek bir edebiyat ya da politika ya da felsefe kuramını ortaya atacak birini bulursunuz. Muhabbet tellalları hiç eksik kalmaz."

"Biz özgür insanlar olmak istiyoruz," dedi Jeanlouis, "sen de kalkmış buna oğlancılık mı diyorsun?"

"Biliyorum," dedim, "kendinizi Avrupa'nın özgürlüğü için feda ettiğinizi biliyorum."

"Haksızlık ediyorsun," dedi Jeanlouis, "hem eğer bu dediğin şey olsak bile sizin suçunuzdur. Bizi bu hale ge-

tiren sizlersiniz. Sizler ne yapabildiniz ki sanki? Güzel örnek verdiniz bize doğrusu! Mussolini denen o soytarıya kendinizi hapsettirmekten öte hiçbir şey yapamadınız. Madem savaşı istemiyordunuz, neden devrim yapmadınız?"

"Savaş veya devrim, ikisi de aynı şeydir. Sizin gibi zavallı kahramanlar üreten bir fabrikadır."

Jeanloúis haince, pis pis gülmeye koyuldu. "Biz kahraman değiliz," dedi, "kahramanlar midemizi bulandırıyor. Yok analarmış, yok babalarmış, yok bayrakmış, vatanmış, şanmış şerefmiş, tamamı çerçöp. Bize orospu diyorlar, oğlancı diyorlar; evet, belki de orospuyuz, oğlancıyız, hatta daha beteriyiz; ama farkında değiliz. Bu da bize yetiyor. Özgür olmak istiyoruz, hepsi bu. Yaşamımıza bir anlam, bir amaç kazandırmak istiyoruz."

"Biliyorum," dedim gülümseyerek, alçak sesle, "iyi çocuklar olduğunuzu biliyorum."

O arada Vomero tepesinden Martiri Meydanı'na inmiştik, oradan Calascione'ye çıkmak üzere daracık Cappella Vecchia Sokağı'na saptık. Caprioli Yokuşu'nun dibinde Cappella Vecchia meydancığı açılır; burası, bir yanı Monte di Dio'nun kayalık yamaçları, öbür yanı sinagoğun duvarıyla, uzun yıllar boyunca Emma Hamilton'ın yaşamış olduğu sarayın yüksek cephesiyle çevreli bir tür kocaman avludur. Şu tepedeki pencereden, Horace Nelson[1], alnını cama dayamış, Napoli denizini, ufukta yüzen Capri Adası'nı, Monte di Dio saraylarını, fıstıkçamlarının ve bağların yeşilliğiyle kaplı Vomero tepesini seyrederdi. Dimdik Chiatamone tepesinin üstündeki şu

1. Trafalgar Muahrebesi'nin kahramanı ünlü Amiral Horatio Nelson (1758-1805), Britanya'nın Napoli Elçisi Sir William Hamilton'ın eşi Emma'yla tarihin büyük aşklarından biri olarak anılan bir ilişki yaşamıştı. (Ç.N.)

yüksek pencereler, Lady Hamilton'ın dairesinin pencereleriydi. Emma kimi zaman Kıbrıslı, kimi zaman da Nauplia'lı kadınların kıyafetlerini, bazen Epirus'lu kızların kırmızı şalvarlarını, bazen de Korfu Adası'nın Yunan-Venedik kılığını giymiş, saçlarını Angelika Kauffmann'ın portresindeki gibi uçuk mavi ipekten bir başörtüsüne sarmış, Horatio'nun önünde raks ederdi; ve yanık sesli portakal satıcısının bağırtısı, daracık Chiatamone sokaklarının mavi-yeşil uçurumundan yukarıya tırmanırdı.

Cappella Vecchia meydancığının ortasında, Jeanlouis'nin kolunu sıkıca kavramış duruyordum, yukarıya, Lady Hamilton'ın pencerelerine bakıyordum. Gözlerimi indirip çevreme bakmak istemiyordum. Orada, önümüzde, avluyu sinagog yanından çevreleyen duvarın dibinde ne göreceğimi biliyordum. Biliyordum ki orada, hemen önümüzde, birkaç adım ötemde çocuk pazarı vardı (çocukların cılız gülüşleri, Faslı askerlerin boğuk sesleri kulağıma geliyordu), biliyordum ki o gün, o saatte, o anda da sekiz-on yaşlarında çocuklar yarı çıplak oturmuşlar karşılarındaki Faslı askerler de dikkatle onları inceliyor, seçiyorlar, o minik kölelerin ticaretini yapan, avurtları birbirine geçmiş, pörsümüş suratları düzgünle kaplı korkunç dişsiz kocakarılarla pazarlık ediyorlardı.

Yüzyıllar boyu sefalet ve esaret çeken Napoli'de öyle şeyler hiç görülmemişti. Napoli'de her zaman, her şey satılığa çıkarılmıştı ama çocuklar hayır – asla. Napoli'de sokaklarda çocukların satıldığı olmamıştı. Napoli'de çocuklar kutsaldır. Napoli'deki tek kutsal şeydirler. Napoli halkı gönlü gani bir halktır, yeryüzündeki halkların en insancılıdır; en yoksul aile bile kendi çocuklarından başka, kendi on çocuğunun, on iki çocuğunun yanı sıra Çocuk Esirgeme Kurumu'nun öksüzlerinden birinin geçimini üstlenmiştir; hem o çocuk hepsinin en kutsalı, en iyi giyimlisi, en iyi beslenmiş olanıdır çünkü "Meryem'in

evladı" sayılır ve öbür çocukların talihini açar derler. Napolililer hakkında herşey söylenebilirdi ama çocuklarını sokaklarda sattıkları söylenemezdi.

Ve işte şimdi, Cappella Vecchia meydancığında, Napoli'nin bağrında, Monte di Dio'nun, Chiatamone'nin, Martiri Meydanı'nın soylu saraylarının dibinde, sinagoğun yanında, Faslı askerler birkaç kuruş karşılığında Napoli çocuklarını satın almaya geliyorlardı.

Çocukları elliyorlardı, giysilerini kaldırıyorlar, o upuzun, tecrübeli kara parmaklarıyla kısa pantolonlarının düğmelerinin arasını yokluyorlar, parmaklarını göstererek pazarlık ediyorlardı.

Çocuklar duvar boyunca oturmuşlardı, alıcıların suratlarına bakıyorlardı; şekerlemeler çiğneyerek gülüyorlardı ama Napoli çocuklarının alışılmış şen afacanlıklarından eser yoktu, aralarında konuşmuyorlardı, bağırmıyorlardı, şarkı söylemiyorlardı, suratlarını buruşturmuyor, şaka yapmıyorlardı. Ürktükleri belliydi. Anaları, ya da anaları olduklarını söyleyen kemikli, boyalı kadınlar, sanki Faslıların para ödemeden çocukları alıp götürmelerinden korkarlarmış gibi kollarından sımsıkı tutuyorlardı onları; sonra parayı alıyorlardı, sayıyorlardı, yine çocuğu sıkı sıkı kolundan yakalamış uzaklaşıyorlardı, suratı çiçek bozuğu, başını örten kahverengi pelerininin altında gözleri koyu ışıltılar saçan bir Faslı asker peşleri sıra sığırtıyordu.

Bense yukarıda, Emma Hamilton'ın pencerelerini seyrediyor, gözlerimi indirmek istemiyordum. Lady Hamilton'ın evinin yüksek taraçasını dişleyen gökyüzünün maviliğini seyrediyordum, Jeanlouis yanımda susuyordu. Ama o suskunluğun benden çekinmesinden ileri gelmediğini duyumsuyordum, susuyordu çünkü karanlık bir gücün pençesinde kıvranmaktaydı, kanı şakaklarına vuruyor, boğazını tıkıyordu. Ve birden dedi ki Jeanlouis: "Yüreğim paralanıyor bu zavallı çocukcağızlara."

Bunun üzerine döndüm, yüzüne baktım, "Aşağılığın tekisin sen," dedim.

"Neden aşağılık diyorsun bana?" dedi Jeanlouis.

"Yüreğin paralanıyor, değil mi? Duyduğun şeyin acıma olduğundan gerçekten eminsin, değil mi? Sakın başka bir şey olmasın?"

"Ne olsun istiyorsun?" dedi Jeanlouis, bana alçakça, pis pis bakarak.

"Hani şu zavallı çocukcağızlardan birini satın almak senin de içinden geçiyor, öyle değil mi?"

"Bir çocuk satın alacak olsam bundan sana ne?" dedi Jeanlouis, "Faslı bir askerdense ben evlayım. Ona yiyecek verirdim, üst baş alırdım, bir çift kundura alırdım, hiçbir eksiği olmazdı. Hayırseverlik etmiş olurdum."

"Ya, demek hayırseverlik etmiş olurdun, öyle mi?" dedim gözlerinin içine bakarak, "ikiyüzlünün, aşağılığın tekisin işte."

"Sana şaka bile yapılmıyor," dedi Jeanlouis. "Hem sonra ben aşağılık ve ikiyüzlüysem sana ne oluyor? Ahlakçılık etmeye hakkınız var mı sanıyorsun, sen ve senin gibilerin? Kendinin aşağılık ve ikiyüzlü olmadığını mı sanıyorsun yoksa?"

"Tabii, ben de aşağılığın, ikiyüzlünün biriyim, başka niceleri gibi," dedim, "ne olmuş yani? Kendi çağımın adamı olmaktan hiç de utanmıyorum."

Jeanlouis beni kolumdan tuttu, yaşlardan parlamış gözlerle bana bakarak, "Öyleyse benim hakkımda söylediğin şeyi neden o çocuklar için de söylemiyorsun?" dedi. "Neden demiyorsun ki o çocuklar faşizmi, savaşı, bozgunu özür bilip orospuluğa başlamışlar? Haydi bakalım, neden o çocukların da Troçkici olduklarını söylemiyorsun?"

"Günün birinde o çocuklar büyüyüp yetişkin olacak," dedim, "ve umarım senin de, benim de, bizim gibi

olan herkesin suratını dağıtacaklar. Suratınızı dağıtacaklar ve haklı olacaklar."

"Haklı olurlardı," dedi Jeanlouis, "ama bunu yapmayacaklardır. O çocuklar yirmi yaşına geldiklerinde kimsenin kafasını kırmayacaktır. Bizim yaptığımızı yapacaklardır, benim yaptığımı, senin yaptığını yapacaklardır. Onların yaşındayken bizi de satmışlardı."

"Benim kuşağım yirmi yaşındayken satıldı. Ama açlıktan ötürü değil, daha beter bir şeyden, korkudan ötürü."

"Benim gibi gençler daha çocukken satıldılar," dedi Jeanlouis, "ve bugün kimsenin suratını dağıtmıyorlar. Onlar da bizim yaptığımızı yapacaklardır: Ayaklarımızın dibinde sürünecekler, pabuçlarımızı yalayacaklar. Ve özgür insanlar olduklarını sanacaklar. Avrupa bir özgür insanlar diyarı olacak: Avrupa'nın olup olacağı bu işte."

"Bereket o çocuklar açlıktan ötürü satıldıklarını hiç unutmayacaklardır. Ve bağışlayacaklardır. Oysa biz daha beter bir şeyden, korkudan ötürü satıldığımızı hiç unutmayacağız."

"Böyle söyleme. Böyle şeyler söylenmemeli," dedi Jeanlouis alçak sesle, kolumu sıkarak. Elinin titrediğini duyumsadım.

Ona, "Teşekkürler, Jeanlouis, acı çektiğin için teşekkür ediyorum," diyecektim, nice şeyin nedenini anladığımı, kendisine acıdığımı söyleyecektim; derken gözlerimi öylemesine kaldırdım ve gökyüzünü gördüm. Dünyada böyle bir gökyüzünün olması ayıptır. Gökyüzünün, bazı anlarda, o gün, o an olduğu gibi olması ayıp şeydir. Sırtımdan aşağı bir korku ve tiksinti ürpertisi dolaştıran şey Cappella Vecchia'nın duvarı dibine sıralanmış o minik köleler değildi, avurtları birbirine geçmiş, pörsük suratları düzgünle kaplı kadınlar da değildi, kara gözleri ışıl ışıl, uzun parmakları kemikli Faslı askerler de değildi:

Gökyüzüydü ürperti veren, çatıların üstündeki, evlerin yıkıntıları üstündeki, kuşlarla tıklım tıklım dolu ağaçların üstündeki masmavi, berrak gökyüzüydü. Ham ipekten, soğuk, pırıl pırıl bir mavilikteki o yüksek gökyüzüydü, denize uzak, belli belirsiz bir yeşil parıltı katıyordu. O narin, o acımasız gökyüzüydü, Posillipo tepesinin yumuşak yamacında pembeleşiyor, çocuk cildi gibi narinleşiyordu.

Ama o gökyüzünün en narin ve acımasız göründüğü nokta yukarıda, dibinde minik kölelerin oturduğu duvar kenarıydı. Cappella Vecchia avlusunu kapatan duvar yüksek, dimdik bir duvardı, sıvası zamanla ve mevsimlerin geçişiyle çatlak çatlak olmuştu, zamanında Herculaneum ve Pompei'nin evlerinin, hani şu Napolili ressamların Bourbon kırmızısı dedikleri renkteydi kuşkusuz. Yıllar, yağmur, güneş, bakımsızlık o canlı kırmızıyı soldurmuş, yumuşatmış, ten rengine dönüştürmüştü, kimi yeri pembemsi, kimi yeri uçuk tonda, daha ötede mum ışığına tutulmuş bir el gibi saydamdı. Ve çatlaklarından mı yeşil küf lekelerinden mi, eski sıvasının şurasından burasından yüzeye çıkan o beyazlıklar, o fildişi renkleri, o sarılardan mı yoksa hemen bitişikteki denizin sürekli, değişken kıpırtısının yansımasıyla her an değişen ışıktan mı, yoksa dağdan ya da denizden esişine göre ışığı her an farklı bir renge boyayan rüzgârdan ötürü mü bilmem, bana öyle geliyordu ki, o yüksek, o eski duvarın bir yaşantısı vardı, canlı bir şeydi duvar, etten bir duvardı ve insan etinin tüm serüvenlerini sergiliyordu, çocukluğun pembemsi masumiyetinden, yaşlılık çöküntüsünün sarı-yeşil hüznüne değin. Öyle geliyordu ki bana, o etten duvar yavaş yavaş pörsümekteydi: Ve yüzeyinde belirenler, artık yıpranmış, kocamış, buruş buruş olmuş, dağılıp gitmekte olan o son, harikulade serüvene yaklaşmış insan tenine özgü o aklar, o yeşiller, o fildişi renkleri, o

solgun sarılardı. O etten duvarın üstünde tombul sinekler vızıldayarak ağır ağır dolaşmaktaydılar. Gün olgunlaşmış meyve gibi çürümekteydi, bozulması yakındı ve yorgun düşmüş, akşamın ilk gölgeleriyle yozlaşan havada gökyüzü, Napoli'nin o amansız gökyüzü, o saflığıyla, o narinliğiyle bir kuşku salıyordu insanın içine, bir esef, hüzünlü, iğreti bir mutluluk salıyordu. Bir kez daha ölüyordu gün. Ve ormanın geyikleri, yaban domuzları misali, teker teker gelip gecenin ılıklığına sığınıyordu gürültüler, renkler, sesler, deniz tadı, defne ve bal tadı: Napoli'nin ışığının tadı ve kokusudur onlar.

Birden o duvarda bir pencere açıldı, bir ses adımı bağırdı. Pierre Lyautey'di, General Guillaume'un Fas Tümeni Komutanlığı'nın penceresinden çağırıyordu beni. Yukarıya çıktık; uzun boylu, atlet yapılı, kemikli, yüzü Cassino dağlarının donundan çatlak çatlak olmuş Pierre Lyautey, merdivenlerde, koskocaman kollarını açarak karşıladı bizi.

Pierre Lyautey, Jeanlouis'nin annesi Kontes B.nin eski bir dostuydu. İtalya'ya her gelişinde, Como Gölü kıyısında Kontes B.nin, Piermarini'nin muhteşem yapıtı olan villasında mutlaka birkaç gün, hatta birkaç hafta geçiriyordu; eskilerden gelen bir hak olarak, kendisine köşede, göle Bellagio yönünde bakan Napoléon'un odasını veriyorlardı, yatağında Stendhal Angela Pietragrua'yla bir gece geçirmişti, ufak maun yazı masasında şair Parini ünlü "Il giorno" [Gün] şiirini yazmıştı.

Pierre Lyautey birkaç yıldır görmediği Jeanlouis'i kucaklayarak, "*Ah, que vous êtes beau!*"[1] diye bağırdı. Ardından ekledi: Jeanlouis'i son olarak, "*quand il n'était*

1. (Fr.) Ah, ne kadar da yakışıklısınız! (Ç.N.)

qu'un Éros," görmüşmüş, şimdi yeniden gördüğündeyse, "*qu'il était un...*" Onun "*...héros*" demesini bekliyordum, ama tam zamanında düzeltti, "*...un Apollon,*"[1] dedi. Akşam yemeği vaktiydi, General Guillaume bizi masasına buyur etti.

Jeanlouis, o Apollonvari profili, o kırmızı dudakları, yüzünün pürüzsüz solgunluğunda ışıldayan o kara gözleri, o tatlı mı tatlı sesiyle Fransız subaylarını pek etkiledi. İtalya'ya ilk gelişleriydi, erkek güzelliğinin Eski Yunan idealinin olanca görkemiyle önlerine ilk kez seriliyordu. Kültür, zenginlik, ince zevkler, fiziksel ve entelektüel seçkincilik, ahlaksal umursamazlık ve aristokratik serbestlikle geçen uzun yüzyıllar sonunda, İtalyan uygarlığının erkek güzelliği bağlamında sunduğu ürüne ilişkin kusursuz bir örnekti. İtalyan resim ve heykel sanatında klasik güzellik idealinin 15. yüzyıldan 19. yüzyıla değin geçirdiği ağır, kesintisiz gelişime alışkın bir göz, Jeanlouis'nin yüzünde, Rönesans'ın "erkek portreleri"ndeki şehvet havasına eklenmiş, İtalyan romantizminin, özellikle de 19. yüzyıl başlangıcı Lombardiya okulunun, soylu, melankolik maskesini seçebilirdi (Jeanlouis Lombardiya bölgesi soylu sınıfının en köklü ve ünlü ailelerinden birinden geliyordu); o dönem, Napoléon'un getirdiği nostalji sayesinde Lombardiya'da da romantik ve liberal havalar estirmişti. O Fransız subayların bakışı, Stendhal'in Fabrizio del Dongo'ya olan bakışıyla aynıydı.[2] Ve nasıl Stendhal Fabrizio'da fark etmediyse, onlar da Jeanlouis'nin güzel-

1. (Fr.) Sırasıyla; "Artık bir Eros değil"; "bir..."; "...kahraman"; "bir Apollon". Burada çocuk şeklinde simgeleştirilen aşk meleği Eros ile Fransızca *héros* (kahraman) arasında kelime oyunu yapılıyor. Lyatuley onun artık bir çocuk değil bir kahraman olduğunu söyleyecekken uygunsuz kaçacağını fark edip onu genç ve yakışıklı sanat tanrısı olarak simgeleşen Apollon'a benzetiyor. (Ç.N.)

2. Stendhal'in *Parma Manastırı* romanının başkişisi olan İtalyan soylu. (Ç.N.)

liğinin ironiden yoksun, ahlaksal kaygılardan azade bir güzellik olduğunun ayrımına varamıyorlardı.

Klasik erkek güzelliğinin böylesi kusursuz bir örneği olan o Apollon timsalinin (zevksiz burjuva mobilyalarıyla döşenmiş o Napoli iç mekânında, o masanın önünde) o inanılmaz belirişi, Fransız subayları açısından yasak bir sırrın ortaya dökülüşü demekti. Hepsi suspus olmuştu; Jeanlouis'den gözlerini alamıyorlardı. Bense içimde nedenini açıklayamadığım bir tedirginlikle, kendi kendime soruyordum: Klasik İtalyan uygarlığının son zaferinin doruğundaki o hayran oldukları "hayaleti"nin, alttan alta yozlaşmış, hastalıklı bir kadınsı duyarlığın mayasıyla alçalmış, yozlaşmış, soylu duyguların, güçlü tutkuların, yüce ideallerin yoksunluğundan ötürü kuruyup gitmiş olduğunun, ve ister galip, ister mağlup olsunlar, tüm ülkelerdeki Avrupa gençliğinin çoğunluğunu kemirmekte olan gizli illetin imgesi olduğunun farkındalar mı acaba? Avrupa'daki tüm gençlerin idealleriymiş gibi görünen o özgürlük ideallerini, şehvet duygularını tatmin etmeye yönelik bir açlığa dönüştürmeye; ahlaksal gereksinimleri, her türlü sorumluluğu reddeden bir tutuma çevirmeye; toplumsal ve siyasal yükümlülükleri, kof zihinsel cambazlıklara ve yeni proleter mitosları da kendi kendini cezalandırmaya sapmış bir narsisizmin ne idüğü belirsiz mitoslarına evirmeye yönelen, karanlık bir eğilimdi o. (İşin tuhafı, Barrés, "*Moi, cela m'est égal, parce que j'écris* Paludes,"[1] diyen Gide kadar uzaktı Jeanlouis'ye ve onun kuşağının gençlerine.)

Sofranın çevresinde dolanan Faslı uşaklar büyülenmiş gibi gözlerini Jeanlouis'den ayıramıyorlardı, o gözlerde bulanık bir arzunun pırıltısını seçiyordum. Sahra'dan ve Atlas Dağları'ndan gelen o adamlar için Jeanlouis bir

1. (Fr.) "*Batak* yazıyorum çünkü bu tam bana uygun." André Gide, *Paludes* (*Batak*). (Ç.N.)

zevk nesnesinden öte bir şey değildi. Ve ben içimden gülüyordum (gülmemi tutamıyordum, irademden daha güçlüydü; öte yandan öylesine acayip, öylesine hazin bir düşünceye gülmekte hiçbir kötülük yoktu) çünkü Jeanlouis'yi ve onun benzeri tüm o genç "kahramanlar"ı, öteki küçük kölelerle birlikte, Cappella Vecchia meydancığında, günbatımına dönen ışıkta ağır ağır dağılan, çürümüş bir et parçası benzeri, ağır ağır gecenin içine gömülen o etten duvarın dibinde oturmuş olarak gözümün önüne getirmekteydim.

Benim gözümde Jeanlouis, ne yazık ki, acının arındıracağı yerde yozlaştırdığı, ulaştığı özgürlükle yüceleceği yerde aşağılanan Avrupa'nın genç kuşaklarının bazı seçkin kesimlerinin imgesiydi: satılığa çıkmış bir gençliğin imgesi. Ama neden o da "satılığa çıkmış bir gençlik" olmasın ki? Gençliğimizde bizi de satmışlardı. Bu Avrupa'da, korkudan olsun, açlıktan olsun, sokaklarda satılmak gençlerin yazgısı. Gençliğin de yaşamın içinde ve Devlet bünyesinde kendi rolünü oynamaya hazırlanması ve ona alışması gerek. Herşey yolunda giderse, gün gelecek, gençler sokaklarda korkudan ya da açlıktan çok daha beter bir şey için satılacaklardır.

Ve o acı düşüncelerimin gücü, sofradaki diğer kişilerin kafasına aynı konuyu çağrıştırmışçasına, General Guillaume birden bana soruverdi: İtalyan yetkili makamları hangi nedenle çocuk pazarını yasaklamıyormuş, dahası o ayıbın farkına varmış gibi görünmüyorlarmış bile. "Yüz karası," diye ekledi, "o ahlaksız kadınlarla biçare çocuklarını yüz kez kovdurdum, İtalyan makamlarını yüz kez uyardım, Napoli Başpiskoposu Kardinal Ascalesi'yle bile konuştum. Hepsi boşa gitti. *Goumier*'lerime[1] o çocuklara el sürmelerini yasakladım, emrime uymazlarsa

1. Fransız ordusundaki Faslı askerler. (Y.N.)

kurşuna dizdirmekle tehdit ettim. Ama onlar için dayanılmaz bir çekiciliği var. Bir *goumier* açık açık pazarda satılan bir şeyi satın almanın nasıl olup da yasaklanabileceğini asla anlayamaz. Önlem almak İtalyan yetkili makamlarına düşüyor, o ahlak düşkünü anaları tutuklatmalılar, o çocukları bir esirgeme kurumuna kapatmalılar. Benim elimden bir şey gelmiyor." Ağır ağır konuşuyordu, sözcüklerinin ağzına acı bir tat verdiğini hissediyordum.

Gülmeye başladım. O ahlak düşkünü anaları tutuklatmak, ha! O çocukları bir esirgeme kurumuna kapatmak, ha! Artık Napoli'de, artık Avrupa'da hiçbir şey ayakta kalmamıştı ki, her şey cehennemin dibini boylamıştı, her şey yıkılmış, yerle bir olmuştu, evler, kiliseler, hastaneler, analar, babalar, evlatlar, teyzeler, büyükanneler, kuzenler; hepsi *kaputt*[1] olmuştu. Ben gülüyordum ve o kahkahalarım, o acılı gülüşüm sancıya dönüşüp mideme saplanıyordu. İtalyan yetkili makamları, ha! Bir hırsızlar ve alçaklar alayıydı onlar, daha düne değin biçare insanları Mussolini'nin adına hapse tıkmışlardı, şimdiye Roosevelt'in, Churchill'in, Stalin'in adına hapse tıkıyorlardı. Daha düne değin zorbalık adına esip savurmuşlardı, şimdi de özgürlük adına esip savuruyorlardı. Birtakım ahlaksız analar çocuklarını sokaklarda pazarlıyorsa İtalyan makamlarının umurunda mıydı o? Bir alçaklar alayıydı hepsi mi hepsi, galiplerin postallarını parlatmakla öylesine meşguldüler ki, böyle kıvır zıvırla uğraşamazlardı. "Anaları tutuklatmak mı?" diyordum, "Hangi anaları? Öz çocuklarını satmalarını yasaklamak mı? Nedenmiş o? Çocukları onların özbeöz malı değil mi ki? Yoksa Devlet'in, Hükümet'in, polisin, sendikaların, siyasal partilerin malı mı? Analarının malı onlar, anaların da onları ne isterlerse yap-

1. (Alm.) Mahvolmuş, paramparça, yere serilmiş. Malaparte bundan önceki ünlü yapıtına bu adı vermiştir. (Ç.N.)

maya hakları var. Karınları aç, karınlarını doyurmak için çocuklarını satma hakları var. Onları yemektense satmak daha iyidir. On tane çocuktan bir-ikisini satarak diğer sekizinin karnını doyurmaya hakları var. Hem sonra, hangi analar? Hangi analardan söz ediyorsunuz siz?"

"Bilemiyorum," dedi General Guillaume hayretler içinde, "çocuklarını sokaklarda satan o aşağılık analardan söz ediyorum."

"Hangi analar?" dedim, "Hangi analardan söz ediyorsunuz siz? Onlar da ana mı? Kadın mı onlar? Ya babalar? Bir babası yok mu o çocukların? O babalar insan mı sanki? Ya biz? Biz sanki insan mıyız?"

"*Écoutez*," dedi General Guillaume, "*je me fous de vos mères, de vos autorités, de votre sacré pays*.[1] Ama çocuklar, ah, olacak iş değil bu! Eğer bugün Napoli'de çocuklar satılığa çıkarıldıysa, bu demektir ki her zaman satılmışlar. İtalya için yüz karası."

"Yo, hayır," dedim, "Napoli'de çocukların satıldığı hiç olmamıştır. Açlığın bu noktaya gelebileceğini asla düşünemezdim. Ama suç bizim değil."

"Suçun bizde olduğunu mu söylemek istiyorsunuz?" dedi General Guillaume.

"Hayır, sizin suçunuz değil. Çocukların suçu."

"Çocukların mı? Hangi çocukların?" dedi General Guillaume.

"Çocukların işte, o çocukların. İtalya'da çocukların ne berbat bir soy olduğunu siz bilmezsiniz. Hem yalnız İtalya'da değil, Avrupa'nın her yanında. Kendilerini pazarda haraç mezat satmaya analarını zorlayan onlardır. Hem niçin, biliyor musunuz? Para edinmek için, metres tutabilmek, bir elleri yağda bir elleri balda yaşayabilmek

1. (Fr.) Sırasıyla; "Dinleyin"; "analarınız, yetkili makamlarınız, kutsal vatanınız umurumda değil." (Ç.N.)

için. Artık tüm Avrupa'da, metresleri, atları, otomobilleri, şatoları, bankada hesapları bulunmayan çocuk kalmadı. Herbiri birer Rothschild. Avrupa'da çocuklar, bizim çocuklarımız ahlaksızlığı ne raddeye vardırmışlar, hayaliniz almaz. Tabii hiç kimse bunun ağza alınmasını istemiyor. Avrupa'da böyle şeyleri söylemek yasak. Ama işler bu merkezde. Eğer analar çocuklarını satmayacak olsalardı, ne olurdu, bilir misiniz? Çocuklar, para edinmek için analarını satarlardı."

Hepsi şaşkınlık içinde bana bakakalmıştı. "Böyle konuşmanızdan hoşlanmıyorum," dedi General Guillaume.

"Ah, demek gerçeği söylememden hoşlanmıyorsunuz? Ama siz Avrupa hakkında ne biliyorsunuz ki? İtalya'ya çıkarma yapmadan önce neredeydiniz? Fas'ta, ya da Kuzey Afrika'nın bir başka yerinde. Amerikalılarla İngilizler ne biliyorlar? Onlar da Amerika'daydılar, İngiltere'deydiler, Mısır'daydılar. Salerno'ya çıkarma yapan Müttefikler Avrupa hakkında ne bilebilirler ki? Yoksa Avrupa'da hâlâ çocuk kaldı mı sanıyorlar? Hâlâ babalar, analar, evlatlar, ağabeyler, kız kardeşler kaldı mı sanıyorlar? Bir kokuşmuş et yığını, Avrupa'yı kurtardığınızda bulacağınız şey o işte. Bunun söylenmesini kimse istemiyor, kimse işitmek istemiyor, ama gerçek bu. Avrupa işte bu artık: Bir kokuşmuş et yığını."

Hepsi suspus olmuşlardı, General Guillaume donuk gözlerini yüzümden ayırmıyordu. Acıyordu bana, bana acıdığını saklayamıyordu; ve daha nicelerine, benim gibi olan bütün ötekilere acıdığını. Bir galibin, bir düşmanın bana ve benim gibi olan bütün ötekilere acıdığı ilk kez oluyordu. Ama General Guillaume bir Avrupalıydı, o da benim gibi bir Avrupalıydı, Fransa'nın herhangi bir yerinde onun kenti de yerle bir edilmişti, onun evi de yıkılmıştı, onun ailesi de dehşet ve bunalım içinde yaşıyordu, onun çocukları da açlık çekiyorlardı.

"Ne yazık ki," dedi General Guillaume uzun bir sessizliğin ardından, "böyle konuşan tek siz değilsiniz. Napoli Başpiskoposu Kardinal Ascalesi de sizinle aynı şeyleri söylüyor. Avrupa'da korkunç şeyler olmuş olmalı, bu hale düştüğünüze göre."

"Hiçbir şey olmadı Avrupa'da," dedim.

"Hiçbir şey mi?" dedi General Guillaume, "Ya açlık, bombardımanlar, idam mangaları, kıyımlar, bunalım, dehşet... bütün bunlar sizce hiçbir şey mi?"

"Oh, bu hiçbir şey değil," dedim "gülüp geçilecek şeyler; açlıkmış, bombardımanlarmış, idam mangalarıymış, toplama kamplarıymış, hepsi gülüp geçilecek şeyler, kıvır zıvır, eski hikâyeler. Avrupa'da biz bu tür şeyleri yüzyıllardır biliyoruz. Bizi bu hale düşüren şeyler bunlar değil."

"Sizi bu hale düşüren ne öyleyse?" dedi General Guillaume boğuk bir sesle.

"Can derdi."

"Can mı? Nasıl yani?" dedi General Guillaume.

"Can," diye yanıtladım alçak sesle, "tenimiz yani, bu lanet olası tenimiz. Bir insanın, canını kurtarmak için neler yapabileceğini, ne kahramanlıklar, ne alçaklıklar edebileceğini hayaliniz almaz. Şu tenimiz yok mu, şu iğrenç derimiz işte?" (Ve böyle diyerek elimin üstündeki deriyi iki parmağımla tutmuş kaldırıyor, çekiştiriyordum.) "Bir zamanlar insanlar açlık, işkence çekiyorlardı, en korkunç çilelere katlanıyorlardı, öldürüyor, ölüyorlardı, acı çekiyorlar, acı çektiriyorlardı; ve ruhlarını kurtarmak içindi bunlar, kendi ruhlarını ve başkalarının ruhlarını. Ruhunu kurtarmak için insanların elinden her türlü yücelik, her türlü alçaklık gelebiliyordu. Hem yalnız kendi ruhunu değil, başkalarınınkini de. Günümüzdeyse insanlar acı çekiyorlar, acı çektiriyorlar, öldürüyorlar, ölüyorlar, harikulade şeyler de yapıyorlar, tüyler ürpertici şeyler

de, gelgelelim ruhlarını kurtarmak için değil, tenlerini kurtarmak için. Kendi ruhları için savaştıklarını ve acı çektiklerini sanıyorlar ama gerçekte kendi tenleri için, yalnız ve yalnızca postları için savaşıyor, acı çekiyorlar. Gerisinin önemi yok. Pek zavallı bir şey uğruna kahramanlık ediliyor bugün! Çirkin bir şey uğruna. İnsan teni çirkin bir şey. Bakın şu deriye. İğrenç bir şey. Bir de düşünün ki dünya böylesi bir nesne uğruna yaşamını feda etmeye hazır kahramanlarla dolu."

"*Tout de même...*"[1] dedi General Guillaume.

"Şunu yadsıyamazsınız ki kalan her şeye kıyasla... Bugün Avrupa'da her şey satılığa çıkmış: onur, vatan, özgürlük, hukuk. Şunu kabul edin ki kendi çocuklarını satmak önemsiz bir şey."

"Siz dürüst bir adamsınız," dedi General Guillaume, "kendi çocuklarınızı satılığa çıkarmazdınız."

"Kim bilir?" diye yanıtladım alçak sesle, "Mesele dürüst adam olmak değil; saygıdeğer bir kişi olmanın bir anlamı kalmadı artık. Kişisel dürüstlük meselesi değil bu. İnsanları kendi tenlerine böylesine önem vermeye zorlayan şey modern uygarlık, bu tanrısız uygarlıktır. Artık tenden başka hiçbir şeyin önemi kalmadı. Güvenilir, elle tutulur, yadsınamaz olan tek şey insanın derisi. Bize ait olan tek şey. Bizim olan yani. Dünyadaki en ölümlü şey. Ölümsüz olan yalnızca ruh, heyhat! Ama artık ruhun ne önemi var? Önemli olan yalnızca ten. Her şey insan derisinden yapılıyor. Orduların bayrakları da insan derisinden. Artık uğruna savaşılan şey onur, özgürlük, adalet değil. Deri için çarpışılıyor, işte bu iğrenç deri uğruna."

"Siz çocuklarınızı satmazdınız," dedi General Guillaume elinin tersine bakarak.

1. (Fr.) Yine de... (Ç.N.)

"Kim bilir?" dedim, "Eğer bir çocuğum olsaydı belki de onu Amerikan sigarası alabilmek için satılığa çıkarırdım. Zamanının adamı olmalı insan. Alçaklaştı mı, ta dibine değin inmeli alçaklığın."

V

Adem'in oğlu

Ertesi gün Albay Jack Hamilton beni arabasıyla Torre del Greco'ya götürdü. Uranos kültünün eski kutsal töreni "*figliata*"ya tanık olacağı düşüncesi kendisine hem eğlenceli geliyor hem tedirginlik veriyordu. Katı ahlakçı vicdanı onu kuşkuya düşürüyordu ama ben sonunda kaygılarını yatıştırmayı başarmıştım. O bir Amerikalı, yani bir galip, bir kurtarıcı değil miydi? O halde korkacak ne vardı? Amerikalıların kurtarmaya geldiği o gizemli Avrupa'yı tanımak için hiçbir fırsatı kaçırmamayı görev bilmeliydi.

"*Cela t'aidera à mieux comprendre l'Amérique, quand tu retourneras là-bas, chez-toi,*"[1] dedim ona.

"*Comment veux-tu que cela m'aide à comprendre l'Amérique?*" diye yanıtladı Jack, "*Cela n'a aucun rapport avec l'Amérique.*"[2]

"Safdillik etme," dedim, "Amerika'yı anlamanıza yardımı olmasa, Avrupa'yı kurtarmak ne işinize yarar?"

Jack'in Plymouth'unda Georges, Jeanlouis ve Fred de bulunuyordu. Georges, Napoli'ye ancak birkaç gün

1. (Fr.) Bu, evine döndüğünde Amerika'yı daha iyi anlamana yardımcı olacaktır. (Ç.N.)

2. (Fr.) Sırasıyla; "Bunun Amerika'yı anlamama nasıl yardımı olsun ki!"; "Amerika'yla hiçbir ilgisi yok bunun." (Ç.N.)

önce gelmiş, Roma'dan ve Paris'ten taze haberler getirmişti: Diğerleri gibi Abruzzi Dağları'nda Alman hatlarını geçerek değil, deniz yoluyla gelmişti; bir İngiliz sahil güvenlik gemisi gidip onu Adriyatik kıyısında, Ravenna açıklarında beklemişti.

Kont Georges de la V.yi uzun yıllar önce Paris'te, o zamanlar yakın arkadaşı Max Jacob'la birlikte ara sıra gittiği Passy'de, Raynouard Sokağı'nda oturan Clermont-Tonnerre Düşesi'nin evinde tanımıştım. Georges, Avrupa'nın en ünlü Corydon'larındandı, gençliğinde Paris'in en güzel *"mignon"*larından[1] biriydi, hani genç Marcel Proust'un anlattığı sosyete olaylarında Faubourg salonlarının koltuklarının arkalıklarından, Nymphe'lerin omuzlarının ardından başlarını uzatanlardan biri, Boucher ve Watteau'nun kır şenliklerinde görülen altın bukleleri ipek kurdelelerle süslü küçük çobanlardan biriydi. Baba tarafından Robert de Montesquiou ile anne tarafından Napoléon çağı soylu sınıfıyla akrabaydı Georges: Kişiliğinde 18. yüzyılın bir çeşit muhteşem cinsel serbestlik geleneğini, imparatorluk çağının, Louis Philippe yoluyla, daldan dala atlayarak M.Thiers'in *grand bourgeois*'larına[2] değin inen kaba saba, asık yüzlü şehvetiyle uzlaştırmakla kalmıyordu, aynı zamanda Üçüncü Cumhuriyet tarihinde pek sık görülen aşırı erkeksiliği neredeyse özürlü gösteriyor, bir bakıma düzeltiyordu. Şunu kabul etmek gerekir ki, bir toplumun göreneklerinin evrimini kavramak istendiğinizde, o tür kişiler, politikacıları anlamaktan daha yararlı olurlar. Georges, Fallières'in hükümdarlığı sırasında doğmuş, Diaghilev'in parlak yıldızı altında büyümüş, Jean Cocteau'nun egemenliğinde ergenlikten çıkmıştı, Cumhuriyet Fransa'sında göreneklerin çöküşü-

1. (Fr.) Nonoş. (Ç.N.)
2. (Fr.) Yüksek burjuva. (Ç.N.)

nün örneği değildi; eğer Üçüncü Cumhuriyet olmasaydı, Fransa'nın nasıl son haddinde bir görkeme ulaşmış, ruhların, davranışların, göreneklerin nasıl alabildiğine incelip seçkinleşeceğine bir örnekti. Artık kırkına yaklaşmış bulunan Kont Georges de la V., herkesçe habul edildiği üzere seçkin ya da daha iyi ifade etmek gerekirse özgür ruhlar grubundandı; varlıklarıyla onlar, Avrupa'nın gözünde Üçünü Cumhuriyet insanlarının *muflerie*'sini[1] bağışlattıktan ve yumuşattıktan sonra, Fransa'nın ve Avrupa'nın kurtarılmasından doğacak olan şu Dördüncü Cumhuriyet'in kaçınılmaz *muflerie*'sini haklı göstermek için yaratılmışa benziyorlardı.

"Georges de Marksist mi?" diye fısıldadım Jeanlouis'nin kulağına.

"Tabii ki," yanıtını verdi Jeanlouis.

O "tabii ki" kafamı karıştırdı ve beni biraz tedirgin etti. Marksizmin, Avrupa'nın genç kuşaklarının ahlaksal gevşemesini haklı göstermek için bir özür olmaktan öteye gitmediği düşüncesine bir türlü alışamıyordum. Her kıtlıktan ya da vebadan sonra olduğu gibi, her savaştan, her devrimden sonra da göreneklerin çöküntüye girdiği bilinen şeydir. Gençlerde davranışların yozlaşması fizyolojik olduğu kadar da ahlaksal bir olaydır ve kolayca anormalliğe sapar. En sık rastlanan görüntüsü eşcinselliktir, genellikle gençler arasında en yaygın olan biçimi de, buraya sorunu nazik bir edeple ele alan Katolik bir yazarın sözlerini aktarıyorum, "*un hédonisme de l'esprit, un dandysme à l'usage d'anarchistes intelectuels, une méthode pour se prêter aux enrichissements de la vie et pour joir de soi-même*,"[2] şeklidir.

1. (Fr.) Kaba sabalık, yontulmamışlık, hamhalatlık. (Ç.N.)

2. (Fr.) Bir ruhsal hazcılık, entel anarşistlere uygun bir züppelik, hayatın zenginleştirici deneyimlerine açılma ve kendi bedeninden zevk alma yöntemi. (Ç.N.)

Bununla birlikte, Avrupa gençliğinde davranışların yozlaşması, savaştan sonra değil, önce gelmişti, savaşın habercisi, önkoşulu olmuştu, Avrupa'nın trajedisinin sonuçlarından biri değil de, hazırlığıydı sanki. Daha 1939'un acı olaylarından çok önceleri, Avrupa gençliği sanki bir parolaya uyuyor, bir planın kurbanı oluyormuş gibiydi; usta bir elin hazırladığı, inançsız bir zihnin soğukkanlı bir hesapla yönettiği bir planın. Öyle ki Avrupa gençliğinin yozlaşması için bir Beşyıllık Eşcinsellik Planı yapılmış derdiniz. Hallerdeki, davranışlardaki, deyişlerdeki, dostlukların tonundaki, burjuva gençlerle işçi gençler arasında toplumsal karmaşadaki o ikircikli hava, burjuva yozlaşmasıyla proleter yozlaşması arasındaki o kaynaşma, savaştan çok önceleri, özellikle (kimi genç entelektüel ve sanatçı, özellikle de ressam ve şair çevrelerinde, komünizm yapıldığı sanılarak oğlancılık yapılan) İtalya'da üzüntüyle fark edilen olgulardı ve gözlemciler, incelemeciler, genellikle politika yaşantısı çerçevesine girmeyen olayların üstünde durmayan politikacılar bile kamuoyunun dikkatini çekmişlerdi.

Beni en fazla şaşırtan durum, burjuva sınıfında olsun proleter sınıfta olsun (ama ikincisinden çok birincisinde: proleter gençliğin, burjuva gençlikle daha sıkı ilişkili bir kesimindeki doğal Bovarizmin dikkate alınması gerek), gençlerde o ahlaksal yozlaşmanın komünizme sığınılarak yapılması, öyle ki cinsel yönelimin tersyüz edilmesinin, komünist fikirlere uygulama aşamasına gelmeden, yalnızca özentisi, sahnelenme aşamasında, elzem bir başlangıç töresi sayılmasıydı. Birkaç kez kendi kendime şöyle sorduğum olmuştu (çünkü sorunu temel denecek kadar önemli görüyordum): Acaba kendiliğinden, içten gelme bir ahlaksal ve bedensel yozlaşmanın sonucu muydu bu, çökmekte olan burjuva göreneklerine, davranışlarına, önyargılarına karşı gelişen bir tepki miydi, yoksa uzaklardan

yönetilen, zamanımızın zayıf ruhlarının modern çağın büyük devrimi diye selamladıkları şeyi öngörerek uygulanan, özenli, inançsız, haince bir propagandanın sonucu saymak mı daha doğru olurdu olan biteni.

Belki şöyle denebilir: Bu ancak yüzeyde kalan bir olgu, gençlerin komünizmi, tıpkı gösterişte kalan, ilan edilen ama uygulanmaktan çok özenilen cinsel tercih değişimi, aslında bir entel züppelik olmaktan öteye geçmiyor, olgudan çok davranışta kalan bir amatörlük, burjuva ahlakı kurallarına ve önyargılarına tepeden bakan bir meydan okuma; gençler Byron ile Musset'nin çağında romantik kahraman rolüne, daha sonraları lanetli şair rolüne, daha yakın dönemlerde ise rafine *Des Esseintes*[1] rolüne soyundukları gibi, bugün de eşcinsel rolünü üstleniyorlar. Yine de bu düşünceler beni tedirgin ediyor, içimde *figliata*'ya tanık olma isteğini kamçılıyordu; salt meraktan ötürü değil, aynı zamanda illetin ne oranda korkulur olduğunu, ne mene bir ruh taşıdığını, o melanetin ruhunun hangi yeniliği içerdiğini kavrayabilmek için.

Derken Jeanlouis beni hayretler içinde bırakan bir şey anlattı: Georges bir tür siyasi şahsiyetmiş (hatta bir kahraman, diye ekledi Jeanlouis), savaş sırasında Müttefikler'e değerli hizmetlerde bulunmuş, hâlâ da bulunmaktaymış. 1940 yazında Londra'da bulunuyormuş ve Fransa topraklarına paraşütle atlamış, 1940'dan sonra da üç kez İspanya ve Portekiz üzerinden İngiltere'ye geri dönmeyi başarmış ve üç kez Fransa'ya nazik, önemli görevlerle yollanmış, Müttefikler ona öylesine önem veriyorlarmış ki, Avrupa'daki "direnişçi" eşcinsellerin başına getirmişlermiş.

Gökyüzünden, tam tepesinde açılmış dev şemsiyesinin gölgesinde salına salına, pembe elceğizleriyle yu-

1. Fransız yazar Joris-Karl Huysmans'ın asi bir züppe ve estet kişiliği anlattığı *À rebours* (Aykırı Ruh, 1884) romanının kahramanı (Ç.N.)

varlacık kalçalarını göğün maviliğinde sallaya sallaya süzülen Georges'un görüntüsü, tıpkı bir bulutun kenarına değen bir melek gibi, hafif ayacıklarının uçlarıyla çimenlere dokunan o sarışın aşk meleği görüntüsü, şimdi söylemekten utanıyorum ama, bana gülünç geliyordu. Biliyorum, bir kahramana gülmek saygısızlıktır ama kimi kahramanlar vardır, güldürürler insanı, isterse özgürlük kahramanı olsunlar. Öyleleri de vardır ki insanı ağlatırlar; bilmiyorum diğerlerinden daha mı iyidirler yoksa daha mı kötü. Artık Avrupa'da tek yaptığımız birbirimize gülmek ya da ağlamak; kötü bir işaret bu. Ama kendimi bağışlatmak için şunu ekleyeyim: Bereket ki gülüşümde hiçbir kötülük yoktu.

Avrupa'nın her yanına, doğallıkla Almanya ve SSCB'ye dağılmış eşcinseller, İngiliz ve Amerikan haberalma servisleri için pek değerli olmuşlardı, savaşın daha başlangıcından, özellikle nazik ve tehlikeli bir askerî ve siyasal görev üstlenmişlerdi. Eşcinseller, bilindiği gibi, bir tür uluslararası kardeşlik topluluğu, cinselliğin zayıflıklarının ve dillere destan değişkenliğinin insafına kalmış olmayan sıcak ve derin bir dostluğun yasalarınca yönetilen bir gizli dernek oluştururlar. Eşcinsellerin aşkı, Tanrı'ya şükür, her iki cinsin de üstündedir; ve her türlü insani esaretten, insanlığın doğasından gelen erdemlerden ve kötülüklerden tümüyle azat, kusursuz bir duygu olabilirdi, şayet onların ihtiyar kız kurusu ruhundan kaynaklanan kaprislerinin, histerilerinin, birtakım çapsız, üzücü kötülüklerin egemenliğinde olmasaydı. Ama Georges'un, eşcinsel direnişçilerle ilgili her konuda sağ kolu konumunda olduğu ünlü amerikalı General Donovan, cinsel tercih farkının o zayıflıklarından avantaj sağlamayı bilmiş, onları dört dörtlük bir mücadele aracı olarak kullanmıştı. Belki günün birinde bu savaşın sırları bilmeyenlere açıklanabilecek, Avrupa'nın tüm ülkelerine ya-

yılmış *mignon*'ların gizli okşayışları sayesinde kaç kişinin hayatının kurtulduğu ortaya çıkacaktır. Bu korkunç, bu acayip savaşta zafere ulaşmak uğruna her şey meydana sürülmüştür, her şey mi her şey, oğlancılık da; o yüzden özgürlüğe içten tutkusu olan herkesin saygısını hak eder. Belki kimi ahlak bekçileri bu düşünceyi paylaşmayabilir; tamam da, tüm kahramanların ille cinsiyetleri belirli, davranışları lekesiz kimseler olmaları beklenemez ya. Özgürlük kahramanları için zorunlu bir cinsel tercih yoktur.

Bir eşcinsel "direnişi" fikri Georges'dan çıkmıştı; Alman işgalindeki tüm ülkelerde, hatta Almanya'da o genç *mignon*'lar *réseau*'sunu[1] örgütlemek onun başarısıydı, onlar Avrupa'nın soylu özgürlük davasına nice değerli hizmette bulunmuşlardır. O 1943 Kasım'ı günlerinde, Georges, Caserta'daki Müttefik Üst Komutanlığı ile İtalya'da uygulanacak planı tasarlamak üzere, gizlice Paris'ten Napoli'ye gelmişti. Eğer Hitler'in Roma'daki asıl politik beyni olan ünlü Albay Dollmann sonunda genç *mignon*'ların ağına düştüyse, bunu Georges'a, Georges'un onun çevresinde o ağı ustalıkla örmesine borçluyuz.

Dollmann, zalim mi zalim, yakışıklı mı yakışıklıydı, o iki nitelik kendisini Georges'un ustalıklı sanatına kurban etti: Roma'nın en yüksek soylularından bir delikanlıya âşık oldu ve o ihtiyatsızca tutkusu yüzünden ihanete sürüklendi. Gerçekten de Dollmann, Hitler'den ve Mussolini'den habersizce Kuzey İtalya'daki endüstrileri yok olmaktan kurtaran gizli anlaşmaları İsviçre'de kotaran kişi oldu; yine o sayede 1945 Nisan'ında İtalya'ya Müttefik saldırısı sırasında Alman birlikleri karşı koymayıp teslim oldular. O anlaşmalarda Georges kesin rolü oyna-

1. (Fr.) Ağ. (Ç.N.)

dı, bir Corneille kahramanıydı, ona göre davrandı, umarım hâlâ da öyledir. Çünkü kendisi de Dollmann'ın genç sevgilisine tutkun olmasına karşın aşkını Avrupa'nın özgürlük davasına feda etmeyi bildi. Özgürlük davası söz konusu olduğunda bir eşcinsel ne büyük özverilerde bulunabilir!

Jack'in yanında oturan Georges elini onun koluna koymuş, Paris'ten, Fransa'dan dem vuruyor, işgal altındaki Paris'te yaşantıyı, Champs-Élysées'de gezmeye çıkan ya da Maxim's'in, Larue'nün, Deux Magots'nun masalarında oturan Alman subay ve askerlerini anlatıyordu. Paris'ten, Paris'teki aşklardan, dedikodulardan, rezaletlerden söz ediyordu, Jack de ikide bir bana dönüp diyordu ki: "*Tu entends? On parle de Paris*!"[1] Jack sahici bir Fransız'la Fransızca gevezelik etmekten mutluydu, yine de ara sıra *Bal du Comte d'Orgel'de* [*Orgel Kontunun Balosu*] François de Séryeuse'ün Mrs. Wayne karşısındaki durumuna düşüyordu: Georges'un yaptığı bazı nükteleri Jack Fransızca yanlışları sanıyordu. Georges nefret ve kıskançlıkla kendi kuzini genç, güzel Kontes de V.yi anlatıyordu, André Gide'den alttan alta hınçla, Jean Cocteau'dan sevecen bir küçümsemeyle, Jean-Paul Sartre'ın ve *Les Mouches*'una [*Sinekler*] kayıtsızlığını belli ederek, yaşlı P. Düşesi'nden ise bir kız kurusunun köpeğinden söz ettiği gibi söz ediyordu: Grip geçirmişmiş, şimdi biraz iyileşmişmiş, çişini düzenli yapıyormuş, aynaların karşısında havlıyormuş. Aynaların karşısında havlayan o yaşlı P. Düşesi Jack'i pek etkiledi; ikide bir bana dönüyor, "*Tu entends? C'est marrant, n'est-ce pas*?"[2] diyordu.

Derken Georges Paris *zazou*'larından söz etmeye koyuldu.

1. (Fr.) İşitiyor musun? Paris'ten söz ediyoruz! (Ç.N.)
2. (Fr.) İşitiyor musun? Ne gülünç, değil mi? (Ç.N.)

"What?" dedi Jack, *"Les zazous? Qu'est-ce que c'est que les zazous?"*[1]

Georges, ilkin Jack'in safça bilgisizliğine gülerek, ardından yüzü yavaş yavaş kararark, *zazou*'ların on yediyirmi yaş arasında, birtakım eksantrik gençler olduğunu, tuhaf bir kılıkta gezdiklerini, golf ayakkabıları, daracık, baldırlara değin sıvanmış pantolon, upuzun, çoğunlukla kadife ceket, yüksek, dar yakalı gömlek giydiklerini söyledi. Saçları enselerine değin uzun, ütülüymüş, alınlarında ve şakaklarında Marie Antoinette'i andıran bir biçimde tarıyorlarmış. *Zazou*'lar Paris'te 1940 sonlarına doğru şurada burada, Muette denilen mahallede, Victor Hugo Meydanı yakınlarında belirmişler (genel karargâhları o meydandaki bir bardaymış), sonra yavaş yavaş, kalabalık gruplar halinde, Rive Gauche'a yayılmışlar; yine de tercihleri şık Muette ve Champs-Élysées mahallelerinden yanaymış.

Kural olarak varlıklı burjuva kesimi ailelerinden geliyorlarmış, o dönemde Fransızları bunaltan çeşit çeşit kaygılardan ırak görünüyorlarmış. Ne sanata ne yazına ne de spora özel bir ilgi gösteriyorlarmış, hele politikayla hiç ilgilenmiyorlamış, tabii o yılların kirli politikası bu adı hak ediyorsa. Flört sözcüğünün anlattığı ya da değindiği her şeye karşı kayıtsızlık sergiliyorlarmış, oysa genellikle yanlarında, daha doğrusu peşlerinde dişi *zazou*'larla geziyorlarmış, onlar da pek genç yaştalarmış, onlar da alelacayip kılıklarda dolaşıyorlarmış, kasıklarına değin inen bir kazağın altında dizlerinin üstüne ancak varan bir eteklik. Halk arasında asla yüksek sesle konuşmuyorlarmış, hep alçak sesle, neredeyse birbirlerinin kulaklarına fısıldayarak, hep sinemadan söz ediyorlarmış; ama

1. (İng.; Fr.) Sırasıyla; "Ne?"; "*Zazou* mu? O da ne?" (Ç.N.)

aktörlerle aktrislerden değil, yönetmenlerden ve filmlerden. Öğleden sonraları sinemada geçiriyorlarmış, karanlık salonlarda onların mırıl mırıl konuşmalarından, kısa gırtlaksı seslerle birbirlerini çağırmalarından başka şey işitilmez olmuş.

Onlarda, gizli saklı toplaşmalarında ve esrarlı gidip gelmelerinde bulanık bir şeyler olduğunun kanıtı, polisin sık sık alışılmış toplantı yerlerine baskın yapmasıymış. "*Allez, allez travailler, les fils à papa,*"[1] diye babacanlıkla kapıya doğru itekliyorlarmış zaptiyeler *zazou*'ları. Fransız polisi o yıllarda pek kurnaz görünmeyi istemiyormuş, Alman polisi de *zazou*'lara pek önem vermiyormuş. Fransız polisi açısından, safdillikten ya da sessiz bir suç ortaklığından söz edilemez; ama herkesçe biliniyormuş ki *zazou*'lar alçak sesle de olsa, kendilerini De Gaulle'cü ilan ediyorlarmış. Zamanla birçok *zazou* ufak tefek işler çevirmeye, özellikle de Amerikan ve İngiliz sigarası karaborsasına girmeye kalkışmışlar. 1942 sonlarına doğru, *zazou*'ların ceplerinden yalnız Camel ve Plymouth paketleri değil, İngiltere'de basılmış De Gaulle'cü ufak propaganda afişleri de çıkmaya başlamış. "Çocuk yaramazlıkları," diyormuş bazıları; Fransız polisi de öyle düşünüyormuş, zaten başına dert açmaya hevesli değilmiş.

Zazou'ların ardında ünlü Amerikalı General Donovan'ın bulunduğunu anlamak o zamanlar kolay iş değilmiş, şimdiyse hiçbir kuşkuya yer yok. *Zazou*'lar Amerikan ve İngiliz haberalma servisleriyle sıkı bağlantılı bir "ağ" oluşturuyorlarmış. Oysa o zamanlar, *zazou*'lar Parislilerin gözünde birtakım eksantrik gençlerden öte bir şey değillerdi; o yıllardaki yaşantının çetinliğine doğal tepki olarak kolay ve eğlenceli bir moda icat etmişlerdi, en

1. (Fr.) "Haydi, haydi, gidin de iş görün, sizi gidi baba evlatları."

fazla *lions* ve *dandy* rolü oynadıklarından, herkesin ortak çilelerine ve bunalımlarına olduğu gibi, Almanların kibrine ve hayvanca kabalığına kayıtsız kaldıklarından ötürü eleştirilebilirlerdi: Burjuva toplumu ezilmişti, ne Almanlarla ne Müttefikler'le –özellikle de birincilerle– başını derde sokmak istiyordu. *Zazou*'ların davranışlarına gelince, belirgin bir şey söylenemezdi, hele ki kötü bir şey. Halleri, tutumları belki de eşcinsellerin mitolojisinde büyük payı bulunan şu bireysel özgürlük mitosundan esinleniyordu. Ama onları eşcinsellerden ayıran nokta, tutumlarından çok siyasal yönelişleriydi; çünkü *zazou*'lar kendilerini De Gaulle'cü ilan ediyorlardı, eşcinsellerse komünist.

"*Ah! ah! Les zazous! Tu entends?*" dedi Jack bana dönerek, "*Les zazous! Ah! Ah! Les zazous!*" [1]

"Ben *zazou*'lardan hoşlanmıyorum," dedi Georges birden, "*ce sont des réactionnaires.*"[2]

Gülmeye başladım, Jeanlouis'nin kulağına eğildim: "Kıskanıyor *zazou*'ları."

"O salakları mı kıskanıyormuşum?" diye yanıtladı Jeanlouis derin bir küçümsemeyle, "onlar Paris'te kahramanlık taslayadursunlar, biz özgürlük uğruna canımızı veriyoruz."

Ben sustum, ne yanıt vereceğimi bilmiyordum. Özgürlük uğruna can veren kişilere ne yanıt vereceğini bilmiyor insan.

"Ya Matisse? Matisse ne yapıyor?" diyordu Jack, "Ya Picasso?"

Georges kumru sesiyle gülümseyerek yanıtlıyordu. Dudaklarında her şey dedikodu malzemesine dönüşü-

1. (Fr.) Sırasıyla; "Ah! Ah! Zazou'lar! İşitiyor musun?"; "Zazou'lar! Ah! Ah! Zazou'lar!" (Y.N.)

2. (Fr.) Onlar tepkiciler. (Ç.N.)

yordu; Picasso'dan, Matisse'den, kübizmden, Alman işgali altında Fransız resim sanatından esin alarak dedikodu ve hınzırlıktan oluşan muazzam bir arabesk dokuyuverdi.

"Peki, ya Rouault? Ya Bonnard? Ya Jean Cocteau? Ya Serge Lifar?" dedi Jack.

Serge Lifar'ın adını işitince Georges'un suratı asıldı, dudaklarından yalnızca boğuk bir inilti çıktı: Başını Jack'in omzuna eğdi, sağ eliyle havada ağır, belirsiz bir hareket yaptı. "*Ah, ne m'en parlez pas, je vous en supplie!*"[1] dedi üzüntülü, cılız, kırık bir sesle.

"*Oh, sorry,*" dedi Jack, "*Est-ce qu'il lui est arrivé quelque malheur? Est-ce qu'on l'a arrêté? Fusillé?*"[2]

"*Pire que ça,*"[3] dedi Georges.

"*Pire que ça?*"[4] diye ünledi Jack.

"*Il danse!*"[5] dedi Georges.

"*Il danse?*"[6] dedi Jack hayretler içinde, Paris'te dans etmenin bir balet için neden bu denli büyük bir felaket sayıldığını kavrayamamıştı.

"*Hélas, il danse!*"[7] diye yineledi Georges kahır, esef, hınç dolu bir sesle.

"*Vous l'avez vu danser?*" dedi Jack, sesi sanki, "*Vous l'avez vu mourir?*"[8] diye sorar gibiydi.

1. (Fr.) Ah, bana ondan söz etmeyin, yalvarırım! (Ç.N.)

2. (İng.; Fr.) Sırasıyla; "Oh, afedersiniz"; "Ne oldu, başına bir felaket mi geldi? Tutuklandı mı? Kurşuna mı dizildi yoksa?" (Ç.N.)

3. (Fr.) Bundan beter bir şey. (Ç.N.)

4. (Fr.) Bundan beter bir şey mi? (Y.N.)

5. (Fr.) Dans ediyor. (Ç.N.)

6. (Fr.) Dans mı ediyor? (Y.N.)

7. (Fr.) Ne yazık ki dans ediyor. (Y.N.)

8. (Fr.) Sırasıyla; "Siz onun dans ettiğini gördünüz mü?"; "Siz onun öldüğünü gördünüz mü?" (Ç.N.)

"Hélas, oui!"[1] oldu Georges'un yanıtı.

"Il y a longtemps de cela?"[2] diye sordu Jack alçak sesle.

"Le soir avant de quitter Paris," dedi Georges. *"Je vais le voir danser tous les soirs, hélas! Tout Paris court le voir danser. Car il danse, hélas!"*[3]

"Il danse, hélas!" diye yineledi Jack ve bana dönerek, sesinde zaferle, *"Il danse, tu comprend?"*[4] dedi, *"Il danse, hélas!"*

Torre del Greco'ya vardığımızda saat akşamüstü dörttü. Kıyıya yöneldik, bağlarla portakal bahçelerinin deniz kıyısına değin indiği bir noktada, yüksek duvarların ortasında bir sokağın dibindeki bir parmaklığın önünde durduk. Parmaklığı ittik, duvarları solmuş bir Pompei kırmızısına boyalı, yoksul bir balıkçı evini çevreleyen kocaman bostana adım attık. Evin cephesinde bir locanın kemeri açılıyordu, galerinin önünde, bostanın bir başından öbürüne ulaşan bir çardak vardı, güzün ilk soğuklarında kavrulmuş asma dallarıyla kaplıydı, o kızıl dalların arasında şurada burada, can çekişen yazın son ateşiyle yaldızlanmış birkaç yeşil üzüm salkımı göz alıyordu. Çardağın altında bir kır sofrası kurulmuştu, kaba keten bir örtüyle kaplıydı, üstünde kaba saba seramik tabaklar, kemik saplı çatal bıçaklar dizilmişti, birkaç şişe de Vezüv şarabı vardı, yanardağın kapkara lavından ve tertemiz deniz havasından cılız, narin ama olağanüstü bir güç alan bir şarap.

Bostana dağılmış tarihsel mermer banklara (Napoli kırsalının Vezüv'ün eteklerindek uzanan kesiminde evler,

1. (Fr.) Ne yazık ki evet. (Y.N.)

2. (Fr.) Uzun zamandır mı öyle? (Ç.N.)

3. (Fr.) Sırasıyla; "Paris'ten ayrılmadan önceki akşam."; "Ne yazık ki her akşam onun dansını seyretmeye gidiyorum! Bütün Paris dansını seyre koşuyor. Çünkü dans ediyor o, yazıklar olsun!" (Ç.N.)

4. (Fr.) Sırasıyla; "Ne yazık ki dans ediyormuş!"; "Dans ediyormuş, anlıyor musun?" (Ç.N.)

bahçeler, bostanlar Herculaneum ve Pompei kazılarında gün ışığına çıkarılmış mermerlerle doludur) oturmuş bizi bekleyen Jeanlouis'in arkadaşları Georges, Fred ve Jeanlouis'yi görünce sevinç çığlıkları attılar, kollarını iki yana açmış, kalçalarını iki yana sallayarak, başlarını sevgi dolu tatlı hareketlerle sağa sola oynatarak karşılamaya geldiler. Sarmaş dolaş oldular, fısıldaştılar, sevgiyle birbirlerinin gözlerinin içine baktılar: Gören de yüz yıldır hasrettiler derdi; oysa demin, belki bir saat önce ayrılmışlardı. Hepsi, teker teker, Georges'un elini öptüler, o da saygı gösterisini bir kralmış gibi lütfen kabul etti; yine de gururlu bir küçümsemeyle gülümsüyordu. Kucaklaşma töreni sona erdiğinde Georges'un havası değişiverdi: Uykudan uyanır gibi oldu, gözlerini açtı, yapmacık bir şaşkınlıkla çevresine bakındı, başladı cıvıldamaya, tüylerini kabartmaya; birinden ötekine kısacık kıvrak adımlarla gidip geliyordu, o haliyle görünmez dallarda zıplayan bir serçeyi andırıyordu. Çardağın dallarının toprakta çizdiği gölgelerin üstünde, gerçekten de bir dalın gölgesinden diğerine sıçrıyor, bir kuş inceliğiyle, kızıl dallar arasından göz kırpan yaldızlı üzüm tanelerini gagalıyordu sanki.

Jack ile ben o dürüst, şirin aşkları rahatsız etmemek için bir kenarda, bir mermer banka oturmuştuk; Jack gülüyor, başını sallıyordu: "*Do you really think*," dedi, "*tu crois vraiment...*"[1]

"Elbette," dedim.

"*Ah! Ah! Ah! C'est donc ça*," dedi Jack, "*c'est donc ça, ce que vous appelez des héros, en Europe?*[2]"

"Sizlersiniz," dedim, "onları kahraman yapan. Savaşı kazanmak için ille de bizim eşcinsellerimize mi ihtiyacı-

1. (İng.; Fr.) "Sahiden sanıyor musun ki..." (Ç.N.)

2. (Fr.) Sırasıyla; "Ah! Ah! Ah! Yani bu muymuş"; "yani bu muymuş Avrupa'da kahraman dedikleriniz?" (Ç.N.)

nız vardı? Bereket, Avrupa'da kahramanlık bağlamında daha iyi örneklerimiz de eksik değildir."

"Oğlancılık bağlamında da daha iyileriniz bulunduğunu sanmıyor musun?" dedi Jack.

"Savaşı kazananların yalnız oğlancılar olduğuna inanmaya başlıyorum."

"Ona ben de inanmaya başlıyorum," dedi Jack, gülerek başını sallıyordu.

O arada Georges ile arkadaşları aralarında fısıldaşarak, eve tedirginlik ve sabırsızlıkla göz atarak bostanda dolaşıyorlardı.

"Ne bekliyorlar?" dedi Jack, "Birini mi bekliyorlar, ne dersin? Ürkmeye başladım, bu hikâye kötü sonuçlanacak diye kuşkulanıyorum."

Derken gözlerimi kıyıya doğru çevirdim, alçak sesle dedim ki: "Denize bak, Jack."

Deniz, kıyıya sımsıkı tutunmuş, gözlerini bana dikmişti. Kocaman yeşil gözleriyle, kıyıya tutunmuş bir hayvan gibi soluyarak gözlerini bana dikmişti: Tuhaf bir koku yayıyordu, kuvvetli bir yaban hayvanı kokusu. Uzaklarda, güneşin puslu bir ufka doğru inişe geçtiği batı tarafında, limanın açığında demirlemiş yüzler ve yüzlerce gemi ağır ağır sallanmaktaydı, martıların bembeyaz parıltılarıyla deldikleri yoğun bir gri sise bürünmüşlerdi. Körfezin uzak sularını yaran başka gemiler de vardı, orada, Capri Adası'nın saydam mavi hayaletinin üstüne kapkara çizilmişlerdi: Sirokko yönünden çıkmakta olan bir fırtına yavaş yavaş gökyüzünü kaplamaktaydı (morumsu bulutlar, sarı kükürt şimşeklerle, ani, incecik yeşil çatlaklarla, göz kamaştırıcı siyah parıltılarla yarılıyordu), enginde kaybolmuş, Castellammare Limanı'na sığınmaya çabalayan beyaz yelkenleri kovalıyordu. Hüzünlü ve capcanlı bir sahneydi, ufkun dibinde o dumanlı gemiler, kapkara fırtınanın sarı-yeşil şimşekleri önünde

kaçışan yelkenler, göğün mavi uçurumunda başıboş dolaşan o uzak ada: Mitoslara yaraşır bir sahneydi, o manzaranın kıyısında, bir kayaya zincirlenmiş Andromedas ağlamaktaydı, kim bilir nerelerde, Perseus ise canavarı öldürmekteydi, kim bilir nerelerde...

Deniz koskocaman, yalvaran gözlerini üzerime dikmişti, yaralı bir hayvan gibi soluyordu... ürperdim. Denizin bana öyle baktığını ilk kez yaşıyordum. O yeşil gözlerin bakışının öylesi ağır bir hüzünle, öylesi bir bunalımla, öylesi ıssız bir acıyla benliğime bastırdığını ilk kez duyumsuyordum. Gözlerini ayırmıyordu benden, soluk soluğa, kıyıya tutunmuş, tıpkı yaralı bir hayvanı andırıyordu; dehşetten ve merhametten tir tir titriyordum. İnsanların acı çektiğini görmekten, kanlar içinde, inleyerek yerlerde süründüğünü görmekten yorgun düşmüştüm, yakınmalarını işitmekten yorulmuştum, ölenlerin can çekişirken gülümseyerek mırıldandıkları o harika sözcükleri işitmekten yorulmuştum. İnsanların, hayvanların, ağaçların, gökyüzünün, toprağın, denizin acı çektiklerini görmekten yorulmuştum, onların acılarından, aptalca, yararsız acılarından, dehşetlerinden, sonu gelmez can çekişmelerinden yorulmuştum. Dehşet duymaktan, merhamet duymaktan yorulmuştum. Ah, merhamet! Merhamet duymaktan utanıyordum. Yine de merhametten ve dehşetten tir tir titriyordum işte. Körfezin uzak kıvrımının ucunda, Vezüv çıplak, hayaletsi yükseliyordu, yamaçları ateşin ve lavların tırnaklarıyla çizilenmişti, içinden alevler ve duman bulutları fışkıran derin yaraları kanıyordu. Deniz, kıyıya tutunmuş, koskocaman, yalvaran gözleriyle bakıyordu bana, soluk soluğa: Muazzam bir sürüngen misali, baştan başa yeşil pullarla kaplıydı. Ve ben, Vezüv'ün göğün yüksekliğinde dolaşan boğuk yakınmasını işitiyor, merhametten ve dehşetten titriyordum.

Oysa çevremizde limonlarla portakalların parlak nefti yaprakları, deniz melteminde zeytin ağaçlarının gümüşsü kıpırtısı, batmaya yönelmiş güneşin bulanık parıltısının altında, o altüst olmuş, o tehditkâr doğanın bağrında ılık, aydınlık bir barış vahası oluşturuyordu. Evceğizden taze balık ve fırından yeni çıkmış ekmek kokuları geliyordu, tabak çanak şıngırtısı, alçak sesle konuşan nazik bir kadın sesi işitiliyordu.

Evden ihtiyar bir balıkçı çıktı, bostanın dibinde gizemli bir havayla kendi aralarında sohbete dalmış arkadaşlarımıza dönerek, her şey hazır, dedi. Akşam yemeğinden söz ettiğini sanarak masada Jack'in yanına oturdum, kadehlerimize şarap doldurdum. Nazik, dipdiri bir tadı vardı o şarabın, hafif mi hafif bir yaban otu tadına çalıyordu: O tatta, o kokuda Vezüv'ün sıcak soluğunu, kurak volkanın yamaçlarında, Boscotrecase çevresinde uzanan, kapkara lav tarlalarında, ölü boz kül çöllerinde yetişen sonbahar bağlarında rüzgârın soluğunu seçtim. Jack'e dedim ki: "İç. Bu şarap Vezüv'ün üzümünden sıkılmıştır, cehennem ateşinin, lavların, volkanın püskürttüğü taşların, Herculaneum ile Pompei'yi kaplayan küllerin gizemli kokusunu taşır. Bu kutsal, bu tarihsel şarabı iç, Jack."

Jack kadehi dudaklarına götürdü, "*Strange people, you are*!"[1] dedi.

"*A strange, a miserable, a marvellous people...*"[2] dedim kadehimi kaldırarak. Ancak o anda farkına vardım ki arkadaşlarımız ortadan sırrolmuşlardı. Evin içinden alçak sesler geliyordu, bir de bir tür yakınmalı ezgi, neredeyse acıklı bir ilahi, doğum yapan bir kadının bir aşk

1. (İng.) Ne tuhaf milletsiniz siz! (Ç.N.)
2. (İng.) Tuhaf, sefil, harika bir millet... (Ç.N.)

şarkısının motifine uyarlanmış feryadını andıran, tiz perdeden upuzun bir çığlık. Meraklanarak yerimizden kalktık, gürültü etmeden eve yaklaştık, içeriye girdik. Sesler ve o tuhaf inilti üst kattan geliyordu. Sessizce merdivenleri tırmandık, bir kapıyı ittik ve eşikte kalakaldık.

Yoksul bir balıkçı odasıydı, koskocaman bir karyola odayı kaplıyordu; karyolada, sarı ipekten bir örtünün altında, erkek mi kadın mı belirsiz bir insan yatıyordu; başında oyalarla bezeli beyaz bir başlık vardı, çenesinin altında uzun bir mavi kordeleyle bağlanmıştı; parlak ipekten geniş, kabarık bir yastığın ortasındaki baş, bir gümüş tepsi üzerindeki kelleyi andırıyordu. Güneşten ve rüzgârdan tunçlaşmış çehresinde iri, koyu renkli gözleri ışıldıyordu. Ağzı genişti, al dudakları ince siyah bir bıyıkla gölgelenmişti. Bir erkekti kuşkusuz, yaşı yirmiyi geçmeyen bir delikanlı. Ağzını açmış, makamla inildiyordu, başını yastığın üstünde sağa sola çeviriyor, bir kadın geceliğinin kollarına sıkışmış kaslı kollarını çarşafların üstünde oynatıyor, bedenindeki müthiş bir sancıyla mücadele ediyor gibiydi, "Ay! Ay! Ay! Başıma gelenler!" diye makamla söylenerek tıpkı gebe bir kadınınki gibi şişmiş acayip karnını iki eliyle ovuşturuyordu.

Karyolanın çevresinde, Jeanlouis ile arkadaşları, aynen doğum yapan kadının başucunda yürekleri sıkışan yakınlarının kahrıyla bir şeyler yapmaya çabalayarak koşuşturuyorlardı: Biri doğuranın alnına ıslak bezler koyuyor, biri sirke ve hoş kokularla nemlendirdiği bir mendili burnuna tutuyor, biri havlular, bezler, keten kundak bağları hazırlıyor, biri iki leğenin başında uğraşıyordu; yanında suratı kırış kırış, kır saçları girift olmuş bir kocakarı, çaresizlikle başını sallayışıyla, bağrından koyverdiği kahırlı soluklarla, gökyüzüne kaldırdığı yalvaran bakışlarla çelişen ağır, özenli hareketlerle, tempolu olarak bir kaldırıp bir indirdiği iki ibrikten leğenlere su dolduruyordu.

Diğerleri dur durak bilmeksizin odada koşuşturuyor, birbirlerinin yolunu kesiyor, çarpışıyor, doğum yapan daha tiz bir çığlık kopardığında ya da daha yürek paralayıcı bir inilti çıkardığında başlarını ellerinin arasında sıkıştırıyor, "*Mon Dieu! Mon Dieu!*"[1] diye bağrışıyorlardı.

Odanın ortasında ayakta duran Georges, elinde koskocaman bir hidrofil pamuk paketini sımsıkı kavramış, tumturaklı bir el hareketiyle upuzun pamuk parçaları çekip çıkarıyor, havaya savuruyordu; pamuklar aydınlık, sıcak bir gökten yağan ılık kar taneleri gibi, yavaş yavaş çevresine dökülüyordu; bu haliyle bunalımı ve acıyı canlandıran bir heykeli andırıyordu. "Ay! Ay! Başıma gelenler!" diye makamla bağırıyordu doğum yapan, iki elini şiş karnına vuruyordu ve davul gibi gümlüyordu karnı; o güçlü denizci parmaklarının o gebe kadın karnına vururken çıkardığı derinden gelen sesler Georges'un kulağına büyük bir acımasızlık gibi çınlıyordu; gözlerini yumuyor, benzi solmuş, titreyerek, "*Mon Dieu! Ah! Mon Dieu!*" diye inliyordu.

Jeanlouis ile arkadaşları, eşikte kalakalmış, o acayip sahneyi seyretmekte olan bizi fark eder etmez hep bir ağızdan bağırarak üstümüze geldiler: Utangaç hareketlerle, mahcup bir şiddetle, bin bir cilveyle, kırıtkanlıkla, okşayış gibi hafif dokunuşlarla, korkudanmış gibi ama neredeyse hazdan iç geçirerek, bizi kapıdan dışarı itmeye çalışıyorlardı. Amaçlarına ulaşabilirlerdi de ama ansızın odada en tiz perdeden bir çığlık çınladı. Hepsi dönüp baktı, acıdan ve korkudan inleyerek yatağa doğru atıldılar.

Doğum yapan delikanlı, benzi kül rengi, gözlerini fal taşı gibi açmış, iki eliyle şakaklarını sıkarak, başını yastı-

1. (Fr.) Tanrım! (Y.N.)

ğın üstünde sağa sola savuruyor, avazı çıktığı kadar çığlıklar koparıyordu. Dudaklarının çevresinde kanlı bir salya köpürmekteydi, kocaman gözyaşları esmer erkek suratından süzülüyor, simsiyah bıyıklarında boncuklanıyordu. "Cicillo! Cicillo!" diye haykırdı kocakarı karyolaya doğru atılarak, ellerini çarşafların altına soktu, puflayarak, dilini şaklatarak, dudaklarından edepsizce sesler çıkararak, gözlerini fal taşı gibi açarak, bağrının derinliklerinden kopan hırıltılı iç çekişleriyle, o şiş karnın çevresinde uğraşıyordu, şişlik sarı ipek örtünün altında gülünç bir biçimde sallanarak, kalkıp iniyordu. Kocakarı ikide bir "Cicillo! Cicillo! Korkma, ben buradayım işte!" diye haykırıyordu; gören, iki eliyle örtülerin altında saklı iğrenç bir hayvanı yakalamış da boğmaya çalışıyor sanırdı. Cicillo bacakları upuzun serilmiş, yatıyordu, ağzından köpükler saçılıyor, "Aziz Gennaro! Aziz Gennaro sen yardımcım ol!" diye sesleniyor, kafasını oraya buraya kör bir şiddetle savuruyordu, Georges boş yere onu zaptetmeye çabalıyordu, bir yandan ağlayarak, pek büyük bir sevecenlikle ona sarılmış, başını karyola demirlerine vurup yaralamasını engellemeye çalışıyordu.

Derken kocakarı elleriyle Cicillo'nun karnından bir şeyi kendine doğru çekip çıkarmaya koyuldu, sonunda bir zafer çığlığıyla havaya kaldırdı, herkese gösterdi: Koyu renkli, kırış kırış suratı kırmızı lekelerle kaplı bir tür minik canavardı. Onu görür görmez hepsi çılgınca bir sevince kapıldı; gözyaşları içinde kucaklaşıyor, dudaktan dudağa öpüşüyor, zıplayarak, bağrışarak kocakarının çevresini sarıyorlardı; o da tırnaklarını yeni doğmuş bebeğin koyu renkli, kırış kırış bedenine daldırarak onu sanki bir tanrıya adak olarak sunarcasına göğe kaldırıyor, "Ah kutsal mahluk! Ah Meryem'in kutsadığı mahlûk! Ey mucizevi evlat!"diye haykırıyordu. Neden sonra hepsi cin çarpmışcasına odada oradan oraya koşuşturmaya ko-

yuldular; yeni doğan bebek sesleri çıkarıyor, sızlanıyor, ağızlarını kulaklarına kadar açarak avaz avaz ağlıyor, sıkılı yumruklarıyla "Hih! Hih! Hih! Hih! Hih!" diye gözlerini ovuşturuyorlardı. Bebek, kocakarının pençelerinden zorla çekip alındı, elden ele geçerek sonunda Cicillo'nun başucuna vardı; o da karyolasında doğrulup oturdu, yakışıklı, bıyıklı erkek suratı tatlı mı tatlı bir anne gülümseyişiyle aydınlanarak, kaslı kollarını bağırsaklarının ürününe açtı. "Oğlum benim!" diye haykırarak minik canavarı kavrayıp bağrına bastı, kıllı göğsüne sürttü, suratını öpücüklerle kapladı, ninni söyleyerek kolları arasında uzun uzun pışpışladı, sonunda dünya güzeli bir gülümsemeyle onu Georges'a uzattı.

"*Figliata*" töresinde o hareket, babalık onurunun Georges'a ait olduğu anlamına geliyormuş: O da ellerini açarak bebeği aldı, hoplatmaya, nazlamaya, yaşlı gözleriyle gülerek seyretmeye, sevip öpmeye başladı. Ben çocuğa baktım ve dehşetle ürperdim. Eski bir tahta heykelcikti, kaba saba yontulmuş, Pompei evlerinin duvarlarına resmedilmiş erkeklik organı şekillerini andırıyordu. Başı ufacık, biçimsizdi, kolları kısacık, iskeletsi, karnı şiş, kocamandı ve altında görülmedik irilikte ve biçimde bir erkeklik organı sarkıyordu; kırmızıydı, ufacık beyaz lekeleri vardı, zehirli bir mantarın tepesine benziyordu. Minik canavarı uzun uzun seyrettikten sonra Georges onu yüzüne yaklaştırdı, dudaklarını o mantarın tepesine bastırdı, onu öpüyor, ısırıyordu. Benzi solmuştu, ter içinde, soluk soluğa kalmıştı, elleri titriyordu. Hepsi çevresine üşüştü; tiz sesler çıkarıyor, kollarını kaldırıp sallıyor, o iğrenç erkeklik organını öpmek için acayip, dehşet verici bir hırsla yarışıyorlardı.

İşte o anda, merdivenlerin dibinden gür bir ses, "Spaghetti! Spaghetti!" diye bağırdı, sesle birlikte odadan içeriye bir pişmiş makarna ve domates salçası koku-

su girdi. O bağırtıyı duyar duymaz Cicillo bacaklarını karyoladan sarkıttı, bir elini Georges'un omzuna, neredeyse sarılarak koydu, öbür eliyle geceliğinin eteklerini edepli bir hareketle göğsünde toplayarak kalktı, ayaklarını döşemeye bastı: Ağır ağır, kırıta kırıta, hafiften iç çekerek, baygın baygın bakarak, on tane sevgi dolu kolun desteğiyle, omuzlarına kocakarının attığı bir kırmızı ipek sabahlığa bürünerek yürüdü, inleyerek kapıya yöneldi. Hepimiz peşi sıra seyirttik.

Öğle yemeği vaktiydi. Önce spaghetti geldi, ardından barbunya balığı ve ahtapot tava, ardından Cenova usulü dana, sonunda tatlı *pastiera* denilen, içine taze peynir doldurulmuş yumurtalı hamurla yapılmış bir Napoli turtası. Jack ile masanın ucunda oturmuştuk, o acayip güldürünün kişilerinin davranışlarını sessizce seyrediyorduk, eğlenmekten çok tedirgin olmuştuk, her an olağanüstü bir şeyler olacak diye bekliyorduk. Hepsi neşe içinde yiyip içiyordu, aygın baygın, çakırkeyiftiler, sarhoşluk yavaş yavaş ateşleniyor, aşk çılgınlığına, kıskanç bir öfkeye dönüşüyordu. Yüzü kızarmış, başını Cicillo'nun omzuna dayamış, arkadaşlarını ve rakiplerini pis pis süzen Georges'un ihtiyatsız bir sözcüğü üzerine, bir an geldi, Jeanlouis ağlamaya başladı; öfkesinden ağladığını sandım ama hayretler içinde kaldım; çünkü acısının şiddetli, içten olduğunu, gerçekten yüreğinin yandığını fark ettim. Adıyla çağırdım onu, hepsi şaşırıp sinirlenerek baktılar bana; ustalıkla kurgulanmış, sahnelenmekte olan bir tiyatro oyununu bozmuştum anlaşılan. Jeanlouis ağlamasını uzun uzadıya sürdürdü, yatışması için sonunda Cicillo'nun ayıla bayıla iskemlesinden kalkıp ona yaklaşması gerekti; kulağının arkasından öperek, sesinde inanılmaz bir sevecenlikle ona alçak sesle bir şeyler söylemeye koyuldu, ne var ki Jeanlouis'nin yürek acısını dindirmekten çok, rakiplerinin kıskançlığını kışkırtmak gibi sinsice bir zevki amaçladığı belliydi.

Cicillo ayaktayken ve yakından bakıldığında, yatağa uzanmış haline göre çok daha genç görünüyordu. On sekizini aşmamış bir gençti, güzeller güzeliydi. Ama beni en fazla tedirgin eden nokta, hallerinin ve sözlerinin kusursuz doğallığıydı, her çeşit sahne oyununda son derece deneyimli bir aktörün havasıydı. Kafasındaki acayip başlıktan, oynadığı rolden utanıp çekinir gibi görünmek şöyle dursun, öyle kılık değiştirmekten ve sanatından bayağı gurur duyuyor gibiydi.

Jeanlouis'i uzunca bir süre şımarttıktan sonra masanın başındaki yerine döndü ve çok geçmeden, şaraptan ötürü ateş bastığından ya da taze deniz havasından olacak, diyelim ki o kadınsı utangaçlığından giderek sıyrılmaya başladı. Gözleri çakmak çakmak oluyor, sesi yükseliyor, erkekçe gür tonlara kayıyordu; güneşten tunçlaşmış derisinin altında kasları uyanıyor, omuzlarında, kollarında şimşeklenmeye başlıyordu; elleri giderek erkeksileşmekteydi, parmakları boğum boğum, sertleşiyordu. O durumdan hoşlanmadım, o değişikliğin o güldürünün, gerisinde değinilen ya da gizlenen şeyleri fazlasıyla açığa vurduğunu sanmıştım. Oysa sonradan öğrenecektim ki, o beklenmedik değişim de *figliata*'nın bir bölümüymüş, hatta törenin en nazik ânıymış; dahası, adına el öpme diyeceğimiz törenle sonuçlanmayan *figliata* olmazmış.

Nitekim bir an geldi, Cicillo sesi ve hareketleriyle sofradakileri kışkırtmaya girişti, sevecenlik taşıyan söz ve bağırtılarına aşağılamalar, adice küfürler karıştırıyordu, sonunda ayağa kalktı, elinin ağır, krallara özgü bir hareketiyle başlığını alnından, sanki bir tacı çıkarırmışcasına çıkarıp gururla çevresine bakındı, bir zafer ve küçümseme gülümseyişiyle dudaklarını araladı, simsiyah kıvırcık saçlı kafasını salladı ve ansızın, bir tekmeyle iskemlesini devirip eve doğru kaçmaya başladı, kapıdan içeriye girdi, tiz bir kahkaha koparak gözden kayboldu. Hepsi ayak-

landı, tiz perdeden acı ve öfke çığlıkları koparırarak peşinden koştular, onlar da evin içinde kayboldu.

"*Come on*!" diye bağırdı bana Jack, kolumdan yakalayıp sürükledi. Baktım, benzi solmuştu, alnında boncuk boncuk iri ter taneleri seçiliyordu. Merdivenlerden yukarı koştuk, eşikten baktık.

Cicillo karyolaya serilmiş, bacaklarını uzatmıştı, dirseklerinin üstünde doğrulmuş, gözlerini Georges'a dikmişti, bakışında hem alaycı hem tehditkâr bir şey vardı. Georges onun önünde kırpırdamadan ayakta duruyordu, hızla solumaktaydı, sırtını arkadaşlarına dayamış gibiydi, göğüsleriyle onun omuzlarına abanıyorlardı. Birdenbire kulağına korkunç mu korkunç gelen bir haykırışla, Georges Cicillo'nun önünde dizleri üstüne yıkıldı, bir aşk ve acı iniltisiyle yüzünü onun kalçalarının arasına gömdü.

Yavaş, ağır, handiyse kötücül bir hareketle, delikanlı sırtını döndü, yatağa yüzükoyun uzandı, zayıf, kaslı kaba etlerini sundu: Vahşi haykırışlarla, ağlayarak, Georges onun kaba etlerini öpüyor, ısırıyordu, o arada kendi de hırsla soyunmaktaydı, düğmelerini çözüyor, pantolonunu sıyırıyordu ve hepsi bağrışıp ağlayarak, düğmelerini çözüyor, pantolonlarını indiriyor, diz üstü çöküyor, öpüşüyor, birbirlerinin kaba etlerini ısırıyorlar, çocuksu ve vahşice bir sızlanmayla odada emekliyorlardı.

Jack kolumu mengene gibi sıkıyordu, yüzü bembeyaz kesilmişti. Dudaklarının titrediğini, gözlerinin buğulandığını, şakaklarında damarların kabardığını görüyordum. "*Go on, Malaparte, go on*!"[1] diye kekeledi, "*Oh! go on, Malaparte*! Tekmele şunları, indir kıçlarına tekmeyi, *oh, Malaparte*! Bu kadarına dayanamıyorum, Malaparte, indir kıçlarına tekmeyi, *oh, go on, Malaparte, go on*!"

1. (İng.) Haydi, Malaparte, haydi! (Y.N.)

"Yapamam, Jack," diye yanıtladım, "elimden gelmez, Jack, ben yalnızca bir İtalyan'ım, biçare bir mağlubum, bir kahramanı tekmeleyemem ki. Georges bir kahraman, Jack, bir özgürlük kahramanı o, bense biçarenin, zavallının biriyim, bir biçare mağlubum, bir özgürlük kahramanının kıçına tekme indirmeye hakkım yok, Jack, yemin ederim ki hakkım yok, Jack!"

"*Oh, go on, Malaparte!*" diye kekeledi Jack, yüzü bembeyaz olmuş, tir tir titreyerek, "*Je m'en fous des héros, Malaparte, oh! Je t'en supplie, jette lui ton pied dans le derrière à tous ces héros*, ben yapamam, ben Amerikan Genelkurmayı'na bağlı bir albayım, rezalet çıkaramam, oysa sen, Malaparte, *oh, Malaparte! Toi, tu peux, tu es un Italien, tu es chez toi,*[1] *oh, Malaparte, go on, Malaparte, go on!*"

"Yapamam, Jack," dedim, "şu özgürlük kahramanlarının kıçlarına tekme indiremem, gerçi kahramanlar bana da vız geliyor ama yapamam, Jack, inan ki yapamam!"

"Ah, korkuyorsun demek!" diye kekeledi Jack, kolumu mengene gibi sıkıyordu.

"Evet, korkuyorum, Jack, açıkçası korkuyorum. O güzelim kahramanlar soyunun neler yapabileceğini sen bilmezsin! O kahramanlar soyunun nasıl da alçak ve hain olduğunu sen bilmezsin! Öç alırlar benden, beni hapse atarlar, mahvederler beni, Jack, oğlancılar kahramanlığa soyundular mı, nasıl da alçak, hain olurlar, bilmezsin sen!"

"Korkuyorsun demek! Sen de alçağın tekisin! *Go on, you bastard!*" diye kekeledi Jack, çakmak çakmak gözlerini yüzüme dikmişti.

"Korkuyorum, Jack, itiraf ediyorum ama alçağın teki değilim, Jack, bir zavallı biçareyim işte, bir mağlubum,

1. (Fr.) Sırasıyla; "Kahramanlar vız gelir bana, oh, yalvarırım, indir kıçlarına tekmeyi, indir kıçlarına tekmeyi bütün bu kahramanların"; "ah Malaparte! Sen bir İtalyan'sın, kendi ülkendesin." (Ç.N.)

Jack ve korkuyorum. Ben de kıçlarına bir tekme indireyim diye yanıp tutuşuyorum, Jack ama korkuyorum. Sen bilmezsin, Jack, ne namussuzdur o kahramanlar soyu!"

"*Oh, go on*, Malaparte, *go on*!" diye keleledi Jack tırnaklarını koluma batırarak, "*Oh, je t'en supplie, Malaparte, go on, go on*!"

"Yapamam, Jack, yapamam, korkuyorum. Sen bir Amerikalısın, sen bir Amerikalı albaysın, sen dilediğin her şeyi yapabilirsin, oysa ben yalnızca bir İtalyan'ım, bir biçare İtalyan, yenilmiş, ezilmiş, yapamam işte, Jack! Sen bilmezsin nasıl da namussuz, nasıl da alçak olur oğlancılar, özgürlük kahramanlığına soyunduklarında! Ah, bağışla beni, Jack ama yapamam, elimden gelmiyor işte!"

"*Go on, Malaparte! Je t'en supplie, go on*!" diye kekeledi Jack. Ve birden böğrüme bir yumruk indirip beni yana savurdu, Georges'un üstüne çullandı, şişman, pembe kaba etlerine müthiş bir tekme indirdi. "*Salauds! Cochons*!"[1] diye haykırıyordu Jack, çıldırmış gibi tekmeler savuruyordu, Cicillo'nun ellerinden koparıp aldığı tahta canavarı balyoz gibi havada döndürüyordu. Öfkesinden gözü hiçbir şeyi görmez olmuştu; Jack'in başına bir şey gelecek diye korktum. O arada Georges ile arkadaşları, tiz kadın çığlıkları koparırarak, avaz avaz inleyerek karyolanın dibinde yere yığılmışlardı (ne şaşkınlık ne korku gösteren tek kişi Cicillo'ydu; karyolanın kenarına oturmuş, hayranlıkla Jack'ı seyrediyor, "Amma da yakışıklı erkek! Amma da yakışıklı erkek!" diye söyleniyordu), ben Jack'i omuzlarından kavradım, ona kollarımla sımsıkı sarıldım, neredeyse havaya kaldırarak geri geri çekmeye, kapıdan yana itmeye çabalıyordum. Neden sonra zaptedebildim, merdivenlerden aşağı sürüklemeyi, arabaya sokmayı başardım. Direk-

1. (Fr.) Piçler! Domuzlar! (Ç.N.)

siyona geçtim, motoru çalıştırdım, gerisingeri döndüm, sokağa girdim, hızla uzaklaştık.

"*Oh, Malaparte!*" diye sızlanıyordu Jack elleriyle yüzünü örterek, "*On ne peut pas voir ces choses-là, on ne peut pas*!"[1]

"Ne mutlu sana," dedim, "ne mutlu ki namuslu adamsın, Jack! *I like you, I like you very much.* Sen iyi niyetli, dürüst, masum bir Amerikalısın, Jack! *You are a wonderful American, Jack*!"[2]

Jack susuyordu, gözlerini önüne dikmişti. Baktım, yumruğunun içinde siyahlı-kırmızılı bir şey tutuyordu.

"O elindeki de ne?" dedim.

Jack yumruğunu açtı: Açılmış avucunda bebeğin koskocaman, canavarsı erkeklik organı duruyordu.

"*I'm sorry*, Malaparte," dedi Jack kızararak, "böyle bir şey yapmamalıydım."

"Çok iyi ettin, Jack," dedim, "sen iyi bir çocuksun, Jack."

"Galiba böyle bir şey yapmaya hakkım yoktu," dedi Jack, "onları aşağılamaya hakkım yoktu."

"Çok iyi ettin, Jack," dedim.

"Hayır, hakkım yoktu buna," dedi Jack, "onları tekmelemeye hakkım yoktu."

"Sen bir galipsin," dedim, "sen bir galipsin, Jack. *A winner*!"[3]

"*A winner*?" dedi Jack avucundaki iğrenç nesneyi arabanın penceresinden fırlatarak, "Bir galip, ha? Alay etme benimle, Malaparte. *A winner*, ha!"

1. (Fr.) Bu tür şeyler görmeye dayanamıyor insan, dayanamıyor! (Ç.N.)
2. (İng.) Sırasıyla; "Seni beğeniyorum, seni çok beğeniyorum."; "Sen harika bir Amerikalısın." (Ç.N.)
3. (İng.) Bir galip. (Ç.N.)

VI

Kara rüzgâr

Kara rüzgâr sabaha karşı esmeye başladı ve ben, terden sırıklam uyandım. Uykumun arasında onun hazin sesini tanımıştım, kara sesini. Pencereden baktım, duvarlarda, damların üstünde, sokağın taşlarında, ağaçların yapraklarında, Posillipo'nun göğünde onun varlığının belirtilerini araştırdım. El yordamıyla dolaşan, havayı okşayan, ileriye uzattığı elleriyle nesneleri yoklayan bir kör gibidir, öyle yapar kara rüzgâr: Kördür çünkü nereye gittiğini görmez, şimdi şu duvara değer, şimdi şu dala, şimdi şu insanın yüzüne, şimdi deniz kıyısına, şimdi dağa, havada ve nesnelerin üstünde hafif okşamasının izini bırakır.

Kara rüzgârın sesini ilk duyuşum değildi o, hemen tanıdım. Kan ter içinde uyandım ve pencereden bakıp evleri, denizi, gökyüzünü, denizin üstünde, yükseklerdeki bulutları araştırdım.

Sesini ilk duyduğumda Ukrayna'daydım, 1941 yazıydı. Dinyeper'in Kazak illerindeydim ve bir akşamüstü, Konstantinovka'daki köydeki evlerin eşiklerinde oturmuş pipolarını tüttüren ihtiyar Kazaklar bana dediler ki: "Bak, kara rüzgâr, şurada işte." Gün ölüyordu, ufkun dibinde güneş toprağa gömülmekteydi. Güneşin son pembe, saydam parıltısı, ak huş ağaçlarının en tepedeki

dallarına değiyordu; işte günün öldüğü o hüzünlü saatte ilk kez gördüm ben kara rüzgârı.

Kara bir gölgeyi andırıyordu, bir siyah atın gölgesi gibi, bozkırda kararsız dolaşıyordu, ihtiyatla köye bir yaklaşıyor, bir ürküp kaçıyordu. Bir gece kuşunun kanadını andıran bir şey, köyün çevresine dağılmış ağaçlara, atlara, köpeklere değiyordu, onlar da ânında kararıyor, gecenin boyasına batıyorlardı. İnsanların da hayvanların da sesleri karbon kâğıdı parçaları gibiydi, günbatımının pembemsi havasında uçuşuyorlardı.

Nehre doğru ilerledim, suyu yoğunlaşmış, kararmıştı. Gözlerimi bir ağacın yeşilliğine kaldırdım, yapraklar parlak siyahtı. Bir taş aldım elime, taş elimde kara, ağır durdu, bir gece topağı misali direndi bakışıma. Tarlalardan kolhozun upuzun, alçak çatılarına dönen kızların gözleri kapkara, pırıl pırıldı, şen, körpe kahkahaları havada kara kuşlar gibi yükseliyordu. Oysa gün ışığı hâlâ sürüyordu. O ağaçlar, o sesler, o hayvanlar, o insanlar, hâlâ aydınlık olan günde öylesine kararmışlardı ki içime incecik bir dehşet salıyorlardı.

Kırışık suratlı, uzun perçemleri traşlı kafalarının tepesinde düğümlenmiş ihtiyar Kazaklar, "Kara rüzgâr bu, *ciorni vetier*," dediler ve kara rüzgârın bozkırda kararsız, ürkmüş bir at gibi oradan oraya dolaşmasını başlarını sallayarak seyrettiler. Ben dedim ki: "O rüzgârı karaya boyayan belki de akşamın gölgesidir." İhtiyar Kazaklar başlarını sallıyorlar, diyorlardı ki: "Hayır, rüzgârı karartan akşamın gölgesi değil. Dokunduğu her şeyi siyaha boyayan *ciorni vetier*." Böylece bana kara rüzgârın sesini, kokusunu, tadını seçmeyi öğrettiler. Bir kuzuyu kucaklayıp kara postuna üflüyorlardı, tüylerinin dibi beyaz beyaz ortaya çıkıyordu. Ellerine bir minik kuş alıp siyah, yumuşacık tüylerine üflüyorlardı, tüylerinin dibinde sarı, kırmızı, mavi renkleri beliriyordu. Bir evin badanasına

üflüyorlardı, rüzgârın okşayışından kalan kara tüylerin altında kirecin beyazı görünüyordu. Parmaklarını bir atın siyah yelesine daldırıyorlardı, parmaklarının arasından doru kılları dökülüyordu. Köy meydanında koşuşturan kara köpekler, rüzgârdan korunmuş bir çitin ya da duvarın ardına geçtiklerinde Kazak köpeklerinin o kızıl rengini alıyorlardı, sonra yeniden rüzgâra atılır atılmaz renkleri soluveriyordu. Bir ihtiyar, tırnaklarıyla toprağı kazıp beyaz bir taş çıkardı, rüzgârın nehrine fırlattı: Sönen bir yıldız gibi oldu taş, günün aydınlık akıntısına dalan bir yıldız gibi. Böylece kara rüzgârı kokusundan tanımayı öğrendim: Kuru ot kokusuydu; tadından tanımayı öğrendim: Defne dallarının tadına benzer buruk, sert bir tattı; ve sesinden tanımayı öğrendim: Olağanüstü bir hüzünle esen, derin bir geceyle dolu bir sesti.

Ertesi gün Konstantinovka'ya üç saat uzaklıktaki Dorogo'ya gidiyordum. Geç olmuştu, atım da yorulmuştu. Dorogo'ya gidiş nedenim bütün Ukrayna'nın en nitelikli atlarının yetiştirildiği o ünlü kolhozu görmekti. Konstantinovka'dan ikindide, saat beşe doğru yola çıkmıştım, Dorogo'ya gece çökmeden varacağımı hesaplamıştım. Ama son günlerin yağmurları patikayı çamur deryasına çevirmiş, o bölgede sık rastlanan derelerin üstündeki köprüleri çökertmişti; aşmak için kıyı boyunca ileri geri gidip gelerek bir sığlık aramak zorunda kalıyordum. Ve henüz Dorogo'dan uzaktaydım ki, güneş ufkun ucunda, boğuk bir gümbürtüyle toprağa gömülüverdi. Güneş bozkırda apansızın batar, taş gibi düşüverir otların arasına, yere çarpan bir taşın takırtısıyla. Konstantinovka'dan ayrılınca uzun süre, Stalino'ya[1] giden bir Macar süvari bölüğüyle birlikte ilerlemiştim. Atlarını uzun çubukları-

1. Bugünkü Donetsk. (Y.N.)

nı içerek sürüyor, zaman zaman duraklayıp aralarında konuşuyorlardı. Yumuşak, uyumlu sesleri vardı. Hangi yoldan gideceklerini konuşuyorlar sanmıştım, oysa bir an geldi, komut veren çavuş atımı satmak isteyip istemeyeceğimi sordu bana. Bir Kazak atıydı, bozkırın bütün kokularını, bütün tatlarını, bütün seslerini tanıyordu. "Benim dostum o," diye yanıtladım, "dostlarımı satmam ben." Macar çavuşu bana gülümseyerek baktı, "Güzel bir at," dedi, "ama çok pahalıya gelmemiştir size. Nereden çaldığınızı sorabilir miyim?" At hırsızlarına ne yanıt verileceğini biliyordum, şöyle dedim: "Evet, güzel attır, bütün gün yorulmadan rüzgâr gibi koşar; ama cüzamlı." Yüzüne bakıyor, gülüyordum. "Cüzamlı mı?" dedi çavuş. "Bana inanmıyor musun?" dedim, "Madem inanmıyorsun, dokun da gör, cüzamı sana da bulaştıracaktır." Ve ayağımın ucuyla atın böğrünü okşayarak, arkama bakmadan ağır ağır uzaklaştım. Epeyce güldüklerini, bana küfürler yağdırarak bağırdıklarını işittim; derken gözucuyla nehirden yana saptıklarını gördüm, kollarını sallayarak sıkı düzende at koşturuyorlardı. Birkaç mil ilerledikten sonra, birkaç yağmacı Rumen atlısına rast geldim, eyerin üstüne atılmış ipek sabahlık ve koyun postu yığınları taşıyorlardı, bir Tatar köyünden yağmalamış olmalıydılar. Nereye gittiğimi sordular. "Dorogo'ya," yanıtını verdim. Keşke Dorogo'ya değin bana eşlik edebilselermiş, olmadık birilerine rastlarsam savunurlarmış; çünkü bozkır, diye eklediler, Macar yağmacılarla kaynıyormuş ama atları yorgunmuş, yapamazlarmış. İyi yolculuklar dilediler, uzaklaşırken dönüp dönüp bana el sallıyorlardı.

Artık neredeyse gece bastırmıştı ki uzaktan, önümde bir ateş parıltısı seçtim. Dorogo köyü olmalıydı kuşkusuz. Birden rüzgârın kokusunu tanıdım, yüreğim buz kesti. Ellerime baktım: Kararmış, kurumuş, handiyse kö-

mürleşmişlerdi. Bozkırın şurasına burasına dağılmış seyrek ağaçlar siyahtılar, taşlar siyahtılar, toprak siyahtı; oysa hava henüz aydınlıktı, gümüş gibiydi. Günün son ateşi arkamda gökyüzünde ölüyordu ve gecenin yabani atları doğuda ufkun ucundan doğru dörtnala beni karşılamaya koşuyor, yerden kapkara toz bulutları kaldırıyorlardı.

Yüzümden rüzgârın kara okşayışının gelip geçtiğini, rüzgârın kara gecesinin ağzıma dolduğunu duyumsuyordum. Bozkıra bataklık suyu gibi yoğun, vıcık vıcık bir sessizlik çökmüş, kalmıştı. Atın boynuna eğildim, alçak sesle kulağına konuştum. At sözlerimi tatlı tatlı kişneyerek dinliyordu, iri çekik gözünü, o koyu renkli, melankolik, tertemiz bir çılgınlıkla parlayan o kocaman gözünü benden yana çeviriyordu. Gece iyice bastırmıştı artık, Dorogo köyünün ateşleri yaklaşmıştı ki, başımın üstünden yüksekten gelip geçen insan sesleri geldi kulağıma.

Başımı kaldırdım: O noktada yolun iki yanında dalları başıma doğru eğilmiş bir çift ağaç dizisi var gibi geldi. Ama ne gövdelerini görüyordum, ne dallarını, ne yapraklarını; yalnızca çevremde ağaçların varlığını sezinliyordum, tuhaf bir varlık, kapkara gecenin ortasında güçlü bir şey, gecenin kara duvarının içine örülmüş canlı bir şey. Atı durdurdum, kulak kabarttım. Sahiden de başımın üstünde konuşmalar işittim, insan sesleri havadan, başımın üstünden, yükseklerden geçiyordu. "*Wer da?*"[1] diye bağırdım, "Kim var orada?"

Önümde, uzaklarda, ufkun ucunda, gökyüzüne hafif pembemsi bir aydınlık yayılmaktaydı. Sesler başımın üstünden, yükseklerden geçiyordu, gerçekten de insan konuşmalarıydı, Almanca, Rusça, İbranice sözcükler. Kendi aralarında konuşan o sesler güçlüydü ama biraz tizdiler:

1. (Alm.) Kim var orada? (Ç.N.)

kimi zaman sert, kimi zaman cam gibi soğuk, kırılgandılar; sık sık, sözcüklerin bitiminde taşa çarpan cam misali şıngırtıyla kırılıyorlardı. Yeniden bağırdım: "*Wer da*? Kim var orada?"

Başımın üzerinde, yükseklerde koşuşan seslerden, "Kimsin sen? Ne istiyorsun? Kimmiş? Kimmiş?" yanıtı geldi.

Ufkun kıyısı yumurta kabuğu gibi pembe, saydamdı, gerçekten de orada, ufkun dibinde, bir yumurta ağır ağır yerin bağrından çıkıyor gibiydi.

"Bir insanım, bir Hıristiyanım," dedim.

Kapkara gökyüzünde kulak tırmalayan bir kahkaha dolaştı, gecenin uzaklığında yitip gitti. Ve bir ses, diğerlerinden daha güçlü bir ses, bağırdı: "Ah, demek bir Hıristiyansın sen?" Yanıtladım: "Evet, bir Hıristiyanım." Sözlerimi küçümseme dolu bir kahkaha karşıladı, tepemden hızla koşarak geçti, yavaş yavaş uzakta, gecenin içinde söndü, gitti.

"Peki Hıristiyan olmaktan utanmıyor musun?" diye bağırdı ses.

Ben susuyordum. Atın boynuna eğilmiş, yüzümü yelesine gömmüş, susuyordum.

"Neden yanıt vermiyorsun?" diye bağırdı ses.

Ben susuyordum, ufkun ağır ağır aydınlanışına bakıyordum. Yumurta kabuğunun saydamlığını andıran bir yaldızlı ışık, gökyüzüne usul usul yayılıyordu. Tam da bir yumurtaydı o uzaklarda doğmakta olan şey, yer altından azar azar beliriyordu, toprağın derin, kara gömütünden ağır ağır çıkmaktaydı.

"Neden susuyorsun?" diye bağırdı ses.

Ve ben başımın üstünde, yükseklerde, rüzgârın sarstığı dalların hışırtısına benzer bir hışırtı işittim, rüzgârda yaprakları andıran bir fısıldaşmaydı, ve öfkeli bir gülüş, ve sert sözler kapkara gökte koşuştular, kanat gibi bir şey yü-

zürne değip geçti. Kuştular kuşkusuz, kocaman kara kuşlar olmalıydılar, uykularından uyanıp havalanan, yağlı kara kanatlarını çırparak kaçışan kuzgunlar olmalıydılar. "Kimsiniz siz?" diye bağırdım, "Tanrı aşkına, yanıt verin bana!" Ayın aydınlığı gökyüzüne yayılıyordu. Orada, aynen gecenin bağrından doğan bir yumurtaydı işte, usul usul ufukta yükseliyordu. Yavaş yavaş yolun iki yanında bulunan ağaçların geceden sıyrıldıklarını, yaldızlı gökyüzünün üstünde belirdiklerini gördüm ve orada, yüksekte, dalların arasında kıpırdanan birtakım kara gölgeler seçtim.

Boğazım bir dehşet çığlığıyla tıkandı. Çarmıha gerilmiş insanlardı onlar. Ağaçların gövdelerine çivilenmiş insanlardı: Kolları haç biçimi yanlara açılmış, ayakları birleştirilip uzun çivilerle ya da bileklerine sarılmış demir tellerle gövdelere mıhlanmıştı. Bazılarının başı omuzlarına düşmüştü, bazılarınki göğüslerine, bazıları da başlarını kaldırmış, ayın doğuşunu seyrediyorlardı. Birçoğu kara Yahudi kaftanları giymişti, birçoğu çıplaktı, tenleri mehtabın soğuk ılıklığında masumca parlıyordu. Tarquinia'daki Etrüsk gömütlerinde ölülerin iki parmağı arasında tuttukları, doğurganlığı ve sonsuzluğu simgeleyen yaşam dolu yumurtaya benziyordu ay, yerin altından çıkıyordu, gökte bir yumurta gibi bembeyaz, soğuk yükseliyordu: Çarmıha gerilmiş insanların sakallı suratlarını, kararmış göz altlarını, açık kalmış ağızlarını, çarpılmış kollarını bacaklarını aydınlatıyordu.

Üzengilerin üstünde doğruldum, ellerimi içlerinden birisine doğru uzattım, tırnaklarımla ayaklarına çakılmış çivileri sökmeye çabaladım. Oysa çevremden öfkeli sesler yükseldi, çarmıhtaki adam da bağırdı: "Dokunma bana, lanet olası!"

"Canınızı yakmak istemiyorum," diye bağırdım, "Tanrı aşkına, bırakın da size yardım edeyim!"

Ağaçtan ağaca, çarmıhtan çarmıha korkunç bir kahkaha dolaştı, başların yandan yana sallandığını, sakalların oynadığını, ağızların açılıp kapandığını gördüm ve dişlerin gıcırdadığını işittim.

"Bize yardım etmek mi?" diye bağırdı ses yukarıdan, "Neden o? yoksa bize acıdığından mı? Bir Hıristiyan olduğundan mı? Haydi, yanıt ver: Bir Hıristiyan olduğundan mı? Ne yani, bu iyi bir neden diye mi düşünüyorsun? Bir Hıristiyan olduğundan ötürü mü bize acıyorsun?" Ben susuyordum. Ses daha güçlü işitildi: "Bizi çarmıha gerenler de yoksa senin gibi Hıristiyan değiller mi? Bizi bu ağaçlara çivileyenler köpekler mi, atlar mı, yoksa fareler mi? Hah! Hah! Hah! Bir Hıristiyan, ha!"

Ben başımı atın boynuna eğmiş, susuyordum.

"Haydi, yanıt versene! Hangi hakla bize yardım etmek istiyorsun? Hangi hakla acımaya kalkışıyorsun bize?"

"Ben değildim ki," diye bağırdım, "sizi ağaçlara çivileyen ben değildim ki!"

"Biliyorum," dedi ses, dile gelmez bir tatlılık ve nefret vurgusuyla, "biliyorum, başkalarıydı, tıpkı senin gibi olan başkalarıydı." O anda uzaktan bir inilti geldi; yüksek perdeden, güçlü bir feryattı. Ölümün hıçkırığıyla kesilmiş bir genç ağlamasıydı, ağaçtan ağaca bir mırıldanma gezindi, bize kadar geldi. Soluk soluğa sesler bağırıyorlardı: "Kim o? Kim o? Orada ölen kim?" Ve daha başka iniltili sesler, çarmıhtan çarmıha bize kadar birbirini izleyerek yanıt veriyorlardı: "Ölen Davud, Samuel'in Davud'u, Samuel'in oğlu Davud, ölen Davud, Davud..." Ağaçtan ağaca yinelenen o adla birlikte zor zaptedilen bir hıçkırık, kırılgan, boğuk bir ağlayış bize kadar varıyordu, sonra inlemeler, küfürler, üzüntü, öfke çığlıkları.

"Henüz bir çocuktu," dedi ses.

O zaman gözlerimi kaldırdım, artık iyice yükselmiş ayın aydınlığında, karanlık gökyüzünde asılı duran o yu-

murtanın beyaz, soğuk yansımasında, benimle söyleşen kişiyi gördüm: Bir deri bir kemik yüzü gümüşsü, sakallı, çıplak bir adamdı. Kolları haç biçimi iki yana açılmıştı, elleri ağacın gövdesinden ayrılan iki kalın dala çivilenmişti. Çakmak çakmak gözlerini bana dikmişti, birden haykırdı: "Ne biçim bir acıma bu sizinki? Biz merhametinizi ne yapalım istiyorsun? İçine tükürürüz o merhametinizin, *ja napliwaiu*![1] *Ja napliwaiu*!" Ve öfke dolu sesler çevreden yinelediler: "*Ja napliwaiu! Ja napliwaiu*! İçine tüküreyim! İçine tüküreyim!"

"Tanrı aşkına," diye bağırdım, "kovmayın beni! İzin verin, sizi çarmıhlarınızdan sökeyim! Elimi itmeyin, bir insanın elidir."

Kötücül bir gülüş yükseldi çevremden, tepemde dalların inildediğini işitiyordum, yaprakların arasına korkunç bir titreşmedir yayılıyordu.

"Hah! Hah! Hah!" diye bağırdı çarmıhtaki adam, "işittiniz mi? Bizi çarmıhtan indirmek istiyormuş! Hiç utanması yok! Pis Hıristiyan soyu, bize işkence edersiniz, bizi ağaçlara çivilersiniz, sonra da gelir, merhametinizi sunarsınız! Ruhunuzu kurtarmak istiyorsunuz, ha? Demek cehennemden korkuyorsunuz! Hah! Hah! Hah!"

"Kovmayın beni," diye bağırdım, "itmeyin elimi, Tanrı aşkına!"

"Bizi çarmıhtan indirmek mi istiyorsun?" dedi çarmıha gerilmiş adam ciddi, üzüntülü bir sesle, "Peki, sonra? Almanlar bizi köpek gibi gebertirler. Hem seni de, kuduz bir köpek gibi gebertirler seni."

"Köpek gibi gebertirler bizi," diye yineledim içimden, başımı önüme eğerek.

1. Malaparte, Rusçada "umrumda değil" anlamında kullanılan *ya naplevayu* ifadesinin yazımında Almanca transkripsiyonu tercih etmiştir. (Y.N.)

"Eğer bize yardım etmek istiyorsan, işkencemizi kısaltmak istiyorsan, başlarımıza birer kurşun sık, teker teker. Haydi, neden vurmuyorsun bizi? Neden hesabımızı görmüyorsun? Eğer gerçekten acıyorsan bize, sık kurşunu, ömrümüze son ver. Haydi, neden sıkmıyorsun kurşunu? Ne o, bize acıdın diye Almanlar seni gebertir diye mi korkuyorsun yoksa?" Bunları söylerken gözlerini yüzümden ayırmıyordu, o çakmak çakmak kara gözlerin bedenime saplandığını hissediyordum.

"Hayır, hayır!" diye haykırdım, "Acıyın bana, benden bunu istemeyin, Tanrı aşkına! Böyle bir şey istemeyin benden, ben ömrümde hiç kimseye ateş etmedim, katil değilim ben! Katil olmak istemiyorum!" Ve avaz avaz haykırıp ağlayarak kafamı atın boynuna vuruyordum.

Çarmıha gerili adamlar susuyordu, soluk aldıklarını işitiyordum, dişlerinin arasında boğuk bir ıslığın gıcırdadığını duyuyordum, bakışlarının ağırlığı çöküyordu üstüme, ateşten gözlerinin yaşlarla kaplanan yüzümü yaktığını, bağrımı deldiğini hissediyordum.

"Madem acıyorsun bana, öyleyse öldür beni!" diye bağırdı çarmıhtaki adam, "Oh, sık bir kurşun başıma! Ne olur, sık başıma kurşunu, acı bana! Tanrı aşkına, öldür beni, ne olur! Öldür beni, Tanrı aşkına!"

Bunun üzerine, her yanım sancı içinde, ağlayarak, kollarımı korkunç bir ağırlığın altında kımıldattım, tabancamın kabzasını kavradım. Ağır ağır dirseğimi kaldırdım, tabancayı kılıfından çekip çıkardım, üzengilerin üstünde doğruldum, eyerden aşağıya yuvarlanmamak için sol elimle atın yelesine tutundum, öylesine sersemlemiş, dehşetin altında ezilmiştim, tabancayı kaldırdım, çarmıhtaki adamın yüzüne nişan aldım: Ve o an baktım ona. Kapkara, dişsiz, mağaramsı ağzını gördüm, çengel burnunun delikleri kan pıhtılarıyla dolmuştu, sakalı karmakarışıktı, simsiyah gözleri çakmak çakmak.

"Ah, lanet olası!" diye bağırdı çarmıhtaki adam, "Merhametiniz bu demek? Başka şey elinizden gelmiyor mu, alçaklar? Bizi ağaçlara çiviliyorsunuz, sonra da kafamıza bir kurşun sıkıp öldürüyorsunuz, ha? Merhametiniz bu mu, alçaklar?" Ardından iki, üç kez suratıma tükürdü.

Eyerin üstüne çöktüm, ağaçtan ağaca korkunç bir kahkaha geziniyordu. Mahmuzların dürtüklemesiyle at kalkındı, dörtnala bir koşu tutturdu; Başım önümde, iki elimle eyerin tutamağını kavramış, o çarmıha gerili adamların altından geçtim, her biri üstüme tükürüyor, haykırıyordu: "Alçak seni! Kahrolası Hıristiyan!" Tükürüklerin yüzümü, ellerimi kamçıladığını duyuyordum, atın boynuna abanmış, o tükürük yağmurunun altında dişlerimi sıkıyordum.

Böylece Dorogo'ya vardım, eyerimin üstünden düşerek bozkırda yitmiş o köyde konuşlanmış birkaç İtalyan askerinin kollarının arasına yıkıldım. Lodi Alayı'nın hafif süvarileriydi; komutanları pek genç, handiyse çocuk yaşta bir Lombardiyalı asteğmendi. Gece ateşim yükseldi, sabaha kadar humma içinde sayıkladım, genç subay da başımda bekledi. Sayıklarken neler haykırdığımı bilmiyorum ama kendime geldiğimde subay o bahtsızların korkunç yazgısında benim hiçbir suçum olmadığını belirtti, hem daha o sabah Alman devriyeleri çarmıhtakilere su verirken yakaladıkları bir köylüyü kurşuna dizmişlerdi. Bağırmaya başladım, "Ben artık Hıristiyan olmak istemiyorum," diye bağırıyordum, "Hıristiyan olmaktan, kahrolası bir Hıristiyan olmaktan iğreniyorum!" Debeleniyordum, bıraksınlar da o biçarelere su götüreyim diye ama subay ve iki eri beni yatakta sımsıkı tutuyorlardı. Uzun süre debelendim, sonunda bayılmışım; ayıldığımda yeni bir humma nöbeti geldi, gün boyunca ve ertesi gece hep sayıklamışım.

Ertesi gün yataktan çıkamadım, ayağa kalkacak gücüm yoktu. Pencere camlarının ardında sapsarı bozkırın üstündeki beyaz gökyüzüne, ufkun dibindeki yeşil yeşil bulutlara bakıyordum, bostanın tahta çitinin önünen geçen köylülerle askerlerin seslerini dinliyordum. Genç subay o akşam bana dedi ki, o tüyler ürpertici şeylerin önüne geçemeyeceğimize göre, en iyisi çıldırmamak için onları belleğimizden silmeye çalışmakmış, sonra ekledi: Eğer toparlanırsam ertesi gün beni Dorogo kolhozuna, o ünlü haraya götürecekmiş. Oysa ben nezaketine teşekkür ettim, en kısa zamanda Konstantinovka'ya dönmek istediğimi söyledim. Üçüncü gün yataktan kalktım, genç subaya veda ettim (onu kucakladığımı anımsıyorum, kucaklarken tir tir titriyordum); kendimi bitkin duymakla birlikte eyere tırmandım, iki hafif süvarinin eşliğinde, hemen öğleden sonra Konstantinovka'ya doğru yola düştüm.

Hafif bir tırısla köyden çıktık; iki yanı ağaçlı yola saptığımızda gözlerimi yumdum, atımı mahmuzladım, iki korkunç çarmıha gerili insan dizisi arasından dörtnala geçtim. Eyerin üstüne iyice eğilmiş, gözlerim yumulu, dişlerimi sıkarak gidiyordum. Birdenbire atı durdurdum: "Bu sessizlik de ne?" diye bağırdım, "Neden bu sessizlik?"

O sessizliği tanımıştım. Gözlerimi açıp bakındım. O korkunç İsalar çarmıhlarından kıpırtısız sarkıyorlardı, gözleri fal taşı gibi, ağızları açık kalmış, öylece bakıyorlardı bana. Kara rüzgâr bozkırda kör bir at gibi oradan oraya koşturuyordu, yaralar içinde, o zavallı çarpık çurpuk bedenleri örten paçavraları oynatıyor, ağaçların yapraklarını sallıyordu – ve dalların arasında en hafif bir mırıltı bile dolaşmıyordu. Cesetlerin omuzlarında kara kuzgunlar tünemiş kıpırtısızca duruyorlardı ve gözlerini benden ayırmıyorlardı.

Dehşet verici bir sessizlikti. Işık ölmüştü, çimenlerin kokusu, yaprakların, taşların, gri gökyüzünde dolaşan bulutların rengi, o muazzam, o bomboş, o buz gibi sessizliğin dibinde her şey ölmüştü. Atı mahmuzladım, şaha kalktı, başladı dörtnala koşmaya. Ve bozkırda avaz avaz ağlayarak kaçtım, günün aydınlığında kör bir at misali oradan oraya koşturan kara rüzgârda.

Tanımıştım o sessizliği. 1940 kışında, savaştan ve insanlardan yakayı sıyırmak için, savaşın insanların yüreğinde doğurduğu o iğrenç hastalıktan şifa bulmak için Pisa'ya sığınmıştım, o güzeller güzeli ama ölü kentin en güzel ve en ölü sokaklarından birinde, ölü bir eve. Yanımda Febo vardı, köpeğim Febo; Lipari Adası'nda, Marina Corta Limanı'nın kumsalında, açlıktan bitkin halde bulmuştum onu, alıp Lipari'deki ölü evimde iyileştirmiş, beslemiş, büyütmüştüm, yüreğimin öylesine ısındığı o hüzünlü adadaki ıssız sürgün yıllarımda tek arkadaşım olmuştu.

Ömrümde hiçbir kadını, hiçbir kardeşi, hiçbir dostu Febo'yu sevdiğim kadar sevmemişimdir. Bencileyin bir köpekti. *Un cane come me*'nin [Bencileyin Bir Köpek] en sevgi dolu sayfalarını onun için yazmışımdır. Soylu bir yaratıktı, ömrümde rastladığım yaratıkların en soylusu. Eski çağlarda ilk İyon göçleriyle Asya kıyılarından gelmiş olan bir tazı soyundandı, artık ender görülen o narin hayvanlara Lipari çobanları *cernego* adını verirler. Yunan heykeltıraşlarının lahit kabartmalarına oydukları köpeklerdir. "Ölümü kovarlar," der Lipari çobanları.

Postu ay rengiydi, pembemsi ve yaldızlı, denize vurmuş ayın renginde, limon, portakal ağaçlarının nefti yapraklarına, denizin fırtınaların ardından kıyıya, evimin kapısının önüne taşıdığı ölü balıkların pullarına vuran ayın renginde. Lipari'nin Yunan denizinde yansıyan ayın, *Odyssea*'nın dizelerindeki ayın, Ulysses'in rüzgârlar kra-

lı Aiolos'un ıssız kıyısına varmak üzere dolaştığı o yabanıl denize vuran ayın renginde. Tan sökümünden az önceki ölü ayın renginde. Ayköpek derdim ona.

Benden bir adım olsun uzaklaşmazdı. Beni bir köpek gibi izlerdi. *Beni bir köpek gibi izlerdi diyorum*. Lipari'de, rüzgârın ve denizin dur durak bilmeden kamçıladığı yoksul evceğizimde onun varlığı harika bir varlıktı. Geceleyin çıplak odamı aysı gözlerinin aydınlık ılıklığıyla ışıldatırdı. Açık maviydi gözleri, ay battığı sıralar denizin aldığı renkte. Varlığını kendi gölgemde bir gölgenin varlığı gibi duyumsardım. Benim ruhumun yansıması gibiydi o. Salt varlığıyla, insan yaşamında huzurun ve bilgeliğin ilk koşulu olan insanları küçümseme duygusuna yeniden kavuşmama yardımcı oluyordu. Bana benzediğini hissederdim, benim bilincimin, benim gizli yaşamımın imgesinden başka bir şey olmadığını hissederdim. Portremdi benim, benliğimin en derin, en mahrem, özbeöz kendisi olan her şeydi o: Bilinçaltımdı, diyebilirim ki hayaletimdi benim.

İnsanlardan, insanların kültüründen, kof böbürlenmelerinden çok daha fazla ondan öğrenmiştim ki, ahlak karşılıksız bir şeydir, amacı kendi kendindedir, dünyayı kurtarmayı bile amaçlamaz (dünyayı kurtarmayı bile!), yalnızca çıkarsızlığına, özgür oyununa yeni yeni fırsatlar yaratmayı amaçlar. Bir adamla bir köpeğin karşılaşması hep iki özgür ruhun, iki vakar biçiminin, karşılık beklemeyen iki ruhun karşılaşmasıdır. Karşılaşmaların en karşılıksızı, en romantiği. Ölümün, şafağın yeşil göğünde, denizin üstünde ölen bir ayın rengini andıran solgun parıltısıyla aydınlattığı karşılaşmalardan.

En gizemli ruh hallerimi, gizli içgüdülerimi, kuşkularımı, korkularımı, umutlarımı onda da görüp tanıyordum. İnsanların karşısındaki vakarı, hayat karşısındaki cesareti ve gururu, insanoğlunun kolay duygusallığını kü-

çümseyişi benimdi. Ama doğanın verdiği karanlık belirtilere, insanların çevresinde hep sessizce, kuşkuyla dolanan ecelin görünmez varlığına benden daha fazla duyarlıydı o. Gecenin havasında, rüzgârın kim bilir nerelerden taşıyıp getirdiği şu böcek ölülerini andıran düşlerin hüzünlü larvalarının ta uzaklardan çıkageldiğini sezinlerdi. Ve kimi geceler, Lipari'deki çıplak odamda ayaklarımın dibine çöreklenmişken, gözleriyle çevremde bir yaklaşıp bir uzaklaşan, pencere camının gerisinde saatlerce durup beni gözetleyen görünmez bir hayaleti izlerdi. Arada bir, o esrarlı varlık alnıma değecek kadar yaklaştığında, Febo' nun tüyleri sırtında diken diken olur, tehditli hırıltılar çıkarırdı; ve ben gecenin bağrında acı bir feryadın uzaklaştığını, yavaş yavaş söndüğünü işitirdim.

Kardeşlerimin en sevgilisiydi, ihanet etmeyen, alçaltmayan gerçek kardeşimdi o. Seven, yardım eden, anlayan, bağışlayan kardeş. Yabanıl bir adada upuzun sürgün yıllarının çilesini çektikten sonra, insanların arasına dönen ve zaman geçip de günün birinde diktatör öldüğünde özgürlük kahramanı kesilecek kişilerin kendisinden sanki cüzamlıymış gibi sakınıp kaçtığını gören birisi, bir köpeğin bir insan için ne değer alabileceğini bilebilir ancak. Febo sık sık sevecen bakışlarında soylu, hüzünlü bir sitemle gözlerini dikerdi bana. O anlarda garip bir utanç duyardım, hüzünlendiğime pişman olurdum sanki, ona karşı mahcup olurdum. Öyle zamanlarda Febo'nun beni küçümsediğini hissederdim; acıyla, sıcak bir sevgiyle karışık da olsa, bakışına merhametle karışık bir küçümsemenin gölgesi düşerdi. Yalnızca kardeşim değil, aynı zamanda yargıcımdı da. Vakarımın bekçisi, aynı zamanda, eski Yunanca deyişle *doruforema*'mdı[1] benim.

1. Antik Yunan heykeltıraş Polykleitos'un "mızrak taşıyan atlet" anlamına gelen *Doryphoros* heykeline göndermede bulunan yazar, bu klasikleşmiş terimi "silah arkadaşı", "muhafız" anlamlarında kullanıyor. (Ç.N.)

Üzgün, ciddi bakışlı bir köpekti. Her akşam evceğizimin rüzgârlı, yüksek eşiğinde denizi seyrederek uzun saatler geçirirdik. Ah, Sicilya'nın Yunan denizi, oracıkta, Cariddi karşısında yükselen kızıl Scilla kayası, Aspromonte'nin karlı doruğu ve Sicilya'nın Olympus'u sayılan Etna'nın beyaz sırtı. Doğrusu, Theokritos'un dizelerinde söylediği gibi, yüksek bir kıyıdan Sicilya denizini seyre dalmak dünyanın en güzel şeyidir. Dağlarda çoban ateşleri yanardı, tekneler mehtabı karşılamak için denize açılırlardı, balıkçıların denizde birbirlerini çağırmakta kullandıkları deniz kabuklarının yanık feryadı ayın gümüşsü sisinde uzaklaşırdı. Ay, Scilla kayasının üstünden doğardı ve Stromboli, denizin ortasındaki yüksek, erişilmez yanardağ, gecenin lacivert ormanının derinliğinde yapayalnız, dev bir ateş gibi alevlerini saçardı. Biz denizi seyrederdik, buruk tuz kokusunu, portakal bahçelerinin güçlü, sarhoş edici kokusunu ve keçi sütünün, ocaklarda yakılan ardıç dallarının kokusunu, Sicilya gecesinin o sıcak, derin kadın kokusunu içimize çekerdik, ilk yıldızlar ufkun dibinden solgun yükselirken.

Sonra günün birinde bileklerimde kelepçelerle Lipari'den bir başka adaya nakledildim, oradan da, uzun aylar sonunda, Toscana'ya. Febo beni uzaktan izledi, Lipari'den Napoli'ye giden ufak Santa Marina vapurunun güvertesinde, ançuez fıçıları ile halat tomarlarının arasına, Napoli-Ischia-Ponza arasında ara sıra sefer yapan motorun balık ve domates sepetlerinin arasına gizleniyordu. İnsanlar durup alçaklara özgü ve uşakların da özgürlüğü hak etmelerini sağlayan tek erdemi olan cesaretle, beni gözleriyle azarlayarak, küçümseyerek seyrediyor, dişlerinin arasından sövüyorlardı. Yalnızca limandaki bankların üstüne serilmiş yatan serseriler bana gizliden gizliye gülümsüyor, yere, jandarmaların postallarının arasına tükürüyorlardı. Ben ikide bir başımı çevirip Febo beni izliyor mu diye

bakıyor ve onun kuyruğunu bacaklarının arasına kıstırmış, Napoli sokaklarında, Immacolatella'dan Molo Beverello'ya değin duvarlara yapışarak yürüdüğünü görüyordum, açık renk gözlerinde harika bir hüzünle.

Napoli'de, Partenope Caddesi'nde kelepçeli yürürken, iki hanım gülümseyerek yanıma yaklaştılar: Benedetto Croce'nin[1] karısı ile sevgili dostum Gaspare Casella'nın karısı Minnie Casella. İtalyan kadınlarının o anaç nezaketiyle beni selamladılar, kelepçelerle bileklerimin arasına çiçekler sıkıştırdılar, Signora Croce jandarmalardan bana yiyecek içecek bir şeyler vermelerini rica etti. İki gündür ağzıma lokma koymamıştım. "Hiç olmazsa gölgeden yürütün," dedi Signora Croce. Aylardan hazirandı, güneş tepeme çekiç gibi iniyordu. "Teşekkürler, hiçbir şeye ihtiyacım yok," dedim, "sizden tek ricam, köpeğime biraz su verin."

Febo birkaç adım ötemizde durmuştu, Signora Croce'nin yüzüne handiyse acılı bir yoğunlukla bakıyordu. İnsan hayırseverliğinin, kadınca merhametin ve nezaketin çehresini o ilk görüşüydü. Suyu içmeden önce uzun uzadıya kokladı. Aradan birkaç ay geçince Lucca'ya nakledildim, uzun süre kalacağım mahpushaneye tıkıldım. Yeni sürgün yerime götürülmek üzere nöbetçilerin arasında dışarıya çıkarıldığımda Febo'yu beni cezaevi kapısının önünde bekler buldum, sıskası çıkmış, çamurlara batmıştı. Gözleri berrak, müthiş bir tatlılıkla parlıyordu.

Sürgünlüğüm iki yıl daha sürdü; o iki yıl ormanın kuytuluğunda bir evceğizde yaşadık, bir odasında Febo ile ben kalıyorduk, öbüründe nöbetçi jandarmalar. Sonunda özgürlüğümü geri verdiler, yani o zamanlar özgürlük denen şeyi, o da bana penceresiz bir odadan çıkıp duvarsız

1. 20. yüzyılın ilk yarısında İtalyan kültür yaşamını derinine etkilemiş ünlü düşünür ve tarihçi. (Ç.N.)

bir daracık odaya girmek gibi geldi. Gidip Roma'ya yerleştik: Febo üzgündü, beni özgür görmek onu aşağılar gibiydi. O biliyordu ki özgürlük insan işi değildir, insanlar özgür olamazlar; hem belki özgür olmayı bilmiyorlardır, ve özgürlük İtalya'da, Avrupa'da esaret kadar pis kokar.

Pisa'da geçirdiğimiz bütün süre boyunca, hemen bütün gün eve kapanıyorduk; ancak öğleye doğru nehir kıyısında dolaşmaya çıkıyorduk Pisa'nın güzel nehrinin, gümüş rengi Arno'nun kıyısında, aydınlık soğuk Lungarni boyunca: Oradan Pisa'yı dünyada ünlendiren eğik kulenin yer aldığı Miracoli Meydanı'na gidiyorduk. Kuleye tırmanıyorduk, oradan ta Livorno'ya, Massa'ya kadar uzanan Pisa ovasını, çamlıkları, uzaklardaki denizi, denizin pırıl pırıl göz kırpışını, kardan ve mermerden ağarmış Aqua Alpler'ini seyre dalıyorduk. Benim ülkemdi o, benim Toscana memleketimdi, benim ormanlarım, benim denizim, benim dağlarım, benim topraklarım, benim nehirlerimdi onlar.

Akşam çökerken gidip Arno'nun korkuluklarının üstüne oturuyorduk (Lord Byron'ın, Pisa'daki sürgün günlerinde her sabah, aklı başında kentlilerin çığlıkları arasında, güzelim kısrağının eyerinde dörtnala koşturduğu şu daracık korkuluk), nehrin kavrulmuş kış yapraklarını ve Pisa'nın kadim göğünün gümüş bulutlarını berrak sularında sürükleyerek akışını seyrediyorduk.

Febo saatler saati ayaklarımın dibine çöreklenip kalıyordu, arada sırada ayağa kalkıyor, kapıya yaklaşıyor, bana bakıyordu. Gidip kapıyı açıyordum: Febo dışarı çıkıyordu, bir-iki saat sonra soluk soluğa dönüyordu, tüyleri rüzgârda perdahlanmış, gözlerinin rengi soğuk kış güneşinde büsbütün açılmış. Geceleyin başını kaldırıp nehrin sesini, nehre inen yağmurun sesini dinliyordu. Ve ben, kimi zamanlar uyandığımda, onun ılık, hafif bakış-

larını üzerimde hissediyordum, karanlık odada o canlı, sevgi dolu varlığını ve o hüznünü, o ıssız ölüm önsezisini sezinliyordum.

Günün birinde çıktı, sonra da geri dönmedi. Akşama kadar bekledim, gece bastırınca sokaklarda koşarak, adıyla çağırmaya başladım. Eve döndüğümde gece iyice ilerlemişti, yüzüm aralık kapıya dönük, kendimi yatağa attım. İkide bir pencereden bakıyor, uzun süre avaz avaz onu çağırıyordum. Tan sökümünde yeniden ıssız sokaklarda, morumsu bir göğün altında sanki kirli kâğıttan yapılmış gibi görünen evlerin dilsiz cepheleri arasında koştum, durdum.

Gün ağarır ağarmaz belediyenin köpek hapishanesine koştum. Gri bir odaya girdim, iğrenç kokulu kafeslere kapatılmış köpekler boyunlarında hâlâ köpek itlaf ekibinin ilmeğinin iziyle sızlanıyorlardı. Bekçi, köpeğimin otomobil tarafından çiğnemiş ya çalınmış ya da bir aylak gençler çetesi tarafından nehre atılmış olabileceğini söyledi. Köpek satıcılarını dolaşmamı önerdi, Febo bir köpekçinin dükkânında da bulunabilirmiş.

Bütün sabah köpekçiden köpekçiye dolaştım durdum, sonunda Cavalieri Meydanı'nın orada, ufacık bir dükkândaki bir köpek berberi bana üniversitenin veteriner kliniğine gittim mi diye sordu, köpek hırsızları çaldıkları hayvanları oraya birkaç kuruşa tıbbi deneylerde kullanılsınlar diye satarlarmış. Soluğu üniversitede aldım ama öğle saati geçmişti, veteriner kliniği kapalıydı. Eve döndüm, gözyuvalarımda soğuk, sert, pürüzsüz bir şey hissediyordum, sanki camdandı gözlerim.

Öğleden sonra üniversiteye döndüm, veteriner kliniğine girdim. Kalbim küt küt atıyordu, öylesine bir kaygıya kapılmıştım, öylesine bitkindim ki zor yürüyordum. Nöbetçi hekimi aradım, adımı verdim. Doktor, sarışın, miyop, yorgun gülümseyişli bir gençti, beni nazik karşı-

ladı, uzun uzun yüzüme baktıktan sonra yardımcı olmak için elinden geleni esirgemeyeceğini söyledi.

Bir kapı açtı, tertemiz, pırıl pırıl, yerleri mavi linolyum döşeli kocaman bir odaya girdik. Duvarlar boyunca bir çocuk kliniğindeki yataklar gibi, viyolonsel biçimi tuhaf beşikler yan yana sıralanmıştı; o beşiklerin herbirinde bir köpek, karnı açılmış, kafatası yarılmış ya da göğsü iki yana ayrılmış, sırtüstü yatıyordu.

O tüyler ürpertici yaraların kenarları tıpkı çalgılarda telleri germeye yarayan şu tahta vidaların çevresine sarılmış incecik çelik tellerle tutturulmuştu; çıplak yüreklerin çarptığı, ağaç dallarını andıran damarlarıyla akciğerlerin tıpkı rüzgârda bir ağacın yaprakları gibi kabardığı, kırmızı, pırıl pırıl karaciğerlerin ağır ağır kasıldığı, beyinlerin pembe-beyaz et kitlesi üstünde hafif titreşimlerin buğulu bir aynadaymış gibi dolaştığı görülüyordu. Ve o çarmıha gerili köpeklerin aralık ağızlarından tek inilti çıkmıyordu.

Biz içeriye girince köpeklerin hepsi gözlerini bize çevirmiş, yalvaran, aynı zamanda korkunç bir kuşkuyla dolu bakışlarını üzerimize dikmişlerdi; her hareketimizi gözleriyle izliyor, titreyen dudaklarıyla bizi gözetliyorlardı. Odanın ortasında kımıldayamadan dikilmiş kalmıştım, kollarıma bacaklarıma buz gibi bir kanın yürüdüğünü duyumsuyordum; giderek taş kesilmekteydim. Ağzımı açamaz, tek adım atamaz olmuştum. Doktor kolumu tuttu, "Cesur olun," dedi. O sözcük kemiklerimdeki buzu çözdü, ağır ağır kımıldadım, ilk beşiğin üstüne eğildim. Ve beşikten beşiğe ilerlerken, kanım yeniden yüzüme çıkıyor, yüreğimde bir umut beliriyordu. Ama birden gördüm Febo'yu.

Sırtüstü uzatılmış yatıyordu, karnı yarılmış, karaciğerine bir sonda sokulmuştu. Gözlerini üstüme dikmişti, gözleri yaşlarla doluydu. Harikulade bir tatlılık vardı ba-

kışında. Aralık ağzından hafifçe soluyordu, tüylerimi ürperten bir tiremeyle sarsılmaktaydı. Gözleri üstüme dikilmişti ve korkunç bir acı bağrımı deliyordu benim. "Febo," dedim alçak sesle. Ve Febo gözlerinde harikulade bir tatlılıkla bakıyordu bana. Hz. İsa'yı gördüm onda, çarmıha gerilmiş İsa'yı, bana gözleri harikulade bir tatlılıkla bakan Hz. İsa'yı. "Febo," dedim alçak sesle, üstüne eğildim, alnını okşadım. Febo elimi öptü ama tek inilti çıkmadı ağzından.

Doktor yanıma yaklaştı, koluma dokundu: "Deneyi durduramam," dedi, "yasak. Ama hatırınız için... ona bir iğne yapacağım. Acı çekmeyecektir."

Doktorun eline iki elimle sarıldım, gözyaşlarım yüzümden aşağı boşanırken dedim ki: "Acı çekmeyeceğine yemin edin."

"Sonsuza değin uykuya dalacak," dedi doktor, "keşke benim ecelim de onunki kadar tatlı gelse."

Dedim ki: "Gözlerimi yumacağım. Ölümünü görmeyi istemiyorum. Ama ne olur, çabuk olun!"

"Hepsi bir an," dedi doktor ve yumuşak linolyum döşemenin halısında sessizce kayarak uzaklaştı. Odanın ucuna gitti, bir dolabın kapağını açtı.

Febo'nun karşısında ayakta dikiliyordum, zangır zangır titriyordum, yüzüm gözyaşlarına boğulmuştu. Febo gözlerini benden ayırmıyordu, ağzından en ufak bir inilti bile çıkmıyordu, harikulade bir tatlılıkla, öylece bakıyordu yüzüme. Beşiklerinde sırtüstü uzanmış yatan öbür köpekler de gözlerini bana dikmişlerdi, hepsinin gözlerinde harikulade bir tatlılık vardı ve boğazlarından en ufak bir inilti bile çıkmıyordu.

Birden, bağrımdan bir korku çığlığı koptu: "Bu sessizlik de ne böyle?" diye haykırdım, "Ne bu sessizlik?"

Dehşet veren bir sessizlikti. Uçsuz bucaksız, buz gibi, ölü bir sesszilik, kar sessizliği.

Doktor elinde bir şırıngayla yaklaştı: "Ameliyat etmeden önce," dedi, "ses tellerini kesiyoruz."

Kan ter içinde uyandım. Pencereye yaklaştım, evlere, denize, Posillipo tepesinin üstünde gökyüzüne, ufukta şafağın pembe sisinde avare dolaşan Capri Adası'na baktım. Sesini tanımıştım rüzgârın, kara sesini. Alelacele giyindim, yatağın kenarına oturdum, öylece bekledim. Üzücü, acıklı bir şey beklediğimin bilincindeydim: Üzücü, acıklı bir şeyin karşıma çıkmasını engelleyemeyecektim.

Saat altıya doğruydu, bir cip gelip penceremin altında durdu, kapıya vurulduğunu işittim. PBS'den Teğmen Campbell'di. Geceleyin Caserta'daki Genel Komutanlık Merkezi'nden fonogramla emir gelmiş, gidip Cassino önünde Albay Jack Hamilton'ı arayacakmışım. Vakit geç olmuştu, derhal yola koyulmamız gerekiyordu. Azık torbasını çaprazlama boynuma astım, makineli tüfeğin kayışını omzuma geçirdim, cipe atladım.

Campbell uzun boylu, sarışın, mavi gözleri beyaz lekeli bir delikanlıydı. Onunla birkaç kez cepheye gitmişliğim vardı, güleryüzlü soğukkanlılığı, tehlikedeyken bile koruduğu nezaketi hoşuma gidiyordu. Winconsin doğumlu, hüzünlü bir gençti; kim bilir, belki de evine bir daha dönmeyeceği içine doğmuştu, birkaç ay sonra, savaşın sona ermesine iki gün kala Bologna'dan Milano'ya giden yolda bir mayın patlamasıyla ölecekti. Az konuşuyordu, utangaçtı, konuşurken yüzü kızarıyordu.

Daha Capua Köprüsü'nü geçer geçmez, yaralı taşıyan ilk konvoylara rastladık. Cassino'da mevzilenmiş Alman savunmasına yararsız, kanlı saldırılar yapıldığı günlerdi. Bir an geldi, ateş hattına girdik. Kocaman mermiler müthiş bir gümbürtüyle Casilina Yolu'na yağıyordu. Cassino'nun ilk evlerinden üç kilometre önceki kontrol nok-

tasında, MP'den bir çavuş bizi durdurdu, mermi fırtınası dininceye değin bizi bir siperin ardına soktu.

Ama saat ilerliyordu, geç olmaktaydı. Albay Hamilton'ın bizi beklediği topçu gözlem noktasına varmak için Casilina Yolu'ndan ayrılıp tarlalara sapmaya karar verdik, mermi yağmuru orada seyreliyordu. "*Good luck*,"[1] dedi bize MP çavuşu.

Campbell cipi hendeğe soktu, yolun siperinden çıktı, taşlık bir yamacı tırmanmaya koyuldu, Cassino'nun karşısındaki çıplak tepelerin üstünde uzanan uçsuz bucaksız zeytinliğe daldı. Bizden önce başka bir cip daha oradan geçmişti, tekerlek izleri toprakta hâlâ tazeydi. Arazinin killi olduğu bazı noktalarda cipimizin tekerlekleri öfkeyle boşa dönüyordu, yamacı dolduran koskocaman kayalar arasından yavaş yavaş ilerlemek zorunda kalıyorduk.

Birdenbire, dosdoğru önümüzde, iki kel tepe arasındaki ufak bir vadiden bir taş ve toprak fıskiyesinin yükseldiğini gördük, bir patlamanın boğuk gümbürtüsü tepeden tepeye yankılandı. "Bir mayın bu," dedi Campbell, yörede hayli sık rastlanan mayınların tehlikesinden sakınmak için tekerlek izlerini izlemeye gayret ediyordu. Birden sesler, inilti̇ler geldi kulağımıza, zeytinlerin arasında, yüz adım kadar ötemizde, tepetaklak olmuş bir cipin çevresinde bir grup insan gördük. Az ötede bir başka cip duruyordu, ön tekerlekleri mayın patlamasıyla parçalanmıştı.

İki yaralı Amerikan askeri otların üstünde oturmuşlardı, başka birkaç asker sırtüstü yerde yatan bir adamın başında çırpınıyorlardı. Askerler üniformama küçümse-

1. (İng.) Talihiniz açık olsun. (Ç.N.)

yerek bir göz attılar, içlerinden biri, bir çavuş, Campbell'e döndü, "*What the hell he's doing here, this bastard?*"[1] dedi.

"AFHQ,"[2] diye yanıtladı Campbell, "*Italian liaison officer.*"[3]

"İnin aşağı," dedi çavuş, "yaralıya yer verin."

"Nesi var?" diye sordum cipten aşağı atlarken.

"Karnından yaralandı. Derhal hastaneye yetiştirmek gerek."

"*Let me see*," dedim, "Ben bir bakayım."

"*Are you a doctor?*"[4]

"Hayır, doktor değilim," dedim ve yaralının üstüne eğildim.

Sarışın, cılız bir delikanlıydı, handiyse bir ergendi, çocuksu bir yüzü vardı. Karnındaki koskocaman oyuktan bağırsakları ağır ağır bacaklarına doğru kaymaktaydı, dizlerinin arasında iri bir mavimsi düğüm oluşturmuşlardı.

"Bana bir battaniye verin," dedim.

Bir asker bir battaniye getirdi, yaralının karnına örttüm. Sonra çavuşu bir yana çektim, yaralının taşınamayacağını, hiç dokunmadan olduğu yerde kalmasının daha yerinde olacağını, o arada ciple Campbell'ı bir doktor getirmesi için göndermesini söyledim.

"Bundan önceki savaşa katıldım," dedim, "bunun gibi onlarca yara gördüm, kurtarmanın yolu yok. İflah olmaz bu tür yaralar. Yapabileceğimiz tek şey, acı çektirmemek. Hastaneye taşımaya kalkışırsak yolda korkunç acılar içinde kıvranarak ölecektir. Böyle, acısız ölmeye bırakmak daha iyi. Yapacak başka bir şey yok."

1. (İng.) Bu piçin burada işi ne? (Ç.N.)
2. Allied Forces Headquarters: Müttefik Güçler Ana Karargâhı. (Y.N.)
3. (İng.) İtalyan irtibat subayı. (Ç.N.)
4. (İng.) Doktor musunuz? (Ç.N.)

Askerler çevremde toplanmış, sessizce yüzüme bakıyorlardı.

Campbell dedi ki: "Yüzbaşı haklı. Gidip Capua'da bir doktor arayayım, iki hafif yaralıyı da yanımda götürürüm."

"Onu burada bırakamayız," dedi çavuş, "hastanede belki ameliyat ederler, burada elimizden bir şey gelmez. Ölüme terk etmek cinayet olur."

"Korkunç acılar çekecek ve hastaneye varmadan ölecektir," dedim, "sözüme kulak verin, olduğu yerde bırakın, hiç el sürmeyin."

"Siz doktor değilsiniz," dedi çavuş.

"Doktor değilim," dedim, "ama olayı biliyorum. Karnından yaralanmış onlarca asker gördüm. Biliyorum ki hiç el sürmemek, yerlerinden kaldırmamak gerekir. Bırakın huzur içinde ölsün. Neden acı çektirmek istiyorsunuz ki?"

Askerler susuyordu, gözlerini bana dikmişlerdi. Çavuş dedi ki: "Onu böylece, bir hayvanmış gibi ölüme terk edemeyiz."

"Bir hayvan gibi ölmeyecektir," dedim "acısız, çocuk gibi uykuya dalacaktır. Niçin acı çekmesini istiyorsunuz? Nasıl olsa hastaneye ulaşsa da ölecek. Doktor gelecek ve bana hak verecektir."

"*Let's go*, gidelim," dedi Campbell iki yaralıya dönerek.

"*Wait a moment, Lieutenant*," dedi çavuş, "bir dakika bekleyin. Siz bir Amerikan subayısınız, karar vermek size düşer. Her ne olursa olsun, delikanlı ölürse bizim suçumuz olmadığına tanıksınız. Suç bu İtalyan subayınındır."

"Onun suçu olacağını sanmıyorum," dedi Campbell, "ben doktor değilim, yaralardan anlamam ama bu İtalyan yüzbaşısını tanıyorum ve iyi bir insan olduğunu biliyorum. Şu zavallı çocuğu hastaneye götürmememizi

öğütlemekten ne çıkarı olabilir ki? Madem burada bırakmamızı söylüyor, ona güvenmemiz gerekir derim, öğüdüne uyalım. Doktor değil gerçi ama savaş ve yara konusunda bizden daha deneyimli." Ardından bana dönerek ekledi: "Siz bu zavallı çocuğu hastaneye götürmemenin sorumluluğunu üstlenmeye razı mısınız?"

"Evet," diye yanıtladım, "onu hastaneye nakletmemenin tüm sorumluluğunu üstleniyorum. Nasıl olsa ölecek, acı çekmeden ölsün, daha iyi."

"That's all," dedi Campbell, "haydi, artık gidelim."

İki hafif yaralı Campbell'ın cipine bindiler, cip taşlık arazide yokuş aşağı ilerledi, çok geçmeden zeytinlerin arasında gözden kayboldu.

Çavuş bir süre ses etmeden, gözlerini kısarak beni süzdü, sonra sordu: "Peki, şimdi? Ne yapalım?"

"Bu zavallı çocuğu oyalamak, eğlendirmek gerek. Ona öyküler anlatmalı, ölümcül bir yara aldığını, can vermekte olduğunu fark etmesine fırsat vermemeliyiz."

"Öykü mü anlatalım?" dedi çavuş.

"Evet, eğlenceli öyküler anlatın, neşelendirin. Düşünmesine fırsat verirseniz ölümcül bir yarası olduğunun bilincine varacak, acıyı duyacak, ıstırap çekecektir."

"Güldürüden hoşlanmam," dedi çavuş, "biz İtalyan piçleri değiliz, soytarı değiliz. Sizin canınız hokkabazlık etmeyi istiyorsa, buyrun, edin. Ama Fred ölecek olursa çekeceğiniz var elimden."

"Beni neden aşağılıyorsunuz?" dedim, "Tüm Amerikalılar gibi safkan değilsem suç benim değil... ya da tüm Almanlar gibi. Bu zavallı çocuğun öleceğini zaten söyledim; ama acı çekmeden ölecek. Acılarının sorumluluğunu üstleniyorum ama ölümünün... hayır."

"That's right," dedi çavuş. Sonra ses çıkarmadan durmuş beni dinleyen diğerlerine dönerek ekledi: "Siz hepiniz tanıksınız: Bu pis İtalyan istiyor ki..."

"*Shut up*!" diye haykırdım, "Bu aptalca aşağılamalar yetti artık! Avrupa'ya bizi aşağılamaya mı geldiniz yoksa Almanlarla savaşmaya mı?"

"Şu zavallı Amerikan delikanlısının yerinde sizlerden biri olmalıydı," dedi çavuş gözlerini yumup yumruklarını sıkarak. "Almanları niçin kendiniz kovalamıyorsunuz?"

"Neden evinizde kalmadınız? Sizi çağıran olmadı ki. Bıraksaydınız da Almanlarla biz uğraşsaydık."

"*Take it easy*," dedi çavuş pis pis gülerek, "Avrupa'da hiçbir şey beceremiyorsunuz, tek bildiğiniz açlıktan ölmek."

Hepsi başladı gülmeye, bana baktılar.

"Öyle ya," dedim, "sizler gibi kahraman olacak kadar iyi besili değiliz. Yine de ben buradayım işte, sizlerle aynı tehlikelerin içindeyim. Neden beni aşağılıyorsunuz?"

"*Bastard people*," dedi çavuş.

"Sizinki de amma kahraman soyu ya," dedim, "on tane Alman eri ve bir onbaşı size üç ay direnmeyi başarıyorlar."

"*Shut up*!" diye haykırdı çavuş, bana doğru bir adım attı.

Yaralı inledi, hepimiz dönüp ona baktık.

"Acı çekiyor," dedi çavuş benzi atarak.

"Evet," dedim, "acı çekiyor. Bizim yüzümüzden acı çekiyor. Utanıyor bizden. Ona yardımcı olacak yerde durmuş birbirimize hakaretler yağdırıyoruz. Ama beni neden aşağıladığınızı biliyorum. Üzülüyorsunuz da ondan. Size söylediğim bazı şeylerden dolayı üzgünüm. Ben de üzülmüyor muyum sanıyorsunuz?"

"*Don't worry, Captain*," dedi çavuş utangaç bir gülümsemeyle, hafiften kızarmıştı.

Yaralı, "*Hello, boys*!" diyerek dirseklerinin üstünde doğruldu.

"Sizi kıskandı," dedim çavuşu göstererek, "sizin gibi yaralanıp eve dönebilmeyi istiyor."

"Buna haksızlık derler," diye bağırdı çavuş elini göğsüne vurarak, "neden sen Amerika'ya evine dönüyorsun da biz dönmüyoruz, öğrenebilir miyiz?"

Yaralı gülümsedi, "Evime," dedi.

"Birazdan cankurtaran gelecek," dedim, "sizi Napoli' deki hastaneye nakledecek. İki güne kalmaz, uçakla Amerika'ya geri yollanacaksınız. Talih diye buna derler işte!"

"Haksızlığın daniskası," dedi çavuş, "sen evine döneceksin, biz burada kalıp küfleneceğiz. Bu lanet olası Cassino'da biraz daha kalacak olursak hepimiz küf tutacağız!" Ve yere eğildi, bir avuç çamur aldı, suratına sürdü, elleriyle saçlarını karmakarışık etti, başladı ağzını gözünü çarpıtmaya. Bütün erler gülüyordu, yaralı da gülümsedi.

"Ama İtalyanlar bizim yerimizi alacaklar," dedi erlerden biri ilerleyerek, "biz de evimize döneceğiz." Sonra elini uzattı, benim uzun siyah tüylü Alp Alayı subay kepimi kaptı, kendi kafasına geçirdi, yaralının önünde zıp zıp zıplamaya başladı, ağzını gözünü çarpıtıyor, bağırıyordu: "Şarap! Spaghetti! *Signorina!*"

"*Go on*!" diye bağırdı çavuş beni itekleyerek.

Ben kızardım. Soytarılık etmekten tiksiniyordum. Ama oyuna katılmasam olmazdı, o hazin güldürüyü öneren ben olmuştum, şimdi soytarılık etmem diyemezdim. Eğer soytarılık etmem vatanı, insanlığı, özgürlüğü kurtarmak için olsaydı hayır derdim. Avrupa'da hepimiz biliriz, soytarılık etmenin bin bir yolu vardır: Kahramanlık etmek, alçaklık etmek, ihanet etmek, devrimciliğe, vatan kurtarıcılığına, özgürlük şehitliğine soyunmak; hepsi de soytarılık etmenin yollarıdır. Adamın birini duvara dayayıp karnına kurşun doldurmak da, savaşı kazanmak ya da kaybetmek de soytarılık etmenin bin bir çeşidindendir. Ne var ki

şimdi bir zavallı Amerikalı çocuğun acı çekmeden ölmesine yardım etmek için soytarılık etmem diyemezdim. Gelin, doğrusunu söyleyelim, Avrupa'da çoğu zaman bundan çok daha azı için soytarılık etmek zorunda kalırız! Hiç değilse bu soytarılık etmenin soylu, cömert bir biçimiydi, hayır diyemezdim; bir insana acısını unuttturmak gerekiyordu. Bir insanın ya da bir hayvanın acı çekmemesine yardımcı olmak için toprak yutabilirim, ağzımda taşları çiğneyebilirim, hayvan dışkısı yiyebilirim, anama ihanet edebilirim. Ölüm beni korkutmaz; ondan nefret etmem, tiksinmem, aslında benim derdim değildir. Ama acıdan nefret ederim, hem de kendiminkinden çok başkalarınınkinden, ister insan olsunlar ister hayvan. Bir insan acı çekmesin diye birinin acı çekmemesine, acısız ölmesine yardımcı olmak için yapmayacağım yoktur. Her türlü alçaklığa, her türlü kahramanlığa hazırımdır. Böyle soytarılık edebilmekten mutluydum, vatan adına değil, insanlık adına, ulusal onur, şan, özgürlük falan adına değil, kendi hesabıma: bir zavallı çocuğun acı çekmemesine, acı çekmeden can vermesine yardımcı olmak için.

Başladım "*Chewing-gum*! *Chewing-gum*!" diye bağırarak yaralının önünde zıp zıp zıplamaya: ağzımı gözümü buruşturuyor, koskocaman bir çiklet çiğnermiş gibi yapıyordum, dişlerim sanki bir lastik yumağına dolaşmış da ağzımı açamıyordum, soluk alamıyordum, ne konuşabiliyor ne tükürebiliyordum. Neden sonra, büyük zahmetle dişlerimi aralayabildim, ağzımı açabildim, bir zafer çığlığı koparabildim: "*Spam*! *Spam*!" Chicago'nun böbürlendiği, Amerikan askerlerinin her zaman önlerine konan, nefret ettikleri o berbat domuz eti ezmesini çağrıştıran o haykırışıma hepsi kahkahalarla gülmeye koyuldu, yaralı bile gülümseyerek yineledi: "*Spam*! *Spam*!"

Sonra hepsi çılgınca bir coşkuya kapıldılar, kollarını sallayarak oradan oraya zıplamaya, dişlerine çikletin las-

tik iplikleri dolaşmış da soluk alamıyorlarmış, konuşamıyorlarmış gibi yapmaya koyuldular, alt çenelerini elleriyle kavrayıp ağızlarını zorla açmaya çabalıyor, hep bir ağızdan bağırıyorlardı: "*Spam! Spam!*" Ve o arada, tepenin ötesinde, Cassino'daki top bataryalarının boğuk, yırtıcı, tekdüze "*Spam! Spam! Spam!*"leri gümbürdemekteydi.

Birden zeytin ormanının kuytuluğundan taze, neşeli bir ses çıngırak gibi çınlayarak güneşin lekelediği açık renk ağaç gövdelerinin arasında yankılanarak bize değin ulaştı: "*Ohoho! Ohoho*!" Hepimiz durduk, ses nereden geliyor diye baktık. Zeytin dallarının bin bir gümüşü arasında, yer yer yeşil lekelerle bezeli gri gökyüzünün fonunda, kızılımsı taşlık ile sisle dolup kabarmış mavimsi ardıçların arasından, bir zenci yavaş yavaş yamacı iniyordu. Uzun boylu, zayıf, sırık bacaklı bir delikanlıydı. Bir çuvalı sırtlamıştı, biraz beli bükülmüş, lastik tabanlarıyla yere ancak değerek yürüyordu; kırmızı ağzını açıyor, "*Ohoho! Ohoho*!" diye bağırıyor, yüreğini pek büyük, neşeli bir acı yakarmışçasına başını sallıyordu. Yaralı, ağır ağır yüzünü zenciye doğru çevirdi, dudaklarında çocuksu bir gülümseme şekillendi.

Birkaç adım ötemize vardığında zenci durdu, çuvalını yere indirdi, çuvaldan bir şişe şıngırtısı geldi, sonra eliyle alnını sıvazlayarak, o çocuksu sesiyle dedi ki: "*Oh, you're having a good time, isn't it?*"[1]

"O çuvalında ne var?" diye sordu çavuş.

"Patates," dedi zenci.

"*I like potatoes*,"[2] dedi çavuş. Yaralıya dönerek ekledi: "Patatesi sen de seversin, değil mi?"

"*Oh, yes*!" dedi Fred gülerek.

1. (İng.) İyi eğleniyorsunuz, ha? (Ç.N.)
2. (İng.) Ben patatesi severim. (Ç.N.)

"Çocuk yaralı, patatesi de seviyor," dedi çavuş, "herhalde yaralı bir Amerikalıdan bir patatesi esirgemezsin!"

"Patates yaralılara zarar verir," dedi zenci ağlamaklı bir sesle, "bir yaralı için patates demek ölüm demektir."

"Ona bir patates ver," dedi çavuş tehditkâr bir sesle; bunu söylerken sırtını yaralıya dönmüş, zenciye ağzıyla gözleriyle birtakım anlaşılmaz işaretler yapıyordu.

Zenci, çavuşun işaretlerini kavramaya çalışarak, "Ah, hayır, ah, hayır!" dedi, "patates demek ölüm demektir."

"Aç çuvalı," dedi çavuş.

Zenci başını sallayarak başladı "Oy! Oy! Oy oy oy!" diye sızlanmaya, o arada eğilmiş, çuvalı açıyordu, içinden bir şişe kırmızı şarap çıkardı. Şişeyi havaya kaldırdı, sisin arasından sızan o bir damlacık kirli güneşe tutup baktı, dilini şaklattı, sonra ağır ağır ağzını açtı ve gözlerini fal taşı gibi açarak hayvansı bir ses çıkardı: "Ua! Ua! Ua!" Herkes çocuksu bir neşeyle onu taklit etti.

"Ver şişeyi buraya," dedi çavuş. Şişenin tıpasını bir bıçağın ucuyla açtı, bir erin uzattığı bir teneke maşrapaya biraz şarap koydu, maşrapayı havaya kaldırarak yaralıya, "Sağlığına içiyorum, Fred," deyip, içti.

"Biraz da bana ver," dedi yaralı, "susadım."

"Olmaz," dedim, "içmemelisiniz."

"Nedenmiş o?" dedi çavuş bana ters ters bakarak, "Bir bardak güzel şarap iyi gelir ona."

"Karnından yaralı biri içmemelidir," dedim alçak sesle, "öldürmek mi istiyorsunuz onu? Şarap bağırsaklarını kavurur, korkunç acılar verir. Bağırmaya başlayacaktır."

"*You bastard*," dedi çavuş.

"Bir bardak verin bana," dedim yüksek sesle, "ben de bu talihli delikanlının sağlığına içmek isterim."

Çavuş bana şarap dolu bir bardak uzattı, havaya kaldırırken dedim ki: "Sizin sağlığınıza, sevdiklerinizin sağlığına, havaalanında sizi bekleyecek olan herkesin sağlığına içiyorum. Ailenizin sağlığına!"

Yaralı, gülümseyerek, "*Thank you*," dedi, "Mary'nin de sağlığına."

"Hepimiz Mary'nin sağlığına içeceğiz," dedi çavuş. Ardından zenciye dönüp ekledi: "Çıkar bakalım öbür şişeleri."

"*Oh no, oh no!*" diye bağırdı zenci yakınmalı bir sesle, "Canınız şarap istiyorsa benim yaptığım gibi gidip arayın. *Oh no, oh no!*"

"Yaralı bir silah arkadaşından birazcık şarabı esirgemekten utanmıyor musun? Ver buraya," dedi çavuş sert bir sesle, çuvaldan şişeleri birer birer çıkarıp arkadaşlarına uzatıyordu. Hepsi azık torbalarından birer bıçak çıkarmışlardı, hepimiz kadeh kaldırdık.

"Güzel, sevgili, genç Mary'nin şerefine," dedi çavuş kadehini kaldırarak, hepimiz güzel, sevgili, genç Mary'nin şerefine içtik.

"Ben de Mary'nin sağlığına içmek isterim," dedi zenci.

"Tabii," dedi çavuş, "sonra da Fred'in şerefine şarkı söyleyeceksin. Niçin Fred'in şerefine şarkı söyleyeceksin, biliyor musun? İki güne kadar Fred uçakla Amerika'ya dönecek de ondan."

"*Oho!*" dedi zenci gözlerini iri iri açarak.

Çavuş, yaralıya dönerek, "Hem onu havaalanında karşılamaya kim gelecek, biliyor musun? Sen söyle, Fred," diye ekledi.

"*Mamy*," dedi Fred cılız bir sesle. "*Daddy*, bir de kardeşim Bob..." Sesi kesildi, hafiften benzi soldu.

"... kardeşin Bob..." dedi çavuş.

Yaralı susuyordu, zahmetle soluk alıyordu. Sonra dedi ki: "... kız kardeşim Dorothy, Leonor Teyzem..." ve sustu.

"... bir de Mary..." dedi çavuş,

Yaralı başıyla onayladı, dudaklarını ağır ağır aralayıp gülümsedi.

"Peki sen şimdi Leonor Teyze olsan ne yapardın? Sen de tabii havaalanına Fred'i karşılamaya giderdin, değil mi?"

"Yo yo!" dedi zenci, "Leonor Teyze mi? Leonor Teyze değilim ben!"

Çavuş, zenciye tehdit dolu bir bakışla, ağzıyla tuhaf mimikler yaparak, "Ne dedin! Sen Leonor Teyze değil misin?" dedi

"*I'm not Aunt Leonor*!"[1] dedi zenci ağlamaklı bir sesle.

"*Yes! You are Aunt Leonor*!"[2] dedi çavuş yumruklarını sıkarak.

"*No, I'm not*," dedi zenci başını iki yana sallayarak.

"Evet, evet! Sen Leonor Teyze'sin işte," dedi yaralı gülerek.

"*Oh, yes*! Leonor Teyze'yim tabii!" dedi zenci gözlerini göğe kaldırarak.

"*Of course, you are Aunt Leonor*!" dedi çavuş, "*You are a very charming old lady*! *Look, boys*![3] Sevimli, yaşlı bir hanımefendi değil mi o, sevimli, yaşlı Leonor Teyze?"

"*Of course*!" dedi öbürleri, "*He's a very charming old lady*!"[4]

"*Look at the boy*," dedi çavuş, "Fred'e bakın."

Yaralı, zenciyi dikkatle süzüyor, gülümsüyordu. Mutlu bir hali vardı. Alnını bir kızıllık ışıldatıyordu, kocaman ter damlaları yüzünden aşağı süzülmekteydi.

"Canı acıyor," dedi çavuş alçak sesle, kolumu kuvvetle sıkarak.

"Hayır, acımıyor canı," dedim.

1. (İng.) Ben Leonor Teyze değilim! (Ç.N.)
2. (İng.) Evet! Sen Leonor Teyze'sin! (Ç.N.)
3. (İng.) Sırasıyla; "Elbette, Leonor Teyze'sin!"; "Sen şimdi pek şirin bir yaşlı hanımefendisin! Bakın çocuklar!" (Ç.N.)
4. (İng.) O pek şirin bir yaşlı hanımefendi! (Ç.N.)

"Ölüyor, öldüğünü görmüyor musunuz?" dedi çavuş, sesi boğazında düğümleniyordu.

"Tatlı bir ölüm," dedim, "acısız." "*You bastard*," dedi çavuş, bana nefretle bakıyordu.

O anda Fred'in ağzından bir inilti çıktı, dirseklerinin üstünde doğrulmaya çabaladı. Korkunç bir solgunluk gelmişti yüzüne, ecelin rengi birden alnını basmış, gözlerinin ferini söndürmüştü.

Hepsi susuyordu, zenci de susuyordu, korku dolu bakışını yaralıya dikmişti.

Uzakta, tepenin ardında top atışları boğuk ve derin gürlüyordu. Kara rüzgârı gördüm, zeytinlerin arasında oradan oraya dolaşıyor, dallara, taşlara, çalılıklara gamlı bir gölge vuruyordu. Kara rüzgârı gördüm, kara sesini işittim, ürperdim.

"Ölüyor, ah, ölüyor!" dedi çavuş yumruklarını sıkarak.

Yaralı yeniden sırtüstü serilmişti, gözlerini açmış, gülümseyerek çevresine bakınıyordu.

"Üşüyorum," dedi.

Yağmur başlamıştı. İncecik, buz gibi bir yağmur, zeytinlerin yapraklarında upuzun, yumuşak bir mırıltı gibi geziniyordu.

Kaputumu çıkardım, yaralının bacaklarını sardım. Çavuş da kaputunu çıkardı, can çekişenin omuzlarına örttü.

"Şimdi daha iyi misin? Hâlâ üşüyor musun?" dedi çavuş.

"Teşekkürler, daha iyiyim," dedi yaralı, bize bir gülümsemeyle teşekkür etti.

"Şarkı söyle!" dedi çavuş zenciye.

"Hayır, söylemem," dedi zenci, "korkuyorum."

"Şarkı söyleyeceksin!" diye bağırdı çavuş yumruklarını kaldırarak.

Zenci geriledi ama çavuş onu kolundan yakaladı: "Şarkı söylemek istemiyorsun, ha?" dedi "Hele söyleme, gebertirim seni."

Zenci yere oturdu, şarkı söylemeye koyuldu. Hüzünlü bir şarkıydı, pamuk tanelerinin beyaz yağmuru altında, bir nehrin kıyısında oturan hasta bir zencinin yakınması.

Yaralı başladı inlemeye, yüzü gözyaşlarıyla kaplandı.

"*Shut up*!" diye bağırdı çavuş zenciye.

Zenci sustu, hasta bir köpeği andıran gözlerini çavuşa dikti.

"Şarkını beğenmedim," dedi çavuş, "gamlı, hiç bir şeye benzemiyor. Başka bir şarkı söyle."

"*But*..." dedi zenci, "*it's a marvellous song*!"[1]

"Bir şeye benzemiyor dedim ya!" diye bağırdı çavuş, "Mussolini'ye bak: Şarkını Mussolini de beğenmedi." Ve parmağını bana doğru uzattı.

Hepsi başladı gülmeye, yaralı da başını çevirip hayretle bana baktı.

"Susun!" diye bağırdı çavuş, "Bırakın Mussolini konuşsun. *Go on*, Mussolini!"

Yaralı gülüyordu, mutluydu. Hepsi çevremi sardı, zenci dedi ki: "*You are not Mussolini. Mussolini is fat. He's an old man. You are not Mussolini.*"[2]

"Ya, sen benim Mussolini olduğuma inanmıyor musun?" dedim, "Bak bana!" Bacaklarımı iki yana ayırdım, başımı geriye attım, avurtlarımı şişirdim, çenemi ileri çıkararak dudaklarımı şişirdim, bağırdım: "Bütün İtalya'nın Kara Gömlekliler'i! Şanımızla kaybettiğimiz savaşı nihayet kazanmış bulunuyoruz. Sevgili düşmanlarımız, İtalyan halkının arzusunu yerine getirmiş, nihayet İtalya'ya çıkarma yapıp nefretengiz Alman dostlarımızla çarpış-

1. (İng.) Sırasıyla; "Ama..."; "bu harika bir şarkı!" (Ç.N.)

2. (İng.) Siz Mussolini değilsiniz. Mussolini şişko. Yaşlı bir adam. Siz Mussolini değilsiniz. (Ç.N.)

mamıza destek veriyorlar. Bütün İtalya'nın Kara Gömlekliler'i, yaşasın Amerika!"

"Yaşasın Mussolini!" diye bağırdı hepsi gülerek, yaralı da battaniyenin altından kollarını çıkardı, mecalsizce el çırptı.

"*Go on, go on!*" dedi çavuş.

"Bütün İtalya'nın Kara Gömlekliler'i..." diye bağırırken birden susuverdim, gözlerim zeytinliklerin arasından bize doğru inen bir grup kıza takılmıştı. Bazıları yetişkin kadındı, bazıları henüz çocuktu. Üstlerinde lime lime olmuş Alman ve Amerikan üniformaları vardı, saçlarını alınlarında bezlerle bağlamışlardı, Cassino yöresi halkının o sıralarda hayvanlar gibi yaşadığı mağaralar ve ev enkazlarından dışarıya uğramış, bize doğru ilerliyorlardı; kahkahalarımızın, zencinin şarkısının yankılarına, belki yiyecek bir şeyler bulma umuduna kapılmışlardı. Yine de dilenci görünümünde değillerdi, soylu, gururlu bir halleri vardı; yüzümün kızardığı hissettim, kendimden utandım. Sefaletlerinden, vahşi hayvanlara dönmüş olmalarından ötürü aşağılanmış değildim; eziklik uçurumunda benden daha aşağılara batmış olduklarını, benden daha fazla acı çektiklerini hissediyordum, öyleyken yine de bakışlarında, hallerinde, gülümseyişlerinde benimkinden daha canlı, daha çıplak bir gurur vardı. Yaklaştılar, birbirlerine sokularak durdular, sessizce, gözlerini bir yaralıya, bir içimizden birine dikiyorlardı.

"*Go on, go on!*" dedi çavuş.

"Yapamıyorum," dedim.

"Neden yapamıyorsunuz?" dedi çavuş bana tehditle bakarak.

"Elimden gelmiyor," diye yineledim. Kızardığımı hissediyordum, kendimden utanıyordum.

"Hele bir..." dedi çavuş bir adım ilerleyerek.

"Benden utanmıyor musunuz?" dedim.

"Anlamıyorum," dedi çavuş, "sizden neden utanacakmışım ki?"

"Bizi mahvetti, bizi çamurlara batırdı, yerin dibine geçirdi bizi; ama ayıplarımızı alaya almaya hakkım yok."

"Sizi anlamıyorum. Kimden söz ediyorsunuz?" dedi çavuş bana şaşkınlıkla bakarak.

"Ha, anlamıyorsunuz demek? Anlamayın daha iyi."

"*Go on*," dedi çavuş.

"Elimden gelmiyor," diye yanıtladım.

"*Oh, please, Captain*," dedi yaralı, "*please, go on*!"[1]

Gülümseyerek çavuşa baktım, "Beni bağışlayın," dedim, "galiba anlatamadım derdimi. Ziyanı yok. Bağışlayın beni." Ve dudaklarımı şişirerek, kalçalarımı iki yana sallayarak, kolumu kaldırıp Roma selamı vererek bağırdım: "Kara Gömlekliler! Amerikalı müttefiklerimiz nihayet İtalya'ya çıkarma yapmış bulunuyorlar, Alman müttefiklerimize karşı çarpışmamıza yardım edecekler. Faşizmin kutsal meşalesi sönmedi henüz! Faşizmin kutsal meşalesini müttefikimiz Amerikalılara devretmiş bulunuyorum! Amerika'nın uzak sahillerinden dünyayı aydınlatmaya devam edecek. Bütün İtalya'nın Kara Gömlekliler'i, yaşasın faşist Amerika!"

Sözlerim bir kahkaha korosuyla karşılandı. Yaralı el çırpıyordu, önümde birbirlerine sokulmuş kızlar da bana tuhaf tuhaf bakarak alkışlıyorlardı.

"*Go on, please*," dedi yaralı.

"Mussolini yetti artık," dedi çavuş, "Mussolini'nin yaşasın Amerika diye bağırdığını duymaktan hoşlanmıyorum." Bana dönerek, "*Do you understand*?"[2] diye sordu.

"Hayır, anlamıyorum," dedim, "tüm Avrupa yaşasın Amerika diye bağırıyor ya."

1. (İng.) Ah, lütfen yüzbaşım, lütfen devam edin. (Ç.N.)
2. (İng.) Anlıyor musunuz? (Ç.N.)

"*I don't like it*," dedi çavuş. Sonra kızlara yaklaştı, bağırdı: "*Signorine, ballare*!"[1]

"Ya, ya!" dedi zenci, "Şarap, *signorina*'lar!" ve cebinden ufak bir ağız mızıkası çıkarıp dudaklarına yaklaştırdı, çalmaya başladı. Çavuş kızlardan birini belinden yakaladı, dans etmeye başladı: Diğerleri de aynısını yaptı. Ben yere, yaralının yanına oturdum, elimi alnına bastırdım. Soğuktu, terden sırılsıklamdı.

"Eğleniyorlar," dedim. "Savaşı unutmak için arada bir dans da etmek lazım."

"İyi çocuklardır," dedi yaralı.

"Ah, evet," dedim, "Amerikan askerleri iyi çocuklardır. İyi, temiz yüreklidirler. *I like them*."[2]

"*I like Italian people*," dedi yaralı, bir elini uzatıp dizime dokundu ve gülümsedi.

Elini ellerimin arasında sıktım, başımı çevirdim. Boğazıma bir yumru tıkanmıştı, güç soluk alıyordum. Bir insanın acı çektiğini görmeyi yüreğim kaldırmıyordu. Acı çektiğini görmektense onu kendi ellerimle öldürmeyi yeğlerdim. Çamurun içine serilmiş, karnı paramparça olmuş biçare çocuğun bir Amerikalı olduğunu düşündükçe utançtan kıpkırmızı kesiliyordum. Keşke bir İtalyan olsaydı, benim gibi bir İtalyan, Amerikalı olmaktansa... O biçare Amerikalı çocuğun bizim yüzümüzden, benim yüzümden de, acı çektiğini düşündükçe dayanamıyordum.

Başımı çevirdim, o garip kır eğlentisine baktım, Goya'nın fırçasından çıkmış bir küçük Watteau tablosuydu. Canlı, incelikli bir sahneydi: Yere uzanmış yatan o yaralı, bir zeytinin gövdesine dayanmış ağız mızıkası çalan o

1. (İng., İt.) Sırasıyla; "Hoşlanmıyorum..."; "*Signorina*'lar, dans edin! (Ç.N.)
2. (İng.) Severim onları. (Ç.N.)

zenci, o paçavralar içindeki soluk benizli, sıskası çıkmış kızlar, yemyeşil otların arasına serpili kızıl taşlar ile o çıplak tepelerin ortasındaki o gümüşsü zeytin ormanında, o gri, ihtiyar gökyüzünün altında, kocakarı derisini andıran incecik mavi damarlı, pörsük, buruş buruş o gökyüzünün altında, o pembemsi yüzlü yakışıklı Amerikalı erlerle sarmaş dolaş. Ve can veren yaralının elinin ellerimin arasında yavaş yavaş soğuduğunu, yavaş yavaş kendini bıraktığını hissediyordum.

O anda kolumu kaldırdım, bir feryat kopardım. Hepsi durup bana baktı, sonra yaklaştılar, yaralının üstüne eğildiler. Fred sırtüstü kendini bırakmış, gözlerini yummuştu. Yüzünü bembeyaz bir maske kaplamıştı.

"Ölüyor," dedi çavuş alçak sesle.

"Uykuya dalıyor. Acı çekmeden uykuya daldı," dedim, ölü çocuğun alnını okşayarak.

"El sürmeyin ona!" diye haykırdı çavuş, kolumdan tutup beni hoyratça geri çekti.

"Öldü," dedim alçak sesle, "bağırmayın."

"Öldüyse sizin suçunuz!" diye bağırdı çavuş, "Ölmesine siz sebep oldunuz, siz öldürdünüz onu! Sizin yüzünüzden öldü, çamurun içinde, bir hayvan gibi. *You bastard*!" Ve yumruğunu yüzüme indirdi.

"*You bastard*!" diye bağırdı diğerleri de, tehditkâr bir havayla çevremi sardılar.

"Acı çekmeden öldü ya," dedim, "öldüğünün bilincine varmadan öldü."

Çavuş suratıma vurarak, "*Shut up, you son of a bitch*!"[1] diye bağırdı.

Diz üstü yıkıldım, ağzımdan kan boşandı. Hepsi üstüme atıldı, tekmeler, yumruklar indirmeye başladılar. Ken-

1. (İng.) Kes sesini, orospu çocuğu! (Ç.N.)

dimi savunmuyordum, bırakıyordum vursunlar, bağırmadım, tek söz çıkmadı ağzımdan. Fred acı çekmeden ölmüştü ya. O zavallı çocuğun acısız ölmesine yardım etmek için hayatımı vermeye razıydım. Diz üstü yıkılmıştım, hepsi yumruklar, tekmeler indiriyordu. Benimse tek düşündüğüm Fred'in acı çekmeden can vermiş olduğuydu.

Derken bir otomobil sesi işittik, frenler gıcırdadı.

"Ne oluyor?" diye çınladı Campbell'ın sesi.

Hepsi benden uzaklaştı, sustular. Ben ölünün yanında, diz üstü kalakaldım, yüzüm kan revan içinde, gıkım çıkmıyordu.

Caserta'daki Amerikan Hastanesi'nden Yüzbaşı Doktor Schwartz, yanımıza yaklaşırken, "Bu adamın suçu ne?" dedi.

"Bu İtalyan piçi işte," dedi çavuş bana nefretle bakarak, gözlerinden yaşlar akıyordu, "bu pis İtalyan ölmesine neden oldu. Onu hastaneye nakletmemizi istemedi. Bir köpek gibi ölüme terk etti onu."

Ben zahmetle kalktım, ayakta durdum, gıkım çıkmıyordu.

"Hastaneye nakledilmesini niçin engellediniz?" dedi Schwartz. Ufarak bir adamdı, solgun yüzlü, kara gözlü.

"Nasıl olsa ölecekti," dedim, "yolda, korkunç acılarla kıvranarak ölecekti. Acı çekmesin istiyordum. Karnından yaralanmıştı. Acı çekmeden öldü. Öldüğünün farkına bile varmadı. Bir çocuk gibi öldü."

Schwartz bir şey demeden süzdü beni, sonra ölüye yaklaştı, battaniyeyi kaldırdı, korkunç yarayı uzun uzun seyretti. Battaniyeyi elinden bıraktı, bana döndü, sessizce elimi sıktı.

"*I thank you for his mother*," dedi, "annesinin adına size teşekkür ediyorum."

VII

General Cork'un yemek daveti

"Bit tifüsü," dedi General Cork, "Napoli'de endişe verici biçimde yayılmakta. Hastalığın şiddeti azalmazsa Amerikan birliklerini kentten uzaklaştırmak durumunda kalacağım."

"Niçin bu kadar kaygılanıyorsunuz?" dedim, "Napoli'yi tanımadığınız nasıl da belli oluyor."

"Ben Napoli'yi tanımıyor olabilirim," dedi General Cork "ama sağlık servislerim tifüsü yayan böceği tanıyor."

"Bir italyan biti değil," dedim.

"Amerikan biti de değil," dedi General Cork, "gerçekten de bir Rus biti. Napoli'ye Rusya savaşından dönen İtalyan askerleri taşımışlar."

"Birkaç gün içinde," dedim, "Napoli'de bir tek Rus biti kalmayacaktır."

"*I hope so*,"[1] dedi General Cork.

"Napolili bitlerin, Forcella ve Pallonetto ara sokaklarının bitlerinin, o bir avuç sefil Rus bitine alt olacağını düşünmüyorsunuzdur herhalde."

"Rica ederim," dedi General Cork, "Rus bitlerinden böyle söz etmeyin."

1. (İng.) Umarım öyle olur. (Ç.N.)

"Sözlerimde hiçbir siyasal ima yoktu," dedim, "sadece şunu demek istiyordum: Napolili bitler o zavallı Rus bitlerini canlı canlı yiyeceklerdir, bit tifüsü de ortadan kaybolacaktır. Görürsünüz: Napoli'yi bilirim ben."

Hepsi gülmeye başladı, Albay Eliot dedi ki: "Şayet Avrupa'da uzun süre kalırsak hepimizin sonu Rus bitleri gibi olacak."

Masanın çevresinde çekimser bir gülüşme dolaştı.

"Neden ama?" dedi General Cork, "Avrupa'da herkes Amerikalıları seviyor."

"Evet ama Rus bitlerini sevmiyorlar," dedi Albay Eliot.

"Ne demek istediğinizi anlayamadım," dedi General Cork, "biz Rus değiliz ki, Amerikalıyız."

"*Of course, we are Americans, thank God!*"[1] dedi Albay Eliot, "ama Avrupalı bitler Rus bitlerini yiyip bitirince yenme sırası bize gelecektir."

"*What?*" diye ünledi Mrs. Flat.

General Cork peçetesinin içine öksürür gibi yaparak, "Ama biz şey değiliz... yani... *I mean... we are not...*" dedi.

"*Of course! We are not... ehm... I mean...* elbette ki bit değiliz," dedi Albay Eliot kızararak, zaferle bakıyordu çevresine.

Hepsi kahkahayı bastı ve kim bilir neden, bana baktılar. Kendimi bit gibi duydum, ömrümde hiç duymadığım gibi.

General Cork nazik bir gülümsemeyle bana döndü.

"*I like Italian people,*" dedi "*but...*"

General Cork gerçek bir centilmendi, gerçek bir Amerikan centilmeni demek istiyorum. *American gentlemen*'i bu denli sevdiren, bu denli insancıl kılan o saflığı,

1. (İng.) Elbette Amerikalıyız, Tanrı'ya şükür! (Ç.N.)

o yürek temizliğini, o dürüst ahlakı sergiliyordu. Kültürlü bir adam değildi, Avrupalı beyefendilerin görgülü hallerine soylu ve şiirsel bir hava veren Hümanizma kültüründen nasibini almış değildi ama bir "insan"dı, Avrupa insanlarının yoksun oldukları şu insanca nitelik vardı onda; yüzü kızarabiliyordu. Son derece incelikli bir edep duygusuna ve kendi sınırlarına ilişkin somut, eril bir bilince sahipti. Bütün iyi niyetli Amerikalılar gibi o da Amerika'nın dünyanın bir numaralı ülkesi olduğuna, Amerikalıların yeryüzündeki en uygar, en dürüst halk olduklarına iman etmişti; ve doğaldır ki Avrupa'yı küçümsüyordu. Ama yenilmiş halkları küçümsemesinin tek nedeni, onların yenilmiş halklar olmaları değildi.

Bir seferinde ona Aiskhülos'un *Agamemnon*'undan bir dize alıntılamıştım: "Ve yendikleri memleketin kentine kanat geren Tanrılara, tapınaklara saygıda kusur etmiyorlar ki yenmişken bu kez de kendileri yenik duruma düşmesinler", bunun üzerine General Cork bir an sessizce yüzüme bakmıştı. Sonra bana, Amerikalılar kendilerini kurtarmak için Avrupa'da acaba hangi tanrılara saygı göstermeliler, diye sormuştu.

"Açlığımıza, sefaletimize, ezikliğimize saygı göstermeliler," yanıtını vermiştim.

General Cork bana bir sigara sunmuş, kendi eliyle yakmış, sonra gülümseyerek şöyle demişti:

"Avrupa'da daha başka tanrılar da var, onları ağzınıza almamanıza memnun oldum."

"Hangi tanrılar?" diye sormuştum.

"Cinayetleriniz, kinleriniz, maalesef onlara gururunuzu ekleyemeyeceğim."

"Avrupa'da artık gurur diye bir şeyimiz kalmadı," dedim.

"Farkındayım," dedi General Cork, "ama çok yazık."

Sakin ve hakkaniyetli bir adamdı. Genç görünümlüydü; ellisini geçmiş olmasına karşın kırkından fazla gös-

termiyordu. Uzun boylu, zayıf, çevik, kaslı, geniş omuzlu, dar kalçalı, uzun bacaklıydı, elleri inceydi, apaktı. Yüzü zayıf, pembemsiydi; ince, dar, çocuksu ağzına kıyasla fazla iri sayılabilecek kartal burnu gözlerinin masmavi, bakışlarının genç işi tatlılığıyla tezat oluşturuyordu. Sohbetinden hoşlanıyordum, o da bana sempatiden öte, saygı duyuyor gibiydi. Kendisinden utanarak gizlemeye çabaladığım şeyi sezinliyordu kuşkusuz: Karşımda o bir galip değil, "başka bir adam"dı sadece.

"*I like Italian people*," dedi General Cork, "*but...*"

"*But*?.." dedim.

"İtalyanlar basit, iyi yürekli, candan bir halk; özellikle de Napolililer. Yine de umarım ki tüm Avrupa Napoli gibi değildir."

"Tüm Avrupa Napoli gibidir," dedim.

"Napoli gibi mi?" diye ünledi General Cork, derin bir hayrete kapılmıştı.

"Napoli Avrupa'nın en ünlü başkentlerinden, dünyanın en büyük kentlerinden biriyken Napoli'de yok yoktu: Londra vardı, Paris vardı, Madrid vardı, Viyana vardı, bütün Avrupa vardı. Şimdi çöküntü halinde ya, Napoli'de Napoli'den başka şey kalmadı. Londra'da, Paris'te, Viyana'da ne bulmayı bekliyorsunuz? Napoli'yi bulacaksınız. Napoli'ye dönüşmek Avrupa'nın yazgısıdır. Avrupa'da bir süre kalın da görün, siz de Napoliliye dönüşürsünüz!"

"*Good Gosh*!" diye ünledi General Cork benzi atarak.

"*Europe is a bastard country*,"[1] dedi Albay Brand.

"Benim anlamadığım şey," dedi Albay Eliot, "Avrupa'ya ne yapmaya geldiğimiz. Almanları kovmak için ille de bize mi ihtiyacınız vardı? Neden kendi başınıza kovmuyorsunuz onları?"

1. (İng.) Avrupa piç bir diyar. (Ç.N.)

"Neden onca zahmete girelim ki," dedim, "siz nasıl olsa Avrupa'ya gelip bizim adımıza savaşmaya can atıyorsunuz ya!"

"*What? What?*" diye bağrıştı masanın etrafındakiler.

"Hem böyle giderseniz," dedim, "Avrupa'nın paralı askerleri olup çıkacaksınız."

"Paralı askerler ücrete tabidir," dedi Mrs. Flat sert bir sesle, "siz ücretimizi neyle ödeyeceksiniz peki?"

"Kadınlarımızla ödeyeceğiz ücretinizi," diye yanıtladım.

Hepsi güldü; sonra sustular, sıkıntılı bir edayla baktılar bana.

"Hiçbir şeye saygınız yok," dedi Mrs. Flat, "saygısız ve küstahsınız siz."

"Bu söylediğiniz şey sizin açınızdan çok tatsız," dedi General Cork.

"Kuşkusuz," dedim, "bir Avrupalı için bazı şeyleri söylemek acı oluyor. Ama biz bizeyken niçin yalan söyleyelim ki?"

"İşin tuhafı," dedi General Cork sözlerime özür bulmak istercesine, "siz hiçbir şeye saygı duymayan biri değilsiniz. Bu söylediğinizden ötürü acı çeken kişi herkesten önce sizsiniz, ne yani, kendi kendinize azap vermekten zevk mi alıyorsunuz?"

"Niye şaşıyorsunuz?" dedim, "Ne yazık ki böyle gelmiş, böyle gider: Mağlupların kadınları galiplerle yatağa girer. Savaşı siz kaybetmiş olsaydınız aynı şey Amerika'da da olurdu."

"*Never*! Asla!" diye ünledi Mrs. Flat, öfkesinden kıpkırmızı kesilmişti.

"Olabilir," dedi Albay Eliot, "yine de bizim kadınlarımız farklı davranırdı diye düşünmeyi yeğliyorum. Bizimle Avrupalılar arasında bir fark da olmalı, özellikle bizimle Latin halkları arasında."

"Fark şu," dedim, "Amerikalılar düşmanlarını satın alıyorlar, biz ise onları satıyoruz."

Hepsi bana şaşkınlıkla baktı.

"*What a funny idea*!" dedi General Cork.

"Bir konuda kuşkuluyum," dedi Binbaşı Morris, "Avrupalılar galiba bizi satmaya başladılar bile; onları satın aldığımızın öcünü almak için."

"Aynen söylediğiniz gibi," dedim, "Talleyrand'a atfedilen bir söz vardı, anımsıyor musunuz? Kendisini satın alanların hepsini satmışmış. Talleyrand Avrupa'nın büyük adamlarındandı."

"Talleyrand mı? O da kim?" diye sordu Albay Eliot.

"*He was a great bastard*,"[1] dedi General Cork.

"Kahramanları küçümserdi," dedim, "deneyimlerinden öğrenmişti ki Avrupa'da kahramanlık etmek alçaklık etmekten daha kolaydır, kahramanlık taslamak için her özür geçerlidir; politika aslında bir kahramanlar fabrikasından başka bir şey değildir. Hammaddesi de eksik değildir doğrusu: en iyi kahramanlar, *the most fashionable*,[2] tezekten yapılmışlardır. Bugün kahramanlık taslayarak 'Yaşasın Amerika,' ya da, 'Yaşasın Rusya,' diye bağıranlar, dün, 'Yaşasın Almanya,' diye bağırarak kahramanlık taslayanlardır. Bütün Avrupa böyle işte. Gerçek namuslu kişiler ne kahramanlık ne de alçaklık ilanında bulunanlardır, dün, 'Yaşasın Almanya,' diye bağırmamış olan, bugün de, 'Yaşasın Amerika,', 'Yaşasın Rusya,' diye bağırmayanlardır. Madem Avrupa'yı anlamak istiyorsunuz, şunu hiç aklınızdan çıkarmayın: Gerçek kahramanlar ölürler, gerçek kahramanlar çoktan ölüp gittiler. Hayatta olanlar..."

"Bugün Avrupa'da kahramanların çok olduğunu mu sanıyorsunuz?" diye sordu Albay Eliot.

1. (İng.) Bir numaralı bir pıçtı. (Ç.N.)
2. (İng.) En fiyakalılar. (Ç.N.)

"Milyonlarca," oldu yanıtım.

Hepsi sandalyelerinin arkalığına kaykılarak kahkahaları koyverdi.

"Avrupa garip bir diyar," dedi General Cork davetlilerin kahkahaları dinince, "Napoli'ye çıkarma yaptığımız gün anlamaya başladım Avrupa'yı. İnsanlar kentin büyük caddelerine öyle akın etmişlerdi ki Almanları kovalayan tanklarımız geçecek yol bulamıyordu. Caddelerin ortasında rahatça gezmeye çıkmıştı kalabalık, elini kolunu sallaya sallaya hiçbir şey yokmuş gibi gevezeliğe dalmıştı. Alelacele koskocaman afişler bastırdım, Napoli halkından nazikçe rica ediyordum, lütfen kaldırımlardan yürüsünler, caddelerin ortasını boşaltsınlar da, tanklarımızın Almanları kovalamasına imkân bıraksınlar diye."

General Cork'un sözleri bir kahkaha tufanıyla karşılandı. Yeryüzünde Amerikalılar kadar candan gülen halk yoktur. Çocuklar gibi, tatile çıkmış öğrenciler gibi gülerler. Almanlar asla kendi hesaplarına gülmezler, hep bir başkasının hesabına gülerler. Sofradayken her biri masada yanında oturanın hesabına güler. Gülmeleri de yemek yiyişleri gibidir: Hep yeterince yiyememekten korkarlar, hep bir başkasının hesabına yerler. Güldüklerinde de öyle yeterince gülememekten korkar gibi gülerler. Ama hep çok erken ya da çok geç gülerler, ânında gülmeyi hiç bilmezler. O da gülüşlerine bir yersizlik, hatta zamanını şaşırmışlık havası verir; Almanların her davranışına, her duygusuna özgü bir şeydir bu. Denebilir ki, hep tam zamanında gülmemiş olan birinin, ya kendilerinden önce gülmemiş, ya da kendilerinden sonra gülmeyecek olan birinin hesabına gülerler. İngilizler ise sanki gülmeyi bilenler, gülmeye hakkı olanlar yalnız kendileriymiş gibi gülerler. Bütün adalılar gibi gülerler: Herhangi bir kıtanın kıyılarından görülmediklerine iyice emin olduklarında. O lanet olası Fransızların, Calais ya da Boulogne *falaises*'in-

den[1], onların güldüklerine baktıklarından ya da onlara güldüklerinden kuşkulanacak olurlarsa hemen suratlarına özentili bir ciddiyet verirler. İngilizlerin Avrupa karşısındaki geleneksel siyasetleri, hep öyle Calais ya da Boulogne *falaises*'inden, o lanet olası Avrupalıların onların güldüklerine bakmalarını ya da onlara gülmelerini engellemeye yöneliktir. Oysa Latin halkları gülmek için güler, gülmeyi severler çünkü "gülmek kanı kaynatır", hem sonra kuşkucu, kendini beğenmiş, gururlu olduklarından, hep öyle başkalarına gülüyor, kendilerine hiç gülmüyorlar diye, o durum gülünç olmalarının imkânsızlığını kanıtlar sanırlar. Asla başkalarının hoşuna gitsin diye güldükleri olmaz. Onlar da, Amerikalılar gibi kendi hesaplarına gülerler; yine de, Amerikalılarınkinden farklı olarak onların gülüşü hiçbir zaman öyle iş olsun diye değildir. Hep belli bir şeye gülerler. Oysa Amerikalılar, ah bu Amerikalılar, hep kendi hesaplarına gülmekle birlikte, çoğu zaman hiç yoktan gülerler, kimi zaman gereğinden daha fazla, yeterince gülmüş olduklarını bildikleri halde; üstelik özellikle sofradayken ya da tiyatroda ya sinemadayken, başkalarıyla aynı şeye gülüp gülmediklerine hiç aldırmazlar. Hep birlikte gülerler, isterse yirmi kişi, isterse yüz bin kişi ya da on milyon kişi olsunlar; ama her biri kendi hesabına güler. Ve onları yeryüzündeki diğer halklardan ayıran şey, davranışlarının, toplumsal yaşantılarının, uygarlıklarının ruhunu en iyi açığa vuran şey şudur: Asla tek başlarına gülmezler.

Ama bu noktada, kapının açılmasıyla davetlilerin kahkahaları kesildi ve eşikte uşak kıyafetli birkaç garson belirdi, ellerinde som gümüşten muazzam tepsiler taşıyorlardı.

1. (Fr.) Yalıyarlar. (Ç.N.)

D vitaminiyle lezzetlendirilmiş, % 2 klor solüsyonuyla dezenfekte edilmiş sulu bir kremalı havuç çorbasının ardından sofraya şu mahut, iğrenç *spam* getiriliyordu Chicago'nun pek böbürlendiği o domuz eti ezmesi mora çalan kırmızı dilimler halinde, kalın bir haşlanmış mısır katmanı üstüne güzelce yayılmıştı. Garsonların Napolili olduklarını fark ettim – sırtlarındaki Toledo dükü hanedanına özgü, yaka ve kol kenarları kırmızı lacivert uşak üniformalarından çok, suratlarında okunan ürküntü ve tiksinti ifadesinden. Bundan daha küçümseyici bakışlar görmedim ömrümde. Kölelik durumunda kalmış Napoli milletinin, ham halat yabancı efendi milleti karşısında duyduğu o yüce, kadim, saygılı, özgür küçümsemesiydi. Eski çağlardan gelen, hem de soylu bir kölelik ve açlık geleneğine sahip halklar, ancak ince zevkleri, görkemli davranışları olan efendilere karşı saygı duyarlar. Köleliğe düşmüş bir halk açısından, kaba saba davranışlı, zevksiz bir efendiden daha aşağılayıcı şey yoktur. Onca yabancı efendi arasından yalnızca iki Fransız, Napoli halkında iyi bir anı bırakmıştır: Anjou'lu Roberto ile Joachim Murat. Çünkü birincisi şarap seçmesini ve sosları değerlendirmesini biliyordu, ikincisi de bir İngiliz eyerinin ne olduğunu bilmekle kalmıyor, aynı zamanda attan büyük bir zarafetle düşmeyi de beceriyordu. Denizi aşıp bir ülkeyi istila etmenin, bir savaş kazanmanın, başına galiplerin defne tacını giymenin ne değeri vardır, insan sonra sofrada nasıl davranacağını bilmezse? Tavuklar gibi mısır yiyen bu Amerikalılar da ne mene kahramanlardı böyle?

Yağda kızartılmış *spam*'in yanında haşlanmış mısır! Garsonlar tepsileri iki elleriyle kavramışlar, suratlarını sanki masaya bir Medusa başı getiriyormuş gibi buruşturuyorlardı. *Spam* kızartıldığında, morumsu kırmızısı güneşte çürümüş et gibi kararır; mısırın beyaz damarlı so-

luk sarısı ise haşlandığında dağılır gider, bazen boğularak ölmüş bir tavuğun kursağını şişiren mısır tanelerini çağrıştırır: Bunların hepsi salonun duvarlarında, antika Sicilya halılarıyla dönüşümlü olarak boy gösteren yüksek, buğulu Murano aynalarında soluk soluk yansıyordu.

Mobilyalar, altın yaldızlı çerçeveler, İspanya'nın büyük soylularının portreleri, tavandaki Luca Giordano'nun fırçasından çıkmış "Venüs'ün Zaferi" freski, General Cork'un Amerikan Beşinci Ordusu WAC'lerinin[1] başkomutanı Mrs. Flat onuruna o akşam yemek davetini verdiği, Toledo dükünün sarayının bütün o muazzam salonu giderek *spam*'in morumsu parıltısına ve mısırın cansız ay ışığı yansımasına büründü. Toledo Hanedanı'nın o şanlı tarihsel sarayı saray olalı böylesine aşağılanma görmemişti. Aragon ve Anjou hanedanlarının "zaferleri"ne kucak açmış, Fransa Kralı VIII. Charles'ın, Aragonlu Ferrante'nin onuruna verilen balolara, İki Sicilya krallığının muhteşem soylularının aşk oyunlarına sahne olmuş o salon, donuk bir cansız şafak ışığının uçurumuna tatlılıkla gömülüverdi.

Garsonlar davetlilerin önünde eğilerek tepsileri sundular, o berbat yemek daveti başladı. Ben gözlerimi garsonların yüzlerine dikmiş, iğrenme ve küçümsemelerini seyre dalmıştım. O garsonlar, sırtlarında Toledo Hanedanı'nın uşak üniformalarıyla beni tanıdılar, bana gülümsediler; o alelacayip şölende bulunan tek İtalyan bendim, onların ezikliklerini anlayabilecek, paylaşabilecek tek kişiydim. Yağda kızartılmış *spam* ve haşlanmış mısır! Beyaz eldivenli ellerinin kasılmasına neden olan tiksintiye bakarken, birden, tepsilerin kenarına işlenmiş bir taç şeklini fark ettim: Toledo düklerinin tacı değildi o.

1. Women's Army Corps: İkinci Dünya Savaşı sırasında Amerikan ordusunca oluşturulan Kadın Askerî Birlikleri. (Ç.N.)

Kendi kendime, acaba o tepsiler hangi soylu evden, hangi mirasla, hangi ittifakla Toledo düklerinin sarayına gelmişlerdi, diyordum ki bakışlarımı kendi tabağıma indirince tanır gibi oldum. Gerace Hanedanı'nın dillere destan porselen servis tabaklarından biriydi. Jean Gerace' yi, Monte di Dio'daki güzelim sarayını hüzünlü bir sevgiyle düşündüm; bombalarla delik deşik olmuştu, sanat hazineleri de kim bilir nerelere kaybolup gitmişti. Bakışlarımı sofranın kenarlarında dolaştırınca davetlilerin önünde, Capodimonte'de yapılan ünlü Pompei tarzı porselenlerin ışıldadığını gördüm; Britanya majestelerinin Napoli sarayındaki elçisi Sir William Hamilton onlara Emma Hamilton'ın adını vermişti: Capodimonte imalathanesinin Sir William Hamilton'ın Pompei kazılarında bulduğu biricik modelden yola çıkarak ürettiği o tabaklar, Horace Nelson' ın mutsuz esin perisine son ve yürek burkan bir saygı belirtisi olarak, Napoli'de "Emma" adıyla bilinir.

Ben, öylesine eski tarihli, öylesine ünlü, öylesine aziz bir ad taşıyan o porselenlerin iyi niyetli General Cork'un sofrasını onurlandırmasından ötürü mutluydum, duygulanmıştım. Yenilmiş, aşağılanmış, bombardımanlardan yerle bir olmuş, kahırdan ve açlıktan kararmış Napoli'nin, kurtarıcılarına kendi şanlı tarihinin böylesine incelikli bir tanıklığını hâlâ sunabildiğini düşünerek sevinçle gülümsedim. Nazik kentti bu Napoli! Soylu bir ülkeydi bu İtalya! Güzelim porselen takımının kenarlarında kovalamaca oynayan Kharitler'in, Musalar'ın, Nymphe'lerin, Venüs'lerin, Amor'ların bedenlerinin narin pembesini, giysilerinin uçuk mavisini, saçlarının sevecen altınını iğrenç *spam*'in şarapsı parıltısına karıştırmalarından gururlanmış, duygulanmıştım.

Spam ta Amerika'dan, Chicago'dan geliyordu. Barışın mutlu yıllarında Chicago, Napoli'den ne denli uzaktı! Oysa şimdi Amerika oracıkta, o salondaydı, Emma

Hamilton'ın kutsal anısını taşıyan o Capodimonte porseleni tabaklardaydı. Ah, insanın huyunun benimki gibi olması ne büyük felaket! O salonda, o sofrada, o tabakların karşısında, o şölen bana bir mezarın üstünde yapılan bir piknik gibi görünüyordu.

İçimdeki duygu seline kapılıp gidecekken General Cork'un sesi beni kurtardı.

"Ne dersiniz," diye sordu, "Bütün İtalya'da bu leziz Capri şarabından daha nefis bir şarap var mıdır?"

O akşam Mrs. Flat'in onuruna, her zamanki konserve sütün, her zamanki kahvenin, her zamanki çayın ve her zamanki ananas suyunun yanı sıra sofraya şarap da getirilmişti. General Cork Capri'ye karşı handiyse âşıkane bir sevgi besliyordu, öyle ki, "*a delicious Capri wine*,"[1] demişti; oysa hafif bir beyaz Ischia şarabıydı, adını da adanın bağrındaki yüksek, sönmüş yanardağ Epomeo'dan alıyordu.

Cassino Cephesi'ndeki durumlar General Cork'un kaygılı halinin bir nebze hafiflemesine izin verdiği zamanlarda beni her seferinde ofisine çağırır, yorgunum, rahatsızım, iki-üç gün dinlenmeye ihtiyacım var, dedikten sonra gülümseyerek, acaba Capri havası kendsine iyi gelmez mi, diye görüşümü sorardı. Ben şöyle yanıtlardım: "Elbette! Capri havası Amerikalı generalleri kendine getirmek için icat edilmiştir!" Ve böylece, o minik komedi ritüelinin ardından motorla Capri'nin yolunu tutardık, yanımızda Albay Jack Hamilton ya da başka bir genelkurmay subayı bulunurdu.

Vezüv'ün egemen olduğu kıyıyı Pompei'ye değin izliyorduk, sonra Castelllammare Körfezi'ne girmeden Sorrento hizasına değin geçerdik, dimdik yarda açılmış muazzam, derin mağaralara bakarken General Cork şöyle

1. (İng.) Lezzetli bir Capri şarabı. (Y.N.)

derdi: "Sirenler şu nemli, karanlık mağaralarda nasıl yaşayabiliyormuş, anlamıyorum." Ardından, tıpkı Mrs. Flat'in onuruna yemek daveti vermeden önce Albay Jack Hamilton'dan onun hakkında bilgi isterkenki mahcup merakıyla o "*dear old ladies*"le[1] ilgili bilgi vermemi isterdi.

Mrs. Flat, o "*dear old lady*", General Cork'a "Rönesans stili" bir şölene davet edilmekten pek hoşlanacağını kibarca ima etmişti. General Cork'un da o Rönesans stili yemek davetinin ne demek olduğunu çözeyim derken iki gece uykusu kaçmıştı. O akşam, sofraya oturmadan az önce General Cork Jack ile beni çalışma odasına çağırmış, yemek listesini gururla göstermişti.

Jack, General Cork'a, Rönesans stili bir yemek davetinde buğulama balığın kızartmadan sonra değil de önce servis edilmesi gerektiği gözleminde bulunmuştu. Çünkü listede buğulama balık *spam* ile mısırın ardından geliyordu. Ama Jack'i asıl tedirgin eden şey balığın adı oldu: "Mayonezli Siren."

"Mayonezli Siren mi?" dedi Jack.

"*Yes, a Syren... I mean... not an old lady of the sea... of course*!"[2] diye yanıtladı General Cork biraz bozularak, "Şu balık kuyruklu kadınlardan biri değil... *I mean... not a Syren, but a syren... I mean...* bir balık, sahici balık, hani Napoli'de denizkızı dediklerinden."

"Denizkızı mı? Balık mı?" dedi Jack.

"*A fish...* bir balık," dedi General Cork yüzü kızararak, "*a very good fish*[3]. Ben hiç tatmadım ama nefis bir balıkmış." Ve bana dönerek, o tür balığın Rönesans stili bir şölene uygun düşüp düşmeyeceğini sordu.

1. (İng.) Sevimli, yaşlı hanımefendiler. (Ç.N.)

2. (İng.) Evet, bir Siren... yani... denizde yaşayan bir yaşlı hanımefendi değil... elbette! (Ç.N.)

3. (İng.) Çok leziz bir balık. (Ç.N.)

"Doğrusunu isterseniz," dedim, "bence Homeros stili bir şölene daha uygun düşerdi."

"Homeros stili mi?" dedi General Cork.

"*I mean... yes...* Homeros stili: Ama bir Siren her çeşit sosla uygun düşer," diye yanıtladım bozulmasın diye; ama o arada, acaba o hangi balık çeşidi diye soruyordum kendime.

"*Of course!*" diye ünledi General Cork rahat bir soluk alarak.

Bütün US Army generalleri gibi, General Cork'un da Amerika'nın senatörlerinden ve kadın kulüplerinden ödü patlıyordu. Felakete bakın ki, birkaç gün önce ABD'den uçakla Beşinci Ordu WAC'lerinin komutasını üstlenmek üzere gelmiş bulunan Mrs. Flat, hem ünlü Senatör Flat'in karısı hem Boston'un en aristokratik kadın kulübünün başkanıydı. General Cork'u dehşete düşürmüştü.

"Kendisini Capri'deki o güzel evinize birkaç günlüğüne davet etseniz iyi olur," demişti bana, öğüt verir bir tavırla; herhalde birkaç günlüğüne olsun Mrs. Flat'i genel komutanlıktan uzaklaştırmayı umut ediyordu.

Buna karşılık ben de, şayet evimi beğenecek olursa Mrs. Flat'in hiç kuşkusuz ona el koyarak bir kadın kulübüne, kendi WAC'leri için bir "*rest camp*"e[1] çevireceği hususuna dikkat çektim.

"Ah, bu tehlike aklıma gelmemişti," diye yanıtlamıştı General Cork benzi atarak.

General Cork, Capri'deki evimi kendi özel dinlenme kampı sayıyor ve onu benden fazla sahipleniyordu. War Department için bir rapor yazmak ya da bir harekât planı hazırlamak ya da yalnızca birkaç gün dinlenmek istediğinde, beni ofisine çağırır, "Biraz Capri havası almanın bana iyi geleceğini sanmıyor musunuz?" diye sorardı.

1. (İng.) Dinlenme kampı. (Ç.N.)

Yanında Jack ile benden başka kimse bulunsun istemezdi, kırk yılda bir de yaverini alırdı. Sorrento'dan, Massa Lubrense hizasına değin kıyıyı izlerdik, sonra Bocche di Capri'den geçerek motorun pruvasını Faraglioni'ye çevirirdik.

Masullo Burnu denizden yükselip de burnun ucunda benim ev görünür görünmez, General Cork'un yüzü çocuksu bir gülümsemeyle aydınlanıverirdi.

"Ah, işte Sirenler'in burayı mekân tutmasını anlarım," derdi, "burası gerçekten Sirenler'in diyarı!"

Ve gözleri parlayarak Tiberio Dağı'nın yamaçlarına açılmış mağaraları, Matromania'nın dalgalardan dimdik yükselen baş döndürücü uçurumunu neşeyle ışıldayan gözlerle araştırırdı; uzakta, doğuda, Positano açıklarındaki Sirenuse adacıkları belirirdi, balıkçılar şimdilerde onları Galli diye adlandırıyorlar; orada Diaghilev'in öğrencisi Massine'in bir mülkü bulunuyor; dalgaların ve rüzgârların kamçıladığı bir kule, tek sakini de tuşları küften yeşermiş dilsiz, terk edilmiş bir Pleyel.

"İşte şurası Pesto!" derdim, ufku doğu yanından saran upuzun kumluk kıyıyı göstererek.

General Cork da haykırırdı: "Ah, ben burada, işte burada yaşamayı isterdim!"

Ona bakarsanız yeryüzünde topu topu iki tane cennet vardı: Amerika ve Capri; adayı bazen sevecenlikle "*little America*"[1] diye anardı. Capri kuşkusuz onun gözünde kusursuz bir cennet olurdu – eğer o mutlu ada da Compton Mackenzie'nin nitelemesiyle bir dizi *extraordinary women*'ın[2] despotluğu altında inlemeseydi: Capri'deki kadınlar saltanatını oluşturuyorlardı, hepsi az çok

1. (İng.) Küçük Amerika. (Y.N.)
2. (İng.) Seçkin, olağandışı kadınlar. (Ç.N.)

kontes, markiz, düşes, prensesti, hemen hepsi gençliği geride bırakmıştı, üstelik çirkindiler. Ve bilindiği üzere yaşlı ve kaknem kadınların ahlaksal, zihinsel ve toplumsal despotluğu dünyanın en berbat despotluğudur.

Esefler ve anılar çağının günbatımına doğru ilerlemiş, kendi hayıflanmaları altında ezilen ve en acınası duygu olan o karmaşık hislerinin etkisiyle oluşturdukları dar bir kadın sosyetesinin çerçevesinde geçmişe hüzünlü bir teselli, yitirilmiş aşka beyhude bir telafi aramaya sürüklenen o geçkin Venüs'ler, gençliğinde gerek erkekler gerekse kadınlar arasında büyük sükse yapmış bir Romalı prensesin etrafında toplanmışlardı. Bu prenses ellisine yaklaşmıştı; uzun boylu, şişmandı, sert suratlıydı, sesi çatallaşmıştı, pörsüyen çenesine sakalımsı bir gölge düşmüştü bile. Vatikan'ın, Caesar'ın ve Aziz Petrus'un kentini koruyacağı vaadine güvenmeyerek, ya da o günlerde dendiği üzere, papanın şemsiyesinin Roma'yı bombalardan korumaya yeteceğine pek inanmayarak, bombardıman tehlikesinin korkusundan ötürü Roma'dan kaçmıştı. Böylece gelip Capri'ye sığınmıştı ve bir zamanlar görkemle parıldamışken, artık ezikleşmiş, pörsümüş olan Markiz Luisa Casati ile Mimì Franchetti'nin altın çağlarında Capri'yi kadın zarafetinin ve güzelliğinin, aynı zamanda yalnız kadınlar için aşkın Akropolis'ine dönüştürmüş olan o Venüs'ler kafilesinden arta kalanları çevresine toplamıştı.

Prenses, adada despotluğunu kurabilmek için, Kontes Edda Ciano ile onun genç güzel kadınlardan oluşan maiyetinin savaşla birlikte önemini kaybetmesinden ustaca yararlanmayı bilmişti: O kadınlar da, o yıllarda Capri'de erkeklerin soyuna kıran girmiş olduğundan ötürü, çaresizlik içinde, aşk namına ne bulurlarsa değerlendirmeye, yakındaki Napoli'den Capri'ye, kendi söylediklerine göre savaş sırasında geçimlerini kazanmaya gelen

dört-beş delikanlıyı aralarında çekişmeye kadar düşmüşlerdi. Ama prensesin adanın tümünde diktasını dayatmasına en çok yardımcı olan şey, Amerikalıların İtalya'ya çıkarma yapmaya hazırlandıkları haberi olmuştu. Kontes Edda Ciano ile genç maiyeti Capri'den telaş içinde çekip gitmişler, Roma'ya sığınmışlardı, prenses de adanın tek hâkimi olarak kalmıştı.

Her gün, öğleden sonra o geçkin Venüs'ler Piccola Marina'da, Teddy Gerard'ın villası ile Gracie Fields'inki arasında yarı yolda etrafı ıssız bir villada toplanıyorlardı. O gizli toplantılarında neler olup bittiğini bilemiyoruz. Öyle görünüyor ki müzikle, şiirle, resimle –ve kimilerinin eklediğine göre– viskiyle avunuyorlarmış. Kuşku götürmeyen nokta şu: O kibar hanımlar, zevk ve duygu açısından, o savaş yıllarında da Paris'e, Londra'ya, New York'a, yani Rue de la Paix'ye, Mayfair'e ve *Harper's Bazaar*'a sadık kalmışlardı ve o bağlılıklarından dolayı bin bir çeşit aşağılanma ve alaya hedef olmuşlardı. Sanat bağlamında D'Annunzio'ya, Debussy'ye, Zuloaga'ya sadıktılar; bu isimler onlar için şiir, müzik ve resim alanlarındaki Schiaparelli demekti. Giyim kuşam zevkleri de köhnemişti, hâlâ Markiz Casati'nin otuz yıl önce tüm Avrupa'da ünlendirdiği motiflerden esinleniyorlardı.

Tütün kızılı tvitten uzun ceketler, mor kadifeden pelerinler giyiyorlardı, kırış kırış alınlarına doladıkları beyaz ya da kırmızı ipekten hotozlu eşarpları yarı değerli taşlarla, incilerle bezeli bir alay altın tokayla tutturuyorlardı, bu halleriyle Domenichino'nun freskindeki Cumae Sibylla'sına[1] benziyorlardı. Eteklik yerine yeşil ya da mavi renkte Lyon kadifesinden upuzun pantolonlar giyiyorlardı;

1. Mitolojiye göre Sibylla'lar Apollon kültünün genç bakire rahibeleriydi. Cumae Sibylla'sı, Napoli yakınlarında Cumae'deki bir mağarada yaşar, cezbeye tutularak öbür dünyadan haber alır, kehanette bulunurdu. (Ç.N.)

pantolonun altında minicik görünen, yaldızlı sandaletler içindeki ayakları dua kitaplarında yer alan gotik minyatürlerdeki kraliçelerin ayaklarını andırıyordu. O kılıklarına kaskatı tavırları da eklenince, Sibylla'lara ya da Delfi Kâhinleri'ne benziyorlardı, halk arasında da öyle adlandırılıyorlardı. Capri Meydanı'ndan öylece, kaskatı, meşum, kibirli, dalgın, ifadesiz suratlarla geçtiklerinde, insanlar onları belirsiz bir tedirginlikle izliyordu. Saygıdan çok korku uyandırıyorlardı.

16 Eylül 1943'te Amerikalılar Capri'ye çıkarma yaptığında o mutlu olayın duyulmasıyla bayram yapan halkın meydana doluşması bir oldu: Derken Piccola Marina Sokağı'ndan asık suratlı Sibylla'lar topluca çıkageldiler; kargaşada kendilerine yol açılması için gözlerini kırpıldatmaları yetti, hemen ön safta, prensesin çevresinde konuşlandılar. İlk Amerikalı askerler meydana ayak attıklarında, makineli tüfeklerini kavramış, iki büklüm yürüyorlardı; düşmanla yüz yüze gelmeyi bekler gibiydiler oysa karşılarında Sibylla'lar grubunu buldular; ürkerek duraladılar, çoğu bir adım geriledi.

"Yaşasın Müttefikler! Yaşasın Amerika!" diye bağırıyordu buruşuk suratlı Venüs'ler çatallaşmış sesleriyle, "kurtarıcılara" parmaklarının ucuyla öpücükler gönderiyorlardı. Safları geri geri gitmeye başlamış olan erlerini yüreklendirmeye koşan ve ihtiyatsızca fazla ilerleyen General Cork, Sibylla'lar çembere alınıverdi, on çift kolla sarılıp sarmalandı, ayakları yerden kesildi, handiyse karga tulumba sürüklendi. Gözden kayboluverdi, akşamın ilerlemiş saatlerine değin kendisinden hiçbir haber alınamadı, sonunda Quisisana Oteli'nin eşiğini aştığı görüldü, gözleri fal taşı gibi açılmıştı, ne olduğunu şaşırmış, suçlu bir hali vardı.

Ertesi akşam, Quisisana'da "kurtarıcılar"ın onuruna büyük bir hoşgeldiniz balosu düzenlendi, o vesileyle de

General Cork belleklerden silinmeyecek bir jest yaptı. Dansı Capri'nin "*first lady*"siyle açması gerekiyordu ve Capri'nin bir numaralı hanımefendisinin prenses olduğuna kuşku yoktu. Quisisana'nın orkestrası "Star Dust"ı çalıyorken, General Cork geçkin prensesin çevresinde toplaşmış olgun çağdaki Venüs'leri teker teker süzdü, kadın da bu arada gülümseyerek ağır ağır kollarını kaldırmaya başlamıştı. General Cork'un yüzünde hâlâ bir akşam önceki korkunun gölgesi seçiliyordu.

Birden yüzü aydınlandı, bakışları Sibylla'ların çitini aştı, yemek salonunun eşiğindeki kadın garsonların arasına karışmış duran, esmer, kışkırtıcı, çok güzel siyah gözlü, geniş, kıpkırmızı ağızlı, boynuyla yanakları baştan başa incecik siyah tüylerle kaplı bir genç kıza takıldı. Quisisana'nın vestiyer görevlisi Antonietta'ydı. General Cork gülümsedi, Sibylla'ları yarıp kendisine yol açtı, prensesle buruş buruş Nymphe'lerinin ardında saf saf dizilmiş çıplak omuzlu, gözleri ışıl ışıl genç güzel kadınları görmeksizin geçti, dansı Antonietta'nın tüylü kolları arasında açtı.

Öyle müthiş bir rezalet oldu ki Capri'nin Faraglioni kayaları hâlâ dehşetinden titriyor. Ne muhteşem orduymuş ya Amerikan ordusu! Ne harika bir komutanmış General Cork! Sen Atlantik'i aşıp Avrupa'yı fethe gel, İtalya'ya çıkarma yap, düşman ordularını darmadağın et, aşk adası Capri'yi fethet, sonra zaferi Quisisana Otel'in vestiyercisiyle dansı açarak kutla! Şunu kabul etmek gerekir ki, Amerikalılar İngilizlerden daha *smart*'lar[1]. Birkaç ay sonra, Winston Churchill Capri'ye ayak basınca, tam evimin dibindeki Tragara kayalıklarında kahvaltıya geldi. Ama General Cork gibi şık davranmadı. Oysa hiç

1. (İng.) Nazik. (Ç.N.)

değilse restoran Faraglioni'nin garson kızı Carmelina'yı kahvaltıya davet etmeliydi.

General Cork, Capri'deki evimde kaldığı günlerde, tan sökümünde kalkar ve yalnız başına, Faraglioni tarafındaki ormana gezmeye gider, ya Matromania tarafında evime dimdik inen kayalıklara tırmanır ya da deniz sakinse benimle ve Jack'le birlikte Tiberio yarının dibinde kayaların arasında sandalla balığa çıkardı. Ben ve Jack'le birlikte masamda oturmaktan hoşlanırdı, önünde Sağır'ın bağlarından çıkarılmış bir kadeh Capri şarabı olurdu. Mahzenim şarap ve likörden yana zengindi ama Tiberio Dağı'nda Sağır'ın bağından derlenmiş basit, saf şarabı, en kaliteli Bourgogne'a, en kaliteli Bordeaux'ya, Ren ya da Mosel şarabına, krallara layık en iyi Cognac'a yeğlerdi. Akşamları yemekten sonra şöminenin önünde, döşemenin taş levhalarını kaplayan karaca postlarının üstüne uzanırdık; muazzam büyüklükte bir şöminedir, ocağın gerisi Jena camıyla kaplıdır. Alevlerin arasından mehtapta deniz, dalgalardan yükselen Faraglioni, Matromania kayalıkları ve evimin ardında uzanan çam ve yeşil meşe koruluğu seçilir.

"Lütfen Mrs. Flat'e anlatır mısınız," dedi bana gülümseyerek General Cork, "Mareşal Rommel'le nasıl karşılaşmıştınız?"

General Cork'un gözünde ben ne İtalyan *liaison officer* Yüzbaşı Curzio Malaparte'ydim ne de *Kaputt*'un yazarı: Avrupa'ydım ben. Avrupa'ydım, tüm Avrupa: Katedralleri, heykelleri, tabloları, şiirleri, müziği, müzeleri, kitaplıkları, kazanılmış ve kaybedilmiş savaşlarıyla, ölümsüz zaferleriyle, şarapları, yiyecekleri, kadınları, kahramanları, köpekleri, atlarıyla, kültürlü, rafine, nükteli, eğlenceli, tedirgin edici ve anlaşılmaz Avrupa. General Cork sofrasında, otomobilinde, Cassino ya da Garigliano Cephesi'ndeki komuta makamında Avrupa'yı bulundurmak-

tan hoşlanıyordu. Avrupa'ya şöyle diyebilmekten hoşlanıyordu: "Schumann'dan, Chopin'den, Giotto'dan, Michelangelo'dan, Raffaello'dan, Baudelaire olacak o *damned fool*'dan, Picasso olacak o *damned fool*'dan, Jean Cocteau'dan söz edin." Avrupa'ya şöyle diyebilmekten hoşlanıyordu: "Bana birkaç cümleyle Venedik tarihini anlatın, bana *İlahi Komedya*'nın konusunu anlatın, Paris' ten ve Maxim's'den söz edin." Aklına estiğinde, sofrada olsun, otomobilde olsun, siperde olsun, uçakta olsun, Avrupa'ya şöyle diyebilmekten hoşlanıyordu: "Anlatın bakalım, papa nasıl yaşar, hangi sporu sever, kardinallerin metresleri olduğu doğru mu, söyleyin."

Bir gün, o zamanlar İtalya'nın başkenti olan Bari'ye, Mareşal Badoglio'ya gitmiştim, orada beni majeste kral takdim etmişlerdi, o da bana nezaketle, Müttefik Komutanlığı'ndaki görevimden memnun olup olmadığımı sormuştu. Majestelerine yanıtım şöyle olmuştu: İlk başlarda konumum hayli çetindi, ilke olarak ben *"the bastard Italian liaison officer"*dım ama sonra giderek *"this fellow"*luğa[1] terfi etmiştim, şimdilerde artık *"the charming Malaparte"*ydim[2].

"İtalyan halkı da," dedi majeste kral üzgün bir gülümseyişle, "aynı dönüşümü geçirdi. Başlangıçta *the bastard Italian people*'dı, şimdilerde, Tanrı'ya şükür, *the charming Italian people* oldu. Bana gelince..." diye ekledi sonra sustu. Belki de Amerikalıların gözünde hep *"the Little King"* olarak kaldığını söylemek istiyordu.

"İşin en güç yanı," dedim, "o temiz yürekli Amerikan çocuklarına bütün Avrupalıların düzenbaz olmadıklarını anlatmak."

1. (İng.) Bu arkadaş. (Ç.N.)
2. (İng.) Büyüleyici Malaparte. (Ç.N.)

"Şayet bizim aramızda da dürüst insanlar olduğuna onları inandırabilirseniz," dedi majeste kral esrarlı bir gülümseyişle, "gerçekten çok başarılı olduğunuzu, İtalyan olmayı da, Avrupalı olmayı da hak ettiğinizi kanıtlayacaksınız."

Ne var ki o iyi niyetli Amerikan çocuklarını bazı şeylere inandırmak kolay olmuyordu. General Cork bana, Almanya, Fransa, İsveç aslında ne mene şeydirler diye sordu. "Gobineau Kontu," diye yanıtladım, "Almanya'yı *les Indes de l'Europe*,[1] diye tanımlamıştı." "Fransa," diye yanıtladım, "karalarla çevrili bir adadır." "İsveç," diye yanıtladım, "smokinler giymiş bir çam ağacı ormanıdır." Hepsi bana şaşarak bakıyor, "*Funny*!" diye ünlüyorlardı. Ardından yüzü kızararak, acaba sahiden Roma'da bir ev... şey... *I mean*... papazlar için bir genelev var mı, diye sordu. Ben şöyle yanıtladım: "Bir tane varmış diyorlar, hem de pek şıkmış, Giulia Yolu'nda." Hepsi bana şaşarak bakıyor, ünlüyorlardı: "*Funny*!" Sonra bana, İtalyan halkı neden savaştan önce bir devrim yapıp da Mussolini'yi alaşağı etmedi, diye sordu. Ben yanıtladım: "Roosevelt ile Churchill'in keyfini kaçırmamak için; savaştan önce Mussolini'nin sıkı fıkı dostuydu onlar." Hepsi bana şaşarak bakıyor, "*Funny*!" diye ünlüyorlardı. Sonra bana soruyordu, totaliter bir Devlet ne mene şeydir diye. Ben yanıtlıyordum: "Yasaklanmayan her şeyin zorunlu olduğu bir Devlettir." Ve hepsi bana şaşarak bakıyor, "*Funny*!" diye ünlüyorlardı.

Ben Avrupa'ydım. Avrupa'nın tarihiydim, Avrupa'nın uygarlığıydım, Avrupa'nın şiiriydim, sanatıydım, tüm şanı ve tüm gizemleriydim. Ve kendimi aynı anda hem ezilmiş, yerle bir edilmiş, kurşuna dizilmiş, istilaya uğramış, hem kurtarılmış hissediyordum, hem alçak, hem

1. (Fr.) Avrupa'nın Hindistan'ı. (Y.N.)

kahraman hissediyordum, hem *bastard* hem *charming*, hem dost hem düşman; hem mağlup hem galip. Aynı zamanda kendimi dürüst bir insan gibi hissediyordum; ama o dürüst Amerikalılara gel de anlat Avrupa'da dürüst insanların da bulunduğunu.

General Cork gülümseyerek, "Rica etsem Mrs. Flat'e Mareşal Rommel'le karşılaşmanızı anlatır mısınız," dedi.

"Bir gün, Capri'de, sadık kâhyam Maria gelip haber verdi, evin avlusunda yanında yaveriyle bir Alman generali bulunuyormuş, içeriyi gezmek istermiş. 1942 ilkbaharıydı, El Alameyn çarpışmasından az önce. İznim bitmişti, ertesi gün Finlandiya yoluna düşmem gerekiyordu. İsveç'e dönmeye karar veren Axel Munthe[1] de Stockholm'a değin kendisine eşlik etmemi rica etmişti. 'İhtiyarladım, Malaparte, gözlerim görmüyor,' demişti kendine acındırmak için, 'lütfen bana eşlik edin, uçakta birlikte gideriz.' Axel Munthe'nin kara gözlük kullanmasına karşın kör olmadığını bildiğim halde (körlüğü *San Michele'nin Kitabı*'nın romantik okurlarının yüreğini sızlatmak için bulduğu kurnazca bir icattı; işine geldiğinde gözleri pekâlâ görüyordu) ona eşlik etmekten kaçınamazdım; o yüzden ertesi gün birlikte yola çıkmaya söz vermiştim.

Alman generalini karşılamaya gittim, kitaplığıma buyur ettim. Alp Tümeni üniformamı gören general hangi cephede bulunduğumu sordu. 'Finlandiya Cephesi'nde,' yanıtını verdim. 'Size imreniyorum,' dedi, 'ben sıcağa dayanamıyorum. Afrika ise aşırı sıcak.' Yüzünde bir üzüntünün gölgesiyle gülümsedi, kasketini çıkardı, eliyle alnını sıvazladı. Kafatasının pek tuhaf biçimli olduğunu görerek şaştım: Tepesi ölçüsüz yüksekti, daha doğrusu yukarıya doğru uzamıştı, koskocaman bir sarı armudu andırıyordu. Oda oda, kitaplıktan mahzene değin bütün evi

1. Capri Adası'ndaki evinde Malaparte'ye komşu olan ve *Kaputt*'da anlatılan İsveçli doktor ve yazar. (Ç.N.)

gezdirdim, sonra kocaman pencereleri dünyanın en güzel manzarasına açılan gepgeniş avluya döndüğümüzde, ona Pompei bağlarından gelen bir kadeh Vezüv şarabı ikram ettim. Kadehini kaldırarak, 'Prosit,' dedi, bir dikişte içti, ayrılırken de, evimi hazır mı satın aldığını yoksa planlarını benim mi tasarlayıp çizdiğimi sordu. Ona –doğru olmadığı halde– evi hazır aldığımı söyledim. Sonra da elimin geniş bir hareketiyle Matromania'nın dimdik yarını, üç devasa Faraglioni Kayası'nı, Sorrento Yarımadası'nı, Siren adalarını, Amalfi kıyısının mavi derinliklerini, uzaklarda Pesto kıyısının yaldızlı parıltısını gösterdim, dedim ki: 'Ben peyzajı tasarlayıp çizdim.'

'*Ach, so*!' diye ünledi General Rommel. Elimi sıktı, çıktı.

Kapıda durdum; evimden Capri'ye uzanan kayanın içine oyulmuş dimdik merdiveni tırmanışını seyrediyordum. Birden baktım durdu, ani bir hareketle başını çevirdi, beni sert bir bakışla uzun uzun süzdü, sonra geri döndü, çekip gitti."

"*Wonderful*!" diye ünledi masanın çevresindekiler, General Cork da sevecen gözlerle baktı bana.

"Sizin yerinizde olaydım," dedi Mrs. Flat soğuk bir gülümsemeyle, "evime bir Alman generalini almazdım."

"Neden o?" diye sordum şaşkınlıkla.

"Almanlar," dedi General Cork, "o zamanlar İtalyanların müttefikiydi."

"Olabilir," dedi Mrs. Flat küçümseyerek, "yine de Almandılar."

"Siz Salerno'ya çıkarma yaptıktan sonra Alman oldular," dedim, "o zamanlar bizim müttefikimizdiler sadece."

"Evinizi," dedi Mrs. Flat kibirle başını kaldırarak, "Amerikan generallerine açmış olsaydınız daha iyi ederdiniz."

"O zamanlar," dedim, "İtalya'da Amerikan generallerinin temininde güçlük vardı, karaborsada bile bulunmuyorlardı."

"*That's absolutely true*,"[1] dedi General Cork, öbürleri gülüyordu.

"Bu sizinki fazla kolay bir yanıt," dedi Mrs. Flat.

"Böylesi bir yanıtın ne denli zor olduğunu asla bilemeyeceksiniz," dedim, "her neyse, evimden içeriye ilk adım atan Amerikan subayının adı Siegfried Rheinhardt'tı. Almanya'da doğmuştu, 1914'ten 1918'e değin Alman ordusunda çarpışmıştı, Amerika'ya 1929'da göçmen olarak gitmişti."

"Dolayısıyla bir Amerikan subayıydı," dedi Mrs. Flat.

"Tabii, bir Amerikan subayıydı," dedim, başladım gülmeye.

"Bunda gülecek ne buluyorsunuz anlamıyorum," dedi Mrs. Flat.

Ben Mrs. Flat'e dönüp baktım. Bilmem neden, onu seyretmek hoşuma gidiyordu. Mor ipekten sarı biyeli, dekoltesi alabildiğine açık muhteşem bir tuvalet giymişti ve o mor, o sarı yüzünün pembemsi solukluğuna kilisemsi, aynı zamanda cenazemsi bir hava veriyordu, elmacıkkemikleri hafif bir allıkla gölgelenmişti, yuvarlak, yeşil gözleri biraz camsı ışıldıyordu, alnı açık, dardı, saçlarının sönük alevi mora çalıyordu; kuşkusuz birkaç yıl önce daha siyahmışlar, kısa süre önce boyanmışlardı, kuaförlerin kır saçları gizlemekte kullandıkları şu kızıl renkteydiler. Ama o ateş tonu yılları gizlemek yerine onları ele verir, kırışıkları daha derin, gözleri daha sönük, yüzün pembemsi balmumunu daha sarkmış gösterir.

Amerikan ordusunun her gün uçakla ABD'den Roma'ya ya da Paris'e zaferle, şıklıklarının olanca görke-

1. (İng.) Kesinlikle doğru. (Ç.N.)

miyle giriş yapma ve Avrupalı rakibelerinin önünde küçük düşmeme hayaliyle gelen tüm Kızıl Haç görevlisi kadınları ve WAC'leri gibi, Mrs. Flat de valizinde bir tuvalet getirmişti: New York'un büyük modaevlerinden birinin son tasarımı, "Summer 1943". Baston yutmuş gibi, kaskatı oturuyordu, dirseklerini böğrünün iki yanına basmış, ellerini masanın kenarına hafifçe dayamıştı, 15. yüzyıl İtalyan ressamlarının fırçasından çıkmış Madonna'ların ve kraliçelerin yeğledikleri duruşla. Yüzü pırıl pırıl ışıldıyordu, şurasında burasında zamanla incecik çatlaklar oluşmuş antika porselenden yapılmıştı sanki. Gençliği geride bırakmış bir kadındı, ellisini de geçmemişti; yaşlanan birçok Amerikalı kadında olduğu gibi, yanaklarının pembeliği solmamış, hatta donuklaşmamış, tersine tonu açılmış, neredeyse daha saflaşmış, daha masumlaşmıştı. Öyle ki yüzü, genç gösteren bir olgun kadındansa, merhemlerin tılsımıyla ve usta kuaförlerin becerisiyle yaşlandırılmış, yaşlı kadın kılığına sokulmuş bir genç kız gibi görünüyordu. Gençlik ile Yaşlılık'ın, Muhteşem Lorenzo'nun bir baladındaki gibi çekiştikleri o çehrede, pürüzsüz bir saflık sergileyen şey gözlerdi: Güzel bir turkuvaz rengindeydiler, duygular yüzeye deniz yosunları gibi salınarak çıkıyorlardı.

Tuvaletinin cömert dekoltesi yuvarlacık, ak pak bir omzu gözler önüne seriyordu, dirseklerinin üstüne değin çıplak olan kolları da beyazdılar. Boynu uzun, esnekti, Sandro Botticelli için kadın güzelliğinde kusursuzluğun belirtisi olan şu kuğu boynuydu. Ben Mrs. Flat'e bakıyordum ve onu seyretmekten hoşlanıyordum: Herhalde yüzündeki o hem yorgun hem çocuksu havadan ötürü, ya da gözlerindeki kibir ve küçümsemeden, ince dudaklı ufacık ağzından, hafifçe çatılmış kaşlarından ötürü hoşuma gidiyordu.

Mrs. Flat, Napoli'nin ve Avrupa'nın soylu sınıfının en ünlü ailelerinden birine ait tarihî, soylu Napoli sara-

yının görkemli, şatafatlı salonunda oturmaktaydı – öyle ya, Toledo dükleri ne Colonna'lardan, ne Orsini'lerden, ne Polignac'lardan, ne Westminster'lardan bir adım geri kalırlar ancak bazı durumlarda Alba düklerinden sonra geliyor olabilirler. Ve Murano kristalleri ile Capodimonte porselenlerinin parıltısı içinde, Luca Giordano'nun freskledığı tavanın altındaki, Sicilya'nın en güzel, en değerli Arap-Norman stili goblenleriyle kaplı duvarların arasındaki o şatafatlı sofrada, olanca şirinliğiyle aykırı bir nota oluşturuyordu. Yeryüzünde, 15. yüzyılda, Floransa'da Muhteşem Lorenzo'nun ya da Ferrara'da Este Hanedanı'nın ya da Urbino'da Della Rovere Hanedanı'nın sarayında eğitilmiş ve "*livre de chevet*"si[1] *Blue Book* değil de Messer Baldassar Castiglione'nin *Il Cortegiano*'su [Saray Adamı][2] olan bir Amerikalı kadın bulunsaydı, işte aynen Mrs. Flat gibi görünürdü.

Tuvaletinin mor rengi ve sarı biyeleri (mor ve sarı Rönesans'ın paletinde egemen renklerdir) olsun, o açık, daracık alnı olsun, yüzünün o pembe-beyaz ışıltısı olsun, ojeli tırnakları, saç modeli, göğsündeki altın broşları olsun, hepsi onu Bronzino'nun, Ghirlandaio'nun, Botticelli'nin fırçasından çıkmış kadınlardan birinin çağdaşı bir Amerikan kadınına dönüştürüyordu. O ünlü ressamların portrelerinde o güzeller güzeli, o gizemli kadınların derinden derine zalimlikle örülmüş olan zarafeti onda yeni bir masumiyete bürünüyordu; çünkü Mrs. Flat bir edep ve bakirelik canavarı gibi görünüyordu. Ve şayet yüzündeki, bir porselen maskeyi andıran cildinin ışıltısındaki bir şey, koskocaman açılmış, sabit bakan yuvarlak yeşil gözlerindeki bir şey, *Vogue* ya da *Harper's Bazaar* dergile-

1. (Fr.) Başucu kitabı. (Y.N.)

2. 15-16. yüzyılda yaşamış İtalyan diplomat, saray adamı ve yazar Baldassar Castiglione'nin ideal saray adamını betimlediği yapıtı. (Ç.N.)

rinde çıkan kimi "*Institut de Beauté*"[1] ya da konserve fabrikası reklamlarının renkli resimlerini andırıyor olmasaydı, kuşkusuz Mrs. Flat Botticelli'nin Venüs'lerinden, Nymphe'lerinden daha tarihsel görünürdü; ya da daha doğrusu, Mrs Flat'in gururunu fazla hırpalamamak için, şöyle diyelim: Şayet bir antika tablonun modern kopyasını andırmasaydı – hani eskilerden kalma bir tuvalin modern kopyasındaki vernik aşırı parlak, yepyeni görünür ya, öyleydi işte. Bir cesaret, şöyle diyeyim bari: Bir ünlü ressamın tablosuydu o; ama sahtesiydi. Mrs. Flat'i kırmayacağımdan emin olsam şunu da eklerdim: O akşam General Cork'un sofrasının etrafında toplandığımız Toledo dükleri sarayının ünlü "Beyaz Salon"unun, Rönesans olmakla birlikte, barok zevkle lekelenmiş tarzıyla aynıydı. Tolstoy'un *Anna Karenina*'sının kişilerinden Tuşkeviç gibiydi birazcık, o da hani Prenses Betsi Tverskaya'nın XV. Louis tarzındaki salonunun aynısıdır.

Ancak o Rönesans stili maskenin altında Mrs. Flat'in modern, *in tune with our times*[2] bir kadın, tipik bir Amerikalı olduğunu ele veren şey sesi, el hareketleri, sonra her sözünde, her hareketinde, bakışında, gülümseyişinde sezilen gururuydu: Sesi cılız, keskindi, hareketleri aynı zamanda hem otoriter hem "*sophisticated*"di, gururu sabırdan yoksundu, Park Avenue'nün şu kendine özgü züppeliğiyle buruklaşmıştı: Hani prensler ve prenseslerden, dükler ve düşeslerden, tek sözcükle, "soylular"dan başka saygıyı hak eden hiçbir yaratık yoktur diye düşünürler; hem "soyluluk" da sahicisinden çok sahte olsun daha iyidir. Mrs. Flat orada, masamızda, General Cork'un yanında oturuyordu; oysa bizlerden ne denli uzaklardaydı! Ruhu, Avrupa tarihinin prenseslerinin, düşeslerinin,

1. (Fr.) Güzellik Salonu. (Y.N.)
2. (İng.) Çağımıza ayak uydurmuş. (Ç.N.)

markizlerinin altın yıldızlar misali parıldadıkları gökyüzünün yüceliklerinde uçmaktaydı. Dimdik oturuyordu, başını hafifçe arkaya atmıştı, bakışları görünmez bir mavi gökte dolaşan görünmez bir buluta dikilmişti: O bakışı izledim ve birden farkına vardım ki Mrs. Flat gözlerini karşı duvarda asılı bir tabloya dikmişti; tablo, Toledo dükünün anneannesi olan, güzelliği ve zarafetiyle 1860'lara doğru Napoli'deki Bourbon sarayının son günlerini aydınlatmış olan Teano prensesinin gençlik portresiydi. Gülümsemekten kendimi alamadım çünkü Teano prensesinin de öyle dimdik, başını hafifçe geriye atmış, gözleri gökyüzüne dikili oturduğunu gözlemlemiştim, yani tıpkı Mrs. Flat'in duruşuyla.

Gülümseyişim General Cork'un gözünden kaçmadı, bakışımı izledi, o da gülümsedi.

"Dostumuz Malaparte," dedi General Cork, "Avrupa'nın tüm prenseslerini tanıyor."

"*Really*?" diye ünledi Mrs. Cork zevkinden kızararak, gözlerini ağır ağır benim üzerime indirdi; bir hayranlık gülümsemesiyle aralanan dudaklarının arasından, yılların yıpratamadığı o muhteşem Amerikan dişlerinin apak pırıltısını gördüm. Öyle bembeyaz, öyle birbirinin aynı, el değmemiş dururlar ki, neredeyse gerçekmiş gibi görünürler. O gülümseme gözlerimi köreltti, bir korku ürpertisiyle gözkapaklarımı indirtti. Amerika'da ihtiyarlığın ilk müjdesi olan o müthiş parıltıydı bu, her Amerikalının gülümseyerek mezarına inerken, canlılar âlemine son bir selam yollarcasına saçtığı son parıltı.

"Hepsini değil, şükürler olsun!" dedim, gözlerimi açarken.

"Prenses Esposito'yu tanıyor musunuz?" dedi Mrs. Flat, "Roma'nın *first lady*'sidir, *a real Princess*."[1]

1. (İng.) Sahici bir prenses. (Ç.N.)

"Prenses Esposito mu?" diye yanıtladım, "O isimde bir prenses yok."

"Yoksa Prenses Carmela Esposito'nun var olmadığını mı iddia ediyorsunuz?" dedi Mrs. Flat; kaşlarını çatmış, bana soğuk bir küçümsemeyle bakıyordu, "kendisi çok sevdiğim bir arkadaşımdır. Savaştan birkaç ay önce Boston'da, eşi Prens Gennaro Esposito ile konuğum oldular. Sizin kralınızın kuzinidir ve tabii ki Roma'da muhteşem bir sarayı varmış, tam kraliyet sarayının[1] bitişiğindeymiş. Koşup ona Amerikalı kadınların selamını iletmek için Roma'nın kurtarılmasını sabırsızlıkla bekliyorum."

"Üzgünüm ama Prenses Esposito diye biri yok, var olması mümkün değil," diye yanıtladım. "Esposito, Çocuk Esirgeme Kurumu'nun terk edilmiş çocuklara, anne babası meçhul evlatlara verdiği addır."

"Umarım," dedi Mrs. Flat, "Avrupa'da tüm prenseslerin anne babalarını bildiğine beni inandırmak istemiyorsunuzdur."

"Öyle büyük bir iddiam yok," oldu yanıtım, "demek istiyordum ki, Avrupa'da, prensesler, sahici prenses iseler, nasıl doğdukları bilinir."

"Bizde, *in the States*," dedi Mrs. Flat, "hiç kimseye nasıl doğduğu sorulmaz, bir prensese bile. Demokrat bir ülkedir Amerika."

"Esposito," dedim, "pek demokratik bir addır. Napoli'nin ara sokaklarında herkesin adı Esposito'dur."

"*I don't care*," dedi Mrs. Flat, "Napoli'de herkesin isminin Esposito olduğunu öğrenmek beni ilgilendirmiyor. Bildiğim tek şey, benim arkadaşım Prenses Carmela Esposito'nun sahici bir prenses olduğu. Kendisini tanımı-

1. Quirinalis Sarayı. (Y.N.)

yor olmanız çok tuhaf. Kralınızın kuzinidir ve bu kadarı bana yeter. Washington'da, *State Departement*'ta dediler ki savaş sırasında çok iyi davranmış. Kralınızı Mussolini'yi tutuklatmaya ikna eden o olmuş. Gerçek bir kahraman kendisi."

"Eğer savaş sırasında iyi davranmışsa," dedi Albay Eliot, "bu demektir ki sahici bir Prenses değil."

"O bir Prenses," dedi Mrs. Flat, "*a real Princess.*"

"Bu savaşta," dedim, "Avrupa'nın tüm kadınları, ister prenses olsunlar ister kapıcı kadın, çok iyi davrandılar."

"*That's true,*"[1] dedi General Cork.

"Almanlarla ilişki kuran kadınların sayısı," dedi Albay Brand, "çok sayılmaz."

"Bu demek oluyor ki erkeklerinden çok daha iyi davranmışlar," dedi Mrs. Flat.

"Onlar da erkekler kadar iyi davrandılar," dedim, "farklı bir biçimde de olsa."

"Avrupa kadınları," dedi Mrs. Flat alaylı bir vurguyla, "Amerikan askerlerine de çok iyi davranmışlar; hem erkeklerden çok daha iyi, öyle değil mi, General Cork?"

"*Yes... no... I mean...*" diye yanıtladı General Cork kızararak.

"Kendini bir Alman'a satan bir kadın ile kendini bir Amerikalıya satan bir kadın arasında," dedim, "hiç fark yoktur."

"*What?*" diye ünledi Mrs. Flat sert bir sesle.

"Ahlaksal açıdan," dedim, "hiç fark yoktur."

"Çok önemli bir fark var," dedi Mrs. Flat; herkesin yüzü kıpkırmızı olmuş, susuyorlardı. "Almanlar barbardır, Amerikalı askerler ise iyi çocuklardır."

"Evet," dedi General Cork, "iyi çocuklardır."

1. (İng.) Bu doğru. (Ç.N.)

"*Oh, sure!*"[1] diye ünledi Albay Eliot.

"Şayet savaşı kaybetmiş olsaydınız," dedim, "Avrupa'da hiçbir kadın size bir gülücük bile lütfetmezdi. Kadınlar galipleri mağluplara yeğ tutarlar."

"Siz ahlaktan nasibinizi almamışsınız," dedi Mrs. Flat soğuk bir sesle.

"Bizim kadınlarımız," dedim, "size kendilerini satıyorlarsa, bunu yakışıklısınız, hem de iyi çocuklarsınız diye yapmıyorlar, savaşı kazandınız diye yapıyorlar."

"*Do you think so, General?*" diye sordu Mrs. Flat yüzünü sert bir hareketle General Clark'tan yana dönerek.

"*I think... yes.. no... I think...*" diye yanıtladı General Cork gözlerini kırpıştırarak.

"Siz mutlu bir halksınız," dedim, "bazı şeyleri anlayamazsınız."

"Biz Amerikalılar," dedi Jack bana sevecen gözlerle bakarak, "mutlu değiliz, talihliyiz. *We are not happy, we are fortunate.*"

"Keşke Avrupa'da herkes," dedi Mrs. Flat ağır ağır, "bizim gibi talihli olsa. Neden siz de talihli olmaya uğraşmıyorsunuz?"

"Mutlu olmak bize yetiyor," diye yanıtladım, "*çünkü biz mutluyuz.*"

"Mutlu mu?" diye ünledi Mrs. Flat bana şaşkınlıkla bakarak, "Nasıl mutlu olabilirsiniz ki, çocuklarınız açlıktan ölmekte, kadınlarınız bir paket sigara için bedenlerini satmaktan utanmıyorlar? Siz mutlu falan değilsiniz, düpedüz ahlak yoksunusunuz."

"Bir paket sigarayla," dedim alçak sesle, "üç kilo ekmek alınır."

Mrs. Flat kızardı, ben de onun kızardığını görmekten zevk aldım.

1. (İng.) Oh, elbette! (Ç.N.)

"Kadınlarımızın hepsi saygıyı hak eder," dedim, "bir paket sigara için bedenlerini satanlar dahil. Tüm dünyanın tüm namuslu kadınları, insanın karnını doyurmak için nasıl vakarını koruyarak bedenini satabileceğini Avrupa'nın biçare kadınlarından öğrenmeliler. Siz açlık nedir, bilir misiniz, Mrs. Flat?"

"Hayır, Tanrı'ya şükür. Ya siz?" dedi Mrs. Flat. Ellerinin titrediğini fark ettim.

"Açlık yüzünden bedenini satan herkese saygım sonsuz," diye yanıtladım, "eğer açlık çekseydim ve karnımı doyurmanın başka yolu olmasaydı bir parça ekmek ya da bir paket sigara için açlığımı satmakta bir an tereddüt etmezdim."

"Açlık, açlık, bahane hep aynı," dedi Mrs. Flat.

"Amerika'ya döndüğünüzde," dedim "hiç değilse şu korkunç ve inanılmaz şeyi öğrenmiş olacaksınız: Açlık, Avrupa'da, herhangi bir nesne gibi satın alınabilir."

"Açlığı satın almak sözüyle ne demek istiyorsunuz?" diye sordu General Cork.

"Açlığı satın almak demek istiyorum," dedim, "Amerikan askerleri bir kadını satın aldıklarını sanıyorlar oysa onun açlığını satın alıyorlar. Aşkı satın aldıklarını sanıyorlar, aslında satın aldıkları şey bir parça açlık. Eğer bir Amerikan askeri olsam bir parça açlık satın alıp, Amerika'ya karıma armağan olsun diye götürürdüm, Avrupa'da bir paket sigara karşılığında ne satın alınabiliyor, görsün diye. Güzel bir armağan olur, bir parça açlık."

"Bir paket sigara için bedenlerini satan bahtsız kadınlar," dedi Mrs. Flat, "açlık çekiyor gibi görünmüyorlar. Pek sağlıklı bir halleri var."

"Süngertaşıyla İsveç jimnastiği yapıyorlar da ondan," dedim.

"*What*?" diye ünledi Mrs. Flat gözlerini iri iri açarak.

"Ben Lipari Adası'na sürüldüğümde," dedim "Fransız ve İngiliz gazeteleri çok hasta olduğumu yazdı ve

Mussolini'yi siyasal hükümlülere zalim davranmakla suçladılar. Çok hasta olduğum doğruydu, verem olduğumdan korkuluyordu. Mussolini Lipari polisine beni spor yaparken gösteren bir fotoğraf çekip Roma'ya, İçişleri Bakanlığı'na yollamalarını buyurmuş, sağlığımın yerinde olduğunu kanıtlamak için gazetelerde bastıracakmış. Ve bir sabah baktım, yanında bir fotoğrafçıyla bir polis memuru çıkageldi, kendime sporcu bir hava vermemi buyurdu.

'Lipari'de spor yapmıyorum,' dedim.

'Birazcık İsveç jimnastiği bile yapmıyor musunuz?' dedi polis memuru.

'Ya, evet,' dedim 'süngertaşıyla biraz İsveç jimnastiği yaptığım oluyor.'

'Peki öyleyse,' dedi polis memuru, 'süngertaşıyla İsveç jimnastiği yaparken bir resminizi çekeceğim.' Ve sağlığımı korumam için bir öğüt vermek ister gibi ekledi: 'Çok zahmetli bir jimnastik değildir. Göğüs kaslarınızı geliştirmek için daha ağır bir şeyle egzersiz yapmalısınız. İhtiyacınız var buna.'

'İnsan Lipari'de tembelleşiyor,' dedim, 'hem bir adaya sürülmüşken kaslar ne işe yarar ki?'

'Kaslar,' dedi polis memuru, 'beyinden daha fazla işe yarar. Keşke kaslarınızı biraz daha fazla geliştirmiş olsaydınız, o zaman burada bulunmazdınız.'

Lipari Adası Avrupa'nın en zengin süngertaşı yataklarına sahiptir. Süngertaşı pek hafiftir, öylesine hafiftir ki suyun yüzeyinde dalgalanır. Süngertaşı yataklarının bulunduğu Canneto'ya gittik, o gözenekli ve hafif taşlardan koskoca bir kitleyi yakaladım, gören de şöyle on tonluk bir granit bloku sanırdı, oysa olsa olsa iki kilo çekiyordu, gülümseyerek onu iki kolumla başımın üstünde yukarı kaldırdım. Fotoğrafçı deklanşöre bastı, böylece sporcu edasında bir fotoğrafım çıkmış oldu. İtalyan ga-

zeteleri fotoğrafı bastı, annem de bana şöyle yazdı: 'Sağlığının yerinde olduğunu görmekten mutluyum, Hercules gibi kuvvetli olmuşsun.'

Görüyorsunuz ya, Mrs. Flat: Bir paket sigara için bedenini satan o bahtsız kadınlar açısından fahişelik etmek de süngertaşıyla jimnastik yapmanın bir türü."

"*Ah! Ah! Ah! Wonderful*!" diye bağırdı General Cork, sofranın çevresinde neşeli bir gülüşme geziniyordu.

Mrs. Flat şaşkınlık içindeydi, neredeyse ürkmüştü; kızardı, General Cork'a döndü.

"İyi de, ben anlamıyorum!" diye bağırdı Mrs. Flat.

"Sadece bir şaka," dedi General Cork gülerek, "*Nothing but a joke, a marvellous joke*!"[1] ve o şakanın kendisini ne denli keyiflendirdiğini gizlemek için öksürmeye başladı.

"Pek aptalca bir şaka," dedi Mrs. Flat sertçe, "hem bir İtalyan'ın kalkıp da bazı şeylere gülebilmesi beni çok şaşırtıyor."

"Malaparte'nin buna güldüğünden emin misiniz?" dedi Jack. Duygulandığını fark ettim. Gözlerini bana dikmiş, sevecenlikle gülümsüyordu.

"*Anyway, I don't like jokes*,"[2] dedi Mrs. Flat.

"Neden şakadan hoşlanmıyorsunuz?" dedim. "Eğer Avrupa'da, çevremizde olup biten her şey bir şaka olmasaydı bizi ağlatır mıydı sanıyorsunuz? Bizi ağlatmaya yeter miydi?"

"Siz ağlamasını bilmezsiniz," dedi Mrs. Flat.

"Ağlamamı neden isterdiniz? Sizin WAC'lerinizin Amerikalı subay ve erleri eğlendirmek için düzenledikleri balolara büyük bir nezaketle kadınlarımızı davet et-

1. (İng.) Sadece bir şaka, harika bir şaka! (Ç.N.)
2. (İng.) Her neyse, şaka sevmem ben. (Ç.N.)

tiğiniz ama kocalarına, erkek kardeşlerine, nişanlılarına onlara eşlik etmeyi yasakladığınız için mi? Amerika'da askerlerinizin gönlünü hoş etsinler diye gönderecek yeterli sayıda fahişe yok diye mi ağlayayım isterdiniz? Yoksa kadınlarımıza yaptığınız balo davetine *yalnız gelmelerini* istemeniz bir *invitation à la valse*[1] değil de fuhuşa davet diye mi ağlamamı isterdiniz?"

"Amerika'da," dedi Mrs. Flat bana şaşkınlıkla bakarak, "bir kadını bir baloya yanında kocası olmadan davet etmekte hiçbir kötülük yoktur."

"Eğer Japonlar Amerika'yı istila etmiş olsaydı," dedim, "ve sizin kadınlarınıza, sizin bizimkilere davrandığınız gibi davransaydılar ne derdiniz, Mrs. Flat?"

"İyi de biz Japon değiliz!" diye ünledi Albay Brand.

"Japonlar farklı renkte bir ırktandırlar," dedi Mrs. Flat.

"Mağlup halkların gözünde," dedim "bütün galipler farklı renkte bir ırktandır."

Sözlerim sıkıntılı bir sessizlikle karşılandı. Hepsi bana biraz şaşırmış, biraz üzülerek bakıyordu: Basit, dürüst insanlardı, Amerikalıydı onlar, insanların en temizi, en hakkaniyetlisi; bana dilsiz bir sevecenlikle bakıyorlardı, sözlerimdeki gerçeğin yüzlerini kızartmasına şaşırmış, üzülmüşlerdi. Mrs. Flat gözlerini indirmiş, susuyordu.

Birkaç saniye geçince General Cork bana döndü, "Sanırım hakkınız var," dedi.

"*Do you* really *think Malaparte is right*?"[2] diye sordu Mrs. Flat alçak sesle.

"Evet, haklı olduğunu sanıyorum," diye yanıtladı ağır ağır General Cork, "bizim askerlerimiz de, kadın ol-

1. (Fr.) Valse davet. (Ç.N.)
2. (İng.) Malaparte'nın haklı olduğunu gerçekten düşünüyor musunuz? (Ç.N.)

sun erkek olsun, İtalyanlara, onların... *yes... I mean...* pek uygun saymadıkları bir biçimde davranmak *zorunda kaldıklarına* öfkeliler. İtalyanlara karşı *zorunlu* davranışımız Washington'dan gelen buyruklara uyuyor."

"Washington'dan mı?" diye ünledi Mrs. Flat.

"Evet, Washington'dan. Beşinci Ordu'nun gazetesi *Stars and Stripes*'ta da her gün erlerimizin yığınla mektubu yayımlanıyor, bu konuda hemen hemen Malaparte'nin sözlerini tekrarlıyorlar. Erlerimiz, Mrs. Flat, kadınlara saygı gösterilen büyük bir ülkenin yurttaşlarıdır."

"Thank God!" diye ünledi Mrs. Flat.

"Ben her gün, askerlerimizin *Stars and Stripes*'a yolladığı mektupları dikkatle okurum, daha geçen pazar günü balolarımıza, bundan böyle kadınların yalnız başlarına değil, kocalarıyla, erkek kardeşleriyle birlikte davet edilmeleri emrini verdim. Doğrusunu yaptığıma inanıyorum."

"Doğrusunu yaptığınıza ben de inanırım," dedi Mrs. Flat, "ama Washington sizi haklı bulmazsa şaşmam."

"Washington kararımı onaylamış bulunuyor," dedi General Cork alaylı bir gülümsemeyle, "ama Washington'ın onayı olmasa da doğru davranmış olduğuma inanırdım, hele son rezaletten sonra."

"Ne rezaleti?" diye sordu Mrs. Flat başını hafifçe omzuna eğerek.

"Hiç de eğlenceli bir öykü değil," dedi General Cork. Ardından, daha birkaç gün önce, on sekiz yaşında bir gencin Chiaia Caddesi'nin ortasında ablasını, ailesinin yasaklamasına karşın Amerikan subaylarının balosuna gittiği için tabancayla vurup öldürdüğünü anlattı. "Kalabalık," diye ekledi General Cork, "katile alkış tuttu."

"What?" diye bağırdı Mrs. Flat.

"Kalabalık haksızdı," dedi General Cork "yine de..." İki akşam önce, Napoli'nin iyi ailelerinden gelen birkaç

genç kız ihtiyatsızlık edip bir Amerikan subay kulübünün balosuna yapılan daveti kabul etmiş ve kulübün vestiyerinde, Pro Station'a[1] ayrılmış bir odada, zorla doktor muayenesine sokulmuşlardı. Napoli'nin dört bir yanından bir öfke çığlığı yükselmişti.

"Böyle bir ayıbın sorumlularını," dedi General Cork, "askerî mahkemeye sevkettim."

"Görevinizi yapmışsınız," dedi Mrs. Flat kızararak.

"*Thank you*," dedi General Cork.

"İtalyan kızlarının," dedi Binbaşı Morrison, "bizden saygı görmeye hakkı var. Namuslu kızlar onlar, bizim Amerikalı kızlarımız kadar saygı hak ediyorlar."

"*I agree with you*," dedi Mrs. Flat, "*but I can't agree with Malaparte.*"[2]

"Neden o?" dedi General Cork, "Malaparte iyi niyetli bir İtalyan'dır, bizim dostumuzdur ve biz kendisini çok seviyoruz."

Hepsi bana gülümseyerek baktı, karşımda oturan Jack bana göz kırptı.

Mrs. Flat döndü, alay, öfke ve hınzırlığın hoşgörülü bir şaşkınlıkla kaynaştığı bir bakışla beni süzdü, sonra gülümseyerek, "*You are fishing for compliments, aren't you?*"[3] dedi.

O anda kapı açıldı, eşikte önde sofracıbaşı, ardında dört üniformalı uşak belirdiler, eskilerde yapıldığı gibi, üstü Toledo düklerinin al arması işli muhteşem bir brokarla kaplı bir tür sedye taşıyorlardı, üstündeki muazzam gümüş tepside dev bir balık yatıyordu. Sofrada neşe ve hayranlık dolu bir "Ah!" gezindi, General Cork,

1. Prophylactic Station: Askeriyede hastalıklardan korunma istasyonu. (Y.N.)
2. (İng.) Sizinle aynı görüşteyim ama Malaparte'nin görüşünü paylaşamam. (Ç.N.)
3. (İng.) İltifat peşindesiniz, değil mi? (Ç.N.)

"Siren'e buyrun!" diye ünleyerek Mrs. Flat'a döndü, önünde eğildi.

Sofracıbaşı, uşakların yardımıyla, tepsiyi masanın ortasına, General Cork ile Mrs. Flat'in önüne yerleştirdi, birkaç adım geri çekildi.

Hepimiz balığa baktık, az kalsın küçük dilimizi yutacaktık. Mrs. Flat'in dudaklarından hafif bir dehşet çığlığı koptu, General Cork'un benzi attı.

Bir kız çocuğu, kız çocuğuna benzer bir şey tepsinin ortasında, yeşil marul yapraklarından bir döşekte sırtüstü yatıyordu, çevresi mercan dallarından bir tür çelenkle süslenmişti. Gözleri açık, dudakları aralıktı; tavandaki Luca Giordano'nun eseri "Venüs'ün Zaferi" freskine şaşkın şaşkın bakıyordu. Çıplaktı; ama koyu renkli, pırıl pırıl, Mrs. Flat'in tuvaletiyle aynı mor renkteki derisi tıpkı daracık bir elbise gibi, bedeninin henüz olgunlaşmamış ama şimdiden uyumlu yuvarlaklıklarını sımsıkı sarıyordu: işte kalçalarının yumuşak kıvrımı, karnının hafif yükseltisi, minicik bakire göğüsleri, geniş, dolgun omuzları.

Ancak sekiz-on yaşlarında olabilirdi ama zamanından önce olgunlaşmış, kadınsı biçimler almıştı; ilk bakışta on beş yaş biçerdiniz. Pişerken derisinin orası burası yırtılmış, dağılmıştı, yırtıklardan ve çatlaklardan körpe eti görünüyordu, o etin kimi yeri gümüşsü, kimi yeri yaldızlıydı; öyle ki mor-sarı giysiliymiş gibi duruyordu, aynen Mrs. Flat gibi. Yüzü (kaynar suyun harı o yüzü, kabuğundan fırlayan olgun bir meyve gibi derisinden sıyırmıştı) de Mrs. Flat'i andırıyordu: Bir antika porselen parlaklığındaydı, dolgun dudakları çıkık, alnı yüksek, daracık, gözleri yusyuvarlak, yeşildi. Kolları kısacıktı, parmaksız ele benzer uçlarla son bulan bir tür balık yüzgeciydi. Tepesinde saçı anımsatan ipeksi kıllar vardı, minik ağzını gülümsemeyi andıran bir ifadeyle çevreleyen, büzülmüş gibi duran minik yüzünün iki yanına seyrekçe dökülü-

yorlardı. Uzun, ince kalçaları, aynen şair Ovidius'un dediği gibi, *in piscem* bitiyordu, yani balık kuyruğuydu. Gümüş tabutunda yatıyordu kızcağız, sanki uyuyor gibiydi. Ama ahçının bağışlanamayacak bir unutkanlığından ötürü, hiç kimsenin merhamet edip gözkapaklarını kapatmadığı ölüler gibi uyuyordu: açık gözlerle. Ve Luca Giordano'nun Triton'larının deniz kabuklarından borazanlar çalışını, Venüs'ün arabasına koşulmuş yunus balıklarının dalgaların üstünde dörtnala koşusunu, altın arabasına kurulmuş çıplak Venüs'ü, pembe-beyaz Nymphe'lerden oluşan maiyetini, üç uçlu mızrağını kavramış, hâlâ Hypolytus'un masum kanına susamış kır atlarının coşkuyla dalgaların üstünde sektirdiği Neptün'ü seyrediyordu. Tavandaki "Venüs'ün Zaferi" freskine, o masmavi denize, o gümüşsü balıklara, o yeşil deniz canavarlarına, ufkun dibinde gezinen o beyaz bulutçuklara bakıyor, hayran hayran gülümsüyordu: Kendi denizi, yitirilmiş vatanı, düşlerinin ülkesi, Sirenler'in mutlu krallığıydı o.

Pişmiş bir kız çocuğunu, buğulama yapılmış bir kız çocuğunu ilk görüşümdü; kutsal bir korkunun mengenesinde susuyordum. Sofradakilerin dehşetten benizleri atmıştı.

General Cork gözlerini davetlilerin yüzlerinde gezdirdi, titreyen bir sesle ünledi: "Ama bu bir balık değil!.. Bir kız çocuğu!"

"Hayır," dedim, "balık bu."

"Bir balık, *sahici* bir balık olduğundan emin misiniz?" dedi General Cork eliyle soğuk terler döken alnını sıvazlayarak.

"Balık," dedim "Akvaryum'un dillere destan Siren'i bu."

Napoli'nin kurtarılışından sonra, Müttefikler askerî nedenlerle körfezde balık avını yasaklamışlardı; Sorrento ile Capri, Capri ile Ischia arasında deniz mayın tarla-

larıyla örtülmüştü, serseri mayınlar da dolaşıyordu, balıkçılık tehlikeliydi. Hem Müttefikler, özellikle de İngilizler, balıkçıların kıyıdan açılmasına güvenmiyorlardı, Alman denizaltılarına bilgi taşırlar, onlara mazot sağlarlar, ya da körfezde demirli duran yüzler ve yüzlerce zırhlının, askerî nakliye gemisinin, *Liberty ship*'in güvenliğini herhangi bir biçimde tehlikeye sokarlar diye korkuyorlardı. Napolili balıkçılara güvenmemek ha! Böylesi suçlar işleyebileceklerini sanmak ha! Ama olay buydu işte: Balıkçılık yasaklanmıştı.

Bütün Napoli'de balığın değil kendisini, kılçığını bile bulmak olanaksızdı; bir sardalya, bir iskorpit, bir ıstakoz, bir barbunya, bir ahtapotçuk olsun yoktu. Öyle ki General Cork yüksek rütbeli bir Müttefik subayına, örneğin Mareşal Alexander'e, General Juin'e, General Anders'e ya da önemli bir politikacıya, örneğin Churchill'e, Vişinski'ye, Bogomolov'a ya da Beşinci Ordu askerlerinin generallerine yaptıkları eleştirileri, savaşın en ciddi sorunlarıyla ilgili görüşlerini ve öğütlerini dinlemek için Washington'dan uçakla gelen Amerikalı senatör komisyonlarına ziyafet vermek durumunda kaldığında, sofrasına gereken balıkları Napoli Akvaryumu'nda avlatma alışkanlığını edinmişti; Monako'dakinden sonra, belki de Avrupa'nın en önemli akvaryumudur o.

O nedenle General Cork'un ziyafetlerinde balıklar her zaman taptaze, üstelik ender bulunan türlerden oluyordu. General Eisenhower'ın onuruna verdiği ziyafette Alman İmparatoru II. Wilhelm'in Napoli Akvaryumu'na armağan ettiği ünlü "dev ahtapot"u yemişlerdi. Japon İmparatoru Hirohito'nun armağanı "ejder" adı verilen ünlü Japon balıkları General Cork'un sofrasında bir Amerikalı senatör grubuna kurban edilmişti. O balıkların koskocaman canavarsı ağızları, yarasa kanatlarını andıran siyahlı-kırmızılı yüzgeçleri, yeşilli yaldızlı kuyruk-

ları, Akhilleus'un miğferi gibi tepelikli, dimdik dikenli alınları, zaten Japonya savaşının gidişinden kaygılı olan senatörlerin moralini büsbütün bozmuştu. Ama askerî erdemlerine kusursuz diplomat hünerlerini de ekleyen General Cork, birden "Johnny got a zero" [Johnny Sıfır Aldı] şarkısına başlayarak davetlilerinin moralini yükseltmişti; Pasifik'te çarpışan Amerikan havacılarının o ünlü şarkısını hep bir ağızdan söylemişlerdi.

İlk başlarda General Cork sofrasına gereken balıkları, etleri nefis olan müren balıklarıyla öteden beri ün salmış olan Lucrino Gölü'nün balık çiftliklerinden sağlamıştı; zamanında Lucrino yakınlarında bir villası bulunan Lucullus[1] o yırtıcı mürenleri kölelerinin etiyle beslermiş. US Army'nin Yüksek Komutanlığı'na sert eleştiriler yöneltmekte hiçbir fırsatı kaçırmayan Amerikan gazeteleri General Cork'u "saygıdeğer Amerikan yurttaşları" olan konuklarını Lucullus'un mürenlerini yemek durumunda bırakıyor diye "*mental cruelty*"yle[2] suçlamışlardı. Kimi gazeteler şöyle yazma cesaretini bulmuştu: "General Cork mürenlerini hangi etle beslediğini bize söyleyebilir mi acaba?"

Böylesi bir suçlamanın ardından General Cork artık sofrasına gelecek balıkların Napoli Akvaryumu'nda avlanması emrini vermişti. Böylece Akvaryum'un en ender, dillere destan balıkları General Cork'un "*mental cruelty*" sine teker teker kurban edilmişti: Mussolini'nin armağanı olan yiğit kılıçbalığı (haşlanmış patates garnitürüyle, buğulama olarak servis edilmişti), Majesteleri III. Vittorio Emanuele'nin armağanı canım ton balığı ve Britanya Kralı Majeste V. George'un incelikli armağanı Wight Adası ıstakozları bile.

1. Lucius Licinius Lucullus: MÖ 1. yüzyılda yaşamış, Roma'nın önde gelen siyasetçisi ve komutanı (Ç.N.)

2. (İng.) Zihinsel zulüm. (Ç.N.)

Etiyopya Kral Naibi Aosta Dükü Hazretleri'nin Napoli Akvaryumu'na hediye gönderdiği değerli inci istiridyeleri (Massau karşısında, Arap yarımadası kıyılarının inci istiridyeleriydi), General Cork'un şimdilerde İtalya'daki Müttefik Komisyonu'nda SSCB temsilcisi olarak görevli Sovyet Dışişleri Komiser Yardımcısı Vişinski'ye verdiği şöleni şenlendirmişti. Vişinski, her istiridyenin içinde yeni doğan ay renginde pembemsi bir inci bulunca şaşıp kalmıştı. Ardından gözlerini tabağından kaldırıp General Cork'a, bir *Binbir Gece* şöleninde olsa Bağdat emirinin yüzüne bakar gibi bakmıştı.

"Sakın çekirdeğini tüküreyim demeyin," demişti General Cork, "çok lezzetlidir."

"İyi de, inci tanesi bu!" diye ünlemişti Vişinski.

"*Of course, it is a pearl! Don't you like it?*"[1]

Vişinski inci tanesini yutarken dişlerinin arasından Rusça mırıldanmıştı: "Ah, bu çürümüş kapitalistler!"

General Cork'un yemek davetinde Churchill de tabağında acayip bir balık bulunca bir o kadar şaşırmıştı: Yusyuvarlak, incecik bir balıktı, çelik rengiydi, eski atletlerin attıkları diskleri andırıyordu.

"Bu da ne?" diye sormuştu Churchill.

"*A fish*, bir balık," diye yanıtlamıştı General Cork.

"*A fish?*" demişti Churchill o acayibin acayibi balığı dikkatle inceleyerek.

"Bu balığın adı ne?" diye sormuştu General Cork sofracıbaşına.

"Torpil," yanıtını vermişti sofracıbaşı.

"*A torpedo*," demişti General Cork.

"*A torpedo?*" demişti Churchill.

1. (İng.) Elbette ki inci tanesi! Sevmez misiniz? (Ç.N.)

"*Yes, of course, a torpedo*,"[1] demişti General Cork ve sofracıbaşına dönüp torpilbalığı ne mene şey diye sormuştu.

"Elektrikli bir balık," olmuştu sofracıbaşının yanıtı.

"*Ah, yes, of course*, bir elektrik balığı!" demişti General Cork, Churchill'e dönerek; ikisi de gülümseyerek bakışmışlardı, balık çatalları havada kalmıştı, "torpil"e dokunmayı göze alamıyorlardı.

"Tehlikeli olmadığından emin misiniz?" diye sormuştu Churchill birkaç saniyelik bir sessizliğin ardından.

General Cork sofracıbaşına dönmüştü: "Dokunmak tehlikeli olabilir mi? Elektrik yüklü madem."

Sofracıbaşı, su katılmadık Napoli vurgulu İngilizcesiyle, "Elektrik," diye yanıtlamıştı, "çiğken tehlikelidir, piştiğinde zararı kalmaz."

Churchill ile General Cork bir ağızdan, "*Ah*!" diye ünlemiş, ardından rahat bir soluk alarak çatallarının ucuyla elektrik balığına dokunmuşlardı.

Gelgelelim gün gelmiş, Akvaryum'daki balıklar tükenmişti; elde kala kala dillere destan Siren (neredeyse insana benzeyen biçimlerinden ötürü eski çağlarda Sirenler söylencesinin doğmasına yol açan "*sirenoidi*" türünün pek ender bir örneğiydi) ile olağanüstü güzellikte birkaç mercan dalı kalmıştı.

General Cork'un övgüdeğer alışkanlığı, en ufak ayrıntılarla bizzat ilgilenmesiydi: Sofracıbaşına, Mrs. Flat'in onuruna vereceği şölen için Akvaryum'dan hangi balığın avlanabileceğini sormuştu.

"Pek bir şey kalmadı," diye yanıtlamıştı sofracıbaşı, "ancak bir Siren ile birkaç mercan dalı var."

1. (İng.) Evet, tabii, torpil. (Ç.N.)

"Siren iyi bir balık mıdır?"

"Nefistir!" diye yanıtlamıştı sofracıbaşı gözünü kırpmadan.

"Ya mercanlar?" diye sormuştu General Cork, şölenlerini düzenlerken özellikle titiz davranırdı, "yenebilir mi?"

"Hayır, mercanlar olmaz. Sindirimi biraz güç olur."

"Öyleyse mercan olmasın."

"Onları garnitür olarak koyabiliriz," diye esin vermişti sofracıbaşı hiç istifini bozmadan.

"*That's fine*!"[1]

Bunun üzerine sofracıbaşı yemek listesine şöyle yazmıştı: "Mercan garnitürlü mayonezli Siren."

Ve şimdi hepsi donakalmış, şaşkınlıktan ve dehşetten nutku tutulmuş bakıyorlardı o zavallı ölü kız çocuğuna: gümüş tepside, gözleri açık, pembemsi mercan dallarından bir çelengin ortasında, yeşil marul yapraklarından bir döşekte serili yatıyordu.

Napoli'nin sefil ara sokaklarında dolaşırken zemin katlardan birinde, ardına değin açık bırakılmış kapıdan sık sık görürsünüz: Bir yatakta, bir çelengin ortasında bir ölü yatıyordur. Bir kız çocuğu ölüsü görmek de ender sayılmaz. Ama mercan dallarından bir çelengin ortasında yatan bir kız çocuğu ölüsü gördüğüm olmamıştı. Kim bilir kaç biçare Napolili anne minik ölüleri için böyle muhteşem bir mercan çelengi isterdi! Mercanlar çiçeklenmiş şeftali ağacı dallarını andırır, bakması bile neşe verir insana, çocuk cesetlerine şen bir ilkbahar havası verir. O zavallı haşlanmış kız çocuğuna bakıyordum, yüreğim merhamet ve gururla titriyordu. Ne harika bir ülkeydi İtalya! Yeryüzünde başka hangi halk, yurdunu istila edip taş üstünde taş bırakmayan bir yabancı orduya

1. (İng.) Pek güzel! (Ç.N.)

mercan garnitürlü bir mayonezli Siren sunma cesaretini gösterir? Ah! savaşı kaybetmeye değmişti doğrusu, salt o Amerikalı subayların, o kibirli Amerikan kadınının, bir Amerikan generalinin sofrasında bir gümüş tepside serilmiş yatan bir Siren'in, ölü bir deniz tanrıçasının çevresinde, benizleri kül gibi, dehşetten şaşkına dönmüş oturuşlarını görmek için olsun değmişti!

"*Disgusting*!"[1] diye ünledi Mrs. Flat elleriyle gözlerini örterek.

"*Yes... I mean... yes*," diye kekeliyordu General Cork, rengi atmış, titreyerek.

"Kaldırın ortadan, kaldırıp götürün bu korkunç şeyi!" diye bağırdı Mrs. Flat.

"Niçin?" dedim, "Nefis bir balıktır."

"Fakat bir yanlışlık olmalı! *I beg pardon... but...* bir yanlışlık olmalı... *I beg pardon...*"[2] diye kekeledi acıklı bir iniltiyle zavallı General Cork.

"Sizi temin ederim ki nefis bir balıktır," dedim.

"Ama yiyemeyiz *that...* o kız çocuğunu... *that poor girl*!"[3]

"O bir kız çocuğu değil ki," dedim, "bir balık o."

"General," dedi Mrs. Flat sert bir sesle, "şunu yemeye beni zorlamayacağınızı umarım... *that... this... that poor girl*!"

"Ama bir balıkmış o!" dedi General Cork, "Nefis bir balıkmış! Malaparte diyor ki nefismiş. *He knows...*"[4]

"Avrupa'ya *dostunuz* Malaparte, *and you*, bana zorla insan eti yediresiniz diye gelmedim," dedi Mrs. Flat öfke-

1. (İng.) Tiksindirici! (Ç.N.)
2. (İng.) Özür dilerim... ama... (Ç.N.)
3. (İng.) O zavallı kızcağızı! (Ç.N.)
4. (İng.) O biliyordur. (Ç.N.)

den titreyen bir sesle, "bırakalım bu *barbarous Italian people to eat children at dinner. I refuse. I am an honest American woman. I don't eat Italian children*!"[1]

"*I'm sorry, I'm terribly sorry*," dedi General Cork terden sırılsıklam alnını kurulayarak, "ama Napoli'de herkes bu çocuğa benzer şeyi yiyor... *yes... I mean... no... I mean... that sort of fish*! Değil mi, Malaparte, *that sort of children... of fish... is excellent*?"[2]

"Nefis bir balıktır," diye yanıtladım, "görünümü bir kız çocuğuna benziyorsa ne fark eder? Bir balık bu. Avrupa'da balıklar ille de balığa benzemek zorunda değildir."

"Amerika'da da öyle bir zorunluk yoktur!" dedi General Cork; sonunda savunmasını üstlenen birini bulduğuna sevinmişti.

"*What*?" diye bağırdı Mrs. Flat.

"Avrupa'da," dedim, "balıklar özgürdür, en azından balıklar! Hiç kimse kalkıp da bir balığa, ne bileyim, bir erkeğe, bir kız çocuğuna, bir kadına benzemeyi yasaklamaz. Bu da bir balık işte, her ne kadar..." Sonra, "Öte yandan," diye devam ettim, "İtalya'ya ne yemeye geldiğinizi sanıyordunuz? Mussolini'nin cesedini mi?"

"Hah! Hah! Hah! *Funny*!" diye bağırdı General Cork içten olamayacak kadar cırtlak bir gülüşle, "Hah! Hah! Hah!" Diğerleri de hep bir ağızdan ona katıldılar; kahkahalarında şaşkınlık, kuşku, neşe tuhaf bir biçimde birbiriyle yarışıyordu. Ben Amerikalıları hiçbir zaman, o akşam, o masada, o korkunç balığın önünde sevdiğim kadar sevmemişimdir, hiçbir zaman o kadar sevmeyeceğim.

1. (İng.) Barbar İtalyan halkı akşam yemeğinde çocuk yesinler. Ben reddediyorum. Dürüst bir Amerikan kadınıyım ben. İtalyan çocuklarını yemem! (Ç.N.)

2. (İng.) Sırasıyla; "Evet... yani... hayır... yani... o tür balığı!"; "o tür çocuklar... balıklar... nefis oluyor..." (Ç.N.)

"Umarım niyetiniz," dedi Mrs. Flat, öfkeden ve dehşetten yüzü solmuştu, "umarım niyetiniz bana şu korkunç şeyi yedirmek değildir! Benim bir Amerikan kadını olduğumu unutuyorsunuz siz! General, acaba Washington'da ne derler, *War Department*'ta ne derler, ziyafetlerinizde haşlanmış kız çocuklarının yenildiğini bilseler... *boiled girls*?"

"*I mean... yes... of course...*" diye kekeledi General Cork, bana yalvaran gözlerle bakıyordu.

"*Boiled girls with maionese*!"[1] diye ekledi Mrs. Flat buz gibi bir sesle.

"Ama mercan garnitürünü unutuyorsunuz," dedim, neredeyse o sözlerle General Cork'a özür bulmak ister edasıyla.

"*I don't forget corals*! Mercanları unutmuyorum!" dedi Mrs. Flat bakışlarıyla beni yıldırım gibi çarparak.

"*Get out*!" diye bağırdı birden General Cork sofracıbaşına, parmağıyla Siren'i işaret etti: "*Get out that thing*!"[2]

"*General, wait a moment, please*," dedi komutanlığın rahibi Albay Brown, "*we must bury that... that poor fellow*."[3]

"*What*?" diye ünledi Mrs. Flat.

"Bunu... bu yaratığı defnetmeliyiz... *I mean...*" dedi rahip.

"*But... it's a fish...*"[4] dedi General Cork.

"Herhalde bir balıktır," dedi rahip, "yine de daha çok bir kız çocuğu havası var... ısrarımı mazur görün: Bu kızı... *I mean, that fish*, defnetmek görevimizdir bizim. *We are Christians*. Yoksa Hıristiyan değil miyiz biz?"

1. (İng.) Mayonezli haşlanmış kızlar. (Ç.N.)
2. (İng.) Al, götür şu şeyi! (Ç.N.)
3. (İng.) Sırasıyla; "Generalim, bir dakika bekleyin lütfen"; "şunu... şu zavallı arkadaşı defnetmemiz gerekir." (Ç.N.)
4. (İng.) Ama... bir balık bu... (Ç.N.)

"Bundan kuşku duyuyorum!" dedi Mrs. Flat General Cork'u buz gibi bir küçümsemeyle süzerek.

"*Yes, I suppose...*"[1] diye yanıtladı General Cork.

"*We must bury it,*"[2] dedi Albay Brand.

"*All right,*" dedi General Cork, "iyi de nereye defnedelim? Ben kaldırıp çöpe atalım derim. Bence en kolayı o."

"Olmaz," dedi rahip, "hiç belli olmaz. Tam bir balık olduğu hiç de kesin değil. Daha haysiyetli bir gömüt sağlamalıyız."

"İyi de Napoli'de balık mezarlığı yoktur ki!" dedi General Cork bana dönerek.

"Olduğunu hiç sanmam," dedim, "Napolililer balıkları toprağa gömmezler, yerler."

"Bahçeye gömebiliriz," dedi rahip.

"Bu iyi fikir," dedi General Cork, yüzü aydınlanmıştı, "bahçeye gömebiliriz." Sofracıbaşına dönüp ekledi: "Lütfen, bu şeyi... bu zavallı balığı götürüp bahçeye gömün."

"Baş üstüne Generalim," dedi sofracıbaşı onun önünde eğilerek; o arada uşaklar zavallı ölü Siren'i, yattığı som gümüşten pırıl pırıl tabutu kaldırmış sedyeye yerleştiriyorlardı.

"Toprağa gömün dedim," dedi General Cork, "mutfakta oturup onu yemenizi yasaklıyorum!"

"Baş üstüne, Generalim," dedi sofracıbaşı, "ama yazık günah! Böyle nefis bir balık!"

"Balık olduğu kesin değil," dedi General Cork, "ben de onu yemenizi yasaklıyorum!"

Sofracıbaşı onun önünde eğildi, uşaklar, sedyeye yerleştirilmiş pırıl pırıl gümüş tabutu taşıyarak kapıya yö-

1. (İng.) Evet, öyle sanırım... (Ç.N.)
2. (İng.) Bu şeyi defnetmek zorundayız. (Ç.N.)

neldiler, hepimiz o acayip cenaze alayını üzgün bir bakışla izledik.

"En iyisi," dedi rahip ayağa kalkarak, "ben gidip defin işlemini izleyeyim. Sonra vicdan azabı çekmek istemiyorum."

"*Thank you, Father*," dedi General Cork alnını kurulayarak, rahat bir soluk alarak mahcup mahcup Mrs. Flat'e baktı.

"*Oh Lord*!" diye ünledi Mrs. Flat gözlerini göğe kaldırarak.

Benzi solmuştu, gözlerinde yaşlar parlıyordu. Duygulanmasına sevinmiştim, o gözyaşları bende derin bir minnet uyandırdı. Kendisini iyi yargılayamamıştım: Mrs. Flat yufka yürekli bir kadındı. Madem bir balık için ağlıyordu, sonunda, er ya da geç, İtalyan halkına da acıyacaktı, benim zavallı halkımın yasları ve ıstıraplarına için de gözyaşı dökecekti.

VIII

Clorinda'nın zaferi

"Amerikan ordusu," dedi Candia prensi, "aynen sarışın kadınların o tatlı, o ılık kokusunu taşıyor."

"*Very kind of you*,"[1] dedi Albay Jack Hamilton.

"Muhteşem bir ordu. Bizler için böyle bir orduya yenilmiş olmak bir onurdur."

"Gerçekten çok naziksiniz," dedi Jack gülümseyerek.

"İtalya'ya çok büyük bir nezaketle çıkarma yaptınız," dedi Marki Antonino Nunziante, "evimize girmeden önce bütün terbiyeli insanların yaptığı gibi, kapıyı çaldınız. Eğer kapıyı çalmamış olsaydınız, açmazdık."

"Doğrusunu söylemek gerekirse, biraz fazla kuvvetle çaldık," dedi Jack, "hem öyle bir kuvvetle çaldık ki bütün ev yıkıldı."

"Bu dikkate alınmayacak kadar önemsiz bir ayrıntı," dedi Candia prensi, "önemli olan kapıyı çalmanızdı. Sizi karşılayış biçimimizden bir şikâyetiniz yoktur umarım."

"Bundan daha nazik ev sahipleri isteyemezdik," dedi Jack, "öyle ki savaşı kazandığımızdan ötürü sizlerden özür dilemekten başka çaremiz yok."

"Eminim sonunda özür dileyeceksiniz," dedi Candia

1. (İng.) Çok naziksiniz. (Ç.N.)

prensi ihtiyar Napolili beyefendilere özgü o saf ve alaycı havasıyla.

"Sizlerden özür dilemek durumunda olan yalnız biziz," dedi Jack, "İngilizler de savaşı kazandılar ama asla sizden özür dilemeyeceklerdir."

Paris'te ve Washington'da büyükelçilik yapmış, Avrupa diplomasisinin kadim geleneklerine sadık kalmış olan Baron Romano Avezzana, "Eğer İngilizler," dedi, "savaşı kaybettiğimizden ötürü onlardan özür dilememizi beklerse yanılırlar. İtalyan politikası şu temel ilkeye dayanır: İtalya'nın hesabına savaşı kaybedecek başka biri her zaman bulunur."

"Merak ettim," dedi Jack gülerek, "bu kez savaşı sizin hesabınıza kaybeden kim?"

"Ruslar, elbette," oldu Candia prensinin yanıtı.

"Ruslar mı?" diye ünledi Jack hayretler içinde, "Neden, peki?"

"Bundan birkaç gün önce," diye yanıtladı Candia prensi, "Kont Sforza'ya yemeğe davetliydim. Sovyet Dışişleri Komiser Yardımcısı Vişinski de oradaydı. Bir ara Vişinski şöyle anlattı: Bir Napolili çocuğa, savaşı kimin kazanacağını biliyor mu, diye sormuş. 'İngilizler ve İtalyanlar,' olmuş çocuğun yanıtı. 'Peki, neden?' 'Çünkü İngilizler Amerikalıların kuzeni, İtalyanlar da Fransızların.' 'Peki Ruslar hakkında ne düşünüyorsun? Savaşı onlar da kazanacaklar mı dersin?' diye sormuş Vişinski çocuğa. 'Yo, hayır, Ruslar savaşı kaybedecek,' diye yanıtlamış çocuk. 'Neden, peki?' 'Ruslar, zavallıcıklar, Almanların kuzenidirler de ondan.'"

"*Wonderful*!" diye ünledi Jack, masadaki herkes gülüyordu.

Candia prensi uzun boylu, zayıftı, yüzü güneşten ve deniz yelinden tunçlaşmıştı, Avrupa'nın en eski ve bildik Napoli soylularının kusursuz bir örneğiydi; şahane dav-

ranışlarına özgür bir ruh eşlik ediyordu, İspanyol kanının kibrini 18. yüzyılın büyük Fransız soylularının alaycılığının yumuşattığı bir ruh. Ak saçlı, açık renk gözlü, ince dudaklıydı. Ufak heykel kafası, ince, uzun parmaklı hafif elleri, geniş atlet omuzlarıyla, şiddet sporlarıyla bilenmiş bir adamın erkekçe zarafetiyle çelişiyordu.

Annesi İngiliz'di; bakışının soğukluğu, el hareketlerinin sade ve güvenli yavaşlığı İngiliz kanından geliyordu. Gençliğinde, Paris ve Londra modasını Napoli'ye getirmek şöyle dursun, Napoli modasını Paris ve Londra'ya taşımakta Prens Jean Gerace ile yarışmıştı; ama Mussolini'nin siyaset ve toplum sahnesine çıkardığı sonradan görme "soylular"la ilişkisi olmasın diye uzun yıllar önce sosyeteden el çekmişti. Uzun süre kendisinden söz ettirmemişti. Adı 1938'de, Hitler'in Napoli'yi ziyareti sırasında, Führer'in onuruna verilen resmî yemeğe katılmayı reddetmesiyle, birdenbire herkesin diline düşmüştü. Tutuklanmış, birkaç haftalığına Poggioreale Cezaevi'ne kapatılmış, ardından Mussolini onu Calabria'daki topraklarına sürgün etmişti. Bu olaylar kendisine dürüst insan ve özgür İtalyan ününü sağlamıştı, o devirde tehlikeli de olsa küçümsenemeyecek sanlardı bunlar.

Kurtuluş günlerinde General Clark'a kentin anahtarlarını teslim etmek üzere seçilen Napolili beyefendiler grubuna katılmayı reddetmesi, kendisine daha da gönülden bir itibar sağlamıştı. O reddine kibirlenmeksizin şöyle bir özür göstermişti: Ailesinde Napoli'yi istila edenlere kentin anahtarını sunma geleneği yokmuş, kendisi yalnızca atalarından Berardo di Candia'nın izinden gidiyormuş, o da Napoli fatihi Fransa Kralı VIII. Charles'a saygı sunmayı reddetmiş, oysa zamanında VIII. Charles da kurtarıcı olarak ün salmış. "Ama General Clark gerçekten bizim kurtarıcımız!" diye ünlemiş, General Clark'a kentin anahtarını sunmak gibi tuhaf bir fikri ortaya at-

mış olan vali hazretleri. Candia prensi nazik ve sade bir yanıt vermiş: "Bundan kuşkum yok ama ben özgür bir adamım, oysa kurtarılmaya ihtiyacı olanlar yalnızca uşaklardır." Herkes General Clark'ın, Candia prensinin gururunu kırmak için kurtuluş günlerinde adet olduğu üzere onu tutuklatmasını bekliyormuş. Oysa General Clark onu yemeğe davet etmiş ve büyük bir nezaketle ağırlamış, haysiyet duygusunu yitirmemiş bir İtalyan'ı tanımaktan mutluluk duyduğunu söylemiş.

"Ruslar da," dedi Prenses Consuelo Caracciolo, "pek terbiyeli kimseler. Geçenlerde, Toledo Caddesi'nde, Vişinski'nin otomobili ihtiyar Amalfi düşesinin pekin cinsi köpeğini çiğnemiş. Vişinski arabadan inmiş, zavallı köpeciğin cesedini kendi eliyle kaldırmış ve düşese en derin taziye dileklerini sunduktan sonra, otomobiliyle kendisini Amalfi sarayına götümesine izin vermesini rica etmiş. İhtiyar düşes, otomobilin kaportasına dikilmiş orak-çekiçli kızıl bayrağa şöyle küçümseyerek göz attıktan sonra, 'Teşekkürler, eve yürüyerek dönmeyi tercih ederim,' diye yanıtlamış gururla. Vişinski ses etmeden önünde eğilmiş, yeniden arabasına binip hızla uzaklaşmış. Ancak o anda düşes zavallı köpeğin cesedinin Vişinski'nin arabasında kaldığını fark etmiş. Ertesi gün Vişinski ona armağan olarak bir kavanoz marmelat göndermiş. Düşes reçeli tatmış, ardından bir dehşet çığlığı koparark bayılıp yere düşmüş: Marmelat köpek ölüsü tadındaymış. Ben de tadına baktım: Sizi temin ederim ki düpedüz köpek marmeladı tadındaydı."

"Terbiyeli olduklarında Rusların yapmayacakları şey yoktur," dedi Maria Teresa Orilia.

"Köpek marmelatı olduğundan emin misiniz?" diye sordu Jack hayretler içinde, "Belki de havyardır."

"Herhalde," dedi Candia prensi, "Vişinski Avrupa'nın en köklüleri arasında bulunan Napoli soylularına saygı-

larını sunmak istemiştir. Ne yani, yoksa köpek marmelatı armağan edilmesini hak etmiyor muyuz?"

"Siz kuşkusuz daha iyi şeyler hak edersiniz," dedi Jack saf saf.

"Her ne halse," dedi Consuelo, "ben köpek marmelatını sizin şu *spam*'inize tercih ederim."

"Bizim *spam*'imiz de," dedi Jack, "zaten domuz marmelatından başka bir şey değildir."

"Geçen gün," dedi Antonino Nunziante, "eve döndüğümde kapıcımın ailesiyle birlikte sofraya oturmuş yemek yiyen bir zenciyle karşılaştım. Yakışıklı bir zenciydi, pek nazikti. Bana dedi ki, Amerikan askerleri *spam*'le beslenmeselermiş, bu saatte Berlin'i çoktan fethetmiş olurlarmış."

"Ben zencilere büyük bir sempati besliyorum," dedi Consuelo, "hiç değilse renkleri de görüşlerine uyuyor."

"*Leurs opinions sont très blanches*," dedi Jack "*ce sont de véritables enfants.*"[1]

"Amerikan ordusunda çok zenci var mı?" diye sordu Maria Teresa.

"*Il y'a des nègres partout*," diye yanıtladı Jack, "*même dans l'armée américaine.*"[2]

"Bir İngiliz subayı, Yüzbaşı Harari," dedi Consuelo, "bana İngiltere'de çok sayıda Amerikalı zenci asker bulunduğunu söyledi. Bir akşam, Londra'da ABD Elçiliği'nde bir yemekte, Elçi Lady Wintermere'e Amerikan askerlerini nasıl bulduğunu sordu. 'Çok hoşlar,' diye yanıtladı Lady Wintermere, 'ama neden bütün o zavallı beyaz askerleri peşlerine takıp getirdiklerini anlamıyorum.'"

1. (Fr.) Sırasıyla; "Onların görüşleri bembeyazdır"; "gerçek birer çocuklar." (Ç.N.)
2. (Fr.) Sırasıyla; "Zenciler her yerde var"; "Amerikan ordusunda da." (Ç.N.)

"Orasını ben de anlamıyorum!" dedi Jack gülerek.

"Eğer siyahi olmasalardı," dedi Consuelo, "onları beyazlardan ayırmak çok güç olurdu. Amerikan askerlerinin hepsi aynı üniformayı giyiyorlar."

"*Oui, naturellement*," dedi Jack, "*mais il faut quand même un oeil très exercé pour les distinguer des autres.*"[1]

"Geçenlerde," dedi Baron Romano Avezzana, "San Ferdinando Meydanı'nda duruyordum, yanı başımda bir zenci erin ayakkabılarını boyamaya uğraşan bir çocuk vardı. Derken zenci, çocuğa sordu: 'Sen İtalyan mısın?' Küçük Napolili ona şu yanıtı verdi: 'Ben mi? Hayır, ben bir zenciyim.'"

"O çocukta politikacılığa eğilim varmış."

"Demek istiyorsunuz ki derin bir tarih duygusu varmış," dedi Baron Romano Avezzana.

"Acaba Napoli halkı," dedi Jack, "neden zencileri seviyor?"

"Napolililer iyi yüreklidirler," diye yanıtladı Candia prensi, "zencileri seviyorlar çünkü zenciler de iyi yüreklilerler."

"Kuşkusuz beyazlardan daha iyiler, daha cömert, daha insancıllar," dedi Maria Teresa, "çocuklar hiç yanılmaz, ve çocuklar zencileri beyazlara yeğliyor."

"Kadınlar da hiç yanılmaz," dedi Baron Romano Avezzana, bunun üzerine Consuelo ile Maria Teresa öfkeyle bağrıştılar.

"Anlamıyorum," dedi Antonino Nunziante, "zenciler neden zenciliklerinden utanıyorlar. Biz beyaz oluşumuzdan utanıyor muyuz hiç?"

"Zenci erler," dedi Consuelo, "Napolili kızları kendileriyle nişanlanmaya ikna etmek için öbürleri gibi beyaz

1. (Fr.) Sırasıyla; "Evet, tabii"; "yine de onları diğerlerinden ayırt etmek için çok alışkın bir göz ister." (Ç.N.)

olduklarını anlatıyorlarmış, meğer Amerika'da, Avrupa'ya gitmek için gemiye binmeden önce geceleyin düşmana görünmeden çarpışabilmek için siyaha boyanmışlar. Savaş bitip de Amerika'ya döndüklerinde, siyah boyayı ciltlerinden kazıyacaklar, yeniden beyaz olacaklarmış."

"*Ah, c'est amusant*!"[1] diye ünledi Jack, öylesine içten gülüyordu ki gözlerinden yaş geldi.

"Öyle zamanlar oluyor ki," dedi Candia prensi, "ben bir beyaz olduğumdan utanıyorum. Bereket sadece beyaz değilim, aynı zamanda bir Hıristiyanım."

"Bizi bağışlanamaz kılan şey," dedi Baron Romano Avezzana, "aslında Hıristiyan olmamız."

Ben susuyordum, karanlık bir önsezi çökmüştü üstüme. Susuyordum ve bakışlarımı kırmızı Pompei tarzı fresklerle süslenmiş duvarlarda, Kral Joachim Murat zamanının güzelim yaldızlı mobilyalarında, kocaman Venedik aynalarında, Bourbon Hanedanı'ndan Kral III. Carlos'un sarayında İspanyol zevkine göre eğitilmiş bir ressamın elinden çıkma tavan fresklerinde gezdiriyordum. Candia prenslerinin sarayı Napoli'deki en eski saraylardan değildir, İspanyol egemenliğinin en güçlü olduğu görkemli, aynı zamanda sefil çağdan kalmadır; o zamanlar Napolili soylular, Porta Capuana ve Decumano çevresindeki eski, hüzünlü sarayları terk edip Monte di Dio'da kendilerine şatafatlı konutlar yaptırmaya başlamışlardı.

Candia prenslerinin sarayının mimarisi, Vanvitelli[2] eskilerin klasik sadeliğini yeniden onurlandırmadan önce, İki Sicilya Kraliyeti'nde pek moda olan İspanyol zevkine uygun o ağır barok tarza uymakla birlikte, iç mekânlarında, Napoli'deki sanat yapıtlarında, Fransız şıklık-

1. (Fr.) Ah, bu çok hoş! (Ç.N.)

2. 18. yüzyılda yaşamış İtalyan mimar. Akademik üslubunun sadeliğiyle mimaride neoklasik dönemi başlatmıştır (Ç.N.)

larındansa, o çağda Bourbon Hanedanı'nın bilgili merakı sayesinde, yakın zamanlarda gün ışığına çıkarılmış Herculaneum ve Pompei alçılarından ve badanalarından esinlenen o yaratıcı ruhun şirin icatlarınnın etkisini sergiler. Nitekim duvarlarda dans eden o minik Amor'lar, o "Venüs'ün Zaferi" freskleri, o korint sütunlarına dayanmış Hercules'ler, o avcı Diana'lar, daha ileride Fransız bezeme sanatının pek seveceği bir konu olan o *"vendeurs d'Amours"*[1], yüzyıllar boyunca lav ve külden gömütlerinin içinde korunmuş o iki eski kentin resimlerinden ve bezemelerinden kaynaklanmaktadır. Kapılara yerleştirilmiş mavi yansımalı koskocaman aynalar, Pompei tarzı alçıların kızıl parıltılarının, o pembe kadın bedenlerinin, o siyah saçların, o belli belirsiz beyazlığının arasına turkuvaz rengi bir deniz gölgesi düşürüyordu.

Tavandan saydam bir yeşil ışık yağıyordu; başlarını kaldırdıklarında, davetlilerin bakışları derin bir ormana dalıyordu, orada, girift dalların arasında, beyaz bulutlar serpili bir mavi gökyüzü şimşekleniyordu. Bir nehrin kıyısında, dizlerine değin suya girmiş ya da yoğun, parlak bir yeşillikteki (ne Pussino'nun sarı ve turkuvaz tonlarla solgunlaşan yeşili, ne Claude Lorrain'in morumsu yeşili) çayıra uzanmış çıplak kadınlar, kendilerini ağaçların arasından gözetleyen Faun'lardan ve Satir'lerden ya habersizdiler ya da onları umursamıyorlardı. Nehrin ötesinde, uzaklarda, sık ormanlarla kaplı tepeleri taçlandıran burçlu şatolar görünüyordu. Zırhları pırıl pırıl, tepeleri sorguçlu savaşçılar vadide at koşturuyorlardı, bazıları kılıçlarını çekmiş, aralarında vuruşuyor, bazıları devrilmiş atlarının altında kalmış, dirseklerini yere dayayarak ayağa kalkmaya çabalıyordu. Av köpeği sürüleri ak geyikleri

1. (Fr.) Amor'ların satıcıları. (Y.N.)

kovalıyor, mavi ya da kırmızı tünikli şövalyeler onları uzaktan izliyordu.

Otlarla yaprakların tavandan yağan o yeşil yansıması mobilyaların yaldızlarında, koltukların sarı ipek döşemesinde, muazzam Aubusson halısının uçuk pembe ve mavi tonlarında, muhteşem bir antika Sicilya danteliyle kaplı masanın ortasına sıralanmış Capodimonte şamdanlarının beyaz sfenkslerinde pırıldıyordu. O zengin salonda, hiç bir şey yoktu ki Napoli'nin içine düştüğü bunalımı, yıkıntıları, yasları akla getirsin – davetlilerin solgun, süzülmüş yüzleri ve yiyeceklerin sadeliği dışında.

Tüm savaş boyunca, Candia prensi, artık bir paçavra ve enkaz yığınına dönüşmüş olan bahtsız kenti, çoğu Napoli soylusunun yaptığı gibi terk etmemişti. 1942 kışının korkunç Amerikan bombardımanlarından sonra, Napoli'de ancak yoksul takımı ile eski soylu ailelerden birkaçı kalmıştı. Soyluların bir bölümü Roma'ya ve Floransa'ya sığınmıştı, bir bölümü Calabria'daki, Puglia'daki, Abruzzi'deki topraklarına. Varlıklı burjuvazi Sorrento'ya ve Amalfi kıyılarına kaçmıştı, yoksul burjuvazi ise Napoli çevresine, özellikle de Vezüv'ün yamaçlarındaki ufak kasabalara: Kim bilir nereden, nasıl doğmuş bir inanışa göre, Müttefikler'in bombardıman uçakları yanardağın öfkesine meydan okumaya cesaret edemeyecekti.

O kanı belki de Vezüv'ün, Napoli'nin koruyucu tanrısı, kentin *totem*'i olduğu yolunda halk arasındaki eski bir inanışa dayanıyordu: Zalim, intikamcı bir Tanrı, aklına estiğinde toprağa müthiş sarsıntılar yayıyor, tapınakları, sarayları, konutları yıkıyor, saldığı ateş sellerinde kendi evlatlarını kavuruyor, evlerini bir kızgın kül örtüsünün altına gömüyordu. Zalim bir Tanrı'ydı ama adildi, Napoli'yi günahlarından ötürü cezalandırıyor, aynı zamanda yazgısına, sefaletine, açlığına nöbetçilik ediyordu, halkının hem babası, hem yargıcı, hem celladı, hem koruyucu meleğiydi.

Yoksul takımı kentin sahibi olarak kalmıştı. Dünyada hiçbir şey, ne ateş yağmurları, ne depremler, ne veba salgınları Napoli'nin gariban halkını kovuklarından, pis ara sokaklarından çıkarmayı başaracaktır. Napoli'nin ayaktakımı ecelden kaçmaz. Evlerini, kiliselerini, azizlerinin kutsal kalıntılarını, ölülerinin kemiklerini terk edip de mihraplarından ve mezarlarından uzakta bir kurtuluşu aramaz. Ancak tehlike daha da büyük ve yakın olduğunda, öfke evleri ağıtlarla doldurduğunda ya da ateş ve kül yağmurunun kenti gömmesi tehdidi belirdiğinde, Napoli halkının yüzler ve yüzlerce yıllık alışkanlığı, bakışlarını "efendi"lerin yüzüne kaldırıp onların duygularını, düşüncelerini, niyetlerini gözlemek, davranışlarından felaketin büyüklüğünü ölçmek, kurtuluş umudunu araştırmak, cesaret, merhamet, onların Tanrı'ya duydukları güveni örnek almaktır.

Pallonetto ve Torretta'nın yoksul halkı, bahtsız kenti üç yıldır paramparça eden o korkunç bombardımanların ardından kaçmaya hiç tenezzül etmemiş, gururlarından, belki biraz da tembellikten ötürü, bu kadarcık bir şey yüzünden rahatlarını bozacak kadar alçalmamış olanların, Napoli'nin gerçek "soyluları"nın, Monte di Dio'daki ve Chiaia kıyısındaki bombalardan delik deşik olmuş, yangınların dumanından kararmış tarihsel saraylarının cümle kapılarından çıktıklarını görüyordu: Onlar sanki hiçbir şey olmamışcasına, olmuyormuşcasına, şen ve güvenli dönemlerdeki alışkanlıklarını sürdürüyorlardı. İki dirhem bir çekirdek giyinmiş, ellerinde el değmemiş eldivenler, yakalarının iliğinde bir taze çiçek, her sabah, birbirlerini nezaketle selamlayarak, Excelsior Oteli'nin enkazının önünde, Yelken Kulübü'nün yıkılmış duvarlarının arasında, alabora olmuş teknelerle tıkanmış ufacık Santa Lucia Limanı'nın rıhtımında ya da Caflish'in kaldırımında buluşuyorlardı. Enkaz altına gömülmüş ceset-

lerin feci kokusu havayı dolduruyordu ama o yaşlı centilmenlerin yüzünde en ufak bir ekşime görülmüyordu; Amerikan bombardımanlarının gümbürtüsü başladığında canları sıkılarak gözlerini göğe kaldırıyor, belli belirsiz, küçümseyici bir gülümsemeyle mırıldanıyorlardı: "İşte geliyorlar, namussuzlar."

Sık sık, en çok da sabahleyin, terk edilmiş, şişmeye başlamış cesetlerin, at leşlerinin, patlamalarla tepetaklak olmuş araçların serpili olduğu ıssız caddelerden, İngiliz arabacılarının gururu eski bir *tilbury*'nin, hatta ordu için el konularak boşalmış ahırlardan geriye kalan sıskası çıkmış beygirlerin çektiği antikalaşmış bir *char-à-banc*'ın geçtiği görülüyordu. Prens Jean Gerace'nin kuşağından yaşlı beyefendiler, yanlarında solgun yüzlerle gülümseyen genç kadınlar taşıyorlardı. Toledo ve Chiaia'nın pislik içindeki ara sokaklarının ağzında, paçavra kılıklı, yüzleri bir deri bir kemik kalmış, gözleri açlık ve uykusuzluktan parlayan, alınları kahırdan kararmış ayaktakımı, "soylular"ı gülümseyerek selamlıyordu: Onlar da faytonlarının tepesinden o gariplere sıcak selamlar veriyorlardı; o suskun yüz ifadeleri, o sevecen kaş kaldırmaları Napoli' de sözlerden daha değerlidir.

"Sizi afiyette gördüğümüze sevindik, *Signo*'," diyorlardı sıcak saygı hareketleriyle garipler. "Sağ ol, Gennari' sağ ol, Cuncetti'," diye yanıtlıyordu efendilerin sevecen el hareketleri. "*Nun ne potimmo cchiù*, signo', *nun ne potimmo cchiù!*"[1] diyordu gariplerin bakışları, iki büklüm eğilerek temenna edişleri. "*Pazienza, figliuoli, ancora nu poco 'e pazienza! Anche 'sta noia passerà*,"[2] diye yanıtlı-

1. (Napoli lehçesi) Dayanamıyoruz artık efendim, dayanamıyoruz artık! (Ç.N.)

2. (Napoli lehçesi) Ya sabır, evlatlar, birazcık daha sabır! Bu dert de geçer! (Ç.N.)

yordu soylular baş ve el işaretleriyle. Ve garipler gözlerini göğe kaldırırken şöyle der gibiydiler: "Umarız Tanrı yardımcımız olur!"

Çünkü prensler ve ayaktakımı, soylular ve gariban, hepsi birbirini tanımaktadır, hem yüzler ve yüzlerce yıldır, kuşaktan kuşağa, babadan oğula tanımaktadır. Birbirlerini adlarıyla tanırlar, öteden beri ayaktakımıyla eski soylular hepsi akraba sayılırlar, Pallonetto'nun kovuklarıyla Monte di Dio'nun sarayları arasında sevecen bir hısımlık bağı vardır. Soylular ile ayaktakımı birlikte yaşamaktadır: Aynı sokaklarda, aynı saraylarda, fukara takımı zemin katlarda, dosdoğru sokağa açılan o karanlık inlerinde, efendiler soylu konaklarının görkemli altın yaldızlı salonlarında. Yüzyıllar ve yüzyıllardır, büyük soylu aileler, saraylarının çevresindeki daracık sokaklarda yığılmış ayaktakımının karnını doyurmuş, korumuşlardır, feodal ruh taşıdıklarından değil, salt Hıristiyan hayırseverliğinden de değil; diyelim ki bunu bir hısımlık görevi bildiklerinden ötürü. Uzun yıllar var ki efendiler de yoksullaşmışlardır: Gariban halk da handiyse onlara yardım elini uzatamamaktan ötürü özür diler gibi bir eda takınmıştır. Fukara halk ve soylu sınıf düğünlerin, doğumların sevincini, hastalıkların, yasların gözyaşlarını paylaşmıştır: Hiçbir garip yoktur ki mezarlığa mahallesinin efendisi tarafından uğurlanmasın, hiçbir soylu yoktur ki naaşının ardından ağıt yakan bir kalabalık yürümesin. Napoli'nin eski bir halk deyişine göre, insanlar yalnız ecel karşısında değil, hayat karşısında da eşittirler.

Napoli'nin soylu kesiminin ecel karşısındaki tavrı fukaralarınkinden farklıdır: Gözyaşlarıyla karşılamaz onu, gülümseyerek, neredeyse bir sevilen kadın, bir genç gelinmiş gibi incelikle karşılar. Napoli resim sanatında, İspanyol resminde olduğu gibi, düğünler ve cenazeler saplantılı bir sıklıkla yinelenir: Ölümü anıştıran, yine de in-

celikli bir nitelik taşıyan görüntülerdir, günümüzde hâlâ El Greco ile Spagnoletto'nun ulu geleneğini sürdüren adı bilinmeyen ressamların fırçasından çıkmışlardır. Soylu sınıftan kadınların bembeyaz gelinliklerle defnedilmeleri eskilerden kalma bir gelenekti ve daha birkaç yıl öncesine değin sürdürülmüştü.

Şimdi de tam karşımda, Candia prensinin arkasında, duvarda ev sahibimizin babası Candia Prensi Filippo'nun ölümünü anlatan koskocaman bir tablo asılıydı. Yeşillerle turkuvazların cimri kasveti, kimi dağılıp gitmiş sarıların yıpranmışlığının, çiğ, soğuk beyazların arsızlığının egemen olduğu o tablo sofranın şenlikli şatafatıyla tuhaf bir çelişki yapıyordu: Anjou ve Aragon gümüşleriyle Capodimonte porselenlerinin ışıltısına boğulmuş masa muazzam genişlikte bir antika Sicilya danteliyle kaplıydı, o örtüde Arap ve Norman bezeme motifleri, meyvelerin ağırlığı altında eğilmiş nar ve defne dalları, çiçekler, ışıldayan yıldızlarla tıklım tıklım dolu bir gökyüzünde kuşlar gibi geleneksel işlemelerde kaynaşıyordu. İhtiyar Candia Prensi Filippo, ecelin yaklaşmakta olduğunu sezinlemiş, balo salonunu aydınlattırmış, Malta Şövalyeleri'nin yüksek görevlisi üniformasını giymiş, ışıl ışıl aydınlanmış boş salona görkemle, uşaklarının desteğiyle girmişti, kasılmış elinde bir demet gül tutuyordu. Beyaz üstüne beyazları yerleştirişiyle uzaktan Toma'nın uzak bir taklitçisine benzeyen tanınmamış ressam, prensi salonun orta yerinde, değerli mermer mozaiklerle bezeli yer döşemesinin ışıltılı yalnızlığında eğilmiş, göze görünmeyen *signora*'ya gül demetini sunar durumda resimlemişti. Ve ayakta ölmüştü prens, uşaklarının kollarında; o sırada ardına kadar açık kapıdan Pallonetto Sokağı'nın garipleri sessizce, dinsel bir saygıyla, o büyük Napolili soylunun ölümünü seyrediyordu.

O tuvalde beni tedirgin eden bir şey vardı. Ölenin balmumu rengi çehresi değildi, uşakların solgunluğu, aynalarla, mermerlerle, yaldızlarla ışıldayan muazzam salonun tantanalı zenginliği de değildi: Can veren prensin elinde tuttuğu gül demetiydi. Canlı, taptaze bir kırmızıya sahip o güller, sanki tenmiş gibi duruyordu, pembemsi, ılık kadın teni gibi. O güller tedirgin, aynı zamanda saf ve sevecen bir şehvet saçıyorlardı: Derdiniz ki ecelin varlığı etli taçyapraklarının canlı, pürüzsüz inceliğini soldurmamış da, hani güllerdeki hem iğreti hem de ebedî duygu olan şu zafer duygusunu hayata geçirmişti.

Aynı topraklarda yetişmiş, yine o aynı güller, işte masanın orta yerine yerleştirilmiş kararmış gümüşten antika vazolardan mis kokulu dallarını uzatıyordu: Yumurta, haşlanmış patates ve siyah ekmekten ibaret kıt ve mütevazı yiyeceklerden çok, davetlilerin süzülmüş, solgun çehrelerinden çok, işte o güller, ketenlerin beyazlığına, gümüşlerin, kristallerin, porselenlerin zenginliğine bir cenaze havası veriyordu, görünmeyen bir varlığı akla getiriyor, zihnimde acılı bir düşünce uyandırıyorlardı; bir türlü yakamı bırakmayan ve beni derinden derine tedirgin eden bir önseziydi bu.

"Napoli halkı," dedi Candia prensi, "Avrupa'nın en Hıristiyan halkıdır." Ve 9 Eylül 1943'te Amerikalılar Salerno'ya çıkarma yaptıklarında Napoli halkının, silahsız olduğu halde Almanlara nasıl başkaldırdığını anlattı. Napoli'nin caddelerinde ve ara sokaklarında vahşi bir boğuşma üç gün sürmüştü. Müttefikler'in yardımına güvenen halk umutsuzluğun verdiği güçle çarpışıyordu. Oysa ayaklanan kentin yardımına koşması gereken General Clark'ın askerleri, Pesto kıyısına tutunmuşlardı ve Almanlar avlarını bıraktırmak, onları yeniden denize dökmek için çivili postallarıyla ellerine bastırıyorlardı. Halk terk edildiğini sanarak hainler diye haykırmıştı: Er-

kekler, kadınlar, çocuklar acıdan ve öfkeden ağlaya ağlaya çarpışıyorlardı. Üç günlük vahşi boğuşmanın ardından, halkın çılgın bir öfkeyle kovmuş olduğu Almanlar Capua yoluna çekilmeye başlamışken yeniden kuvvet toplamışlar, kenti yeniden işgal etmişler ve tüyler ürpertici bastırma hareketlerine girişmişlerdi.

Halkın eline tutsak düşmüş Almanların sayısı yüzleri buluyordu. Kahraman ve talihsiz Napolililer onları ne yapsınlar, bilmiyorlardı. Serbest mi bıraksınlardı? O zaman tutsaklar kendilerini yakaladıktan sonra yeniden serbest bırakmış olanları kırıp geçirirdi. Onları boğazlasa mıydılar? Napoli halkı Hıristiyandır, bir katil sürüsü değildir. Böylece Napolililer tutsakların ellerini ayaklarını bağlamışlar, ağızlarına birer tıkaç tıkamışlar, Müttefikler gelinceye değin kendi kovuklarının dibine gizlemişlerdi. Ama o arada onları beslemek gerekiyordu, oysa halk açlıktan kırılmaktaydı. Tutsaklara bekçilik etme görevi kadınlara verilmişti: Onlar da, kıyımın çılgınlığı sönüp de nefret yerini Hıristiyan merhametine bırakınca, bir lokma kıt yiyeceği kendi çocuklarından esirgeyerek tutsakları besliyor, fasulye ya da mercimek çorbalarını, domates salatasını, ellerindeki bir kuru ekmek parçasını onlarla paylaşıyorlardı. Dahası tutsakları beslemekle kalmıyor, kundak bebeği gibi yıkayıp yaralarını tedavi ediyorlardı. Günde iki kez, ağızlarındaki tıkacı çıkarmadan önce bir güzel kötek atıyorlardı, hani tıkaç çıkarılınca bağırıp da sokaktan geçen arkadaşlarından yardım isteyecek olmasınlar diye. Yine de, gerekli köteğe ve besinin kıtlığına karşın tutsaklar yatıp uyumaktan başka şey yapamadıklarından, besiye çekilmiş tavuk gibi semiriyordu.

Sonunda, bir aylık bunaltıcı bir bekleyişin ardından, ekim başlarında, Amerikalılar kente girmiş. Ertesi gün, Napoli'nin duvarlarında kocaman afişler belirmiş, Amerikalı vali halkı Alman tutsakları Müttefik makamlarına yirmi dört saat içinde teslim etmeye çağırıyor, karşılığın-

da tutsak başına beş yüz liretlik ödül vaat ediyormuş. Ama halktan seçilmiş bir komisyon valinin huzuruna çıkmış, fasulye, mercimek, domates, zeytinyağı, ekmek fiyatları tırmandığından tutsak başına beş yüz liretin kurtarmayacağını kanıtlamış.

"Anlayış gösterin ekselans! Tutsak başına bin beş yüz liretten aşağısına tutsakları teslim edemeyiz. Biz kazanç sağlama peşinde değiliz ama zarar etmek de istemiyoruz!"

Amerikalı valinin dediği dedikmiş: "Ben beş yüz liret dedim, daha fazla metelik vermem."

"Siz bilirsiniz, ekselans, *e noi ce li tenimmo*,"[1] demiş halkın temsilcileri, çıkıp gitmişler.

Aradan birkaç gün geçmiş, vali duvarlara birkaç afiş daha yapıştırtmış, tutsak başına bin liret vaat ediyormuş.

Halkı temsil eden komisyon yeniden valinin huzuruna çıkmış, aradan günler geçti demişler, tutsakların iştahı yerinde, yiyip içiyorlarmış, arada yiyecek fiyatları da artmaktaymış, tutsak başına bin liret hayatta kurtarmazmış.

"Anlayış gösterin, ekselans! Her geçen gün tutsakların bedeli de artıyor. Bugüne bugün, insan başına iki bin liretten aşağısına teslim edemeyiz onları. Biz spekülasyon yapıyor değiliz, niyetimiz yalnızca masrafımızı çıkarmak. İki bin lirete, ekselansları, bir tutsak armağan sayılır!"

Vali köpürmüş: "Bin liret dedim, metelik fazla vernem! Ve şayet yirmi dört saat içinde tutsakları teslim etmeyecek olursanız hapse atarım hepinizi!"

"İsterseniz hapse tıkın, ekselans, isterseniz kurşuna dizdirin; ama fiyatı bu, biz tutsakları size iki bin liretten aşağıya veremeyiz. Hem onları istemezseniz, biz de sabun yaparız!"

"*What?*" diye bağırmış Vali.

1. (Napoli lehçesi) Biz de onları elimizde tutarız. (Ç.N.)

"Sabun yaparız," demiş halkın temsilcileri yumuşak bir sesle ve çıkıp gitmişler.

"Sonra sahiden tutsakları kazanda kaynatıp sabun mu yaptılar?" diye sordu Jack, benzi atarak.

"Amerika'da, diye aklından geçirmiş vali, Napoli'de benim yüzümden Alman tutsaklarını sabun yaptıkları bir duyulursa başıma gelecek en hafif bela makamımı kaybetmek olur. Böylece tutsak başına iki bin lireti ödedi."

"*Wonderful!*" diye bağırdı Jack. "*Hah! Hah! Hah! Wonderful!*" Jack öylesine içten kahkahalar atıyordu ki ötekiler yalnız ona bakmakla bile gülüyorlardı.

"Fakat ağlıyor!" diye ünledi Consuelo.

Hayır, ağlamıyordu Jack. Gözlerinden yaşlar akıyordu ama ağlıyor değildi. Bu onun çocuksu, katıla katıla gülüş biçimiydi.

"Harika bir öykü," dedi Jack gözyaşlarını kurulayarak, "ama ne dersiniz, eğer vali tutsakları kişi başına iki bin lirete almasaydı Napolililer gerçekten onları kaynatıp sabun yapar mıydı?"

"Gerçi Napoli'de sabun kıtlığı var," diye yanıtladı Candia prensi, "ama Napoli halkı iyi yüreklidir."

"Napoli halkı iyi yüreklidir ama bir kalıp sabun için yapmayacağı şey yoktur," dedi Consuelo, parmağını Bohemya kristalinden bir kadehin ağzında gezdirerek. Consuelo Caracciolo İspanyol'dur; sarışın kadınlara özgü tatlı, bal rengi bir güzelliğe sahiptir ve sarışın İspanyol kadınlarının kibirli zarafetinde büyük payı olan o alaycı gülümsemesi, ılık yüzünde o soğuk gülümseme vardır. Consuelo'nun, parmağını kadehin ağzına sürterek çıkarttığı uzun, pürüzsüz, titreşimli ses salona yayılıyor, giderek kuvvetleniyor, madenî bir ton alıyordu, gökyüzünü istila ediyor, ayın yeşil ışığında uzaklarda titreşiyordu sanki, bir uçak pervanesi gibi.

"Kulak verin," dedi birden Maria Teresa.

"Ne var?" diye sordu Marcello Orilia, elini kulağına götürdü. Marcello uzun yıllar Napoli'de avcılığın piri olmuştu, şimdi de solmuş *pink coat*'unu[1] Chiatamonte'de denize nazır güzel evinde, ropdöşambr olarak kullanıyordu. Savaşın başlangıcında ordu tarafından el konulup da Rusya'da açlıktan ve soğuktan ölmüş olan safkan atlarının acıklı sonu, Astroni'deki tilki avı toplantılarının özlemi, kırk yıldır sadık dostu olduğu ve Capodimonte Sarayı'nda ihitiyarlayan Aosta Düşesi Elena d'Orléans'ın ağır, gururlu çöküntüsü, tüneğinde bir baykuş misali, kemiklerinin üstüne eğilmiş uzun kafası, onu ihtiyarlatmış, ezikleştirmişti.

"Geliyor melek," dedi Consuelo, parmağıyla göğü işaret etti.

Davetlilerin sesleri sönükleşir, herkes Posillipo göğünde (su yeşili bir gökyüzüydü, solgun bir mehtap deryanın derinliklerinden yükselen bir denizanası gibi belirmekteydi) dolaşan o arı vızıltısına kulak kabartırken, ben Consuelo'yu seyrediyordum ve İspanyol ressamlarının kadınlarını, Jacobo Ferrer'in, Alfonso Berruguete'nin, Jacobo Huguet'in saçları ateşböceklerinin saydam rengindeki kadınlarını düşünüyordum – hani Fernando de Rojas'ın, Gil Vicente'nin komedilerinde ayakta durup geniş, ağır el hareketleri yaparak söz söylerler. El Greco'nun, Velázquez'in, Goya'nın saçları soğuk bal rengi kadınlarını, hani Lope de Vega'nın, Calderón de la Barca'nın, Ramón de la Cruz'un komedilerinde ayaklarının ucunda yürüyerek, tiz bir sesle konuşurlar. Picasso'nun, saçları Scaferlati Doux[2] rengi, gözleri karpuz çekirdeği gibi simsiyah, pırıl pırıl kadınları – hani yüzlerine yapıştırılmış gazete kâğıdı

1. (İng.) Pembe ceket; aslında kırmızı renkte olan avcı ceketine verilen ad. Adın, bu ceketleri üreten terziden (Mr. Pink) geldiği düşünülmektedir. (Y.N.)
2. Bir tütün markası. (Y.N.)

şeritlerinin arasından gözucuyla bakarlar. Consuelo da gözucuyla bakıyor, yüzünü omzuna dayamış, siyah gözbebeği, gözünün ucuna pencere pervazına yaslanır gibi yaslanmış. Consuelo'nun gözleri de *Celestina*'da[1] Melibea ve Lucrecia'nın şarkısındaki, *"los dulces árboles sombrosos"*u gölgede bırakan *"los ojos graciosos."*[2] Consuelo da uzun boylu, zayıf; uzun kollarını serbestçe bırakıyor; uzun parmakları saydam, tıpkı El Greco'nun bazı kadınları gibi, hani şu bacakları ayrık, parmakları açılmış *"vertes grenouilles mortes"*[3].

La media noche es pasada
y no viene[4]

diye şarkı mırıldanıyordu Consuelo, parmağını kristal kadehte gezdiriyordu.

"Geliyor, Consuelo, geliyor sevgilin," dedi Maria Teresa.

"Ya, öyle, *novio*'m geliyor, yarim geliyor" dedi Consuelo gülerek.

Biz kımıldamadan, ses çıkarmadan oturuyorduk masanın etrafında, yüzlerimiz geniş pencerelere dönüktü. Pervane vızıltısı bir yaklaşıyor, bir uzaklaşıyor, gece yelinin uzun dalgaları üstünde açıklarda geziniyordu. Kuşku yoktu, bir Alman uçağıydı, yüzlerce Amerikan gemisinin doldurduğu limana bombalarını atmaya geliyordu. Hepimiz kulak kesilmiştik, yüzlerimiz biraz sol-

1. Fernando de Rojas'ın kaleme aldığı, 16. yüzyıl İspanyol edebiyatının *Tragicomedia de Calisto y Melibea* (Callsto ile Melibea'nın Trajikomedisi) başlıklı klasik yapıtı kısaca bu adla anılır. (Ç.N.)

2. (İsp.) Sırasıyla; "tatlı bir gölge veren ağaçlar"; "zarif gözler". (Ç.N.)

3. (İsp.) Ölü yeşil kurbağalar. (Ç.N.)

4. (İsp.) Vakit gece yarısını geçti / ve o gelmiyor. (Ç.N.)

muş, Bohemya kristalinin upuzun, titreşimli sesini, mehtabın yeşil aydınlığında gezinen o arı vızıltısını dinliyorduk.

"Uçaksavar bataryası neden ateş açmıyor?" dedi alçak sesle Antonino Nunziante.

"Amerikalılar hep geç ayılırlar," dedi alçak sesle Baron Romano Avezzana, İtalya elçisi olarak bulunduğu Amerika'da edindiği kanıya göre, Amerikalılar sabah erken kalkar ama geç ayılırlarmış.

Birden uzaklardan bir ses, bir gümbürtü işittik, yer titredi.

Masadan kalktık, pencereleri açtık ve Posillipo'ya dönük tarafta, üstünde Candia prenslerinin sarayının yükseldiği dimdik Monte di Dio yarının dibinde açılan derin uçuruma baktık. Bir dağın doruğunda yükselen bir şatonun tepesinden bakıp da aşağıdaki ovayı dolaşan, araştıran gözler gibi, bakışlarımız Posillipo tepesinden, kıyı boyunca, Monte di Dio'nun sarp duvarına değin inen evlerden oluşan uçsuz bucaksız düzlüğü kucaklıyordu. Ay ışığı yumuşacık aydınlığını evlerin ve bahçelerin üstüne yayıyor, pencerelerin pervazlarını, taraçaların kenarlarını yaldızlıyordu. Bostan duvarları arasında ağaçlardan o bal gibi yumuşacık ışık damlıyordu ve dalların arasında, lavanta çitlerinin içinde, defnelerle manolyaların parlak yaprakları arasındaki kuşlar o uzak gümbürtüyle uykularından uyanmış, ötüşüyorlardı.

O ses yavaş yavaş yaklaşıyor, muazzam genişlikte bir sesli bulut gibi göğü dolduruyor, neredeyse gözle görülebilecek biçimde, ayın hafif aydınlığını yoğunlaştırıyor, bulandırıyordu. Deniz kıyısındaki alçak mahallelerden yükseliyor, evden eve, sokaktan sokağa yayılıyordu, sonunda bir gürültüye, bir çığlığa, avaz avaz insan ağlaşmasına dönüştü.

Pencerelerden uzaklaştık, liman tarafında, Monte di Dio'nun öbür yanındaki bahçeye bakan bitişik salona girdik. Ardına kadar açık pencerelerden denizin lacivert, yaldızlı uçurumu, dumanlı liman ve orada, karşımızda, mehtabın altın sisinden sıyrılmakta olan solgun Vezüv görünüyordu. Ay göğün orta yerinde ışıltılar saçıyordu, Vezüv'ün omzuna konmuş, sucu kadınların omuzladıkları toprak testiler gibi havada süzülür gibi duruyordu. Uzakta, ufkun kıyısında, leylak rengi Capri Adası geziniyordu ve o hüzünlü, o sevecen peyzajda yer yer beyaz ve yeşil akıntılarla çizgilenmiş deniz gümüşsü bir çınlama yapıyordu. Eski, solmuş bir baskı resmi andıran o deniz, o dağlar, o adalar, o gökyüzü, yüksek alnı ateşlerle taçlanmış Vezüv, dingin gecede dokunaklı, tatlı bir görünüm almıştı, neredeyse acıların son sınırına varmış doğanın güzelliğine özgü o solgunluktu – ve bir aşk yarası gibi sızlıyordu gönlümde.

Consuelo önümde, bir koltuğun koluna oturmuştu, geceye açılmış pencerelerden birinin yanında. Onu profilden görüyordum: Sarışın yüzü, altınsı saçları, boynunun kar beyazlığı ayın yaldızlı aydınlığında eriyordu, öyle ki başsız heykellerin kıpırtısız, acıklı zarafetiyle görünüyordu gözüme. Fildişi rengi ipekler giymişti, ayın yansımasında o ten rengi bir antika mermerin donuk solgunluğunu alıyordu.

Tehlikenin varlığını yabancı bir varlık gibi duyumsuyordum, benim dışımda olan, benden apayrı bir şey, bakabileceğim, elimle dokunabileceğim bir şey gibi. Tehlikeyle mesafemi korumaktan hoşlanırım: Gözlerim kapalı, elimi uzatabilmeyi, tehlikeye karanlıkta soğuk bir nesneye dokunur gibi dokunmayı severim. Tam kolumu uzatıp elimle Consuelo'nun eline dokunmaya hazırlanıyordum ki –tek düşüncem bana yabancı bir şeye, benim dışımda olan bir şeye dokunmaktı, neredeyse üstümüz-

de gezinen tehlikeyi ve kendi ürküntümü nesneleştirmek– müthiş bir patlama dingin geceyi parçaladı.

Bomba Pallonetto Sokağı'na, tam bahçe duvarının ardına düşmüştü. Birkaç saniye süreyle yıkılan duvarların sağır gümbürtüsünden başka şey işitmedik: Sonra boğuk bir inilti, henüz belli belirsiz ve dağınık bir seslenme, tek bir çığlık, tek bir ağlama, dehşete kapılmış insanların telaşlı koşuşturması, sarayın giriş kapısına çılgınca vuruşlar, uşakların karmakarışık bir haykırışmadan baskın çıkmaya çabalayan sesleri; o haykırışma yavaş yavaş yukarıya çıkıyor, yaklaşıyordu, sonunda avaz avaz bir çığlık bitişikteki kitaplıkta patlak verdi. Kapıyı ardına değin açtık, eşiğe varıp baktık.

Ürkmüş ve öfkelenmiş bir uşağın tuttuğu şamdanın kızılımsı bir ışıkla aydınlattığı salonun orta yerinde, ayakta, saçı başı birbirine karışmış, çoğu yarı çıplak bir kadın kalabalığı duruyordu; birbirlerine sokulmuşlar, tiz, hayvansı çığlıklarla haykırıp inliyorlar, boğuk, vahşi bir sesle sızlanıyorlardı. Hepsinin yüzü girdikleri kapıya dönüktü, sanki ecel onları izleyip de o kapıdan içeriye dalıverecekmiş gibi. Sesimizi yükseltip onları yüreklendirmeye, korkularını yatıştırmaya çalıştığımızda bile başlarını çevirmediler.

Sonunda bize döndüklerinde şaşkınlık içinde geriledik. O yüzler vahşi hayvan yüzleriydi: Avurtları birbirine geçmiş, kanları çekilmiş, kabuklarla, lekelerle dolu suratlar; ilkin kan sandım ama sonra toprak olduğunu fark ettim. Gözleri bulanık, sabit bakıyordu, ağızlarından salyalar sızıyordu. Terden sırılsıklam olmuş alınlarında delilerinkini andıran saçlar kabarmıştı, düzensiz kıl perçemleri halinde, omuzlarına, göğüslerine iniyordu. Çoğu uykuda yakalanmıştı, neredeyse çıplaktı, çökmüş göğüslerini, bir deri bir kemik omuzlarını bir örtü parçasıyla ya da çaprazladıkları kollarıyla gizlemeye çabalıyorlardı.

O hayvansı kadın sürüsünün ortasında, solgun, ürkmüş çocuk suratları etekliklerin arasından bizi gözetliyordu, sabit bakışlarında acayip bir şiddet vardı.

Masanın üstünde bir tomar gazete duruyordu, Candia prensi, koşup gelen uşaklara çıplak bedenlerini örtsünler diye onları o zavalı kadıncağızlara dağıttırdı. O kadınlar ev sahibimizin, deyim yerindeyse, komşularıydı, o da onları öteden beri tanıdığından, adlarıyla çağırıyordu. O arada hem uşakların kitaplığın rafına ve masanın üstüne getirip yerleştirdikleri şamdanlarının ılık ışığından, hem bizim varlığımızdan, en çok da " *'o signore*"[1] diye çağırdıkları Candia prensinin orada oluşundan, hem de duvarları kitapların yaldızlı ciltlerinin altın yansımasıyla ve kitaplığın rafında sıralanmış mermer büstlerin tatlı pırıltısıyla yumuşak bir hava alan o zengin salonda bulunmaktan yüreklenen kadıncağızlar yavaş yavaş sakinleşmişlerdi, artık vahşiler gibi bağırmayı bırakmış, sızlanıyorlar, ya da dualar mırıldanarak Meryem'in şefaatini diliyorlardı; bir an geldi, sustular; ancak arada bir, bir çocuğun ani ağlaması ya da uzakta, gecenin içinde kopan bir çığlık, artık yırtıcı hayvandan çok yaralı köpeği akla getiren bir boğuk iniltiye yol açıyordu.

Ev sahibi yüksek sesle ve sözü uzatmadan oturmalarını söyledi. İskemleler, koltuklar, yastıklar getirtti, bütün o bahtsızlar da sessizce üstlerine kıvrıldılar, sustular. Ev sahibi onlara şarap dağıttırdı, ekmek veremediğinden ötürü özür diledi; ekmek yoktu çünkü soylular da zor zamanlar yaşıyorlardı; çocuklara kahve hazırlanmasını emretti.

Hizmetkârlar şarabı kadehlere doldurup, sürahileri masanın üstüne bırakıp, efendilerinin emrini bekleyerek salonun ucuna çekildiklerinde, bizi çok şaşırtan bir şey

1. (İt.) Efendimiz. (Ç.N.)

oldu: Kitaplığın bir köşesinden ufacık, iki büklüm bir adamcağız fırladı, masaya yaklaştı, henüz dolu olan o sürahilerden birini iki eliyle birden kavradı, kadınları teker teker dolaşarak bardaklarını doldurdu, sonunda sürahi boşaldı. Bunun üzerine adam ev sahibine yaklaştı, gülünç bir temenna ederek çatlak bir sesle, "Müsaadenizle, prens hazretleri," diyerek başka bir sürahiden bir kadehe şarap doldurdu, tepesine dikiverdi.

O zaman fark ettik, kamburdu. Elli yaşlarına bir adamdı, keldi, uzun, zayıf suratlıydı, bıyıklıydı, gözleri simsiyahtı, tüylüydü. Salonun şurasında burasında bir gülüş gezindi, bir ses onu "Gennariello!" diye adıyla çağırdı; o ses tanıdık gelmiş olmalı ki kambur döndü, sahibine gülümsedi: Gençliği geride bırakmış, şişman, vücudu gevşemiş ama yüzü zapzayıf bir kadındı; kollarını uzatmış, ona yaklaşıyordu. Bütün kadınlar hemen çevresini sardı, kimi bir bardak uzatıyor, kimi sürahiyi elinden çekmeye çalışıyordu, kimi ise kutsal bir çılgınlığa kapılmışcasına pörsümüş göğsünü onun kamburuna sürtüyor, adi kahkahalar atarak bağırıyordu: *"Vi' vi', che fortuna! Vi' che fortuna m'ha da veni'!"*[1]

Ev sahibi uşaklara karışmamalarını işaret etmişti, o sahneyi şaşkınlık ve tiksintiyle seyrediyordu; başka bir zaman olsaydı onu belki gülümsetir, hatta eğlendirirdi. Ben Jack'in yanındaydım, ona baktım: O da sahneyi seyrediyordu ama içinde şaşkınlık ile küçümsemenin yarıştığı sert bir bakışla. Consuelo ile Maria Teresa bizim arkamıza saklanmışlardı, korkudan çok mahcubiyetten. O arada bütün kadınların tanıdığı ve sonradan öğrendiğimize göre kurdele, tarak, takma saç satan bir seyyar satıcı olan, her gün Pallonetto'nun kovuklarını dolaşan kam-

1. (Napoli lehçesi) Bakın, bakın, ne talih! Başıma nasıl bir talih kuşu konacak! (Ç.N.)

bur, şaraptan mı arzudan mı bilmem, ateşlenmişti, başlamıştı kendince bir pantomim oynamaya; anlaşıldığına göre konusu mitolojik bir olaydı, yeryüzüne inen bir tanrının serüvenleri ya da yakışıklı bir gencin biçim değiştirmesiydi. Ben soluğumu tutmuş, Jack'in kolunu sıkı sıkı kavramıştım, dikkat etsin diye uyarmak, aynı zamanda o alışılmadık sahnenin bana verdiği müthiş keyfi biraz olsun aktarmak için.

Kambur ilkin ev sahibine dönüp önünde eğilmiş, "Müsaadenizle efendim" demiş, ağzını gözünü buruşturup minik gırtlaksı sesler çıkararak birtakım ayak oyunları yaptıktan sonra, coştukça coşmuştu; salonda oradan oraya koşuşturuyor, kollarını sallıyor, iki elini birleştirmiş göğsüne vuruyordu, pis ağzından müstehcen sesler, iniltiler, kırık dökük sözlükler çıkıyordu. Kollarını havaya uzatıyor, ellerini, kuş mu bulut mu melek mi, uçan bir şeyi ya da pencereden atılan bir çiçeği ya da kaçan bir entarinin eteğini yakalamak ister gibi açıp kapatıyordu; bunun üzerine önce kadınlardan biri, sonra bir başkası, derken biri daha, dişlerini sıkmış, yüzleri bembeyaz, gözleri sabitleşmiş, önüne geçilmez bir heyecana kapılmışcasına soluyarak, yerlerinden kalktılar, onun çevresini sardılar. Kimi kalçasıyla vuruyor, kimi yüzünü okşamaya çalışıyor, kimi iki eliyle koskocaman kamburunu tutmaya çabalıyordu, o arada öbür kadınlar, çocuklar, hatta uşaklar da, konusunu bildikleri, gizli anlamını çıkardıkları, keyifli ve masum bir komedi seyrediyorlarmış gibi, gülüyorlar, ellerini çırparak, cırtlak, kesik kesik sözlerle, kalça kırarak komedyenleri coşturuyorlardı.

Derken daha başka kadınlar da ortaya dökülmüştü, şimdi kamburun çevresinde gözü dönmüş bir kadın sürüsü itişiyordu, hepsi bir ağızdan, ilkin alçak sesle, sonra giderek yükselen, telaşlanan seslerle, en sonunda köpüren ağızlarından karmakarışık çıkan çılgınca bir haykırış-

la, kamburu tehditle çembere almış, pataklıyorlardı; bir kız çocuğunun namusuna el atan bir sapığa saldıran bir kadın kalabalığı ne yaparsa onu yapıyorlardı.

Kambur korunmaya çalışıyor, kollarıyla yüzünü saklıyor, giderek sıkıştıran çembere doğru başını eğmiş saldırıyor, kafasını şimdi bir kadının karnına, şimdi bir kadının göğsüne vuruyor, hep o müstehcen sözleri haykırıyordu; sonunda çılgınca bir öfkeyle, dehşetle, zevkle, upuzun, tiz perdeden, umutsuz bir çığlık kopardı; öyle uluyarak bir süre kendini yere attı, çarpılmış sırtının üstüne devrildi, sanki kamburunu kendini kovalayan kadınların delice öfkesinden korumaya çabalar gibiydi. Kadınlarsa onun üstüne atıldılar, giysilerini yırttılar, zorla soydular, çıplak etlerini ısırdılar, bir deniz kaplumbağası yakalayan balıkçı onu kıyıya çektiğinde nasıl tersine çevirmeye uğraşırsa öyle sırtüstü yatırmaya kalkıştılar. Derken dehşet verici bir gümbürtü işittik, pencerelerden içeri bir toz bulutu akın etti, patlamanın esintisi mumları söndürdü.

Ani sessizlikte göğüslerden çıkan boğuk solumadan ve yıkılan duvarların gümbürtüsünden başka şey duyulmıyordu. Ardından karmakarışık bir bağrışma, bir inleme, bir kuvvetli iç çekme, avaz avaz çığlık çığlığa ağlama yükseldi salonda ve uşakların telaşla yeniden yaktıkları mumların ışığında, döşemenin üstünde girift olmuş, soluk soluğa, gözleri yuvalarından uğramış bir kadın yığını seçtik, ortalarında kamburun üstü başı paramparça olmuştu, her yeri morluk içindeydi; ortalık yeniden aydınlatılır aydınlatılmaz ayaklandı, girift olmuş kadın çemberinin üstünden atladı, kapıdan fırladı, gitti.

"Korkmayın, yerinizden kımıldamayın," diye bağırıyordu ev sahibimiz o bahtsızlara, onlarsa çocuklarını yakalamış, göğüslerine basmış, dehşet içinde kapıya doğru atılıyorlardı, "Nereye gitmek istiyorsunuz? Burada kalın, korkmayın!" Uşaklar da eşikte dikilmişlerdi, kor-

kudan çılgına dönmüş o kadın kalabalığını durdurmak, gerisingeri itmek için kollarını kaldırmışlardı. Ama o anda holde büyük bir patırtı işitildi, bir grup adam, kollarında bayılmış gibi görünen genç bir kızı taşıyarak kapıda belirdiler.

Zaman olur, kuzeyin ormanlarında avcılar ve köpekler tarafından kovalanan dişi kurt, yaralı yavrusunu kavramış, korunun kuytuluklarında, analık içgüdüsü korkusundan baskın çıkarak ormancının evine sığınmaya çabalar, kapısını tırmalayarak açtırmaya çalışır ve korkuya kapılmış adama kanlar içindeki yavrusunu göstererek sesiyle ve halleriyle içeriye gireyim diye yalvarır, evin güvenli sıcaklığında kurtuluş arar; o zavallılar da, genç kızın kanlar içindeki bedenini eşikten göstererek, "efendi"nin sarayında ecelden kurtulmaya çabalıyorlardı.

"İçeri alın, içeri alın," dedi ev sahibimiz uşaklara, elinin hareketiyle kadın kalabalığını bir yana ayırarak; kendi de yardımcı olarak, o erkek grubuna yol açtı, salonda önlerinden gidip, o zavallı kızcağızı yatıracak yer araştırıyordu gözleriyle.

Koluyla masanın üstünde yer açarak, "Buraya koyun," dedi, kadehlerin ve sürahilerin yere yuvarlanmasına aldırış etmedi.

Masanın üstüne konur konmaz, genç kızın ölmüş olduğu anlaşıldı. Cansız yatıyordu, bir kolu yanına düşmüş, öbürü hafifçe sol göğsünün üstüne bırakılmıştı, bir kirişin ya da kayanın ağırlığı altında ezilmişti. Ama o korkunç ölüm yüzüne ilişmemişti, enkaz altından yeni çıkarılmış ölülerin yüzlerindeki korkuyla karışık şaşkınlık ifadesi de yoktu. Gözlerinin bakışı tatlı, alnı huzurluydu, dudaklarında bir gülümseme kalmıştı. O cansız bedende her şey soğuk, kıpırtısız görünüyordu – bakışı ve gülümseyişi dışında; tuhaf gelecek ama onlar ılık, garip bir canlılıktaydı. Masanın üstüne yatırılmış o ceset,

sahneye aydınlık, dingin bir hava veriyordu, salonu, insanları, doğanın yüce, sade kayıtsızlığının egemen olduğu huzur dolu bir manzaraya dönüştürüyordu.

Ev sahibi kızın nabzını tutmuş, susuyordu. Ve çevresindeki herkes ses çıkarmadan, gözlerini "efendi"nin yüzüne dikmişti, yargısını değilse de kararını bekliyorlardı, sanki kızın hâlâ hayatta mı yoksa ölü mü olduğu yalnızca onun kararına, onun gücüne bağlıydı, sanki talihsiz genç kızın yazgısı yalnızca onun kararının sonucu olacaktı: Napoli'nin gariban halkının "efendiler"e güveni, onlara hayatta olsun ölümde olsun bağlı olma alışkanlığı o denli büyüktür.

"Tanrı yanına almış onu," dedi sonunda ev sahibi. O sözler üzerine hepsi bağrışmaya, saçlarını başlarını yolmaya, sıkılı yumruklarıyla dövünmeye, "Concetti'! Concetti'!" diye ölenin adını haykırmaya koyuldular, iki iğrenç kocakarı zavallı genç kızın üstüne atıldılar, vahşi bir coşkuyla öpüyor, sarılıyorlardı, arada uyandırmak ister gibi sarsıyorlar, "*Scètate, Concetti'! Oh, scètate, Concetti'!*" diye bağırıyorlardı. O haykırış öylesine öfkeli bir sitemle doluydu ki, şimdi iki kocakarı ölüyü dövecekler diye bekliyordum.

"Öteki odaya götürün onu!" dedi ev sahibimiz uşaklara: İki kocakarıyı olanca güçleriyle bahtsız genç kızın bedeninden kopardılar, merhametli olmasa beni öfkelendirecek bir şiddetle öbür kadınları iteklediler, biçare ölüyü usulca yerinden kaldırdılar ve garip bir özenle yemek salonuna taşıdılar, o muazzam masayı örten antika Sicilya dantelinin üstüne yatırdılar.

Bombardıman enkazından çıkarılan tüm cesetler gibi genç kız da yarı çıplaktı. Ev sahibi değerli masa örtüsünün uçlarını kaldırarak o çıplak bedeni kapladı. Ama Consuelo eliyle onu kolundan tuttu, dedi ki: "Siz gidin, bize bırakın, kadınların işi bu." Hepimiz ev sahibiyle bir-

likte yemek salonundan çıktık, geride yalnız Consuelo, Maria Teresa ve o kadınlardan herhalde zavallı ölünün yakını olan birkaçı kaldılar.

Bahçeye bakan odada karanlıkta oturmuş, Vezüv'ü ve denizin gümüşsü yüzeyini seyrediyorduk, rüzgâr ayın yaldızlı yakamozlarını ürpertiyor, balık pulları misali ışıldatıyordu. Ardına kadar açılmış pencerelerden bahçenin, çiçeklerin nemli uykusuyla gece otlarının ürpertisinin kokularını taşıyan berrak, taze soluğuna karışan güçlü bir deniz kokusu giriyordu. Yosun ve yengeç tadında, kızıl, sıcak bir kokuydu, hemen eşikte duran ilkbaharın baygın ürpertilerinin gelip geçtiği serin havada, rüzgârda dalgalanan bir kırmızı çadır görüntüsü yaratıyordu. Uçuk yeşil bir bulut uzaklarda, Agerola dağının gerisinden yükselmedeydi. Ben Sorrento bahçelerinde ilkbahar önsezisiyle meyveleri artık fazlasıyla olgunlaşmış olan portakal ağaçlarını düşünüyor ve bir ıssız denizci türküsünün denizin üstünde üzgün gezindiğini işitir gibi oluyordum.

Tan sökümü yakındı. Hava öylesine saydamdı ki göğün yeşil damarları, mavi fonda, bir yaprağın damarlarını andıran tuhaf arabeskler çizerek belirginleşmekteydi. Tüm gökyüzü sabah yelinde yaprak gibi titriyordu; aşağı bahçelerdeki kuş ötüşmesi, havada sezilen günün ağaçlarda dolaştırdığı o ürperti, tatlı, hüzünlü bir müzik oluşturuyordu. Ufuktan doğmuyordu şafak, denizin dibinden doğuyordu, bir muazzam pembe yengeç gibi, deryanın derinliklerindeki çayırlarda dolaşan bir geyik sürüsünün boynuzlarını andıran kırmızı mercan ormanlarından doğuyordu. Sorrento ile Ischia arasında körfez kabuklarını açmış bir pembemsi istiridyeydi: Capri ta uzaklardaki soluk renkli çıplak taş, bir ölü inci ışıltısı saçıyordu.

Denizin kızıl kokusu bin bir fısıltıyla, kuş cıvıltılarıyla, kanat çırpışlarıyla doluydu, camdan dalgalar üstünde

taze yeşil bir ot bitiyordu. Bembeyaz bir bulut Vezüv'ün kraterinden yükseliyor, kocaman bir yelkenli gibi göğe açılıyordu. Kent henüz gecenin kara sisiyle sarılıydı ama ara sokakların dibinde, yer yer cılız ışıklar yanmaya başlamıştı bile. Kutsal heykellerin dibinde yanan ışıklardı bunlar, bombardıman tehlikesinden ötürü geceleri yakılmaları yasaklanmıştı, gün ışırken dindarlar sokak mihraplarında yeniden yakıyorlardı; böylece mavi giysili Bakire Meryem'in ayaklarının dibinde, arafın alevlerine gömülmüş ruhları gösteren balmumundan ya da tutkallı kâğıttan yapılmış heykelcikler, birdenbire kıpkırmızı çiçek demetleri misali tutuşuveriyorlardı. Artık batmaya yüz tutmuş ay, patlamaların dumanının hâlâ ayak sürüdüğü damların üstüne solgun sessizliğini yaymaktaydı. Santa Maria Egiziaca Sokağı'ndan ufak bir kafile çıkıyordu: beyaz tüllere bürünmüş, bileklerine birer tespih sarılmış, beyaz eldivenli ellerinde minik dua kitaplarıyla kız çocukları. Bir Pro Station önünde duran cipten iki zenci, komünyon yapmaya giden kız çocuklarını kocaman beyaz gözleriyle izliyorlardı. Bakire Meryem, sokak mihraplarının içinde, mavi bir gök damlası gibi ışıldıyordu.

Bir yıldız göğün bir başından öbürüne kaydı, Capri ile Ischia arasında, dalgalarda söndü. Mart ayıydı, fazla olgunlaşmış, çürümeye yüz tutmuş portakalların, göğün yüce bahçelerindeki yıldızlar gibi, dallarından kof bir ses çıkararak düştükleri tatlı mevsim. Ben mehtapta yemyeşil Vezüv'e bakıyordum; yavaş yavaş incecikten bir dehşet yayılıyordu içime. Vezüv'ü hiç o garip renkte görmemiştim; bir cesedin çürümüş yüzü gibi yeşildi. Ve bana bakıyordu.

"Gidip bir bakalım, Consuelo ne yapıyor," dedi ev sahibimiz uzun bir sessizliğin ardından.

Kapıdan baktık, gözlerimizin önünde olağanüstü bir sahne sergilendi. Genç kız çırılçıplak yatıyordu ve Maria

Teresa onu yıkayıp kurulamaktaydı, o kadınlardan birkaçı da ona yardım ediyorlardı, ılık su dolu leğeni, kolonyayı, süngeri, havluları uzatıyorlardı, o arada Consuelo ölünün başını bir eliyle kaldırmış, öbür eliyle uzun siyah saçlarını tarıyordu. Biz eşikten o tatlı, o canlı sahneyi seyrediyorduk: şamdanların yaldızlı ışığı, aynaların mavimsi yansıması, porselenlerle kristallerin narin pırıltısı ve duvarlara resmedilmiş o yemyeşil peyzajlar, o uzak şatolar, o ormanlar, o nehir, demir zırhlara bürünmüş, sorguçları upuzun kırmızılı mavili tüylü şövalyelerin, ışıldayan kılıçlarını çekmiş, Tasso'nun, Salvator Rosa'nın resimlediği erkekli kadınlı kahramanları gibi, dörtnala birbirlerine doğru koştukları o çayırlar, sahneye, *Gerusalemme liberata*'nın [Kurtarılmış Kudüs] bir bölümünün dokunaklı havasını veriyordu. Masanın üstüne yatırılmış ölü genç kız Clorinda'ydı, Clorinda'nın cenazesiydi o.

Etraftakiler susuyordu, yalnızca kitaplığın kapısına yaklaşmış duran hırpani, saçı başı birbirine karışmış kadın kalabalığının alçaktan inleyişi ve bir çocuk ağlaması işitiliyordu; o da belki korkudan ağlamıyordu, o tatlı ve hüzünlü sahneden, mumların ılık ışığından, o beyaz çıplak cesedin üstüne eğilmiş zengin giysiler içindeki o iki güzeller güzeli genç kadının gizemli el hareketlerinden şaşırmış, tedirgin olmuştu.

Derken Consuelo ipek salon iskarpinlerini, çoraplarını çıkardı, hızlı, hafif hereketlerle ölüye giydirdi. Sonra ipek yeleğini, eteklişini, kombinezonunu çıkardı. Ağır ağır soyunuyordu, benzi kül gibiydi, gözleri garip, kararlı bir parıltıyla ışıldıyordu. Kapıdan bakan kadınlar birer birer içeriye giriyor, ellerini birbiştiriyor, bir yandan gülüp bir yandan ağlayarak, yüzleri olağanüstü bir mutlulukla parıldayarak, zengin ölüm döşeğinde, cenaze töreni için saçları görkemle taranmış yatan genç kızı seyrediyorlardı. Çevreden, "Ah, ne güzel! Ah, ne güzel!" diye acılı,

aynı zamanda sevinçli sesler yükseliyordu, derken eşikte başka yüzler beliriyordu, içeriye erkekler, kadınlar, çocuklar giriyorlar, ellerini birbiştiriyor, bağırıyorlardı "Ah, ne güzel! Ah, ne güzel!" Birçokları diz çökerek dua okuyordu, aynen bir kutsal resmin ya da balmumundan yapılmış bir mucizevi Meryem'in huzurundaymış gibi.

"'O *miracolo!* 'O *miracolo*!"[1] diye haykırdı birden cırtlak bir ses.

"'O *miracolo!* 'O *miracolo*!" diye bağırdı hepsi, handiyse perişan paçavralarıyla zavallı Concettina'nın muhteşem ipek tuvaletine değmekten korkarcasına geri çekilerek: Eceliyle mucizevî biçimde, periler prensesine, Meryem heykeline dönüşmüştü. Çok geçmedi, Pallonetto Sokağı'nın bütün ayaktakımı mucizeyi duyarak kapının önünde itiş kakış biriktiler, salonu bir bayram havası sardı. Ellerinde yanan mumlar ve tespihlerle, dualar okuyarak ihtiyar kadınlar geldi, peşlerinden çiçekler ve Napoli'de eski bir geleneğe uyarak cenaze nöbetleri sırasında yenilen tatlılardan getiren kadınlar ve çocuklar geliyorlardı. Bazı kadınlar da şarap, limon ve meyve taşıyordu. Kimileri de "mucizevi" genç kıza dokunsunlar diye kundak bebekleri, çarpılmış çocuklar, hastalar getiriyorlardı.

Hepsi gençliğinin baharında daha başka kadınlar, gözleri ve saçları yabanıl, solgun yüzleri tehditkâr, çıplak omuzlarına cırtlak renklerde şallar örtmüş, Concettina'nın yattığı masanın çevresini sardılar, Napoli halkının ölülerini uğurlarken söylediği o eski zaman türkülerini çığırmaya koyuldular; yaşamın nimetlerini, aslında tek nimet olan aşkı anımsayıp ağıt yakıyorlardı, mutluluk günlerini, sevecenlik dolu geceleri, buseleri, okşayışları, aşk gözyaşlarını hatırlatıyor, yasak diyarın eşiğinden on-

1. (İt.) Mucize! Mucize! (Ç.N.)

lara veda ediyorlardı. Cenaze türküleriydi, yine de öyle bir tatlılıkla dile getiriliyorlardı, kadere hüzünle boyun eğen öyle bir sıcak şehvet içeriyorlardı ki, aşk türküsü derdiniz.

Şenlik şamata ağlaşan o kalabalık salonda, bir bayram ya da yas gününde, Napoli'nin yoksul halk mahallelerinden birindeymiş gibi dolaşıyordu: Ve hiç kimse, genç türkücü kadınlar bile, çevresini sarmış, elleriyle dokundukları halde Consuelo'nun varlığını fark etmiyor gibi görünüyordu; o ise yarı çıplak, tepeden tırnağa bembeyaz, titreyerek, ölünün yanında ayakta durmuş, yüzünde bilmem korkudan mı yoksa gizemli bir duygudan mı, acayip bir bakışla gözlerini ona dikmişti. Ta ki Maria Teresa onu sevgiyle sarıp kucaklayarak kalabalığın ortasından çekip çıkarana dek.

O iki merhametli kadın birbirine sarılmış, tepeden tırnağa titreyerek, gözyaşları içinde ağır ağır merdivenleri çıkıyorlardı ki, korkunç bir avaz parçaladı geceyi, muazzam bir kan parıltısı gökyüzünü aydınlattı.

IX

Ateş yağmuru

Gökyüzü doğuda muazzam bir yarayla deşilmiş, kanıyordu, denizi kızıla boyuyordu o kan. Ufuk parçalanıyor, ateşten bir uçurumun içine yıkılıyordu. Derin hıçkırıklarla sarsılan toprak titriyordu, evler temellerinin üstünde sallanıyordu, damlardan, çatılardan koparak sokakların taşlarına düşen kiremitlerin, sıvaların boğuk gürültüsü işitilmeye başlamıştı bile, bir evrensel yıkımı haber veren işaretlerdi bunlar. Havada tüyler ürpertici bir çatırtı dolaşıyordu, kırılan, ezilen kemik çatırtısı. Ve büyük paniğin, sokaklarda körlemesine koşuşturan halkın ağlamalarının, dehşet çığlıklarının üzerinde, gökyüzünü yaran müthiş bir haykırış yükseliyordu.

Gecenin içinde, kan ve ateş püskürerek avaz avaz haykırıyordu Vezüv. Kül ve volkanik taşlardan bir mezara diri diri gömülen Herculaneum ve Pompei'nin yok oldukları günden bu yana, gökyüzünde böylesine dehşet verici bir ses işitildiği olmamıştı. Devasa bir ateş ağacı yanardağın ağzından arşa yükselmekteydi: Muazzam büyüklükte, harikulade bir duman ve ateş sütunuydu, gökyüzünün yüceliklerine dalıp kayboluyordu, ta solgun yıldızlara değene dek. Vezüv'ün yamaçları boyunca, lav selleri bağların yeşilliğine serpili köylere doğru inmekteydi. Akkor halindeki lavların kan parıltısı öylesine can-

lıydı ki çevredeki muazzam bir alanda dağlara ve ovalara inanılmaz bir şiddetle yansıyordu. Ormanlar, nehirler, çayırlar, patikalar, gündüzün hiç olmadığı kadar kesin çizgilerle beliriyorlardı – ve güneşin anısı uzaklaşmış, solmuştu bile.

Agerola dağlarının ve Avellino doruklarının apansızın yarılıp yemyeşil vadilerinin, ormanlarının sırlarını ele verdiği görülüyordu. Vezüv ile, dehşetten nutkumuz tutulmuş durumda, o akla sığmaz manzarayı tepesinden seyrettiğimiz Monte di Dio arasında millerce uzaklık bulunmasına karşın, az önceye değin mehtapta dingin uzanan Vezüv kırsalını araştıran gözlerimiz, kocaman bir mercekle yaklaştırılmış, büyütülmüşcesine bağlarda, tarlalarda, ormanlarda erkeklerin, kadınların, hayvanların kaçıştıklarını ya da alevlerin dört bir yanından alazlamaya başladıkları evlerin arasında amaçsız dolaştıklarını seçiyordu. Hatta el kol hareketlerini, hallerini seçmekle kalmıyordu, dimdik olmuş saçlarını, karmakarışık sakallarını, sabitleşmiş gözlerini, alabildiğine açılmış ağızlarını bile seçiyordu. Bağırlarından kopan boğuk ıslığı bile işitir gibiydik.

Denizin görünümü belki karanınkinden de ürkütücüydü. Göz alabildiğine görülen tek şey kaskatı, korkunç mu korkunç bir çiçek hastalığının belirtilerini andıran oyuklarla delik deşik olmuş, morumsu bir kabuktu; o kıpırtısız kabuğun altında inanılmaz bir doğa gücünün, zor zaptedilen çılgınca bir gazabın kabardığı seziliyordu, denizin derinliklerinden başkaldırmakla, o kaskatı kaplumbağa sırtını parçalamakla tehdit ediyordu neredeyse, toprağa savaş ilan edecek, onun müthiş çılgınlığını kendi suyuyla söndürecekti sanki. Portici, Torre del Greco, Torre Annunziata, Castellammare önlerinde kayıkların telaş içinde, o tehlikeli kıyıdan sadece can havliyle kürek çekerek uzaklaşmaya çabaladıkları görülüyordu; çünkü ka-

rada esip savuran rüzgâr, denizin üstüne varınca ölü bir kuş gibi güçten düşüyordu; başka tekneler ateşin çılgınlığıyla sarılmış talihsiz kıyı kasabalarına yardım yetiştirmek için Sorrento'dan, Meta'dan, Capri'den yola çıkıyordu. Monte Somma'nın yamaçlarından aşağı, çamur selleri iniyordu tembel tembel, kara yılanlar misali kıvrım kıvrım kendi üstlerine kıvrılıyorlardı, sonra çamur sellerinin lav akıntılarına rastladığı noktalardan kızıl buhar bulutları yükseliyordu göğe ve suya batırılan kızgın demir cızlamasını andıran tüyler ürpertici bir ıslık bize kadar ulaşıyordu.

Mürekkepbalığının kesesini andıran, kızgın kül ve taşlarla yüklü muazzam, kapkara bir bulut (burada adına *seccia*, yani sepya derler) Vezüv'ün doruğundan zahmetle sıyrılıyor ve Napoli'nin mucizevi talihine, bereket kuzeybatı yönünden esmekte olan rüzgârda, gökyüzünde ağır ağır Castellammare di Stabia'ya doğru sürükleniyordu. İçi taşlarla dolu o kapkara bulutun gökyüzünde yuvarlanırken çıkardığı gürültü, çukurlarla delik deşik bir yolda ilerleyen taş yüklü bir at arabasının gıcırtısını andırıyordu. İkide birde bulutun bir yırtığından yere bir taş seli boşanıyordu, o taşlar tarlalara ve dalgaların sert kabuğuna tam da yükünü boşaltan bir taş arabasının çıkardığı gürültüyle düşüyordu; toprağa ve denizin sert kabuğuna çarptıklarında taşlar kızıl renkli toz bulutları kaldırıyor, onlar da gökyüzüne yayılarak yıldızları karartıyordu. O dehşet gecesinin kızıl karanlıklarında Vezüv insanın kanını donduran bir avaz koparıyordu, biçare kentten de umutsuz bir figan yükseliyordu.

Ben Jack'in kolunu sıkıyordum, titrediğini fark ettim. Beti benzi atmış, o cehennemî gösteriyi seyre dalmıştı, fal taşı gibi açılmış gözlerinde dehşet, korku, şaşkınlık birbirine karışıyordu. "Gidelim," diyerek kolundan çektim. Dışarıya çıktık ve Santa Maria Egiziaca Soka-

ğı'ndan kraliyet meydanı yönünde yürüdük. O daracık ara sokağın duvarlarına öylesine şiddetli bir kızıl ışık vuruyordu ki körler gibi el yordamıyla ilerliyorduk. Bütün pencerelerden çıplak insanlar sarkmış, ellerini kollarını sallıyor, avaz avaz bağırarak, feryat figan birbirlerini çağırıyorlardı, sokağa uğramış kaçanlar da duraklamadan, can havliyle koşarken başlarını kaldırmış bağırışıyor, ağlaşıyorlardı. Dört bir yanda sefil, yabanıl görünümlü insanlar, kimi paçavralar içinde kimi çıplak, ellerindeki mumları, meşaleleri sokak köşelerindeki mihraplarda bulunan Madonna ve aziz heykellerine koşturuyorlar ya da taşların üstüne diz çökmüş, dövünerek, yabanıl gözyaşlarıyla ıslanmış suratlarını tırmalayarak, Bakire Meryem ile Aziz Gennaro'dan yardım diliyorlardı.

Pek büyük, umutsuz bir tehlike karşısında nasıl bir kutsal imge ya da bir sokak mihrabının cılız ışığı, yüreğe nicedir ihmal edilmiş bir imanın anısını çağrıştırırsa, insanda yeniden umutlar, pişmanlıklar, korkular uyandırır da, nicedir inkâr ettiği ya da unuttuğu Tanrı inancını canlandırırsa, Tanrı'yı unutmuş kişi nasıl durur da şaşkınlıkla, duygulanarak, içi sevgiyle dolarak titrer, o kutsal imgeyi seyre dalarsa, Jack'e de öyle oldu. Birdenbire sokaktaki bir mihrabın önünde duruverdi, yüzünü elleriyle örterek, bağırdı: "*Oh Lord! Oh my Lord!*"[1]

O haykırışa mihrabın dibinden kuş cıvıltısına benzer bir ses yanıt verdi. Ve cılız bir kanat çırpışı, yuvada kuşlar gibi bir kıpırtı geldi kulağımıza. Jack ürkerek geri çekildi. "Korkma, Jack," dedim kolunu sıkarak, "Madonna'nın kuşları bunlar." O korkunç yıllarda, sirenler düşman bombardıman uçaklarının yaklaştığını haber verir vermez, Napoli'nin bütün zavallı kuşçağızları koşup

1. "Ah Tanrım! Ah Tanrım!"

mihraplarda saklanıyordu. Tüyleri birbirine karışmış, yusyuvarlak gözleri beyaz gözkapaklarının altında pırıldayan serçeler, kırlangıçlardı onlar. Mihrapların dibine, araftaki ruhları temsil eden balmumu ve tutkallı kâğıttan heykelciklerin arasına bir yuva bulmuş gibi yerleşiyor, birbirlerine sokulup tir tir titreşiyorlardı. "Acaba korkuttum mu onları, ne dersin?" diye sordu Jack alçak sesle. Ve Meryem'in kuşçağızlarını ürkütmeyelim diye ayaklarımızın ucuna basarak uzaklaştık oradan.

Yarı çıplak, sıska, beyazımsı kaval kemikleriyle ihtiyarlar, alınları korku rüzgârının karmakarışık ettiği ak saçlarıyla çevrili, duvarlara tutuna tutuna yürüyorlardı, o arada kulağıma Latince gibi gelen kırık dökük sözcükler haykırıyorlardı, herhalde lanetleme törenlerinin tılsımlı sözcükleriydi, ya da insanları tövbe etmeye, günahlarını yüksek sesle itirafa, ecele Hıristiyan geleneklerine göre hazırlanmaya teşvik içindi. Suratları allak bullak olmuş halk kadınlarından oluşan bir kalabalık, bir kaleye saldıran savaşçılar gibi birbirlerine sokulmuş, çılgınca, koşar adım ilerliyorlardı, koşarken de pencerelerde el kol sallayan, ağlaşan insanlara müstehcen sövgüler, tehditler haykırıyor, hep birlikte işledikleri günahlardan ötürü nedamet getirmeye çağırıyorlardı; çünkü Kıyamet Günü gelip çatmıştı işte, ne kadınlar ne ihtiyarlar ne de çocuklar Tanrı'nın gazabından kurtulacaktı. Pencerelerdekiler o sövgülere, o tehditlere çığlık çığlığa ağlayarak karşılık veriyorlardı, korkunç hakaretler yağdırıyor, iğrenç lanetlemeler haykırıyorlardı, kalabalık da sokaktan onlara inleyip bağırarak, yumruklarını göğe kaldırarak, korkunç hıçkırıklarla karşılık veriyordu.

Kraliyet meydanından Santa Teresa degli Spagnoli'ye çıkmıştık: Toledo'ya doğru indikçe kargaşa giderek artıyor, korku, çılgınlık ve dindarlık sahneleri sıklaşıyordu, halk büsbütün yabanıl, büsbütün tehditkâr görünüyor-

du. Carrette Meydanı'nda, zenci müşterileriyle ün salmış bir genelevin önünde, vahşileşmiş bir kadın kalabalığı avazı çıktığı kadar haykırarak kıyameti koparıyor, fahişelerin telaşla payandaladıkları kapıyı kırmaya çalışıyordu. Sonunda kalabalık evin içine daldı, saçlarından yakaladıkları çırılçıplak fahişeleri ve kan revan içinde, dehşete kapılmış zenci erleri sürükleyerek dışarı çıktı, alev alev tutuşmuş gökyüzünün, denizin üstünde asılı duran taş bulutlarının, tüyler ürpertici ateş kefeninin içindeki Vezüv'ün görünümü karşısında adamcağızlar ödü patlamış çocuklar gibi sinmişlerdi. Genelevlerin yanı sıra fırınlara ve kasaplara da hücum ediliyordu. Halk, her zaman yaptığı üzere, gözünü bürüyen öfkesiyle ezelî açlığını harmanlıyordu. Ama o bağnaz, o çılgınca öfkenin temelindeki şey açlık değildi: Korkuydu, o korku toplu gazaba, öç alma arzusuna, kendine ve başkalarına karşı nefrete dönüşüyordu. Ayaktakımı her zaman yaptığı üzere o muazzam felakete bir tanrısal ceza anlamı yüklüyordu, Vezüv'ün gazabında, insanların günahlarına, yozlaşmasına, ahlaksızlıklarına kızan Bakire Meryem'in, azizlerin, Hıristiyan Olympus'unun tanrılarının öfkesini görüyordu. Nedametle, günahlarının kefaretini ödemek için acılı bir arzuyla, kötülerin cezalandırıldığını görebilmenin hırslı umuduyla, gerçekte böylesine insafsız ve haksız olan bir doğanın adaletine safdilce bir inançla, kendi sefaletinin halkın hüzünlü bilincinde yer etmiş utancıyla birlikte, aynı zamanda ayaktakımında, her zaman olduğu gibi, pek çok kötü davranışın kökeninde bulunan alçakça bir cezasızlık duygusu uyanıyordu; böylesi bir kıyametin, böylesi bir kargaşanın ortasında, her şeye izin verildiği, her şeyin mübah olduğu yolunda sefilce bir kanı doğmuştu. Öyle ki o günlerde ya körü körüne bir çılgınlığın ya da soğukkanlı sağduyunun, handiyse harikulade bir umutsuzluğun ürünü olan, hem en aşağılık hem de en güzel davra-

nışlara tanık olduk: Basit ruhlarda korku ve kendi günahlarının utancı bütün bunlara kadirdir.

Aslında insan boyutlarını böylesine aşan bir felaket karşısında, benim duygularımın ve Jack'in duygularının temelinde de hep o vardı. Bizi birbirimize bağlayan şey artık yalnız dostluk, sevgi, mağluplarla galiplerin merhameti değildi: O korkuda, o utançta da bağlanmıştık birbirimize. Doğanın böylesine korkunç bir biçimde altüst oluşu karşısında Jack ezilmiş, ürkmüştü. Ve onun gibi, daha biraz önce, özgür insanlarız diye öylesine güvenli, öylesine kibirli olan bütün o Amerikalı askerler, kalabalığın arasında yumruklarıyla, dirsekleriyle kendilerine yol açarak kaçışıyor ve üniformalarıyla davranışlarının düzensizliğiyle ruhlarındaki kargaşayı ortaya döküyorlardı; kimileri yüzü gözü allak bullak olmuş, nutku tutulmuş koşuyor, kimileri elleriyle gözlerini örtmüş, inliyordu, kimileri kavgacı çeteler oluşturmuştu, kimileri tek başına kalmıştı; hepsi de kovalanan köpekler gibi çevrelerine bakınıyorlardı.

Toledo'dan Chiaia'ya inen daracık sokakların dehlizinde kargaşa her adımda yoğunlaşıyor, kudurganlık artıyordu; çünkü halkın kaynaşması, kanın vücutta kaynaştığı zamanlar gibidir, bir noktada toplaşıp şiddet uygulama eğilimindedir, ya kalpte ya beyinde ya bağırsakların bir yerinde. Halk, kentin en ırak mahallelerinden iniyor, en eski çağlardan beri Napoli'nin kutsal yerleri sayılan noktalarda toplaşıyordu: Kraliyet meydanında, Tribunali Caddesi civarında, Angioino Kalesi'nde[1], Aziz Gennaro'nun mucizeli kanının saklandığı[2] katedralin çevresinde. Bura-

1. Diğer adıyla Nuovo Kalesi. (Y.N.)

2. *Kaputt*'un son bölümünde Malaparte bombardımanlar sırasında o mucizeli sayılan kanın zarar gördüğü söylentisi üzerine Napoli halkının derin bir umutsuzluğa kapıldığını anlatır. (Ç.N.)

da kıyametler kopuyordu, yer yer bir halk ayaklanması görünümü vardı. Amerikan askerleri, Dante'nin "Cehennem"indeki fırtına misali, onları bir yandan öbürüne savuran, itip kakan o ürkütücü halk sellerine kapılmış, bir oraya bir buraya sürükleniyorlardı, kendileri de eski çağlardan kalma bir dehşete ve gazaba kapılmış gibiydiler. Suratları tere ve küle bulanmış, üniformaları lime lime olmuştu. Artık onlar da ezilmişlerdi, özgür insanlar, kibirli galipler olmaktan çıkmışlardı, doğanın kör kudurganlığının savurduğu sefil mağluplardılar; yeri göğü kavuran ateş onları da ta ruhlarının derinine değin yakıp kül etmişti.

Zaman zaman derinlerde boğuk bir gümbürtü yerin gizemli katmanlarına yayılıyor, ayaklarımızın altındaki zemini sarsıyor, evleri zangırdatıyordu. Kuyulardan, lağım çukurlarının ağızlarından yoğun, boğuk bir ses yükseliyordu. Çeşmeler kükürtlü buharlar üflüyor ya da kaynar çamur fıskiyeleri fışkırtıyordu. Yeraltındaki o gümbürtü, o boğuk ses, o kaynar çamur, sersefil bir ayaktakımını toprağın bağrından dışarıya uğratıyordu; o acılı yıllarda, amansız bombardımanlardan canlarını kurtarabilmek için, Napoli'nin yeraltında kazılmış eski Anjou su kanallarının dehlizlerine sığınmışlardı, arkeologlara bakılırsa kentin ilk ahalisinin, Yunanlıların, Fenikelilerin ya da denizden gelen ve *pelasgi* adı verilen o esrarlı adamların kazdığı dehlizlerdi bunlar. Boccaccio "Perugialı Andreuccio" öyküsünde Anjou kanalizasyonundan ve içinde yaşayan garip ahaliden söz etmiştir.[1] O biçareler, sefil kap kacaklarını sırtlarına vurmuş, pislik yuvası cehennemlerinden, karanlık inlerinden, çukurlardan, kuyulardan, lağım ağızlarından dışarı uğruyorlardı, ya da çağdaş

1. Öykü 14. yüzyıl İtalyan hümanizmacı ve yazarı Giovanni Boccaccio'nun ünlü *Decameron* kitabında yer alır. (Ç.N.)

birer Aeneas misali, ihtiyar babalarını veya küçük çocuklarını, hatta "*pecuriello*" dedikleri, Paskalya günlerinde (yani Kutsal Hafta'da) Napoli'nin en yoksul evini bile şenlendiren ve İsa'nın imgesidir diye kutsal sayılan Paskalya kuzusunu sırtlamışlardı.

Paskalya Yortusu'na rast gelmesiyle korkunç bir anlam kazanan o "diriliş", o paçavralar içindeki insan sürülerinin gömütlerinden dışarı uğrayarak canlanışı, vahim bir tehlikenin tepemizde dolaştığının şaşmaz belirtisiydi. Çünkü ne açlığın ne koleranın ne de saraylarla kulübeleri yerle bir etse bile Napoli'nin temellerinin altına oyulmuş mağaralara ve kovuklara ilişeceğine öteden beri inanılan depremin yapamadığı şeyi, o zavallıcıkları sıçan misali lağımlardan dışarı uğratmaktan keyiflenen hain Vezüv'ün kızgın çamur selleri yapabilirdi.

Dört bir yanda yeraltından fırlayan o çamurlara bulanmış insan müsveddeleri, taşkın yapan bir nehri andıran, aşağı mahallelere doğru köpüre köpüre hızla akan o kalabalık, itiş kakış, çığlıklar, gözyaşları, küfürler, türküler, ani panikler ve kaçışmalar, bir sokak mihrabının, bir çeşmenin, bir haçın, bir fırının çevresinde kopan vahşice kavgalar, bütün kentte tüyler ürpertici, benzeri görülmedik bir kargaşa oluşturuyordu ve hepsi gelip deniz kıyısına, Partenope Caddesi'ne, Caracciolo Caddesi'ne, Riviera di Chiaia'ya, Granili'den Mergellina'ya değin denize açılan sokaklara ve meydanlara doluşuyordu: Sanki umutsuzluğa düşmüş halk, kurtuluşu denizde arıyor, dalgalar toprağı kavuran ateşi söndürür, ya Bakire Meryem ya da Aziz Gennaro bir mucize gösterir, suların üstünden yürüyüp kaçmasını sağlar diye bekliyordu.

Ne var ki kıyıda ateşler saçan Vezüv'ün korkunç manzarası serilivеriyordu gözlerinin önüne: Lav selleri yanardağın yamaçlarından aşağı kıvrıla büküle iniyor, köyler cayır cayır yanıyordu (o uçsuz bucaksız yangın ta

ufukta dolaşan Capri Adası'na, ta bembeyaz karlarla kaplı Cilento dağlarına değin yayılıyordu); iğrenç bir sürüngenin derisi gibi sarı-yeşil lekeli korkunç bir deriyle baştan aşağı kaplanmış denizi görünce, kalabalık diz çöküyor, çığlık çığlığa ağlayarak, hayvanca bağırtılar koparak, vahşi sövgüler haykırarak, gökyüzünden yardım diliyordu. Birçokları yüzeyinde tutunabileceklerini sanarak, vahşileşmiş, kıskanç ayaktakımı küfürleri, korkunç lanetlemeleriyle cesaret bularak, kendilerini dalgaların arasına atıyor, çaresizlik içinde boğulup gidiyorlardı.

Uzun süre öyle amaçsız dolaştıktan sonra, gide gide Angioino Kalesi'nin eteğinde, limanın önünde açılan muazzam meydana vardık. Ve orada, kızıl pelerinine bürünmüş Vezüv çıktı karşımıza. Lavdan ve külden tahtına kurulmuş o köpek kafalı, hortlaksı Caesar, alevlerle taçlanmış başıyla göğü yarıyor ve insanı dehşetten donduran bir havlama koparıyordu. Gırtlağından fışkıran ateş ağacı gök kubbenin derinliklerine dalıyor, yüce uçurumlarda yitip gidiyordu. Ardına kadar açılmış kızıl canavar ağızlarından kan nehirleri fışkırtıyor, yeri, göğü, denizi titretiyordu.

Meydanı tıklım tıklım dolduran halkın yüzü dümdüz, pırıl pırıldı, magnezyum yakılarak çekilmiş bir fotoğrafta olduğu gibi, siyah-beyaz gölgelerle yarılmıştı. O fal taşı gibi açılmış, sabit bakan gözlerde, o dikkat kesilmiş yüzlerde, evlerin cephelerinde, nesnelerde, ve handiyse el kol hareketlerinde, fotoğraflarda görülen kıpırtısız, buz gibi, zalim bir şey görülüyordu. Ateşin parıltısı duvarlara vuruyor, yağmur oluklarını ve terasların çatılarını tutuşturuyordu ve kan rengi, mora çalan koyu bir kızıl gökyüzüyle damları çevreleyen o kıpkırmızı dişeti büyüleyici bir çelişki etkisi yapıyordu. Dört bir yandan meydana açılan yüz tane ara sokaktan fırlayan sürü sürü insan denize yöneliyor, yüzleri yukarıya, şişkin karınları

kızgın volkan taşlarıyla dopdolu, kapkara bulutlara dönük yürüyorlardı; o taşlar gökyüzünde yuvarlanıp denize dimdik yuvarlanıveriyorlar, bulanık havayı ıslık çalarak, göktaşları gibi yarıp geçiyorlardı. Meydandan korkunç haykırışlar yükseliyordu. Sonra zaman zaman kalabalığın üstüne derin bir sessizlik çöküveriyordu; aralıklı olarak bir sızlanma, bir ağlama, ani bir çığlık bozuyordu o sessizliği, yalnız bir haykırış hemen ölüveriyordu, bir dağın çıplak doruğundaki bir bağırtı gibi, yankılarla saçaklanmaksızın.

Orada, meydanın dibinde, Amerikalı asker kalabalıkları limanı kapatan parmaklıklara yükleniyor, kalın demir parmaklıkları kırmaya çabalıyorlardı. Gemi düdükleri, boğuk çığlıklarla yakınarak yardım istiyor, köprülerde, duvarlar boyunca alelacele silahlı denizeri devriyeleri düzenleniyordu, rıhtımlarda ve iskelelerde denizcilerle, dehşetten çılgına dönmüş, Vezüv'ün gazabından korunmak için gemilere hücum eden asker sürüleri arasında kıran kırana kavgalar patlak veriyordu. Şurada burada, kalabalığın içinde kaybolmuş Amerikalı, İngiliz, Polonyalı, Fransız, zenci erler şaşkın, ürkmüş, dolaşıyorlardı; bazıları ağlayan kadınları sanki kaçırıyormuş gibi kollarından yakalamış, itiş kakışın ortasında kendilerine yol açmaya çabalıyordu, bazıları da o inanılmaz azametteki doğal felaketin amansızlığı ve yeniliği karşısında sersemlemiş, kalabalığa kapılmış, sürükleniyordu. O kalabalıkta eski ormanlarına yeniden kavuşmuşa benzeyen yarı çıplak zenciler, kırmızı burun delikleri iri iri açılmış, beyaz yusyuvarlak gözleri kara alınlarından fırlamış, kalabalığın arasında dolaşıyordu, çevreleri, kendileri gibi yarı çıplak ya da genelevlerin sarı-yeşil-al ipekten kimonolarına bürünmüş fahişelerle sarılıydı. Zencilerin kimi kendilerince nakaratlar tutturmuştu, bazıları tiz mi tiz bir sesle birtakım gizemli sözcükler haykırıyordu, bazıları

da kafalardan ve allak bullak suratlardan oluşan o denizin üstünde kollarını sallayarak, tempolu olarak, "*Oh God! Oh my God*!" diye Tanrı'ya sesleniyordu; gözlerini gökyüzüne dikmişlerdi, kül ve ateş yağmurunun arasında, alevler saçan kılıcını çekmiş bir meleğin ağır uçuşunu araştırıyorlardı sanki.

Artık gece sonuna yaklaşıyordu ve gökyüzü, uzaklarda, Capri yönünde, Sorrento dağlarının ormanlık sırtlarında hafiften solmaya yüz tutmuştu. Vezüv'ün ateşi bile o müthiş parıltısından bir şeyler kaybetmiş, yeşilimsi saydamlıklar sergiliyordu; alevler, rüzgârın havaya dağıttığı muazzam bir gülün taçyaprakları misali pembeleşmekteydi. Gecenin sisi şafağın belli belirsiz aydınlığı karşısında geriledikçe, lav akıntıları sönüyor gibiydi, donuklaşıyor, kara yılanlara dönüşüyorlardı; hani akkor halindeki demir örsün üstünde bırakıldığında yavaş yavaş kara pullarla kaplanır, onlar da mavili-yeşilli kıvılcımlar saça saça can cekişir ya, işte öyle.

Hâlâ kızıl karanlıklar saçan şafağın alev alev gecenin derin bağrından, deryanın derininden bir mercan çalılığı çıkarır gibi, ağır ağır çekip çıkardığı o cehennemî manzarada (günün bakir ışığı bağların soluk yeşilini, zeytinlerin kadim gümüşünü, servilerle çamların koyu mavisini, katırtırnaklarının şehvetli altınını arıtıyordu) kapkara lav akıntıları, deniz kıyısında kimi kabuklu deniz hayvanının güneş vurunca aldığı ya da yağmurun canlandırdığı bazı koyu tonlu taşlarda görülen o dumanlı siyah renkte, ölümcül bir parıltı saçıyorlardı. Aşağılarda, Sorrento'nun ardında, ufukta bir kızıl leke beliriyor, havada ağır ağır eriyordu ve sarı kükürt dumanlarıyla kaplı bütün gökyüzü o saydam kana boyanıyordu. Derken birdenbire güneş bulutların kargaşasını yırttı, ölen bir kuşun gözkapağı misali, bembeyaz ortaya çıktı.

Meydandan müthiş bir haykırış yükseldi. Kalabalık doğan güneşe kollarını uzatıyor, " *'O sole! 'O sole*!" diye

bağırıyordu, sanki Napoli'nin üstünde güneşin ilk doğuşuydu. Ve belki de güneşin, kaosun uçurumundan yükselerek, yaratılışın kargaşası içinde, henüz tümüyle yaratılmamış deryanın derininden Napoli'nin üstüne sahiden ilk kez doğuşuydu. Ve Napoli'de dehşetin, yasın, gözyaşlarının ardından hep olduğu gibi, öylesine bitmek bilmez, öylesine bunalımlı bir gecenin ardından güneşin geri dönüşü, dehşeti ve ağıdı neşeye, şenliğe çevirdi. Oradan buradan ilk el çırpmaları, ilk sevinçli sesler, ilk türküler işitildi, bir de ilkel korkunun, hazzın, aşkın bin yıllık ezgilerine uyan o kısa, gırtlaksı haykırışlar; o seslerle Napoli halkı, aynen hayvanlar gibi, yani harikulade saf, masum bir biçimde, insanlarda olsun hayvanlarda olsun, yaşama sevincine ve hayretine yeniden kavuşmanın neşesine ve hayretine eşlik eden şu mutlu korkuyu dile getirir.

Çocuk sürüleri kalabalığın arasında, meydanın bir ucundan öbürüne, "*È fornuta! È fornuta*!" diye bağrışarak koşuşuyorlardı, ve o, "Bitti! Bitti!" sesi hem doğal felaketin hem de savaşın sonunu müjdeliyordu. Kalabalık da, "*È fornuta! È fornuta*!" diye yanıtlıyordu, öyle ya, güneşin gözükmesi Napoli halkını hep yanıltır, talihsizliklerinin ve acılarının sonunun geldiği yolunda sahte bir umut bağışlar ona. Derken Medina Caddesi'nden bir at arabası çıkageldi; o at sanki yaratılışın ilk atıymış gibi, halkta sevinçli bir hayret uyandırdı. Herkes bağırışıyordu: "'*U bi! 'U bi! 'O cavallo! 'O cavallo*!"[1] Ve işte dört bir yandan, tılsımlı bir değnekle dokunmuşcasına, seyyar satıcıların sesleri yükseliverdi: Kutsal resimler, tespihler, muskalar, ölü kemikleri, Vezüv'ün eski patlamalarını canlandıran sahneler, elinin bir hareketiyle lav selini Napoli'nin kapılarında durduran Aziz Gennaro heykelcikleri satıyorlardı.

1. (Napoli lehçesi) "Ata bak! ata bak!"

Birden gökyüzünün yüksekliklerinde bir motor gürültüsü işitilince hepsi başlarını kaldırdı.

Bir Amerikan avcı uçağı filosu Capodichino alanından havalanmıştı, rüzgârın ağır ağır Castellammare'den yana sürüklediği muazzam kara buluta, kızgın volkan taşlarıyla yüklü "mürekkepbalığı"na saldırıya geçiyordu. Birkaç saniye sonra makinelilerin takırtısı işitildi, o saldırı karşısında dehşet bulutu duraklar, saldırganları karşılar gibi oldu. Amerikan avcı uçakları kenti kesin bir yıkımdan kurtarma umuduyla, mitralyözlerinin yaylım ateşiyle bulutu yırtmayı, kızgın taş çığını Vezüv ile Castellammare arasında uzanan denize boşalttırmayı deniyorlardı. Umutsuz bir girişimdi, kalabalık soluğunu tuttu. Meydana derin bir sessizlik çöktü.

Yaylım ateşlerinin kara bulutun yanlarında açtığı deliklerden, denize bir kızgın taş çığı boşalıyordu, sudan yüksek kızıl fıskiyeler yükseliyor, yemyeşil buhar ağaçları, kızgın külden göktaşları, havada ağır ağır dağılan harikulade ateş gülleri oluşuyordu. Halk alkışlıyor, "*'U bi! 'U bi!*" diye bağırışıyordu. Gelgelelim kuzeyden esen rüzgârın sürüklemesiyle dehşet bulutu Castellammare'ye yaklaştıkça yaklaşmaktaydı.

Birden Amerikan avcı uçaklarından biri, bir gümüş şahin misali yıldırım gibi "mürekkepbalığı"nın üstüne atıldı, kendi suratıyla parçaladı onu, açtığı delikten içeriye daldı, korkunç bir gümbürtüyle bulutun içinde patladı; muazzam bir kara gül gibi açılıverdi bulut, denize döküldü.

Güneş yükselmişti artık. Hava giderek yoğunlaşmaktaydı, boz küllerden bir tül göğü karartıyordu, Vezüv'ün alnında yer yer yeşil şimşeklerle parçalanan kan rengi bir bulut toplaşmaktaydı. Gökgürültüsü uzaklarda, sarı okların çatlattığı ufkun kara duvarının ötesinde homurdanıp duruyordu.

Müttefik Genel Komuta Merkezi'nin çevresindeki sokaklarda itiş kakış o raddedeydi ki kendimize yol açmak için şiddet kullanmak zorunda kaldık. Komuta merkezinin önünde yığılmış kalabalık çıt çıkarmadan bir umut belirtisi beklemekteydi. Oysa felaketten etkilenen bölgelerden gelen havadisler saatten saate kötüleşiyordu. Salerno dolaylarındaki köylerde evler bir volkanik taş yağmuru altında yıkılmaktaydı. Birkaç saattir Capri Adası'nın üstüne bir kül fırtınası basmış, Pompei ile Castellammare arasındaki köyleri gömülme tehlikesiyle karşı karşıya bırakmaktaydı.

Öğleden sonra General Cork, Jack'ten tehlikenin en vahim olduğu Pompei bölgesine gitmesini rica etti. Asfalt yolun şeridi kül kalınlığından kalın bir halıyla örtülüydü, üstünde cipimizin tekerlekleri yumuşak bir ipek hışırtısıyla kayıyordu. Havada, arada bir Vezüv'ün gürlemeleleriyle bozulan tuhaf bir sessizlik vardı. İnsanların hareketliliği, bağırıp çağırmalarıyla hayvanların dilsiz kıpırtısızlığı arasındaki çelişki beni şaşırttı; kül yağmurunun altında öylece kalakalmışlardı, gözlerinde acılı bir şaşkınlık, çevrelerine bakınıyorlardı.

Yer yer sarı kükürt buharı bulutlarının içinden geçiyorduk. Amerikan otomobil konvoyları anayoldan yukarıya ağır ağır tırmanıyordu; Vezüv'ün felaketzede halklarına yiyecek, ilaç ve giyecek yardımı taşıyorlardı. Ölümün gölgesi çökmüş kırları yeşil bir karanlık sarmıştı. Herculaneum'u geçmiştik ki sıcak bir çamur yağmuru yüzümüzü kamçıladı, uzun süre kesilmedi. Tepemizde dimdik yükselen Vezüv tehditle hırlıyor, kustuğu kızgın taş fıskiyeleri toprağa takır takır dökülüyordu. Torre del Greco'ya varmamıza az kalmıştı ki bir volkanik taş yağmuruna tutulduk. Limana yakın bir evin duvarı altına sığındık. Deniz harika bir yeşil renk almıştı, eskimiş bakırdan bir kaplumbağayı andırıyordu. Volkanik taş yağ-

murunun üstünde takırdayarak sıçradığı denizin sert kabuğunda, bir yelkenli ağır ağır ilerlemekteydi.

Bulunduğumuz yerde, rüzgârı engelleyen yüksek bir kayanın kuytuluğunda, ufak bir çayır uzanıyordu; biberiye çalılıkları ve çiçeklenmiş katırtırnakları serpiliydi. Otlar öyle taptaze, yemyeşildi, öyle çiğ, pırıl pırıl bir yeşillikeydi ki, öyle canlı, beklenmedik, yepyeni parlıyordu ki, az önce yaratılmış derdiniz: Henüz bakir bir yeşillik, yaratıldığı anda yakalanmış, dünyanın yaratılışının ilk anlarında. O çayır denize neredeyse değecek kadar yaklaşıyordu; oysa deniz, onunla çelişen, yıpranmış bir yeşillikteydi, artık eskimiş, uzun çağlar önce yaratılmış bir dünyaya aitti deniz.

Çevremizde kır, küllerin altına gömülmüştü, yeniden kaosun eline düşen doğanın çılgın şiddetiyle yer yer kavrulmuş, altüst olmuştu. Amerikan asker timleri, yüzleri eski çağların savaşçıların miğferlerine benzer bakır ve kauçuktan maskelerle kaplı, kırda dolaşıyor, sedye taşıyor, yaralıları topluyor, kadın ve çocuk gruplarını anayolda duran bir dizi araca yönlendiriyorlardı. Yolun kıyısında, yıkılmış bir evin yakınında birkaç ceset yatıyordu; yüzleri beyaz, kaskatı külden bir kabuğun içinde kalmıştı, sanki kafalarının yerinde birer yumurta varmış gibi görünüyordu. Henüz şekillenmemiş, tümüyle yaratılmamış ölülerdi onlar, yaratılışın ilk ölüleri.

Yaralıların inlemeleri kulağımıza aşkın ötesinde, merhametin ötesinde, kaos ile tanrısal yaratılışın düzenlemiş olduğu doğa arasındaki sınırın ötesinde bir yerlerden geliyordu; insanların henüz tatmadıkları bir duygunun ifadesiydiler, daha yeni yaratılmış canlıların henüz çekmedikleri bir acıyı anlatıyorlardı, acının kehanetiydiler henüz, kaosun kargaşasından henüz sıyrılmamış bir dünyadan ulaşıyorlardı bize.

Ve oracıkta, kaosun içinden ancak sıyrılmış, yaratılış çabasının hâlâ taptaze olduğu, o bakir, o ufacık yeşil ça-

yırın dünyasında, afetten sağ kalmış bir grup insan sırtüstü uzanmış, yüzleri göğe dönük, uyuyorlardı. Yüzleri güzel mi güzeldi, ciltleri küle, çamura bulanmamıştı, açık renkti, ışıkta yıkanmış gibiydi; yeni çehrelerdi, henüz şekillendirilmişlerdi, alınları geniş, soylu, dudakları saf. Öylece uzanmış, uyuyorlardı, tufandan kurtulmuş, sulardan yükselen ilk dağın doruğundaymış gibi.

Kumsalda, yeşil çimenlerin dalgalarda cansızlaştığı yerde bir kız ayakta durmuş, denize bakarak saçlarını tarıyordu. Bir kadının aynaya baktığı gibi bakıyordu denize. O taptaze, henüz yaratılmış çimenlerde, hayata yeni doğmuş kız, yaratılışın eski aynasında sevinçli bir şaşkınlıkla seyrediyordu kendisini ve kadim denizin yansıması onun uzun, yumuşacık saçlarını, gergin, beyaz cildini, ufak, güçlü ellerini yıpranmış bir yeşile boyuyordu. Ağır ağır tarıyordu saçlarını, el hareketleri daha şimdiden aşk hareketleriydi. Bir ağacın altına oturmuş, kırmızı entarili bir kadın çocuğunu emziriyordu. Al giysisinden dışarı taşan göğsü apaktı, topraktan yeni fışkırmış bir ağacın ilk meyvesi gibi, yaratılan ilk kadının göğsü gibi parıldıyordu. Uyuyan adamların yanına uzanmış bir köpek, kadının ağır, dingin hareketlerini izliyordu gözleriyle. Birkaç koyun otluyordu, ara sıra başlarını kaldırıp yeşil denizi gözlüyorlardı. O adamlar, o kadınlar, o hayvanlar hayattaydılar, kurtulmuşlardı. Günahlarından arınmışlardı. İnsanların alçaklığından, sefaletinden, açlığından, kötülüklerinen, suçlarından bağışlanmışlardı. Ölümün kefaretini ödemişler, cehenneme inmişler, ve işte yeniden doğmuşlardı.

Biz de, Jack ile ben, kaosun ardından hayatta kalmıştık, henüz yaratılmış insanlardık, hayata yeni çağrılmış, ölümden sonra yeniden dirilmiştik. Vezüv'ün sesi, o gümbür gümbür, boğuk havlama, ejderhanın kafasını çevreleyen kan bulutundan taşıyor, tehditle bize kadar ulaşıyordu. Kanlı karanlıkları aşarak, ateş yağmurunun

arasından geliyordu bize kadar: aman vermeyen, gazabı yatıştırılmayan bir ses. Düpedüz altüst olmuş, hain doğanın sesiydi o, düpedüz kaosun sesi. Kaos ile yaratılmış evrenin sınırındaydık, "*bonté, ce continent énorme*"un[1] kenarındaydık, yeni yaratılmış dünyanın ilk parçasında. Ve ateş yağmurunun arasından bize kadar varan o müthiş ses, o gümbür gümbür boğuk havlama, yaratılışın tanrısal yasalarına başkaldıran, Yaradan'ın elini ısıran kaosun sesiydi.

Derken Vezüv korkunç bir çığlık kopardı. Anayolda duran araçların yanında toplaşmış Amerikan askerleri ürkerek geri çekildiler, araziye dağıldılar, hatta dehşete kapılan birçoğu deniz kıyısına doğru öteye beriye kaçıştı. Jack de birkaç adım çekildi, geriye döndü. Onu kolundan yakaladım: "Korkma," dedim, "bak şu adamlara, Jack."

Jack yüzünü çevirdi, yatmış uyuyan adamlara, denizin aynasında kendini seyrederek saçını tarayan kıza, çocuğunu emziren kadına baktı. İçimden ona şöyle demek geçti: "Tanrı onları henüz yaratmış, ama yine de yeryüzünün en eski insanları onlar. Şu Adem, şu da Havva, kaostan yeni doğmuşlar, cehennemden yeni sıyrılmışlar, yeniden mezarlarından çıkıp canlanmışlar. Bak şunlara, yeni doğmuşlar, yine de dünyanın tüm günahlarının acısını çekmişler bile. Napoli'de, İtalya'da, Avrupa'da, bütün insanlar bunlar gibidir. Ölümsüzdürler. Acı içinde doğarlar, acı içinde ölürler, sonra arınarak yeniden doğarlar. Sırtlarında dünyanın tüm günahlarını, tüm acısını taşıyan kuzularıdır onlar Tanrı'nın.[2]

1. (Fr.) İyilik denilen o muazzam kıta. (Ç.N.)

2. Yeni Ahit'te "*Agnus Dei qui tollis pecata mundi*" (Dünyanın günahını ortadan kaldıran Tanrı kuzusu) deyişi İnsanlığın günahlarının kefaretini ödemek için çarmıha gerilen Hz.İsa için kullanılır. Yeni Ahit, "Yuhanna", 1:29. (Ç.N.)

Oysa sustum. Jack de bana baktı ve gülümsedi.

Fırtınalı akşamda, ateş yağmurunun altında gerisingeri döndük. Portici'ye yaklaşırken otların ve yaprakların o eski yeşiline yeniden kavuştuk, ağaçların o eski tomurcuklarına, pencere camlarında ışığın o eski oyununa. Ben yaralıların ve cesetlerin üstüne eğilen o yabancı askerlerin nezaketini düşünüyordum, onların duygulu ve şaşkın merhametini. Kaosun sahilinde yatmış uyuyan o adamları, onların sonsuzluğunu düşünüyordum. Jack'in benzi solmuştu, yine de gülümsüyordu. Dönüp Vezüv'e baktım, ufkun dibinde, dumanlar, alevler arasında havlayan o köpek kafalı müthiş canavara, ve alçak sesle dedim ki:

"Merhamet, merhamet. Senin için de merhamet."

X

Bayrak

Aylardır Cassino önlerinde duraklamış olan Amerikan ordusu, sırtında Vezüv'ün gazabının tehdidini duyunca sonunda harekete geçti: Bir ileri hamle yaptı, Cassino Cephesi'ni yardı, Lazio topraklarına yayılarak Roma'ya yaklaştı.

Albano Gölü'nün, kara suyla dolu bir bakır leğeni andıran eski sönmüş volkan kraterinin kenarında çayıra uzanmıştık, uzaklarda, *flavus Tiber*'in[1] güneşte tembel tembel uyukladığı ovanın ucundaki Roma'yı seyrediyorduk. Dağınık tüfek atışları ılık rüzgârda kupkuru yankılanıyordu. Aziz Petus Bazilikası'nın kubbesi ufukta, güneşin altın oklarıyla yaraladığı muazzam beyaz bulutlardan bir şatonun altında salınıyordu. Kızararak Apollon'u ve altın oklarını düşündüm. Uzakta, mavi bir sisin içinden kar beyazı Soratte Dağı yükseliyordu. Horatius'un dizesi dilime dolandı, kızardım. Sonra, "Sevgili Roma," dedim alçak sesle. Jack bana baktı ve gülümsedi.

Güneşin apak bulutlardaki göz kamaştırıcı yansımasının vurduğu Roma, Jack ile benim sabahleyin General

1. (Lat.) Tiber Nehri. (Ç.N.)

Cork'un askerî konvoyundan ayrılıp General Guillaume'un Fas Tümeni'ne katıldığımız Castel Gandolfo ormanlarının tepesinden mora çalan bir kireç beyazlığında görünüyordu: *İlyada*'daki peyzajlarda ufkun ucunda beliren ak taştan kentlere benziyordu.

Kubbeler, kuleler, çan kuleleri, San Giovanni in Laterano Bazilikası'ndan yemyeşil Ninfa Egeria vadisine, Barberini'lerin mezarlarına doğru inen yeni mahallelerdeki evlerin kat geometrisi mavi damarlı, sert bir beyaz maddeden yapılmışa benziyordu. Appia Yolu'nun kızıl gömütlerinden kara kuzgunlar havalanıyordu. Ben Caesar'ların kartallarını düşündüm, ve kızardım. Campidoglio'da tahtına kurulmuş Tanrıça Roma'yı, Foro'nun sütunlarını, Caesar'ların muhteşem kırmızısını düşünmemeye çalıştım. Kendi kendime, *"The glory that was Rome,"*[1] dedim kızararak. O gün, o anda, o yerde, Roma'nın sonsuzluğunu düşünmeyi istemiyordum. Roma'yı ölümlü bir halkın yaşadığı ölümlü bir kent olarak düşünmeyi yeğliyordum.

O durgun, göz kamaştırıcı ışıkta her şey kıpırtısız, soluksuz görünüyordu. Güneş yükselmişti bile, beyaz, saydam bir sis, Tiber ile Aniene nehirlerinin sevişen yılanlar gibi sarmaşdolaş oldukları uçsuz bucaksız, kızılsarı Lazio ovasını buğuluyordu. Appia Yolu boyundaki çayırlarda, Pussino ya da Claude Lorrain'in fırçasından çıkmış bir tablo gibi, titrek atların dörtnala koştukları görülüyordu, ufkun uzaklığında ara sıra denizin yeşil gözkapağı şimşekleniyordu.

General Guillaume'un *goumier*'leri, Monte Cave'nin yamaçlarından yumuşak bir çizgiyle alçalarak bağların açık yeşiline ve buğdayın altınında eriyen kül rengi zey-

1. (İng.) Roma'nın geçmişteki şanı. (Ç.N.)

tinlerin ve nefti meşelerin ormanında ordugâh kurmuşlardı. Castel Gandolfo'daki Papalık villası altımızda, Albano Gölü'nün kayalık kıyısında yükseliyordu. *Goumier*'ler meşelerle zeytinlerin gölgesine bağdaş kurup oturmuş, tüfekleri dizlerinin üstünde, Papalık villasının parkında gezinen kadın kalabalığını aç gözlerle seyrediyorlardı, çoğu rahibe ve savaşta yıkılmış Castelli Romani'nin köylülerindendi, Papalık onları kendi koruması altına almıştı. Zeytin ve meşe dallarının arasında bir kuş halkı ötüşüyordu. Hava insanın dudaklarına tatlı tatlı geliyordu, alçak sesle yinelediğim o ad da öyle: "Roma, Roma, sevgili Roma."

Roma kırsalında bir meltemin ürpertisini andıran hafif, muazzam bir gülümseme geziniyordu: Veio Apollon'unun gülümsemesiydi, Etrüsk Apollon'unun acımasız, alaycı, gizemli gülümsemesi. Roma'ya, kendi evime, ağzım tumturaklı sözlerle dolu olarak değil, dudaklarımda o gülümsemeyle dönmeyi isterdim. Roma'nın kurtarılışı bir aile şenliği, yakınlar arasında bir bayram değil de, şu her zamanki zaferlere, söylevlere, marşlara fırsat olacak diye korkuyordum. Roma'yı, tanrılarla insanların kemiklerinin anıtların ve forumların yıkıntıları arasında karmakarışık yattığı bir muazzam toplu mezar olarak değil de insani bir kent, her şeyin insanca olduğu, tanrıların sefaletinin ve aşağılanmasının insanın büyüklüğünü alçaltmadığı, insan özgürlüğüne, ihanete uğramış bir miras, haksızca ele geçirilmiş, yozlaşmış bir zafer anlamı vermediği bir kent, yani sade, ölümlü insanlarla dolu bir kent olarak düşünmeye zorluyordum kendimi.

Roma'daki son anım Regina Coeli Hapishanesi'ndeki leş kokulu bir hücrenin anısıydı. Şimdi ise, öyle bir zafer gününde (yabancıların zaferi, yabancıların silahları sayesinde, yabancı orduların cirit attığı, darmadağın ettiği Lazio'da) eve dönüşüm beni sade, içten düşüncelere, sevgilere çağırıyordu. Oysa şimdiden kulaklarımda bora-

zanlarla klavsenlerin şamatası, Cicero'nun söylevleri, zafer marşları yeniden çınlar gibi oluyordu – ve tüylerim ürperiyordu.

Çimenlerin üstüne uzanmış, uzaklardaki Roma'ya bakarak bunları düşünüyordum ve gözlerimden yaşlar akıyordu. Yanımda uzanmış Jack, taze bir yaprağı dudaklarına bastırıyor, onunla dallarda ötüşen kuşların sesini taklit ediyordu. Havada, çimenlerde, yapraklarda hafif bir barışın soluğu vardı.

"Ağlama," dedi Jack sevecenlikle çıkışarak, "kuşlar şarkı söylüyor, sense ağlıyorsun, ha?"

Kuşlar şarkı söylüyorlardı, bense ağlıyordum. Jack'in o sade, o insancıl sözleri yüzümü kızarttı. Denizin ötesinden gelmiş o yabancı, o Amerikalı, o candan, cömert, duygulu adam doğru sözcükleri, sahici sözcükleri yüreğinin derininde buluvermişti, oysa ben kendi içimde, kendimin dışında onları boş yere araştırıyordum, o güne, o âna, o yere uygun düşen tek sözcüktü onlar. Kuşlar şarkı söylüyordu, bense ağlıyordum! Işığın saydam aynasının dibinde titreşen Roma'ya bakıyordum, ağlayarak – ve mutluydum.

O sırada ormanda çınlayan neşeli sesler duyduk, dönüp baktık. General Guillaume'du, yanında da bir grup Fransız subayı vardı. Saçları tozdan bozarmış, yüzü güneşten yanmış, zahmetten kırışmıştı ama gözleri parlıyordu, sesi gençti.

"*Voilà Rome*!"[1] dedi kasketini çıkararak.

O el hareketini daha önce de görmüştüm, ihtiyar Kont Primoli'nin bana bir gün kitaplığında göstermiş olduğu Primoli koleksiyonunun soluk tarih fotoğraflarında, bir Fransız generali Roma önlerinde, Castel Gandolfo

1. (Fr.) İşte Roma! (Ç.N.)

ormanlarında, kasketini çıkarmıştı: Mareşal Oudinot, çevresinde bir grup kırmızı pantolonlu Fransız subayı, o anda bizim bulunduğumuz meşe ve zeytin ormanından Roma'yı selamlıyordu.

"*J'aurais préféré voir la Tour Eiffel, à la place de la coupole de Saint Pierre,*"[1] dedi Teğmen Pierre Lyautey.

General Guillaume gülerek ona döndü, "*Vous ne la voyez pas,*" dedi, "*car elle se cache juste derrière la coupole de Saint Pierre.*"[2]

"*C'est drôle, je suis ému comme si je voyais Paris,*"[3] dedi Binbaşı Marchetti.

"*Vous ne trouvez pas,*" dedi Pierre Lyautey, "*qu'il y'a quelque chose de français, dans ce paysage?*"[4]

"*Oui, sans doute,*" dedi Jack, "*c'est l'air français qu'y ont mis le Poussin et Claude Lorrain*"[5]

"*Et Corot,*" dedi General Guillaume.

"*Stendhal aussi a mis quelque chose de français dans ce paysage,*"[6] dedi Binbaşı Marchetti.

"*Aujourd'hui, pour la première fois,*" dedi Pierre Lyautey, "*je comprends pourquoi Corot, en peignant le Pont de Narni, a fait des ombres bleues.*"[7]

General Guillaume, ceketinin cebinden bir kitap çıkararak şöyle dedi: "*J'ai dans ma poche les* Promenades

1. (Fr.) San Pietro'nun kubbesinin yerine Eiffel Kulesi'ni görmeyi yeğlerdim. (Ç.N.)

2. (Fr.) Sırasıyla; "Onu görmüyorsunuz"; "çünkü tam San Pietro'nun kubbesinin ardında gizli." (Ç.N.)

3. (Fr.) Ne tuhaf, sanki Paris'i görüyormuşum gibi duygulandım. (Ç.N.)

4. (Fr.) Şırasıyla; "Ne dersiniz"; "bu manzarada sanki bir Fransızlık yok mu?" (Ç.N.)

5. (Fr.) Sırasıyla; "Evet, kuşkusuz"; "Poussin ile Claude Lorrain'in verdiği Fransız havası bu." (Ç.N.)

6. (Fr.) Bu manzaraya Stendhal de bir Fransızlık vermiş. (Ç.N.)

7. (Fr.) Sırasıyla; "Bugün ilk kez olarak"; "Corot'nun, Narni Köprüsü'nü renklendirirken neden gölgeleri mavi boyadığını anlıyorum." (Ç.N.)

dans Rome. *Le Général Juin, lui, se promène avec Chateaubriand dans sa poche. Pour comprendre Rome, Messieurs, je vous conseille de ne pas trop vous fier à Chateaubriand. Fiez-vous à Stendhal. Il est le seul français qui ait compris Rome et l'Italie. Si j'ai un reproche à lui faire, c'est de ne pas voir les couleurs du paysage. Il ne dit pas un traître mot de vos ombres bleues.*"[1]

"*Si j'ai un reproche à lui faire,*" dedi Pierre Lyautey, "*c'est d'aimer mieux Rome que Paris.*"[2]

"*Stendhal n'a jamais dit une chose pareille,*"[3] dedi General Guillaume kaşlarını çatarak.

"*En tout cas, il aime mieux Milan que Paris.*"[4]

"*Ce n'est que un dépit d'amour,*" dedi Binbaşı Marchetti, "*Paris était une maîtresse qui l'avait trompé bien des fois.*"[5]

General Guillaume, "*Je n'aime pas, Messieurs, vous entendre parler ainsi de Stendhal. C'est un des mes plus chers amis,*"[6] dedi.

"*Si Stendhal était encore Consul de France à Civitavecchia,*" dedi Binbaşı Marchetti, "*il serait sans doute, en ce moment, parmi nous.*"[7]

1. (Fr.) Cebimde *Roma'da Gezintiler*'i taşıyorum. General Juin ise cebinde Chateaubriand'la dolaşıyor. Roma'yı anlamak için, beyler, Chateaubriand'a fazla güvenmemenizi tavsiye ederim. Stendhal'e güvenin. Roma'yı ve İtalya'yı anlamış olan tek Fransız odur. Kendisine bir sitem yöneltmem gerekirse, o da manzarada renkleri görmeyişi. Şu sizin mavi gölgeler üstüne tek laf etmiyor. (Ç.N.)

2. (Fr.) Sırasıyla; "Benim ona bir sitem etmem gerekirse"; "o da Roma'yı Paris'ten daha çok sevmesi." (Ç.N.)

3. (Fr.) Stendhal asla böyle bir şey söylememiştir. (Ç.N.)

4. (Fr.) Milano'yu Paris'ten daha çok sevdiği kesin. (Ç.N.)

5. (Fr.) Sırasıyla; "Bu bir aşk hüsranından başka birşey değil"; "Paris onu defalarca aldatmış bir metrestir." (Ç.N.)

6. (Fr.) Beyler, Stendhal'den böyle söz ettiğinizi duymaktan hoşlanmıyorum. Kendisi en iyi dostlarımdan biridir. (Ç.N.)

7. (Fr.) Sırasıyla; "Şayet Stendhal hâlâ Civitavecchia'da Fransa konsolosu olsaydı"; "bugün hiç kuşkusuz aramızda bulunurdu." (Ç.N.)

"Stendhal aurait fait un magnifique officier des 'goums,'" dedi General Guillaume. Sonra gülümseyerek Pierre Lyautey'e döndü, ekledi: *"Il vous ravirait toutes les jolies femmes qui vous attendent ce soir à Rome."*[1]

"Les jolies femmes qui m'attendent ce soir, ce sont les petites filles de celles qui attendaient Stendhal,"[2] dedi Pierre Lyautey; Roma sosyetesinin kadınları arasında birçok ahpabı vardı, hatta o akşam yemeği Colonna Sarayı'nda yiyeceğini hesaplıyordu.

Ben o Fransız seslerini, yeşil havada tatlı tatlı uçuşan o Fransızca sözcükleri, Fransızlara özgü o hızlı, hafif vurguyu, o nazik ve sevecen gülüşü duygulanarak dinliyordum. Ve San Pietro'nun kubbesinin Eiffel Kulesi olmayışı sanki benim suçummuş gibi utançtan yerin dibine batıyordum. İçimden onlardan özür dilemek, sahiden onları benim suçum olmadığına inandırmaya çalışmak geliyordu. O anda ben de ufkun dibindeki o uzak kentin Roma değil de Paris olmasını yeğlerdim (çünkü onları sevindireceğimi biliyordum). Ama o Fransızca sözcüklerin ağaçların dalları arasında tatlı tatlı uçuşmalarını dinliyordum; o sert askerlerin, o iyi yürekli Fransızların duygulanmış olduklarının, gözlerinin yaşardığının, duygulandıklarını o hafif, şen konuşmalarıyla gizlemeye çalıştıklarının farkına varmazmış gibi yapıyordum.

Uzun süre konuşmadan durduk, San Pietro'nun kubbesinin uzaklarda, ovanın ucunda tatlı tatlı salınışını seyrettik.

"Vous en avez de la veine!"[3] dedi birden bana Gene-

1. (Fr.) Sırasıyla; "Stendhal Faslı erlere muhteşem bir subay olurdu."; "Sizi bu akşam Roma'da bekleyen tüm dilberleri elinizden alırdı." (Ç.N.)

2. (Fr.) Beni bu akşam bekleyen dilberler Stendhal'i bekleyenlerin torunlarıdır. (Ç.N.)

3. (Fr.) Talihlisiniz siz! (Ç.N.)

ral Guillaume eliyle omzuma vurarak; onun Paris'i düşündüğünü hissettim.

"Sizden ayrılmak zorunda olduğuma üzgünüm," dedi Jack, "ama geç oldu, General Cork bizi bekler."

"Amerikan Beşinci Ordusu Roma'yı siz olmadan da fetheder... hatta biz olmadan da," dedi General Guillaume sesinde acıklı bir alayla. Ardından ses tonunu değiştirerek, hem hüzünlü hem alaycı bir gülümsemeyle ekledi: "Yemeği bizim soframızda yersiniz, gitmenize ondan sonra izin veririm.General Cork'un konvoyu, papa hazretlerinin izniyle iki-üç saatten önce harekete geçmeyecektir. Gidelim beyler, kuskus bizi bekliyor."

Ağaçların seyreldiği ufak bir alanda, kuşlarla dolu kocaman meşelerin gölgesinde, *goumier*'lerin terk edilmiş köy evlerinden çıkardıkları birkaç masa sıralanmıştı. Sofraya oturduk, General Guillaume Faslıların arasında dolanan kertenkele sıskalığında bir çift kapkara papazı göstererek anlattı: *Goumier*'lerin geldiği havadisi çevrede yayılınca tüm köylüler, hani şeytanın saçtığı söylenen şu kükürt kokusunu almışcasına istavroz çıkararak kaçıp gitmişler, yakınlardaki manastırlardan da bir sürü papaz derhal *goumier*'leri İsa'nın dinine döndürmeye koşmuşlardı. General Guillaume bir subay gönderip *goumier*'leri rahatsız etmemelerini rica etmişti; ama papazlar bütün Faslıları vaftiz etme buyruğunu aldıkları yanıtını vermişlerdi; çünkü papa Türkleri Roma'da istemiyormuş. Gerçekten de, papa hazretleri Müttefik Komutanlığı'na bir radyo mesajı yayımlayarak Fas Tümeni'nin Ebedî Kent'in kapılarından içeriye girmemesini dilemişti.

"Papa haksızlık ediyor," diye ekledi General Guillaume gülerek, "bir Protestan ordusu tarafından kurtarılmayı kabul ettikten sonra, kurtarıcılar arasında Müslümanların da bulunmasına hangi nedenle izin vermiyor, anlamıyorum."

"Papa hazretleri," dedi Pierre Lyautey, "şayet *goumier*'lerin onun iktidarına ne büyük bir saygı duyduklarını bilseydi, belki de Müslümanlara o denli sert davranmazdı." Ve Papalık villasına sığınmış olan o üç bin kadının Faslıları pek etkilediğini anlattı: "Üç bin karısı var!" Hiç kuşkusuz Papa yeryüzünün en güçlü kralı olmalıydı.

"Papa'nın villasının çevre duvarlarını nöbetçilerle çevrelemek zorunda kaldım," dedi General Guillaume, "*goumier*'lerin gidip papanın karılarını baştan çıkarmalarını önlemek için."

"Şimdi anladım," dedi Jack, "papanın neden Roma'da Türkleri istemediğini."

Hepimiz gülmeye başladık, Pierre Lyautey de, Müttefikler'i Roma'da büyük bir sürpriz beklediğini söyledi. Söylentilere göre Mussolini Roma'da kalmış ve Müttefikler'i muzaffer kahramanlar olarak karşılama hazırlığı yapıyormuş, kurtarıcılarını Venedik Sarayı'nın balkonunda bekliyormuş, tumturaklı söylevlerinden biriyle hoşgeldiniz diyecekmiş.

"Mussolini böyle bir fırsatı kaçırsaydı şaşardım doğrusu," dedi General Guillaume.

"Amerikalıların onu coşkuyla alkışlayacağından eminim," dedi Pierre Lyautey.

"Onu yirmi yıl boyunca alkışladılar ya," dedim, "bundan sonra da alkışlamayı sürdürmemeleri için bir neden yok."

"Gerçek şu ki," dedi Binbaşı Marchetti, "eğer Amerikalılar onu yirmi yıl boyunca alkışlamamış olsalardı, gün gelip İtalya'ya çıkarma yapmak zorunda kalmazlardı."

"Mussolini'nin söylevinden başkaca," dedi Jack, "San Pietro'nun balkonundan papa hazretlerinin bizi kutsayacağına kuşku yok."

"Papa nazik biridir," dedim, "kuşkusuz sizi Amerika'ya kutsamadan geri göndermeyecektir."

Bu noktada, başı kurban kesmeye hazırlanan bir eski çağ rahibi gibi kahverengi pelerininin ucuyla örtülü bir *goumier* tam elinde kocaman jambon dilimlerinden yapılmış bir gülün hafifçe aydınlattığı bir tepsiyle masamıza yaklaşıyordu ki ağaçların arasında boğuk bir gümbürtü işittik, baktık, birkaç *goumier* ormana dalmış, mutfakların gerisine doğru koşuyorlar.

"Bir mayın daha!" diye bağırdı General Guillaume masadan fırlayarak. "Kusura bakmayın beyler, gidip bakayım." Ardından peşinde birkaç subayla patlamanın olduğu yere yöneldi.

"Sabahtan beri havaya uçan üçüncü *goumier* bu," dedi Binbaşı Marchetti.

Ormana Alman mayınları serpiliydi, Amerikalıların *"booby traps"*[1] dediklerinden: *Goumier*'ler ağaçların arasında dolaşırken ihtiyatsızca üstlerine bastılar mı havaya uçuyorlardı.

"*Goumier*'ler," dedi Pierre Lyautey, "iflah kabul etmiyorlar. Modern uygarlığa ayak uyduramıyorlar. *Booby trap*'ler de modern uygarlığın bir parçası."

"Kuzey Afrika'nın her yanında," dedi Jack, "yerel halk Amerikan uygarlığına derhal uyum sağlamış bulunuyor. Afrika'ya çıkarma yaptığımızdan bu yana, Fas, Cezayir ve Tunus halklarının büyük ilerlemeler kaydettikleri inkâr edilemez."

"Ne gibi ilerlemeler?" diye sordu hayretle Pierre Lyautey.

"Amerikan çıkarmasından önce," dedi Jack, "Arap at üstünde gidiyor, atın kuyruğunun ardından karısı, sırtında çocuğu, kafasının üstünde dengede duran kocaman bir bohçayla yayan geliyordu. Amerikalılar Kuzey Afrika'ya çıkarma yaptıklarından bu yana bu durum tümüyle de-

1. (İng.) Bubi tuzakları. (Ç.N.)

ğişmiş bulunuyor. Evet, Arap hâlâ atının üstünde, karısı da eskiden olduğu gibi, çocuğu sırtında, bohçası kafasının üstünde, ona eşlik ediyor. Ama atın ardından gitmiyor artık, önünden gidiyor. Mayınlardan ötürü."

Jack'in sözleri kahkahalarla karşılandı, subay efendilerin güldüğünü işiten, ormana dağılmış *goumier*'ler de başlarını kaldırdılar; üstlerinin keyfi yerinde diye sevinmişlerdi. O anda General Guillaume çıkageldi; alnı boncuk boncuk terle kaplıydı ama üzülmüşten çok öfkelenmişe benziyordu.

"Neyse," dedi yeniden masada yerini alırken, "bu kez ölü vermedik. Sadece bir yaralı var. Ama ben ne yapayım? Suç benim mi? Ayaklarının ucuyla mayınları kurcalamasınlar diye onları ağaçlara mı bağlatmam gerekir! O talihsizi, havaya uçmamayı öğrensin diye kurşuna dizdiremem ya!"

Bereket bu kez ihtiyatsız *goumier* ucuz kurtulmuştu, mayın yalnızca bir elini koparmıştı.

"Elini hâlâ bulamadılar," diye ekledi General Guillaume, "kim bilir nereye fırlamıştır!"

Jambonun ardından sofraya Liri'nin alabalıkları getirildi, uçuk yeşil yansımalı mavimsi bir gümüş rengindeydiler. Sonra sıra Moritanya'nın ve tarihî Mağripli Sicilya'nın onuru sayılan ünlü Arap yemeği kuskus geldi: Tasso'nun kadın kahramanlarının altın zırhları gibi parlayan bir irmik kabuğunun içinde pişilmiş koyun etiyle yapılmıştı. Yanında Castelli Romani'nin altın yaldızlı şarabı, Horatius'un bir şiiri gibi soylu ve sevecen, lezzetli Frascati şarabı sofradakilerin yüzünü de sözlerini de ateşlendirdi.

"*Vous aimez le koukous*?"[1] diye sordu Pierre Lyautey, Jack'e dönerek.

1. (Fr.) Kuskus sever misiniz? (Ç.N.)

"*Je le trouve excellent*!"[1] oldu Jack'in yanıtı.

"Malaparte," dedi Pierre Lyautey alaylı bir gülüşle, "sevmiyordur kuşkusuz."

"Niçin sevmesin ki?" diye sordu Jack büyük bir şaşkınlıkla.

Ben susuyordum, gülümseyerek gözlerimi tabağımdan kaldırmıyordum.

"*Kaputt*'u okurken," diye yanıtladı Pierre Lyautey, "Malaparte ancak kralların, düşeslerin, büyükelçilerin sofralarında, Meissen ve Nymphenburg porseleninden antika tabaklarda bülbül yüreğiyle besleniyormuş diye düşünüyor insan."

"Cassino Cephesi'nde birlikte geçirdiğimiz yedi ay süresince," dedi Jack, "Malaparte'nin krallar ve büyükelçilerle bülbül yüreği yediğini hiç görmedim."

"Kuşkusuz Malaparte'nin hayal gücü çok geniş," dedi General Guillaume gülerek, "göreceksiniz, gelecek kitabında bizim şu fukara kır soframız bir kraliyet şölenine dönüşecektir, herhalde ben de bir çeşit Fas kralı olurum artık."

Hepsi bana bakarak gülüşüyordu. Ben gözlerimi tabağıma dikmiş, susuyordum.

"Malaparte bundan sonra yazacağı kitapta bizim bu yemeğimizi nasıl anlatacak, bilmek ister msiniz?" dedi Pierre Lyautey. Sonra büyük bir keyifle bir şölen anlatmaya koyuldu; ama o sofra Albano Gölü'nün yüksek kıyısında o orman açıklığında değildi, Castel Gandolfo'daki Papalık villasının bir salonundaydı. Çağları ustaca birbirine karıştırarak, Cesare Borgia'nın porselen tabak takımını, Papa Sixtus'un Benvenuto Cellini'nin elinden çıkmış gümüşlerini, Papa II. Julius'un altın kadehlerini, soframızın çevresinde dört dönen Papalık uşaklarını be-

1. (Fr.) Bence nefis bir yemek! (Ç.N.)

timledi, o arada salonun dibinden bir çocuk korosu General Guillaume ile yiğit subaylarının onuruna Palestrina'nın *Super flumina Babylonis*'ini [Babil Irmakları Kıyısında] seslendiriyormuş. Hepsi, Pierre Lyautey'in sözlerine nazik kahkahalar atıyordu, yalnız ben gülmüyordum: Gözlerimi tabağımdan kaldırmadan gülümseyerek susuyordum.

"Merak ediyorum," dedi Pierre Lyautey kibar bir alaycılıkla bana dönerek, "*Kaputt*'ta bütün o anlattıklarınızda ne oranda gerçek payı var acaba?"

"Malaparte'nin anlattıklarının doğru olup olmadığı hiç önem taşımıyor," dedi Jack, "sorulması greken şey başka: yazdıklarının sanat olup olmadığı."

"Malaparte benim konuğum, kendisine kabalık etmiş olmayı istemem," dedi General Guillaume, "ama ben *Kaputt*'ta okurlarıyla dalga geçtiğini düşünüyorum."

"Ben de size kabalık etmiş olmayı istemem," diye karşı çıktı Jack vurgulayarak, "ama hatalı olduğunuzu düşünüyorum."

"Şimdi Malaparte'nin *Kaputt*'ta anlattığı her şeyi gerçekten yaşadığına bizi inandırmaya kalkışmayın," dedi Pierre Lyautey, "Her şeyin de onun başına gelmesi mümkün mü? Benim başıma hiçbir zaman hiçbir şey gelmiyor!"

"Bundan iyice emin misiniz?" dedi Jack gözlerini kısarak.

"Beni bağışlayın lütfen," dedim sonunda General Guillaume'a dönerek, "biraz önce, işte bu masada, ömrümün en olağanüstü serüveninin başıma geldiğini belirtmek zorundayım. Size fark ettirmedim çünkü iyi terbiye görmüş bir konuğum. Ama madem kitaplarımda anlattığım şeylerin gerçeklerini kuşkuya sokuyorsunuz, izin verin de size az önce, burada, sizin önünüzde başıma gelen şeyi anlatayım."

"Başınıza gelen böylesine olağanüstü şeyin ne olduğunu pek merak ettim," dedi gülerek General Guillaume.

"Yemeğimizin aperitifi olan o nefis jambonu hatırlıyor musunuz? Fondi dağlarının jambonuydu. Gaeta sırtlarında, Cassino ile Castelli Romani arasında yükselen o dağlarda çarpıştınız siz, o nedenle, tüm Lazio'nun ve tüm Ciociaria'nın en üstün nitelikli domuzlarının Fondi dağlarında yetiştirildiğini biliyorsunuzdur. Fondi dağlarında doğmuş olan Aquino'lu Aziz Tomas'ın pek severek anlattığı domuzlardır. Kutsal domuzlardır, Ciociaria'nın yüksek dağlarındaki ufak köylerde, kiliselerin önlerinde homurdanarak dolanırlar: Etlerinde bir günlük kokusu vardır, yağları saf balmumu gibi tatlıdır."

"*C'était en effet un sacré jambon*,"[1] dedi General Guillaume.

"Fondi dağlarının jambonunun ardından sofraya Liri'nin alabalıkları getirildi. Güzel bir nehirdir Liri. Yemyeşil kıyıları boyunca, sizin *goumier*'lerinizden birçoğu Alman makinelilerinin yaylım ateşi altında yıkılıp otların üstünde yüzükoyun kalakaldılar. Hatırlıyor musunuz Liri'nin alabalıklarını? İncecik, gümüşsü, daha koyu renkli, eski gümüş rengindeki incecik yüzgeçlerinde hafif bir yeşil pırıltı vardır. Liri'nin alabalıkları, Kara Orman'ın alabalıklarına benzer: Şairlerin nehri, Hölderlin'in nehri Neckar'ın *Blauforellen*'ine[2] benzer, Titisee'ninkilere, Tuna'nın kaynağının bulunduğu Donaueschingen'deki Tuna *Blauforellen*'ine benzer. O nehir Fürstenberg prenslerinin şatosunun bahçesinde bulunan parktan doğar, sanki bir beşiği andıran, neoklasik heykellerle süslü ak mermerden bir havuzdan. İçinde Schiller'in dizelerinde anlattığı kara kuğuların salındığı o mermer be-

1. (Fr.) Sahiden de kutsanmış bir jambondu. (Ç.N.)
2. (Alm.) Mavi alabalıklar. (Y.N.)

şiğe, günbatımında geyikler ve karacalar su içmeye gelirler. Ama Liri'nin alabalıkları Kara Orman'ın *Blauforellen*'inden galiba daha açık renkli, daha saydamlar: Hafif pullarının, Ciociaria kiliselerinin şamdanlarının eski gümüş rengine benzeyen gümüşsü yeşili, Neckar ve Tuna *Blauforellen*'inin, beyaz Nymphenburg porselenlerinin gizli mavi yansımalarını taşıyan gümüşsü mavisine dönüşmüyor. Liri Nehri'nin suladığı arazi binlerce yıllık soylu topraklardır, İtalya'nın en eski, en soylu topraklarındandır: az önce, Liri alabalıklarını, kuyrukları pembemsi ağızlarına sıkıştırılmış, taç biçimi bükülmüş gördüğümde duygulandım; çünkü Eskiçağ insanları, Miken, Paestum, Selinunte, Delfi sütunlarında sonsuzluk simgesi olan yılanı aynen öyle, kuyruğu ağzına kıstırılmış biçimde resmediyorlardı. Liri alabalıklarının tadını hatırlıyor musunuz, hani o soylu nehrin sesi gibi narin ve akıcıydı?"

"*Elles étaient délicieuses*!"[1] dedi General Guillaume.

"Son olarak, sofraya, koskocaman bir bakır tepsi içinde, hem barbar hem narin lezzetli kuskus getirildi. Ama bu kuskusun yapıldığı koyun Atlas Dağları'nın, Fes'in, Teroudan'ın, Marakeş'in kavruk otlaklarının Faslı koyunlarından biri değildi. Fondi üzerinde, Fra Diavolo'nun hüküm sürdüğü İtri Dağları'nın bir koyunuydu. Ciociaria'da, Itri Dağları'nda yaban nanesine benzer ama daha yağlı, tadı adaçayını andıran, o dağların halkının, Eski Yunanca adıyla *kallimeria* dediği bir ot biter: Hamile kadınlar o otu kaynatıp doğumu kolaylaştıran bir bitki çayı yaparlar, koyunların bayıldığı Kıbrıs kökenli bir ottur. İşte *kallimeria* denen o ot, Itri koyunlarına hamile kadınların o hoş yağını, o kadınsı tembelliği, o yağlı sesi, hamile kadınlarla hünsalara özgü o yorgun, baygın bakışları verir. İnsan kuskus yerken gözlerini iyice açıp tabağına bakmalıdır: Kus-

1. (Fr.) Nefistiler! (Ç.N.)

kusun tadı damağa hoş geldiği kadar, içinde pişirildiği irmiğin fildişi beyazlığı da göze hoş gelmiyor mu?"

"*Ce kouskous, en effet, est excellent*!"[1] dedi General Guillaume.

"Ah, ama keşke bu kuskusu yerken gözlerimi yummuş olsaydım! Çünkü az önce, koyun etinin sıcak, canlı lezzetinin içinde, birden tatlımsı bir lezzet, dişlerimin arasında daha soğuk, daha gevşek bir et hissettim. Tabağıma baktım ve dehşet içinde kaldım. İrmiğin arasından önce bir parmağın, sonra iki parmağın, sonra beş parmağın belirdiğini gördüm... sonunda soluk tırnaklarıyla bir el. Bir insan eli."

"*Taisez-vous*!"[2] diye ünledi General Guillaume boğuk bir sesle.

"Bir insan eliydi. Kuşkusuz talihsiz *goumier*'in mayın patlamasıyla kopan eli fırlayıp öylece bizim kuskusun piştiği kocaman bakır kazana düşmüştü. Ne yapabilirdim ki? Ben İtalya'nın en iyi koleji olan Cicognini Koleji'nde eğitildim ve ta çocukluğumdan beri bana öğrettiler ki asla, hiçbir nedenle, bir ortak keyfin, bir balonun, bir eğlentinin, bir yemeğin tadını kaçırmamak gerekir. Rengim solmasın, bir çığlık koparmayayım diye kendimi zorladım ve sakin sakin yemeye başladım eli. Eti biraz sert kalmıştı, pişecek zamanı olmamıştı."

"*Taisez-vous, pour l'amour de Dieu*!"[3] diye bağırdı General Guillaume sert bir sesle, önündeki tabağı itti. Hepsinin yüzü allak bullak olmuştu, iri iri açılmış gözlerini bana dikmişlerdi.

"Ben terbiyeli bir konuğumdur," dedim "o zavallı *goumier*'in elini sessizce kemirip böylesine keyifli bir ye-

1. (Fr.) Gerçekten de bu kuskus pek nefisti! (Ç.N.)
2. (Fr.) Susun! (Ç.N.)
3. (Fr.) Tanrı aşkına susun! (Ç.N.)

meğin tadını kaçırmamak için hiçbir şey yokmuş gibi gülümsüyorken, beni alaya alma ihtiyatsızlığında bulunduysanız suç benim değil. Bir konuğu, o konuk bir insan elini mideye indirmekteyken, alaya almamalıdır asla."

"Fakat, olamaz! İnanmıyorum buna..." diye kekeledi Pierre Lyautey, yüzü yemyeşil olmuştu, eliyle midesine bastırıyordu.

"Bana inanmıyorsanız," dedim, "bakın buraya, tabağıma. Bütün bu ufak kemikleri görüyor musunuz? Parmak kemikleri. Ve şu tabağın kenarına sıraladıklarım da beş tane tırnak. Aldığım iyi eğitime karşın tırnakları yutamamış olmamı bağışlayın lütfen."

"*Mon Dieu!*" diye bağırdı General Guillaume ve bir kadeh şarabı bir hamlede tepesine dikti.

"Malaparte'nin kitaplarında anlattıklarını kuşkuyla karşılamanın bedelini öğrenin işte," dedi Jack gülerek.

O anda ovadan uzak bir silah sesi geldi, ardından bir daha, bir daha. Frattocchie taraflarında bir Sherman topunun kararlı, kısa gürlemesi.

"*Ça y est!*"[1] diye ünledi General Guillaume ayağa fırlayarak.

Hepimiz ayağa fırladık, tahta sıraları devirerek, masanın üstünden atlayarak ormanın kıyısına doğru koştuk, oradan Tiber Nehri'nin ağzından Aniene'ye değin bütün Roma kırsalı gözler önüne seriliyordu.

Appia Yolu'ndan, Frattocchie Kavşağı'nın ötesinden, mavi bir bulutun yükseldiğini gördük, yüz tane, bin tane motorlu aracın gürültüsünün bize değin ulaştığını işittik, Jack ile ben Amerikan Beşinci Ordusu'nun bitmek bilmez konvoyunun sarsıldığını, Roma'ya doğru yola koyulduğunu fark ederek bir sevinç çığlığı kopardık.

1. (Fr.) İşte geldiler! (Ç.N.)

"*Au revoir, mon Général!*" diye bağırdı Jack, General Guillaume'un eline sarılarak.

Çevremizdeki tüm Fransız subayları susuyordu.

"*Au revoir,*" dedi General Guillaume. Ardından alçak sesle ekledi: "*Nous ne pouvons pas vous suivre. Nous devons rester là.*"[1]

Gözleri nemlenmişti. Ben sessizce elini sıktım.

"Dilediğiniz zaman beni görmeye gelin," dedi General Guillaume mahzun bir gülümsemeyle, "soframda her zaman bir yer bulacaksınız, dost elimi de."

"*Votre main, aussi?*"[2]

"*Allez au diable!*"[3] diye bağırdı General Guillaume.

Jack ile ben ormanın içinden, cipimizi bıraktığımız yere doğru yamaç aşağı bir koşu tutturduk.

"*Ah! Ah! Bien joué,* Malaparte! *Un tour formidable!*"[4] diye bağırıyordu Jack bir yandan koşarken, "*Kaputt*'ta anlattıklarından kuşkulanmayı öğrenirler bundan sonra!"

"Suratları ne hale geldi, gördün mü? Hepsi kalkıp kusacak sandım!"

"*Une sacrée farce*[5], Malaparte! *Ah! Ah! Ah!*" diye bağırıyordu Jack.

"O koyun kemiklerini tabağıma nasıl ustalıkla dizdim ama, gördün mü? Tıpkı bir elin kemiklerine benzemişlerdi!"

"*Ah! Ah! Ah! Merveilleux!*"[6] diye bağırıyordu Jack bir yandan koşarken, "tıpkı bir ele benziyordu, bir el iskeletine!"

1. (Fr.) Sizi izleyemeyiz. Biz burada kalmak zorundayız. (Ç.N.)
2. (Fr.) Sizin elinizi de mi yani? (Ç.N.)
3. (Fr.) Cehennemin dibine kadar yolunuz var! (Ç.N.)
4. (Fr.) Hah! Hah! İyi bir oyun oynadın, enfes bir numara yaptın! (Ç.N.)
5. (Fr.) Müthiş bir hicivdi! (Ç.N.)
6. (Fr.) Hah! Hah! Hah! Harikaydı! (Ç.N.)

Ağaçların arasından koşarken böyle gülüyorduk. Cipimize ulaştık, araca atladık, Castel Gandolfo yolundan aşağı son hızla atıldık, Appia Yolu'na vardık, bir toz bulutu arasında konvoyun başına doğru ilerledik ve sonunda gidip cipimizi, önünde birkaç Sherman ile, Beşinci Ordu'yu Roma'yı fethe götüren General Cork'un cipinin arkasına sokuşturduk.

Tozlu havayı seyrek tüfek atışları deliyordu. Rüzgâr bizi bir nane ve sedefotu kokusuyla karşılıyordu, günlük kokusunu andırıyordu, Roma'nın bin kilisesinin kokusu. Güneş gökte alçalmaya başlamıştı, barok ressamların göklerinin bulutları gibi katmer katmer şişkin bulutlarla dolu kızıla çalan gökyüzünde bin uçağın gümbürtüsünün oyduğu muazzam uçurumlara, günbatımının kan nehri dökülüyordu.

Sherman tankları önümüzde kulakları sağır eden bir hurda demir tangırtısıyla ağır ağır ilerliyor, arada bir toplarını ateşliyordu. Apansızın, yolun bir dönemecinde, uzakta, ovanın dibinde, su kemerlerinin kızıl kıvrımlarının gerisinde, o barok gök kubbenin altında, Roma göründü bembeyaz; sanki muazzam bir yangınla kavruluyormuşcasına, bir ateş ve duman burgacının ortasındaydı.

"Roma! Roma!" diye bir haykırış yükseldi, ânında konvoyun bir ucundan öbürüne ulaştı. Ciplerden, tanklardan, kamyonlardan, beyaz bir toz maskesiyle kaplı binler ve binlerce yüz, günbatımının alevleriyle sarılı uzak kente çevrilmişti: Ve ben nefretin, hıncın, bunalımın, öylesine uzun süre beklemiş olduğum ve şimdi öylesine acıyla ürktüğüm o ânın olanca hüznünün, olanca mutluğunun boğuk sesimde çözüldüğünü hissettim. O anda Roma bir düşman kentiymişcesine sert, acımasız, sımsıkı kapalı göründü gözüme. Ve, sanki kutsal bir şeye saygısızlık ediyormuşum gibi, karanlık bir korku ve utanç duygusu kapladı içimi.

Ciampino Havalimanı'nın dumanları tüten enkazının önünde konvoy durdu. Bir yanlarına devrilmiş iki Alman "Kaplan"ı yolu tıkamıştı. Seyrek tüfek atışları başlarımızın üstünden ıslık çalarak geçiyordu. Amerikan askerleri, tanklarının, kamyonlarının, ciplerinin üstünde gülüyor, gevezelik ediyorlardı, neşeli, kayıtsız, *chewing gum* çiğnemekle meşgullerdi.

"Bu yol, dedim Jack'e, "engellerle dolu. Niçin General Cork'a Yeni Appia Yolu'ndan ayrılıp Eski Appia Yolu'na sapmasını önermiyorsun?"

Tam o anda General Cork döndü, elindeki yerel haritayı sallayarak Jack'e başıyla bir işaret yaptı. Jack cipten aşağı atladı, General Cork'a yaklaştı, eliyle haritadaki bir noktayı gösterdi, kafa kafaya verip alçak sesle konuşmaya koyuldular.

"General Cork," dedi Jack bana dönerek, "Roma'ya gitmek için daha kısa, daha güvenli bir yol yok mu diye soruyor."

"Ben General Cork'un yerinde olsam," diye yanıtladım, "şu sapaktan sola dönerim, Horatius'larla Curiatius'ların mezarlarına bir mil kadar kala Eski Appia Yolu'na varır, Capo di Bove'den geçerek, Roma'ya Zafer Yolu'ndan ve İmparatorluk Yolu'ndan girerim. Daha uzundur gerçi ama daha güzeldir."

Jack, General Cork'un yanına koştu, birkaç saniye sonra döndü.

"General," dedi, "konvoya rehberlik etmeyi üstlenir misin diye soruyor."

"Neden üstlenmeyeyim?"

"Pusuya düşmeyeceğimiz konusunda güvence verebilir misin?"

"Hiçbir konuda güvence veremem. Sanırım savaştayız." Jack dönüp General Cork'la fısır fısır konuştu, birkaç saniye sonra döndü ve General Cork'un Eski Appia

Yolu'nun *genellikle* mi daha güvenli olduğunu bilmek istediğini söyledi.

"*Genellikle* derken ne kastediyor?" diye sordum Jack'e, "Yani *normalde mi*? Barış zamanında çok güvenli bir yoldur. Şimdi nasıldır bilemem."

"Genellikle," dedi Jack, "herhalde özellikle demek."

"Özellikle en güvenli yol olup olmadığını bilmem ama en güzeli olduğu kesin. Dünyanın en soylu yoludur, Caracalla Hamamları'na, Colosseum'a, Campidoglio'ya iletir."

Jack koşup General Cork'la fısır fısır konuştu, az sonra döndü, generalin imparatorların Roma'ya hangi yoldan girdiğini sorduğunu söyledi.

"Doğu'dan, Yunanistan'dan, Mısır'dan, Afrika'dan döndüklerinde," dedim, "imparatorlar Roma'ya Eski Appia Yolu'ndan girerdi."

Jack koşa koşa gitti, dönüp dedi ki General Cork Amerika'dan geliyormuş, o nedenle Roma'ya Eski Appia Yolu'ndan girmek istermiş.

"Bir başka yol seçseydi," dedim Jack'e, "şaşardım doğrusu." Ve ekledim: Eski Appia Yolu'ndan Marius, Silla, Julius Caesar, Cicero, Pompeo, Antonius, Cleopatra, Augustus, Tiberius ve bütün diğer İmparatorlar geçmişti, dolayısıyla General Cork da geçebilirdi.

Jack, General Cork'a koşup alçak sesle konuştu, general güleç bir yüzle bana dönüp bağırdı: "*Okay*!"

"Gidelim!" dedi Jack cipe atlayarak.

General Cork'un cipinin önüne geçtik, konvoyun başına, tam Sherman'ların ardına yerleştik, Yeni Appia Yolu'ndan, Ciampino Havalimanı'nın karşısından Eski Appia Yolu'na ileten dar karayoluna saptık, ve az sonra o soylu yola, dünyanın en soylu yoluna çıktık, zemindeki kocaman döşeme taşlarında Roma arabalarının kazıdığı tekerlek izleri hâlâ duruyordu.

"*What's that?*"[1] diye bağırdı bana General Cork, servilerle çamların gölgesinde, Eski Appia Yolu'nun iki yanında sıralanmış gömütleri gösteriyordu.

"Eski Roma'nın en soylu ailelerinin gömütleri," diye yanıtladım.

"*What?*" diye bağırdı General Cork Sherman'ların paletlerinin müthiş gürültüsünün arasında.

"*The tombs of the noblest Roman families*!"[2] diye bağırdı Jack.

"*The noblest what?*"[3] diye bağırdı General Cork.

"*The tombs of the 400 of the roman* Mayflower!"[4] diye bağırdı Jack.

Söylenti araçtan araca bütün konvoyu dolaştı, Amerikan askerleri tankların, kamyonların, ciplerin üstünde ayağa kalkmış, "*Gee!*" diye bağırıyorlardı, bir yandan da Kodak'larının düğmesine basıyorlardı.

Ben de cipin üstünde ayakta, parmağımı her bir gömüte doğru uzatıyor, gelişigüzel bağırıyordum: "Şu Lucullus'un gömütü, kendisi eski Roma'nın en ünlü *drunkard*'ıydı[5], şu Julius Caesar'ın gömütüdür, şu Silla'nın, şu Cicero'nun, şu da Cleopatra'nın gömütü..."

Cleopatra'nın adı ağızdan ağıza, araçtan araca dolaştı, General Cork da bana seslendi: "*A famous 'signorina', wasn't she?*"[6]

1. (İng.) Bu da ne? (Ç.N.)
2. (İng.) En soylu Roma ailelerinin gömütleri! (Ç.N.)
3. (İng.) En soylu ne? (Ç.N.)
4. (İng.) Roma *Mayflower*'ının 400'ünün gömütleri! (Ç.N.)
5. (İng.) Ayyaş. Lucius Licinius Lucullus aslında MÖ 1. yüzyılın önde gelen komutan ve politikacılarındandı. Siyaset yaşamından çekildiğinde Roma'daki görkemli sarayına kapanmış, kendisini kültür ve felsefeye adamıştır; tantanalı lüks yaşantısında verdiği zengin şölenlerre, sofrasındaki ender yiyecek ve içkilerle ün salmıştır. (Ç.N.)
6. (İng.) Ünlü bir *signorina*'ydı, değil mi? (Ç.N.)

Aktörün mezarının önüne vardığımızda Jack'e bir dakika durmasını söyledim ve kocaman, yuvarlak anıtmezarın yanında yükselen, bir tiyatro fonunu, kırmızı tuğladan yapılmış bir tiyatro perdesini andıran, yüksek duvara gömülü mermerden sahne masklarını göstererek bağırdım: "Şu Romalı aktörlerin en ünlüsü Cotta'nın mezarıdır!"

"*Who's who*?"[1] diye bağırdı General Cork.

"*A most famous Roman actor*!" diye bağırdı Jack.

"*I want an autoghraph*!"[2] diye bağırdı erlerden biri, bir de baktım bir alay Amerikalı asker araçlarından inmiş, duvara hücum ediyorlar, duvar birkaç saniyede imzalarla kaplandı.

"*Go on! Go on*!" diye bağırıyordu General Cork.

O anda gözlerimi kaldırdım, bir de baktım, anıtmezara ileten kaba taştan merdivenin basamaklarında oturmuş bir Alman askeri. Çocuk yaştaydı, sarışındı, saçları karmakarışıktı, yüzünü kaplayan toz maskesinde açık renk gözleri bir körün cansız gözleri gibi tatlılıkla pırıldıyordu. Yorgun bir halde oturmuştu, orada değil gibiydi, başını havaya dikmişti, iki elini taş basamağa dayamıştı, savaştan, manzaradan, o andan, her şeyden kopmuş gibiydi. Derin derin soluyordu, kıyıya ancak ulaşmış bir kazazede gibi. Kimse varlığının farkına varmamıştı.

"*Go on! Go on*!" diye bağırıyordu General Cork.

Konvoy yeniden yola düzüldü, az sonra, handiyse servilerle ve çamlarla taçlanmış iki toprak piramidi andıran, altında Horatius'larla Curiatius'ların yattığı otlarla kaplı iki yüksek kümbetin önünde, Jack'e durmasını söyledim.

1. (İng.) Kimmiş, kimmiş? (Ç.N.)
2. (İng.) Ben bir imza istiyorum! (Ç.N.)

"Bunlar Horatius'larla Curiatius'ların mezarlarıdır!" diye bağırdım, ardından üç Horatius ile üç Curiatius'un öyküsünü, birbirlerine meydan okuyuşlarını, vuruşmalarını, son Horatius'un kurnaz hilesini, kavgayı kazananın, öldürülen üç Curiatius kardeşten birini sevmişti diye cezalandırmak için kendi kız kardeşini evin kapısının eşiğinde kılıcıyla delik deşik edişini kısaca anlattım.

"What? What the hell with the sister?"[1] diye bağırdı General Cork.

"Where is the sister?"[2] diye bağırıştı birkaç ses.

Ve konvoydaki bütün erler yere atladı, çamların koskocaman saçlarıyla kıvrak servilerin bir Pussino ya da bir Böcklin tuvalinin romantik rengine boyadığı otlarla kaplı iki yüksek piramide tırmandılar. General Cork bile o iki mezardan birinin tepesine tırmanmak istedi, Jack ile ben de peşi sıra gittik.

Artık günbatımının yangını sönmüştü ya, kümbetin tepesinden, akşamın yeşil saydamlığında Roma hem karanlık hem sevecen görünüyordu. Devasa bir yeşil bulut kubbelerin, kulelerin, sütunların, bir mermer heykel kalabalığıyla yüklü çatıların üstüne abanıyordu. Gökten yağan o yeşil ışık, bazen ilkbahar başlarında denize inen yeşil yağmurlardan biri gibiydi: Gökyüzünden kentin üstüne aynen yeşil bir ot yağmuru yağarmış gibi görünüyordu ve evler, çatılar, mermerler yumuşacık bir ilkbahar çayırı gibi pırıldıyorlardı.

Kümbetlerin üstüne doluşmuş askerlerin bağrından bir hayranlık çığlığı koptu: Ve uzaklarda, Porta Latina ile Caius Cestius'un mezarı arasında Roma'yı kucaklayan kızıl Aurelius surlarından, sanki o çığlıktan ürkmüşcesi-

1. (İng.) Ne? Kız kardeşe ne halt olmuş? (Ç.N.)
2. (İng.) Kız kardeş nerede? (Ç.N.)

ne, kapkara bir kuzgun uçuşu havalandı. Kara kanatlardan bazen yeşil parıltılar saçılıyordu, bazen kan rengi parıltılar. O tepeden Appia Yolu'nun ve Ardeatina Yolu'nun çayırları ve bostanları, Ninfa Egeria'nın koruluğu, Barberini ailesinin yattığı ufak kilisenin çevresindeki sazlıklar, su kemerlerinin kızıl kıvrımları ve aşağılarda, Capo di Boce'nin ötesinde, San Sebastiano Kapısı'na doğru, Cecilia Metella'nın mezarının kocaman burçlu kulesi seçiliyordu. Acquasanta Golf Kulübü'nün oyun alanlarına doğru yavaş yavaş alçalan, çamlarla, servilerle, mezarlarla dolu muazzam yeşil vadinin dibinde, apansızın Roma'nın ilk evleri belirliveriyordu: Ak çimentodan yüksek mi yüksek duvarlar, parıl parıl camlar, Roma kırsalının yeşil-kırmızı soluğu onlara çarpınca bir yelkenin kucağına ulaşmış gibi sönüyordu.

Ovanın şurasında burasında öbek öbek insanlar koşuşuyordu, ikide birde kararsızlıkla durup çevrelerine bakınıyor, sonra köpeklerin kovaladığı vahşi hayvanlar gibi tereddütle yeniden koşmaya başlıyorlardı: Ve daha başka insan öbekleri dört bir yandan üstlerine geliyor, onları sıkıştırıyor, kaçış, kurtuluş yollarını tıkıyorlardı. Dudaklara tatlı bir tuz lezzeti getiren deniz rüzgârı, yaylım ateşinin kuru tıkırtısını bize kadar ulaştırıyordu. Alman artçı kuvvetleri ile partizan çeteleri arasındaki son çarpışmalardı: Akşamın akvaryum saydamlığı o av sahnesine dokunaklı bir vurgu ekliyordu, sesi, belirsiz, uzak rengi belleğimde yeniden canlanıyordu. İşte bunun gibi yumuşacık, yeşil bir akşamda, Truvalılar surların tepesinden kanlı günün son çarpışmalarını kaygıyla seyretmişlerdi ve pırıl pırıl bir yıldız misali Akhilleus, nehirden çıkmış, Skamandros Ovası'nda Truva surlarına doğru koşmaya başlamıştı.

İşte o anda, Tivoli dağlarının ormanlık sırtlarının ardından doğmakta olan ayı gördüm, koskocaman, üstün-

den kan damlayan bir ay; Jack'e dedim ki: "Şuraya bak: Ay değil o, Akhilleus."

General Cork şaşırarak baktı bana: "Ay o," dedi.

"Hayır, Akhilleus," dedi Jack.

Ve ben alçak sesle, Yunanca, *İlyada*'nın dizelerinde Akhilleus'un Skamandros'tan belirişini söylemeye koyuldum: "*Orion'un Köpeği denen bir yıldız vardır hani, / görünür yaz sonunda, karanlık gecede, / işte öyle parlıyordu...*"[1] Ben susunca Jack, ayın Lazio dağlarından doğuşunu seyrederek, bıraktığım yerden sürdürdü, Homeros'un dizelerini kendi Virginia University'nin makamlı tarzında okuyordu.

"*I must remember to you, gentlemen...*"[2] dedi sert bir sesle General Cork; ama sözünü yarıda kesti, Horatius'ların mezarından ağır ağır indi, aracına bindi, öfke dolu bir sesle hareket emri verdi. "*Go on! Go on!*" diye bağırıyordu ve yalnız sinirlenmiş değil, pek şaşırmış da görünüyordu. Konvoy yeniden yola koyuldu ve Capo di Bove yakınlarında, atletin mezarının bulunduğu noktada erler boksörün heykelini imzalarıyla kaplasınlar diye yavaşlamak durumunda kaldık. "*Go on! Go on!*" diye bağırıyordu General Cork, yine de Capo di Bove'ye vardığımızda, "Qui non si muore mai" adlı ünlü meyhanenin önünde, tabelasını göstererek General Cork'a döndüm ve bağırdım: "Burada ölüm olmaz!"

"*What?*" diye bağırdı General Cork, Sherman'ların paletlerinin hurda demir gürültüsünü ve erlerin şenlik şamatasını bastırmaya çabalayarak.

"*Here we never die,*"[3] diye bağırdı Jack.

1. Homeros, *İlyada*, çev. Azra Erhat, Can Yayınları, İstanbul, 2013, XXII. Bölüm, s.527. (Y.N.)

2. (İng.) Beyler, size hatırlatmak zorundayım ki... (Ç.N.)

3. (İng.) Burada hiç ölmezmişiz. (Ç.N.)

"What? We never dine?"[1] diye bağırdı General Cork.

"Never die," diye yineledi Jack.

"Why not?" diye bağırdı General Cork, *"I will dine, I'm hungry! Go on! Go on!"*[2]

Ama Cecilia Metella'nın mezarının önüne vardığımızda Jack'e bir an durmasını söyledim ve geriye dönerek, General Cork'a onun eski Roma'nın en soylu hanımlarından birinin, Silla'nın yakını olan şu Cecilia Metella'nın mezarı olduğunu bağırdım.

"Silla? Who was this guy?"[3] diye bağırdı General Cork.

"Silla, the Mussolini of the ancient Rome,"[4] diye bağırdı Jack. Ben de General Cork'a, Cecilia Metella'nın *"wasn't Mussolini's wife"*, yani Mussolini'nin karısı olmadığını anlatmak için en az on dakika uğraştım.

Söylenti araçtan araca yayıldı ve bir GI[5] kalabalığı *the Mussolini's wife* Cecilia Metella'nın mezarına hücuma geçti. Neden sonra yeniden yola koyulduk, San Callisto katakomblarına doğru indik, San Sebastiano'ya doğru yeniden yokuş yukarı tırmandık ve ufak Quo vadis Kilisesi'nin önüne vardığımızda, General Cork'a seslendim: Roma'nın fethine en son yetişenler olmak pahasına da olsa, orada durmamız gerekiyordu çünkü orası Quo vadis Kilisesi'ydi.

"Quo what?" diye bağırdı General Cork.

"The Quo vadis church!" diye bağırdı Jack.

1. (İng.) Ne? Hiç yemek yemez miyiz? (Ç.N.)

2. (İng.) Nedenmiş o? Ben yemek yiyeceğim, karnım aç! İlerleyin! ilerleyin! (Ç.N.)

3. (İng.) Silla mı? O arkadaş da kim? (Ç.N.)

4. (İng.) Silla, eski Roma'nın Mussolini'siydi. (Ç.N.)

5. Government Issue (devlet malı): ABD ordusu askerleri veya onlar tarafından kullanılan teçhizat için kullanılan kısaltma. (Y.N.)

"*What? What means Quo vadis?*"[1] diye bağırdı General Cork.

"*Where are you going*? Nereye gidiyorsun?" diye yanıtladım.

"*To Rome, of course*!" diye bağırdı General Cork, "Nereye gideyim istiyorsunuz? Roma'ya gidiyorum! *I'm going to Rome*!"[2]

Cipin üstünde ayakta durdum, yüksek sesle, tam da yolun o noktasında, o ufak kilisenin önünde, Aziz Petrus' un İsa'ya rast geldiğini anlattım. Sözlerim bütün konvoyu dolaştı ve bir GI bağırdı: "*Which Jesus*?"[3]

"*The Christ, of course*!"[4] diye gürledi General Cork.

Bütün konvoyun sesi kesildi, GI'lar saygı içinde, sessizce, kiliseciğin kapısına üşüştüler. İçeriye girmek istiyorlardı, gelgelelim kapı kilitliydi. Bunun üzerine kimileri kapıya omuz vurarak zorlamaya başladı, öbürleri kapıyı tekmeliyor, yumrukluyordu, Sherman'lardan birinin teknisyeni de eline bir demir levye almış, kapıyı yerinden sökmek için zorluyordu. O sırada kiliseciğin karşısındaki kulübelerden birinin penceresi açıldı, bir kadın GI'lara bir taş fırlatıp üstlerine tükürdü, bir yandan da bağırıyordu: "Sizi gidi utanmazlar! Leş kokulu Almanlar! Orospu çocukları!"

"Şu kadıncağıza söyleyin, biz Alman değiliz, Amerikalıyız!" diye bağırdı General Cork.

"Bizler Amerikalıyız!" diye seslendim.

O sözlerim üzerine bütün pencereler bir anda ardına kadar açıldı, yüz tane kafa uzandı, dört bir yandan sevinçli bir koro yükseldi: "Yaşasın Amerika! Yaşasın özgürlük!" Bir sürü kadın, erkek, çocuk, ellerinde sopalar,

1. (İng.) *Quo vadis* de ne demek oluyor? (Ç.N.)
2. (İng.) Roma'ya elbette! Ben Roma'ya gidiyorum! (Ç.N.)
3. (İng.) Hangi İsa'ya? (Ç.N.)
4. (İng.) Hz.İsa'ya, elbette! (Ç.N.)

taşlarla kapılardan, çitlerin ardından fırladılar, o ilkel silahlarını ellerinden atarak hepsi GI'ları kucaklamaya koştular: "Amerikalılar! Amerikalılar!"

GI'larla o kalabalık, anlatılmaz bir keşmekeş içinde, bayram havasında sarmaş solaş olurken, bütün o şamatada yerinden kımıldamamış olan General Cork beni yanına çağırıp alçak sesle, Aziz Petrus'un Hz. İsa'ya tam o noktada rast geldiği doğru mu, diye sordu.

"Neden doğru olmasın ki?" diye yanıtladım, "Roma'da mucizeler dünyanın en doğal şeyidir."

"*Nuts*!"[1] diye ünledi General Cork. Ve birkaç saniye sustuktan sonra olayın nasıl gelişmiş olduğunu kendisine ayrıntılarıyla anlatmamı istedi. Aziz Petrus'u, Hz.İsa ile karşılaşmasını, Aziz Petrus'un ona yönelttiği "*Quo vadis, Domine*? Nereye gidiyorsun, Efendimiz?" sorusunu anlattım, General Cork o anlatımdan pek etkilenmiş göründü – özellikle de Aziz Petrus'un sorusundan.

"Kesinlikle emin misiniz," dedi, "Aziz Petrus Tanrı'sına nereye gittiğini mi sormuş?"

"Başka ne sorabilirdi ki? Siz, Aziz Petrus'un yerinde olsanız, İsa'ya ne sorardınız?"

"Doğallıkla," oldu General Cork'un yanıtı, "ben de nereye gidiyor diye sorardım." Ve sustu. Sonra başını sallayarak ekledi: "Demek Roma buymuş!" Başka bir şey söylemedi.

Konvoya yeniden hareket emrini vermeden önce, ihtiyatı elden bırakmayan General Cork çevremizi saran şenlikli kalabalıktan birine Roma'da kimlerin bulunduğunu sorayım istedi.

Diğerlerinden daha uyanık gibi görünen bir delikanlıya döndüm, General Cork'un sorusunu aktardım.

1. (İng.) Vay canına! (Ç.N.)

"*E chi ci ha da esse, a Roma?*" diye yanıtladı, "*ce so' li romani!*"[1]

Ben yanıtı çevirdim, General Cork hafifçe kızardı, "*Of course!*" diye ünledi, "Romalılar vardır!" ve kolunu kaldırarak yeniden yola koyulma emrini verdi.

Konvoy sarsıldı, ilerledi, az sonra San Sebastiano Kapısı'nın kemerinden geçerek Roma'ya girdik, eski yeşil bir küfle kaplı yüksek duvarlar arasına sıkışmış daracık bir sokaktan ilerledik. Scipio'ların mezarının önünden geçerken, General Cork dönüp, Hannibal'ı yenen komutanın mezarına uzun uzun baktı. "*That's Rome!*"[2] diye bağırdı bana, duygulanmışa benziyordu. Sonra Caracalla Hamamları'nın önüne çıktık, ayın harikulade bir nezaketle okşadığı İmparatorluk yıkıntılarının muazzam kitlesi karşısında konvoydan hayranlık dolu bir ıslık korosu yükseldi. Fıstıkçamları, serviler, defneler, o açık renk otların arasındaki kızıl yıkıntıların peyzajını nefti, neredeyse siyah, pırıl pırıl gölgelerle lekeliyorlardı.

Paletlerin dehşet verici gürültüsü arasında, imparatorların sarayının yıkıntıları altında bel vermiş duran Palatino'nun karşısına çıkıverdik, Zafer Yolu'ndan yukarı tırmandık ve apansızın, dingin mehtabın aydınlığında, karşımızda Colosseum'un cüssesi beliriverdi.

General Cork, konvoydan yükselen ıslık korosunu bastırmaya çabalayarak, "*What's that?*" diye bağırdı.

"*Il Colosseo!*" yanıtını verdim.

"*What?*"

"*The Colisée!*" diye bağırdı Jack.

General Cork cipinin üstünde ayağa kalktı, uzun uzun, sessizce, Colosseum'un dev iskeletini inceledi, sonra bana dönerek, sesinde birazcık gururla, bağırdı: "Bombardıman uçaklarımız iyi iş görmüşler!" Sonra, özür dile-

1. (Roma lehçesi) Sırasıyla: "Roma'da kim olsun?"; "Romalılar var tabii!" (Ç.N.)
2. (İng.) Roma bu işte! (Ç.N.)

mek ister gibi, kollarını iki yana açarak ekledi: "*Don't worry, Malaparte: that's war!*"[1]

Konvoy o anda İmparatorluk Yolu'na girmekteydi; ben tam General Cork'a dönmüş, elimi Foro'ya ve Capitolium tepesine doğru uzatmış, "İşte Campidoglio!" diye bağırırken müthiş bir şamata sözlerimi ağzıma tıktı. İmparatorluk Yolu'ndan aşağıya, muazzam bir kalabalık bağrışarak bize doğru inmekteydi. Çoğunluk kadınlardaydı, konvoyumuza saldırıya geçmiş gibiydiler. Koşa koşa iniyorlardı, yarı çıplak, saçları başları birbirine karışmış, çılgına dönmüş, kollarını sallıyor, gülüyor, ağlıyor, haykırıyorlardı: Bir anda çevremiz sarıldı, saldırıya uğradık, ezildik, konvoy bir siyah saç ormanının altında, girift olmuş bir kol ve bacak yumağının, taşkın göğüslerden, dolgun dudaklardan, apak omuzlardan oluşmuş yumuşacık bir kümenin altında kayboldu. ("Her zamanki gibi," diyecekti ertesi günkü vaazında, Corso d'Italia'daki Santa Caterina Kilisesi'nin genç rahibi, "her zamanki gibi, faşist propaganda yalan söylüyormuş; Amerikan ordusu Roma'ya girecek olursa, kadınlarımıza saldırır diyordu; aslında Amerikan ordusuna saldırıp onları bozguna uğratanlar bizim kadınlarımız oldu.") Böylece motorların ve paletlerin gürültüsü sevinçten çılgına dönmüş o kalabalığın bağrışmasında söndü, gitti.

Derken Tor di Nona hizasına vardığımızda, konvoyu karşılamaya koşan, kollarını sallayarak "Yaşasın Amerika!" diye haykıran bir adamın ayağı kaydı, düştü, bir Sherman'ın paletleri altında eziliverdi. Kalabalıktan bir dehşet feryadı yükseldi. Ben yere atladım, kendime yol açtım, şekilden çıkmış cesedin üstüne eğildim.

1. (İng.) Üzülme, Malaparte: savaş bu! (Ç.N.)

Bir insan ölüsü bir insan ölüsüdür. Bir insan ölüsünden öte bir şey değildir. Bir köpek ölüsünden ya da bir kedi ölüsünden daha fazla, ya da belki daha az bir şey. Sırbistan, Besarabya, Ukrayna yollarında, birkaç kez yolun çamuruna öylece basılmış, bir tankın paletlerinin altında ezilip yola yapışmış bir köpek ölüsü gördüğüm olmuştu. Yolun karatahtası üstüne kırmız kalemle çizilmiş bir köpek profili. Köpek postundan bir halı.

Ukrayna'da, Dinyester boyunda, Yampil'de, 1941 Temmuz'unda, yolun tozları içinde, bir köyün ortalık yerinde, insan derisinden bir halı görmüşlüğüm de vardı. Bir tankın paletleri altında ezilmiş bir adamdı. Yüzü dört köşe bir biçim almıştı, göğsüyle karnı genişlemiş, yanlara doğru baklava biçimi almıştı: Bacakları birbirinden ayrılmış, kolları gövdesinden biraz uzaklaşmış, yeni ütülenip ütü masasına serilmiş bir elbisenin pantolon ve kollarına benzemişti. Bir insan ölüsüydü, bir köpek ya da kedi ölüsünden fazla, ya da belki daha az bir şeydi. O insan ölüsünde, bir köpek ya da kedi ölüsünden daha fazla ya da daha az ne vardı, bunu şimdi söyleyemem. Ama o zaman, o akşam, Yampil köyünün ortasında, yolun tozlarına yapışmış gördüğüm anda, belki de onda bir köpek ya da kedi ölüsünden fazla ya da az ne olduğunu söyleyebilirdim.

Kara cüppeli, kazma küreklerle donanmış Yahudi ekipleri, Rusların köyde orada burada bıraktığı ölüleri toplamakla meşguldüler. Yıkılmış bir evin eşiğine oturmuştum, Dinyester'in bataklık kıyılarından yükselen hafif, saydam sisi seyrediyordum ve uzaklarda, öteki kıyıda, nehrin çizdiği dolambacın ötesinde, Soroca'nın evlerinden yükselen kara duman bulutları havada yavaş yavaş birbirine dolanıyordu. Bir kızıl tekerleğe benzeyen güneş orada, ovanın dibinde, bir toz burgacında yuvarlanmaktaydı, makine, insan, at, araba silüetleri günbatımının tozlu parıltısında kesin çizgilerle beliriyorlardı.

Yolun ortasında, oracıkta, önümde, bir tankın paletleri altında ezilmiş adam yatıyordu. Birkaç Yahudi çıkageldi ve o ölmüş adamın profilini tozdan ayırmaya çabaladılar. Küreklerinin ucuyla, o desenin kenarlarını usul usul kaldırdılar, bir halının uçlarını kaldırır gibi. İnsan derisinden bir halıydı, deseni cılız bir kemik yapısıydı, ezilmiş kemiklerden bir örümcek ağı. Kolalanmış bir elbiseye dönmüştü, kolalanmış bir insan derisiydi. Hem insanın yüreğini paralayan hem hafif, nazik, uzak bir sahneydi. Yahudiler aralarında konuşuyordu, sesleri uzaktan, tatlı, hafiflemiş geliyordu. İnsan derisinden halı, yolun tozlarından tümüyle ayrıldığında Yahudilerden biri onu baş tarafından küreğinin ucuna taktı, sonra elinde o bayrakla ilerledi.

Sancaktar uzun saçları omuzlarına salınmış genç bir Yahudiydi, bir noktaya dikilmiş gözleri solgun, zayıf yüzünde acıyla parlıyordu. Küreğinin ucunda, rüzgârda tıpkı bir bayrak misali sallanan, dalgalanan o insan derisini bayrak gibi taşıyarak, kafası dimdik yürüyordu.

Yanımda oturan Lino Pellegrini'ye dedim ki: "Avrupa'nın bayrağı o, bizim bayrağımız."

"Benim bayrağım değil," dedi Pellegrini, "ölü bir adam yaşayan bir adamın bayrağı değildir."

"Ne yazıyor," dedim, "o bayrakta?"

"Ölmüş bir adam ölmüş bir adamdır yazıyor."

"Yo," dedim, "iyi oku: Ölü bir adam ölü bir adam değildir yazıyor."

"Hayır," dedi Pellegrini, "bir ölü bir ölüden öte bir şey değildir. Bir ölü ne olsun istiyorsun?"

"Ah, sen ölü bir adam nedir bilmiyorsun. Ölü bir adamın ne olduğunu bir bilsen, gözüne uyku girmezdi."

"Şimdi görüyorum," dedi Pellegrini, "o bayrakta yazılı olanı. Şöyle yazıyor: Ölülerin ölüleri gömmesi gerekir."

"Hayır, onun bizim yurdumuzun, gerçek yurdumuzun bayrağı olduğu yazılı. İnsan derisinden bir bayrak. Bizim gerçek yurdumuz derimizdir."

Sancaktarın peşi sıra, küreklerini omuzlarına vurmuş, kara cüppelerine bürünmüş mezarcılar alayı geliyordu. Ve rüzgâr bayrağı dalgalandırıyordu, toza ve kana bulanmış, geniş, köşeli alınlarından bir ikona azizinin sert yelesi gibi dikelmiş saçları oynatıyordu.

"Gidip bayrağımızın gömülüşünü seyredelim," dedim Pellegrini'ye.

Köyün girişinde, Dinyester kıyısına yakın kazılmış toplu mezara gömmeye gidiyorlardı. Kavrulmuş cesetlerle, kan ve çamurla ağırlaşmış at leşleriyle şimdiden dolmuş toplu mezarın çöplüğüne atacaklardı.

"Benim bayrağım değil o," dedi Pellegrini, "benim bayrağımın üstünde Tanrı, Özgürlük, Adalet yazılıdır."

Gülesim geldi ve gözlerimi Dinyester'in karşı kıyısına kaldırdım. Nehrin karşı kıyısına bakıyordum, aklımda Taras Bulba vardı. Gogol Ukraynalıydı: Oradan, Yampil' den geçmişti, köyün ucundaki o evde uyumuştu. Ve tam oradan, o yüksek, sarp kıyıdan, Taras Bulba'nın sadık Kazakları atlarının üstünde Dinyester'e atılmıştı. İşkence direğine bağlanmış Taras Bulba, Kazaklarını kaçsınlar, kendilerini nehre atsınlar, canlarını kurtarsınlar diye teşvik ediyordu. Tam o arada, Yampil'in önünde, Soroca'nın az yukarısında, Taras Bulba sadık Kazaklarının, zayıf, tüylü atlarına binmiş, peşlerini kovalayan Lehlerden hızla kaçışlarına, Dinyester'in sarp kıyısından kendilerini baş aşağı uçuruma atışına bakıyordu: Lehler de peşlerinden kendilerini nehre atmış, kıyıya çarpıp parçalanmışlardı, işte tam orada, önümde. Kayalık kıyıda akasya ormanlarında bir İtalyan birliğinin atları bir görünüp bir kayboluyorlardı ve orada, Yampil kolhozunun oluklu teneke kaplı damlarının altında, yüzlerce kavrulmuş at leşi yatıyordu, dumanları hâlâ tütüyordu.

Sancaktar, elinde bayrağıyla, başı yukarıda, gözlerini uzaklarda bir noktaya dikmiş geçiyordu: Dulle Griet'in

sabit, pırıl pırıl bakışıyla. Tam Dulle Griet gibi yürüyordu, Peter Brueghel'in ekmek sepeti kolunda asılı, gözlerini öylece önüne dikmiş pazardan dönen deli Greta'sı gibi, hani çevresindeki şeytani kargaşayı, içinden geçtiği keşmekeşi görmez, işitmez gibidir, şiddet doludur, inatçıdır, kendi deliliği görünmez bir melek gibi rehberlik yapar ona. Dimdik yürüyordu Yahudi, kara cüppesine bürünmüş, ve köyün içinden akan araç, insan, at, araba, top arabalarının coşkun selinin farkına bile varmıyordu.

"Gidelim," dedim, "yurdumuzun bayrağının defnini seyredelim."

Ve mezarcı kafilesinin peşine takıldık, bayrağın ardından gittik. İnsan derisinden bir bayraktı o, bizim yurdumuzun bayrağı, bizim yurdumuzdu düpedüz. İşte öyle, yurdumuzun bayrağının, tüm halkların, tüm insanların yurdunun bayrağının toplu mezarın çöplüğüne atılışını görmeye gittik.

Kalabalık çığlık çığlığaydı, dehşetten çıldırmışa benziyordu. İmparatorluk Yolu'nun ortasına serilmiş insan derisinden o halının yanına diz çökmüş bir kadın uluyordu, saçlarını yoluyordu, kollarını uzatıyordu: Ne yapsın, ölüyü nasıl kucaklasın bilemiyordu. Erkekler yumruklarını Sherman'lara doğru uzatıyor, "Katiller!" diye bağırıyorlardı, birkaç MP onları hayvani bir kabalıkla geri itti, coplarını havada döndürerek, konvoyun başını vahşileşen kalabalığın kargaşasından kurtarmaya uğraşıyorlardı.

General Cork'a yaklaştım, "Ölmüş," dedim.

"*Of course, he's dead!*"[1] diye bağırdı General Cork. Sinirli bir sesle ekledi: "O talihsizin dul karısının hangi evde oturduğunu öğrenmeye çalışsanız daha iyi edersiniz."

1. (İng.) Tabii ölmüştür! (Ç.N.)

Kalabalığın arasından kendime yol açtım, kadına yaklaştım, ayağa kalkmasına yardım ettim, ölünün adını, hangi evde oturduğunu sordum. Kadın bağırmayı kesti; hıçkırıklarını zaptederek ürkmüş bir edayla gözlerini bana dikmişti, dediğimi anlamaz gibiydi. Ama bir başka kadın biraz ilerledi, ölünün adını, sokağını, evinin numarasını söyledi, sonra hain bir tavırla, ağlayan kadının ölünün karısı olmadığını, akrabası bile olmadığını, yalnız komşusu olduğunu ekledi. O sözlerini işitince zavallı kadın daha tiz perdeden ulumaya koyuldu, saçlarını acısından daha da derin ve içten bir öfkeyle yoluyordu: sonunda General Cork'un gürleyen sesi kargaşayı bastırdı, konvoy yeniden yola koyuldu. Bir GI geçerken cipten sarktı, şekilden çıkmış naaşın üstüne bir çiçek fırlattı, bir başkası daha o merhametli davranışı taklit etti, biçare ceset çok geçmeden bir çiçek yığınıyla kaplandı.

Venezia Meydanı'nda muazzam bir kalabalık bizi avaz avaz haykırarak karşıladı, o bağırtı çılgınca bir alkışa dönüştü, çünkü *Signal Corps*'tan bir GI ünlü balkona tırmandı, İtalyan-Amerikan karması bir lehçeyle başladı millete söylev vermeye: "Mussolini çıkıp sizinle konuşacak sanıyordunuz, ha? *You bastards*! Oysa bugün konuşan benim, John Esposito, Amerikan askeri ve özgür yurttaşı, ve diyorum ki size, asla Amerikalı olmayacaksınız, asla!" "Asla! Asla!" diye haykırıyordu kalabalık, gülüyor, el çırpıyordu. Sherman'ların paletlerinin tangırtısı halkın avazelerini bastırıyordu.

Sonunda Corso Caddesi'ne girdik, Tritone'den yukarı çıktık, Excelsior Oteli'nin önünde durduk. Az sonra General Cork beni çağırttı. Lobinin ortasında bir koltuğa oturmuştu, çelik miğferi dizlerinin üstünde, yüzü hâlâ toz ve tere bulanmış. Yakındaki bir koltuğa genelkurmay rahibi Albay Brown otumuştu.

General Cork benden rahibi o zavallının ailesine bir taziye ziyaretine götürmemi, dul karısıyla yetimlerine

Beşinci Ordu GI'ları arasında toplaştırdıkları bir parayı iletmemi rica etti.

"Zavallı dula ve yetimlerine deyin ki..." diye ekledi, "yani demek istiyorum ki... benim de bir karım ve iki çocuğum var Amerika'da ve... Yo! Karımla çocuklarımı hiç karıştırmayın."

Bu noktada sustu, gülümsedi bana. Çok sarsılmış olduğunu fark ettim.

Rahibe cipinde Tor di Nona'ya doğru eşlik ederken hüzünle bakınıyordum çevreme. Caddeler sarhoş Amerikalı erlerle ve avaz avaz haykıran halkla doluydu. Kaldırımlardan idrar selleri akıyordu. Pencerelerden Amerikan ve İngiliz bayrakları sallanıyordu. Kumaştan bayraklardı, insan derisinden değil. Tor di Nona'ya vardık, bir ara sokağa saptık ve Torre del Grillo'dan az önce, yoksul görünümlü bir evin önünde durduk. Bir merdiveni tırmandık, aralık bir kapıyı ittik, içeriye girdik.

Oda alçak sesle konuşan insanlarla doluydu. Yatağın üstünde o dehşet verici şeyi gördüm. Ağlamaktan gözleri şişmiş bir kadın başucunda oturuyordu. Ona yönelerek, ölmüşün ailesine General Cork ile bütün Amerikan Beşinci Ordusu'nun taziyetini sunmaya geldiğimizi söyledim. General Cork'un ölünün dul karısıyla yetimlerine verilmek üzere önemli bir meblağ hazırlamış olduğunu da ekledim.

Kadın, zavallıcığın karısı ya da evladı olmadığı yanıtını verdi: Abruzzi'den tahliye edilmiş halktandı; köyü, evi Amerikan bombardımanlarından yerle bir olunca Roma'ya gelip sığınmıştı. Ardından hemen ekledi: "Bağışlayın, Alman bombardımanları demek istemiştim." Zavallıcığın adı Giuseppe Leonardi'ydi, Alfedena yakınlarında bir köydendi. Bütün ailesi bombaların altında can vermişti, bir başına kalmıştı, "Böyle işte," dedi kadın, "biraz karaborsacılık ediyordu. Ama az bir şey yani." Albay Brown kadına kabarık bir zarf uzattı, o da duraksa-

yarak, iki parmağıyla nazikçe aldı, komodinin üstüne koydu. "Cenazeyi kaldırmaya yarar," dedi.

O kısa törenin ardından hepsi kendi aralarında yüksek sesle konuşmaya koyuldu ve kadın bana Albay Brown'ın General Cork olup olmadığını sordu. Ordu rahibi, yani bir papaz olduğu yanıtını verdim.

"Bir Amerikan rahibi!" diye ünledi kadın, ayağa kalktı, kendi iskemlesini ona sundu, Albay Brown da yüzü kıpkırmızı, sıkılarak oturdu; ama sonra iğne batmış gibi hemen kalktı.

Hepsi "Amerikan rahibi"ne saygıyla bakıyor, ikide bir ona sempatiyle gülümseyerek önünde eğiliyorlardı.

"Peki şimdi," diye fısıldadı bana Albay Brown, "ne yapmalıyım?" Ve ekledi: "*I think... yes... I mean...*[1] benim yerimde bir Katolik rahip olsa ne yapardı?"

"Ne istiyorsanız onu yapın," oldu yanıtım, "ama en önemlisi, Tanrı aşkına, Protestan rahibi olduğunuzu belli etmeyin!"

"*Thank you*," dedi rahip benzi atarak, ardından yatağa yaklaştı, ellerini birleştirip duaya daldı.

Albay Brown dönüp yataktan uzaklaştığında, kadın yüzü kızararak, naaşı toparlamak için ne yapabilirler diye sordu. İlkin kavrayamadım. Kadın bana ölüyü işaret etti. Gerçekten de yürek paralayan, korkunç bir şeydi. Terzilerin kullandığı patronlara ya da nişangâh olarak kullanılan kartondan bir insan şekline benziyordu. Beni en çok etkileyen, pabuçları oldu: hepten ezilmişlerdi, şuradan buradan beyaz bir şeyler delip çıkmıştı, kemikler falandı herhalde. Göğsünde (ah, göğsünde!) birleştirilmiş iki eli, bir çift pamuklu eldiveni andırıyordu.

"Ne yapsak?" dedi kadın, "Onu bu halde defnedemeyiz ki."

1. (İng.) Düşünüyorum ki... evet... demek istiyorum ki... (Ç.N.)

Ben biraz sıcak suyla ıslatmayı deneyebileceklerini söyledim: Su belki onu şişirir, daha insanca bir görünüm verebilirdi.

"Siz onu süngere çevirmek istiyorsunuz," dedi kadın, "hani şeyle yapılır ya..." kızardı ve sözünü tamamlamadı, ani bir utanç sözlerini ağzında söndürmüş gibiydi.

"Aynen öyle: süngere çevirmeli," dedim kızararak.

Birisi su dolu bir leğen getirdi, soğuk diye özür diliyordu: Günler günüdür gaz yokmuş, ateş yakacak kömür ya da odun da yokmuş.

"Ne yapalım. Soğuk suyla deneriz," dedi kadın ve bir komşu kadının yardımıyla elleriyle ölünün üstüne su sıçratmaya başladı: Ceset ıslanınca biraz şişti; ama sadece birazcık, kalın bir keçe kalınlığı aldı ancak.

Uzaktan, İmparatorluk Yolu'ndan, Venezia Meydanı'ndan, Foro Traiano'dan, Suburra'dan mağlupların gururlu borazan sesleri ve zafer haykırışları geliyordu. Ben yatağın üstüne serilmiş duran korkunç şeye bakıyor ve içimden gülüyordum, o akşam hepimizin kendimizi Brutus'lar, Casius'lar, Aristogiton'lar sandığımızı ve ister galip, ister mağlup hepimizin yatağın üstüne uzatılmış o korkunç şey gibi olduğumuzu düşünüyordum: insan şeklinde kesilmiş bir deri, bir zavallı insan derisi. Açık pencereden yana döndüm, damların üstünde yükselen Campidoglio Kulesi'ni gördükçe, içimden gülüyordum, düşünüyordum ki o insan derisinden bayrak bizim bayrağımızdı, galip olalım mağlup olalım, hepimizin gerçek bayrağıydı, o akşam Campidoglio'nun kulesinde dalgalanmayı hak eden tek bayraktı. O insan derisinin Campidoglio'nun kulesinde dalgalandığını hayal ederek içimden gülüyordum.

Albay Brown'a işaret ettim, kapıya yöneldik. Eşikte geriye döndük, iki büklüm olarak eğildik.

Merdivenlerin dibine vardığımızda, karanlık holde, Albay Brown durdu: "Sıcak suyla ıslatsalardı," dedi alçak sesle, "belki daha fazla şişerdi."

XI

Duruşma

Santa Maria Novella Kilisesi'nin basamaklarında oturan çocuklar, dikilitaşın çevresine toplanmış ufak bir meraklı kalabalığı, kilisenin merdivenlerinin dibinde, bir iskemleye ata biner gibi oturmuş, dirseklerini meydandaki kafelerden birinden alınmış demir masaya dayamış partizan, komünist "Potente" Tümeni'nin elleri mitralyözlü genç partizanları kilisenin önündeki meydanda, birbiri üstüne karmakarışık yığılmış cesetlerin önünde sıralanmışlardı, gri havanın sıvası üstüne Masaccio tarafından çizilmiş bir freski andırıyorlardı. Bulutlu havadan yağan kirli kireç ışığının tepeden gelen aydınlığında hepsi hareketsizdiler, yüzleri aynı yöne dönük, susuyorlardı. Mermer merdivenlerden aşağıya doğru bir kan şeridi sızmaktaydı.

Kilisenin merdivenlerine oturmuş faşistler on beş-on altı yaşlarında çocuklardı, saçları geniş alınlarına gelişigüzel dökülmüş, uzun, solgun yüzlerinde gözleri kapkara, capcanlı. En gençleri, bir siyah fanilayla, âşık kemikleri fırlak sıska bacaklarını açıkta bırakan kısa pantolon giymiş olanı, çocuk sayılırdı. Bir de kız vardı aralarında: Pek genç, kara gözlüydü, saçları Toscana'da halk kadınları arasında sık rastlanan koyu sarı renkteydi, başını yukarıya kaldırmış oturuyordu; Floransa'nın yağmurdan parlayan

damları üstünde yaz bulutlarını seyrediyordu, Masaccio'nun Santa Maria del Carmine Kilisesi'nin fresklerindeki gökyüzüne benzer, ağır, tebeşirimsi bir gök.

Tüfek atışlarını işittiğimizde, Orti Oricellari yakınlarında, Scala Sokağı'nın ortalarındaydık. Meydanın açıklığına çıktığımızda, gidip Santa Maria Novella'nın merdivenlerinin dibinde, demir masanın önünde oturan partizanın arkasında durmuştuk.

Subay iki cipin fren gıcırtısıyla istifini bozmadı, başını çevirmedi. Ama bir an sonra parmağını o çocuklardan birine doğru uzattı, dedi ki: "Sıra sana geldi. Adın ne?"

"Bugün sıra bende," dedi çocuk ayağa kalkarak, "ama bir gün sizin de sıranız gelecek."

"Adın ne?"

"Adımdan sana ne," oldu çocuğun yanıtı.

"Şu salak herife niçin yanıt veriyorsun ki?" dedi yanı başında oturan bir arkadaşı.

"Ağzının payını alsın diye cevap veriyorum adam bozuntusuna," diye yanıtladı çocuk, terden sırılsıklam alnını elinin tersiyle sildi. Benzi kül gibiydi, dudakları titriyordu. Ama gözlerini partizan subayına dikmiş, meydan okuyan bir havayla gülüyordu. Subay başını önüne eğdi, elindeki kurşun kalemle oynamaya koyuldu.

Derken o çocuklar kendi aralarında konuşmaya koyuldu. San Frediano'nun, Santa Croce'nin, Palazzolo'nun halk ağzıyla konuşuyorlardı.

"Ya, şu aylaklar da niye durmuş bakıyorlar öyle? Hiç adam öldürüldüğünü görmemişler mi?"

"Amma da eğleniyorlar ha, salakoğlu salaklar!"

"Bizim yerimizde olsalar görürdüm şu ibnelerin halini, ne yaparlardı acaba?"

"Bahse girerim diz çöküp yalvarırlardı!"

"Domuz gibi çığırırlardı, salozlar!"

Çocuklar, benizleri kül gibi, gülüyorlardı, gözleri partizan subayının ellerine dikilmiş.

"Şunun haline bak, boynunda kırmızı mendille amma da fiyakalı olmuş ha!"

"Kimin nesi bu böyle?"

"Kim olacak, Garibaldi mübarek!"

"Bana asıl koyan şey," dedi basamakta ayakta duran çocuk, "bu ibnelerin kurbanı olmak!"

"Uzatma ulan o kadar, velet!"

"Aceleniz varsa benim yerime siz gelin," diye yanıtladı çocuk ellerini cebine sokarak.

Partizan subayı başını kaldırdı, dedi ki: "Çabuk ol, haydi. Uğraştırma beni. Sıra sende işte."

"Aman size vakit kaybettirmeyeyim," dedi çocuk sesinde küçümseyici bir alayla, "hemen geleyim bari." Ardından arkadaşlarının üstünden atlayarak elleri mitralyözlü partizanların karşısına geçti, ceset yığınının yanında, kilisenin önündeki mermer döşemenin üstünde yayılmakta olan kan gölünün tam ortasına.

"Dikkat et pabuçlarını kirletme, ha!" diye bağırdı arkadaşlarından biri, hepsi gülmeye başladı.

"*Stop*!" diye bağırdı Jack.

Ama tam o anda çocuk, "Yaşasın Mussolini!" diye haykırdı ve yaylım ateşiyle delik deşik olarak yere yıkıldı.

"*Good Gosh*!" diye bağırdı Jack, yüzü ölü gibi solmuştu.

Partizan subayı başını kaldırdı, Jack'ı aşağıdan yukarıya süzdü.

"Kanada subayı mısınız?" dedi.

"Hayır, Amerikalı albayım," diye yanıtladı Jack, sonra eliyle merdivenlerde oturan çocukları işaret ederek ekledi: "Güzel marifet doğrusu, çocuk öldürmek."

Partizan subayı ağır ağır döndü, mitralyözlerini kavramış Kanadalı askerlerle dolu iki cipe gözucuyla baktı, sonra beni süzdü, üniformamı gözlemledi, ardından kurşunkalemi masanın üstüne bırakarak uzalaşmacı bir bakışla, "Amerikalıya sen niye cevap vermiyorsun?" dedi.

Yüzüne baktım, tanıdım. Potente'nin, yani Floransa kuşatması ve saldırısı sırasında Kanada birliklerine destek olan, birkaç gün önce de Oltrarno'da Jack ile benim yanımda ölen partizan tümeninin genç komutanının yaverlerinden biriydi.

"Müttefik Komutanlığı toplu infazları yasakladı," dedim, "başını derde sokmak istemiyorsan bırak şu çocukları."

"Hem bizlerden birisin hem de böyle mi konuşuyorsun?" dedi partizan subayı.

"Sizlerden biriyim ama Müttefik Komutanlığı'nın emrini uygulatmak durumundayım."

"Seni daha önce görmüşlüğüm var," dedi partizan subayı, "Potente öldüğünde orada mıydın?"

"Evet," diye yanıtladım, "Potente'nin yanındaydım. E, ne olmuş?"

"Cesetleri ister misin? Mezarcılık ettiğinden haberim yoktu."

"Canlıları istiyorum. Şuradaki çocukları."

"Ölmüşlerini al," dedi partizan subayı, "ucuza bırakırım. Sigaran var mı?"

"Canlıları istiyorum," dedim sigara paketini ona uzatırken, "o çocuklar bir askerî mahkeme tarafından yargılanacak."

"Mahkeme tarafından mı?" dedi partizan subayı bir sigara yakarak, "Amma kıyak, ha!"

"Senin onları yargılama hakkın yok."

"Ben onları yargılamıyorum ki," dedi partizan subayı, "gebertiyorum onları."

"Neden öldürüyorsun? Hangi hakla?"

"Hangi hakla, ha?"

"O çocukları neden öldürmek istiyorsunuz?" dedi Jack.

"Onları gebertiyorum çünkü Yaşasın Mussolini diye bağırıyorlar."

"Sen onları öldürdüğün için Yaşasın Mussolini diye bağırıyorlar," dedim.

"Şu iki adam bozuntusunun derdi ne yav?" diye bağırdı kalabalığın içinden biri.

"Onları neden öldürdüğünü bilmek istiyoruz," dedim kalabalığa dönerek.

"Damlardan ateş ediyorlardı da ondan öldürüyorlar," diye bağırdı bir başka ses.

"Ne, damlardan mı?" dedi kız gülerek, "Ne yani, kedi mi sandılar bizi?"

"Siz merhamete kapılmayın," diye bağırdı kalabalıktan sıyrılan bir delikanlı, "ben söylüyorum işte, damlara çıkmış, ateş ediyorlardı!"

"Siz onları bizzat gördünüz mü?

"Ben görmedim," dedi delikanlı.

"E öyleyse neden damlardan ateş ediyorlardı diyorsunuz?"

"Damlardan ateş eden birileri vardı herhalde," dedi delikanlı, "daha başkaları da var. İşitmiyor musunuz?"

Scala Sokağı'nın dibinden seyrek tüfek patlamaları geliyor, mitralyözlerin yaylım ateşiyle kesiliyordu.

"Damlardan ateş eden siz de olabilirdiniz," dedim.

"Ağzınızdan çıkana dikkat edin," dedi delikanlı tehditle, bir adım öne attı.

Jack yanıma yanaştı, kulağıma, "*Take it easy*," diye fısıldadı, sonra geriye dönerek Kanadalı erlere bir işaret yaptı, cipten aşağı atladılar, mitralyözlerini kavrayarak arkamızda mevzilendiler.

"Şimdi de birbirlerine yapıştılar," dedi kız.

"Peki siz niye bizim işimize burnunuzu sokuyorsunuz?" dedi çocuklardan biri bana ters ters bakarak, "Ne sanıyorsunuz? Bizi korkuyor mu sanıyorsunuz?"

"O bizden fazla korkuyor," dedi kız, "suratı bembeyaz, baksana. Bir sakinleştirici veriver zavallıcığa."

Hepsi gülüştüler, Jack de partizan subayına dedi ki: "O çocukları ben gözetimim altına alıyorum. Yasa uyarınca yargılanacaklar."

"Ne yasası?" dedi partizan subayı.

"Askerî Mahkeme," dedi Jack, "onları hemen oracıkta öldürmeliydiniz. Artık çok geç. Şimdi söz yasanın. Siz onları yargılama hakkına sahip değilsiniz."

"Ne o, onlar sizin dostunuz mu?" diye sordu partizan subayı Jack'e alaylı, küçümseyen bir gülümsemeyle.

"İtalyan onlar," dedim.

"Onlar mı İtalyan?" dedi partizan subayı.

"Ne yani, yoksa bizi Türk falan mı sandı?" dedi kız, "Dediğine bak şunun, duyan da İtalyan olmak bir lüksmüş der!"

"Madem İtalyanlar," dedi partizan subayı, "Müttefikler ne karışıyor? Biz işlerimizi kendi aramızda hallederiz."

"Aile içinde," dedim.

"Ya, aile içinde. E, sen niye Müttefikler'den yana çıkıyorsun? Madem bizimkilerdensin, benim tarafımı tutmak zorundasın."

"İtalyan onlar," dedim.

"İtalyanları halk mahkemesi yargılamalı!" diye bağırdı kalabalıktan bir ses.

"*That's all*," dedi Jack.

Onun bir işareti üzerine Kanadalı erler çocukların çevresini sardı, onları kilisenin merdivenlerinden aşağıya itekliyerek ciplere doğru ilerlettiler.

Partizan subayı, yüzü bembeyaz, yumruklarını sıkmış, gözlerini Jack'e dikmişti. Apansızın elini uzattı, Jack'i kolundan yakaladı.

"Çek elini!" diye bağırdı Jack.

"Çekmeyeceğim," dedi subay kımıldamadan.

O arada kiliseden bir Fransisken rahibi çıkmıştı. İriyarı bir rahipti, uzun boylu, cüsseliydi, yuvarlak yüzünü

ateş basmıştı. Elinde bir süpürge vardı, kilisenin önündeki kutsal alanı süpürmeye başladı, kilisenin önü atılmış kâğıtlarla, samanla, mermi kovanlarıyla doluydu. Ceset yığınını, mermer merdivenlerden aşağıya sızan kanı görünce bacaklarını iki yana açarak durdu, haykırdı: "Aa, bu ne iş böyle?" Cesetlerin önünde mitralyözlerini kavramış duran partizanlara dönerek bağırdı: "Bu ne iş böyle, gelip milleti benim kilisemin kapısında öldürüyorsunuz? Defolun buradan, aylaklar sizi! Gidin de bunları kendi evinizin önünde yapın, burada değil! Anladınız mı?"

"Kesin sesinizi, papaz efendi!" dedi partizan subayı Jack'in kolunu bırakarak. "Bugün sırası değil!"

"Ya, sırası değil demek?" diye bağırdı rahip, "Ben şimdi gösteririm, sırası mı, değil mi!" Ve süpürgeyi kaldırıp başladı partizanın tepesine tepesine vurmaya. İlkin soğukkanlılıkla, hesaplı bir öfkeyle, ama yavaş yavaş öfkesi beynine sıçrıyordu, bir yandan vuruyor, bir yandan bağırıyordu: "Bu ne iş böyle gelip benim kilisemin merdivenlerini pisletmek? Gidin de çalışın, benim kilisemin önüne milleti öldürmeye geleceğinize, sizi gidi aylaklar sizi!" Ve öyle kadınların tavukları kovalarken çıkardıkları seslerle, süpürgesini bir partizan subayın kafasına indiriyordu, bir adamlarının, bir yandan da bağırıyordu "Kışş! Kışş! Savulun burdan, sizi gidi kendini bilmezler!" Sonunda meydan kendisine kalınca geri döndü, hep öyle o "aylaklar"a, o "işe yaramazlar"a sayıp dökerek, kanlara batmış merdiven basamaklarını öfkeyle süpürmeye koyuldu.

Kalabalık sessizce dağıldı.

"Elbet bir gün elime geçersin!" dedi partizan subayı beni nefretle süzerek, sonra ağır ağır uzaklaştı, ikide bir dönüp bana bakıyordu.

Jack'e dedim ki: "Ben de isterim günün birinde o zavallıcıkla karşılaşmayı." Ama Jack bana yaklaştı, üzgün bir gülümsemeyle elini koluma koydu; o anda fark ettim ki zangır zangır titriyordum, gözlerim yaşlarla dolmuştu.

"Teşekkürler, peder," dedi Jack Fransisken rahibine.

Rahip süpürgesinin sapına dayandı, şöyle konuştu: "Beyler, Floransa gibi bir kentte, kilise merdivenlerinde Hıristiyanları öldürmek insafa sığar mı? İnsan öldürüldüğü hep olmuştur, ona bir diyeceğim yok. Ama tam da burada, benim kilisemin önünde, Santa Maria Novella'nın önünde mi? Gidip Santa Croce'nin merdivenlerinde öldürseler ya! Orada bir başpapaz var ki, işlerine karışmaz. Ama burada olmaz. Haklı değil miyim yani?"

"Ne burada ne orada," dedi Jack.

"Burada olmaz," dedi rahip, "burada istemiyorum onları. Gördünüz mü ne yapmak gerekiyor? Tabii, insan iyilikle davranırsa eline bir şey geçmez. Süpürge lazım, süpürge. Almanların kafasına onca süpürge indirdim, neden İtalyanların kafalarına da indirmeyeyim? Hem bakın diyorum, eğer Amerikalılar da gelip benim kilisemin merdivenlerini kana bularsa, onları da süpürgeyle kovalarım. Siz Amerikalı mısınız?"

"Evet, Amerikalıyım," diye yanıtladı Jack.

"Madem öyle, sözümü geri alıyorum. Ama siz beni anlıyorsunuz. Benim de kendimce haklı nedenlerim var. Benden öğrenin işte: İndirin süpürgeyi gitsin."

"Biz askeriz," dedi Jack, "süpürgeyle silahlanmış dolaşamayız."

"Bu kötü. Savaş tüfekle yapılmaz," dedi rahip, "süpürgeyle yapılır. Yani bu savaş, demek istiyorum. O aylaklar aslında iyi çocuklardır, acı çektiler, bir bakıma anlıyorum onları: Ama savaşı kazandılar ya, ahlakları bozuldu. Bir Hıristiyan kazandığında, Hıristiyan olduğunu unutuyor. Türk olup çıkıyor. Bir Hıristiyan savaşı kazanır kazanmaz, Hz. İsa'ya haydi eyvallah. Siz Hıristiyan mısınız?"

"Evet," dedi Jack, "hâlâ Hıristiyanım."

"Böylesi daha iyi," dedi rahip, "Türk olmaktansa Hıristiyan olmak daha iyidir."

"Amerikalı olmaktansa Hıristiyan olmak daha iyi," dedi Jack gülümseyerek.

"Tabii. Amerikalı olmaktansa Hıristiyan olmak daha iyi. Hem sonra... Hoşça kalın, beyler," dedi rahip, kana bulanmış süpürgesi elinde, homurdanarak kilisenin kapısına doğru uzaklaştı.

İnsanların öldürüldüğünü görmekten bitkin düşmüştüm. Dört yıldır insan öldürüldüğünü görmekten başka şey yaptığım yoktu. İnsanların öldüğünü görmek bir şeydir, öldürüldüğünü görmek başka bir şey. Öldürenden yanaymışsın gibi geliyor insana, sanki sen de öldürenlerden biriymişsin gibi. Bıkmıştım, dayanamıyordum artık. Bir ceset görmek artık kusturuyordu beni: yalnız tiksintiden, dehşetten değil, öfkeden, nefretten. Cesetlerden nefret etmeye başlıyordum. Merhamet bitmiş, nefret başlıyordu. Cesetlerden nefret etmek! Bir insanın nasıl bir umutsuzluk uçurumuna düşebileceğini kavramak için cesetlerden nefret etmenin ne demek olduğunu anlamak gerekir.

O dört savaş yılında asla bir insana ateş etmemiştim: ne canlısına ne ölüsüne. Hıristiyan olarak kalmıştım. O yıllarda, Hıristiyan olmak demek, ihanet etmek anlamına geliyordu. Hıristiyan olmak hain olmak demekti; çünkü o kirli savaş insanlara karşı bir savaş değildi, İsa'ya karşıydı. Dört yıldır, elleri silahlı insan sürülerinin yaban hayvanı araştıran avcılar gibi, İsa'yı araştırdıklarını görüyordum. Polonya'da, Sırbistan'da, Ukrayna'da, Romanya'da, İtalya'da, Avrupa'nın her yanında, solgun yüzlü insan sürülerinin evleri, çalılıkları, ormanları, dağları, vadileri araştırdığını görüyordum, İsa'yı ininden çıkarmak için, onu kuduz bir köpek gibi gebertmek için. Yine de Hıristiyan kalmıştım.

Ve şimdi, iki buçuk aydır, haziran başlarında Roma kurtarıldığından beri, Cassia Yolu ve Aurelia Yolu bo-

yunca Almanları kovalamaya başlamıştık (Jack ile ben General Juin'in Fransızlarıyla General Clark'ın Amerikalıları arasında, Viterbo'nun, Tuscania'nın, Grosseto'nun bataklıklarını, Siena'nın, Volterra'nın dağlarını, ormanlarını aşarak iletişimi sağlamakla görevlendirilmiştik), artık ben de içimde öldürme isteğinin doğduğunu hissetmeye başlamıştım.

Hemen her gece düşümde ateş ettiğimi, öldürdüğümü görüyordum. Terden sırılsıklam, makinelinin kabzasını kavramış olarak uyanıyordum. Bu tür düşler görmek daha önce hiç başıma gelmiş değildi. Ateş ediyordum ve adamın gevşekçe, ağır ağır devrildiğini görüyordum. Ama düştüğünü işitmiyordum. Adam ağır ağır, gevşekçe devriliyordu, sıcak, yumuşak bir sessizliğin dibine.

Bir gece Jack benim düşümde haykırdığımı işitmiş. Yerde uyuyorduk, Volterra yakınlarında bir ormanda, ılık temmuz yağmurunun altında, bir Sherman'ın kuytuluğuna sığınmıştık; orada, Livorno'ya saldırmakla görevlendirilmiş Japon tümenine, California'lı ve Hawaii'li Japonlardan oluşan bir Amerikan Tümeni'ne ulaşmıştık. Jack benim düşümde haykırdığımı, ağladığımı, dişlerimi gıcırdattığımı işitmiş. Ta içimde bir kurt, bilincimin bağlarından yavaş yavaş sıyrılır gibiymiş.

O katilce öfke, o kana susamışlık, beni Siena ile Floransa arasında yakıp tutuşturmaya başlamıştı – bize ateş eden Almanların arasında İtalyanların da bulunduğunu fark ettiğimizde. O günlerde, Almanlardan kurtulma savaşı, biz İtalyanlar için, giderek diğer İtalyanlara karşı bir kardeş kavgasına dönüşmekteydi.

"*Don't worry*," diyordu Jack bana, "ne yazık ki Avrupa'nın bütün ülkelerinde böyle oluyor."

Yalnız İtalya'da değil, bütün Avrupa'da, vahşice bir içsavaş, Müttefikler'in Hitler Almanya'sına karşı sürdürdüğü savaşın içinde tümör gibi çürümekteydi. Avrupa'yı

Alman boyunduruğundan kurtaralım diye Polonyalılar Polonyalıları, Yunanlar Yunanları, Fransızlar Fransızları, Romanyalılar Romanyalıları, Yugoslavlar Yugoslavları öldürüyorlardı. İtalya'da, Almanlardan yana olan İtalyanlar Müttefik askerlerine ateş etmiyorlardı, Müttefikler' den yana olan İtalyanlara ateş ediyorlardı: Aynı şekilde, Müttefikler'den yana olan İtalyanlar Alman askerlerinin üstüne ateş etmiyorlardı, Almanlardan yana olan İtalyanlara ateş ediyorlardı. Müttefikler İtalya'yı Almanlardan temizlemek için kendilerini öldürtürken, biz kendi aramızda birbirimizi öldürüyorduk.

Her zamanki, tarihten gelen İtalyan illetiydi o, her birimizin içinde canlanıyordu. Her zamanki gibi, İtalya'yı yabancılardan kurtarma özrüyle, İtalyanlar arasında her zamanki kirli savaştı bu. Ama o eskilerden kalma illetin beni en çok dehşete düşüren, en çok korkutan yanı, bana da bulaştığını hissetmemdi. Ben de kendimi kardeş kanına susamış duyuyordum. O dört yıl boyunca Hıristiyan kalmayı başarmıştım: Ve şimdi, Tanrım, işte benim yüreğim de nefretle çürümüştü, ben de makineli tüfeğimi kavramış, bir katil gibi solgun yürüyordum, işte beni de ta bağırsaklarının derinine değin korkunç bir öldürme çılgınlığının yakıp kavurduğunu hissediyordum.

Floransa'ya saldırıya geçip de, Porta Romana'dan, Bellosguardo'dan, Poggio İmperiale'den Oltrarno sokaklarına daldığımızda, makinelimin şarjörünü çıkardım, Jack'e uzatıp dedim ki: "Yardım et, Jack. Katil olmak istemiyorum." Jack bana gülümseyerek baktı: Benzi solmuştu, dudakları titriyordu. Uzattığım şarjörü aldı, cebine koydu. Sonra Mauser'imin şarjörünü de çıkardım, kendisine verdim. Jack elini uzattı ve hep o mahzun, o sevecen gülüşüyle gülümseyerek yeleğimin ceplerinden uçları görünen şarjörleri çekip aldı.

"Seni bir köpek gibi öldürecekler," dedi.

"Çok güzel bir ölüm olur, Jack. Hep günün birinde bir köpek gibi öldürülmeyi düşlemişimdir."

Porta Romana Caddesi'nin ucunda, o caddenin çarpılarak Maggio Caddesi'ne girdiği noktada keskin nişancılar bizi damlardan ve pencerelerden kudurgan bir tüfek ateşiyle karşıladılar. Miyavlayarak sokağın taşlarında seken mermilerin altında ciplerden aşağı atlayıp duvar diplerine sığınarak iki büklüm yürümek zorunda kaldık. Jack ve bizimle birlikte bulunan Kanadalılar ateşe karşılık veriyorlardı, Kanadalı askerlere komuta veren Binbaşı Bradley ikide bir dönüp şaşkınlıkla bana bakıyor, sesleniyordu: "Neden ateş etmiyorsunuz? Vicdani retçi misiniz yoksa?"

"Hayır, vicdani retçi değil," diyordu Jack, "İtalyan o, bir Floransalı. İtalyanları, Floransalıları öldürmek istemiyor." Hüzünle gülümseyerek bakıyordu bana.

"Pişman olacaksınız!" diye bağırıyordu bana Binbaşı Bradley, "Böyle bir fırsat hayatta bir daha asla elinize geçmez."

Kanadalı askerler de dönüp bana şaşkınlıkla bakıyor, gülüyordu, o eski Norman vurgulu Fransızcalarıyla şöyle sesleniyorlardı bana: "*Veuillez nous excuser, mon Capitaine, mais nous ne sommes pas de Florence*!"[1] Ve gülerek pencerelere ateş ediyorlardı. Yine de onların sözlerinde, gülüşlerinde, sevecen, biraz da hüzünlü bir sempati sezinliyordum.

Nehri aşıp kentin merkezine girmeyi başarıncaya değin, Oltrarno sokaklarında çarpışmalar on beş gün sürdü. Lungarno Guicciardini'nin eski bir konağının son katında, Bartolini Pansiyonu'nda konuşlanmıştık, karşımızda, Arno Nehri'nin öbür yakasında, Santa Trinita

1. (Fr.) Kusura bakmayın yüzbaşım ama biz Floransalı değiliz! (Ç.N.)

Köprüsü'nün girişindeki Ferroni Sarayı'nın pencerelerinin ardına büzülmüş Almanların ateşiyle delik deşik olmamak için odalarda iki büklüm yürümek zorundaydık.

Geceleyin, Kanadalı askerlerin ve komünist "Potente" Tümeni'nin partizanlarının yanında uzanmış, yüzümü maltataşı kaplı döşemeye bastırıyordum, ayağa kalkıp, sokağa çıkıp, evleri dolaşarak, bodrumlara saklanmış, tehlike atlatıldıktan sonra göğüslerine kırmızı-beyaz-yeşil rozetlerini takıp, boyunlarına kırmızı mendil bağlayıp, "Yaşasın özgürlük!" diye bağırabilecekleri ânı titreyerek bekleşen herkesin karnını kurşunla doldurmamak için kendimi zor tutuyordum. Yüreğimi kemiren o nefretten tiksiniyordum; ama bir gün, Almanlar kenti terk ettiğinde, saklandıkları yerlerden çıkıp, "Yaşasın özgürlük!" diye bağıracak, bizim sakalları uzamış suratlarımıza, lime lime üniformalarımıza küçümseyerek, acıyarak, nefretle bakacak olan bütün o sahte kahramanları şimdi ev ev dolaşıp öldürmemek için tırnaklarımla döşemeye tutunuyordum.

"Niçin uyumuyorsun?" diye soruyordu Jack alçak sesle. "Yarının kahramanlarını mı düşünüyorsun?"

"Evet, Jack, yarının kahramanlarını düşünüyorum."

"*Don't worry*," diyordu Jack, "bütün Avrupa'da öyle olacak. Avrupa'nın özgürlüğünü yarınki kahramanlar kurtarmış sayılacak."

"Niçin bizi kurtarmaya geldiniz, Jack? Bıraksaydınız da esaret altında çürüseydik!"

"Bir bardak buzlu bira için Avrupa'nın bütün özgürlüğünü verirdim," diyordu Jack.

"Bir bardak buzlu bira mı?" diye bağırıyordu Binbaşı Bradley birden uyanarak.

Bir gece, biz damların üstünde devriyeye çıkmaya hazırlanıyorken, "Potente"den bir partizan geldi, bir İtalyan topçu subayının beni aradığını haber verdi. Giaco-

mo Lombroso'ydu. Sessizce kucaklaştık, ben onun solgun yüzüne, ecel gelip de görünmez bir baykuş misali omzuna konduğunda bir Yahudinin gözlerinde beliren o tuhaf ışıkla dolu iri gözlerine bakarken titriyordum. Bacaların gerisine sinmiş keskin nişancıları ve çatı pencerelerindeki mevzilerinden uğratmak için damların üstünde uzun bir tur attık, dönüşte gidip Bartolini Pansiyonu'nun damına, bir bacanın siperine yattık.

Sıcak damların üstüne uzanmış, uzak bir fırtınanın şimşekleriyle yırtılan yaz gecesinde, aramızda alçak sesle konuşuyorduk, soluk mehtabın Settignano ve Fiesole tepelerindeki zeytinlerin, Morello Dağı'nın servi ormanlarının, Calvana'nın çıplak sırtının üstünde gökyüzünde yavaş yavaş yükselişini seyrediyorduk. Uzaklarda, ovanın ucunda, ayışığında kendi kentimin damlarının ışıldadığını görür gibi oluyordum.

Diyordum ki Jack'e: "Orası Prato, Jack, orası benim kentim. Annemin evi orada. Ben Filippino Lippi'nin[1] doğduğu evin yakınında doğdum. Anımsıyor musun, Jack, hani Prato tepelerindeki o servi ormanında saklanarak bir gece geçirmiştik? Hatırında mı, zeytin ağaçlarının arasında Flippino Lippi'nin Madonna'larının ve meleklerinin gözlerinin ışıldadığını görüyorduk hani?"

"Ateşböceğiydi onlar," diyordu Jack.

"Hayır, ateşböceği değillerdi: Filippino Lippi'nin Madonna'larının ve meleklerinin gözleriydiler."

"Niye benimle gırgır geçiyorsun? Ateşböceğiydiler işte," diyordu Jack.

Ateşböceğiydiler belki ama zeytinlerle serviler ayın altında aynen Filippino Lippi'nin fırçasından çıkmış gibi duruyorlardı.

1. Filippino Lippi: 15. yüzyılda yaşamış Toscana'lı ressam, Filippo Lippi'nin oğlu ve Malaparte gibi Prato'lu. (Ç.N.)

Birkaç gün önce, Jack ile ben, yanımızda bir Kanadalı subayla, Alman hatlarının ilerisine keşfe çıkmıştık; niyetimiz partizanların söylediği gibi, Almanlar sahiden Prato'yu, Bisenzio Nehri vadisinin girişini, Prato'dan Bologna'ya ileten karayolunu savunmaktan vazgeçmiş, kenti terk etmişler miydi, anlamaktı. Ben yöreyi bildiğimden ötürü rehberlik ediyordum, Jack ile Kanadalı subay da radyoyla, Amerikan Hava Komutanlığı'na Prato'ya yeni ve daha korkunç bir bombardıman uygulamanın gerekli olup olmadığını bildireceklerdi. Prato'ya doğru, Sodom'a yönelen melekler gibi yürüyorduk. Lut'u, Lut'un ailesini ateş yağmurundan kurtarmaya gidiyorduk.

Arno Nehri'ni, Signa'da, Lastra yakınlarında aştık, bir noktada Bisenzio'nun kıyısını tutturmuştuk, benim doğduğum nehirdi o, Marsilio Ficino ile Agnolo Firenzuola'nın "*felice Bisenzio*"su[1]. Campi'ye varmadan, mahallelere yaklaşmamak için nehirden ayrılmış, uzun bir dolambaçtan sonra, Capalle Köprüsü'nün orada yeniden Bisenzio'ya ulaşmıştık. Oradan, hep nehrin setini izleyerek, Prato surlarını görünceye değin ilerlemiştik: Querce' de Retaia tepesini yeniden tırmanıp Cappuccini üzerinden dağı ortasından aşarak, Filettole yönünde aşağıya inmiştik, orada da bir servi ormanında saklanıp geceyi zeytinlerin dalları arasında ateşböceklerinin soluk pırıltısına bakarak geçirmiştik.

Ben Jack'e dedim ki: "Bunlar Flipppino Lippi'nin Madonna'larının ve meleklerinin gözleridir."

"Niye beni ürkütmek istiyorsun?" dedi Jack. "Ateşböceği onlar."

Ben de gülerek dedim ki: "Şu aşağıda, gölgelikte şakıyan çeşmenin yanındaki hafif pırıltı, Filippo Lippi'nin Salomé'sinin tüllerinin pırıltısı."

1. 15-16. yüzyıllarda yaşamış Floransalı şair ve yazar Agnolo Firenzuola, Bisenzio Nehri'ni *felice*, yani mutlu olarak anar. (Ç.N.)

"*The hell with your Salomé!*"[1] dedi Jack, "Niye benimle dalga geçiyorsun? Ateşböceği onlar."

Ben de ona şöyle dedim: "Onların ateşböceği değil, Filippino'nun meleklerinin ve Madonna'larının gözleri olduğunu anlaması için insanın Prato'da doğmuş olması gerekir, Filippino Lippi'nin yurttaşı olması gerekir."

Jack de iç geçirerek dedi ki: "Ne yazık ki ben zavallı bir Amerikalıdan başka bir şey değilim."

Ardından uzun süre susuyorduk, ben de yüreğimin Jack'e ve, ne yazık ki sadece zavallı Amerikalılar olan, canlarını benim için, benim kentim için, Filippino Lippi'nin Madonna'ları ve melekleri için tehlikeye atanlara karşı sevgiyle, minnetle dolduğunu duyumsuyordum.

Ay battı, tan sökümü Retaia Dağı'nın üstünde göğü aydınlattı. Ben Coiano ve Santa Lucia'nın evlerine, aşağılarda, nehrin ötesinde, Sacca'nın servilerine, Spazzavento'nun rüzgârlı doruğuna bakıyordum, Jack'e dedim ki: "Orası benim çocukluğumun diyarı. Ömrümde ilk kuş ölüsünü, ilk kertenkele ölüsünü, ilk insan ölüsünü orada gördüm. İlk yeşermiş ağacı, ilk otu, ilk köpeği orada gördüm."

Jack de bana alçak sesle dedi ki: "Şurada, nehir boyunda koşan çocuk var ya, o sen misin?"

"Evet, benim," diye yanıtladım, "o beyaz köpek de benim zavallı Belledo'm. Öldüğünde on beş yaşındaydım. Ama geri göndüğümü biliyor, beni aramaya çıkmış."

Coiano ve Santa Lucia karayolundan Alman askerî kamyon konvoyları geçiyor, Vaiano'ya, Vernio'ya, Bologna'ya doğru tırmanıyorlardı.

"Çekmiş gidiyorlar," dedi Jack.

1. (İng.) Cehennemin dibine senin Salomé'n! (Ç.N.)

Dürbünlerimizle tepeleri, vadileri, ormanları her ne kadar inceden inceye araştırsak da, tel örgü, siper, top bataryası, cephanelik ya da pusuda bekleyen tank ya tanksavar top izi görmüyorduk. Kent terk edilmiş gibiydi, yalnız Almanlar değil, sakinleri de bırakıp gitmiş gibiydi. Fabrika bacalarından da, ev bacalarından da hiç duman çıkmıyordu: Prato ıssız, sönük görünüyordu. Oysa İtalya'nın bütün kentlerinde olduğu gibi, Prato'da da sahte "direnişçiler", sahte özgürlük savunucuları, yarının kahramanları, benizleri kül gibi, tir tir titreyerek, mahzenlere saklanmış duruyorlardı. Enayilerle çılgınlar partizan çeteleriyle birlikte makiye çıkmışlardı, Müttefikler'le birlikte çarpışıyorlardı ya da kent meydanlarında, sokak fenerlerine asılmış, sallanıyorlardı: ama sağduyulu olanlar, ihtiyatlı olanlar, günün birinde tehlike atlatıldığında, çamura ve kana bulanmış üniformalarımızla bizi alaya alacak olanlar oradaydılar, güvenli sığınaklarına büzülmüş, meydana saçılıp "Yaşasın özgürlük!" diye haykırabilmeyi bekliyorlardı.

Ben gülümseyerek Jack'e dedim ki: "Sarışın adamın esmer kadınla evlenmesi gerçekten mutlu etti beni."

"Ben de mutluyum," dedi Jack. Ve gülümseyerek belirlenen mesajın sözcüklerini radyodan yayınlamaya koyuldu: "*Sarışın adam esmer kadınla evlenmiş*", yani, "Almanlar Prato'yu terk etmişler." Bir at Bisenzio'nun yemyeşil kıyısında otluyordu, nehrin çakıllarında bir köpek havlayarak koşuyordu, kırmızı entarili bir kız, iki kolunu yukarıya kaldırmış, başında taşıdığı pırıl pırıl bir bakır güğümle Filettole Çeşmesi'ne doğru iniyordu. Ve ben mutlu, gülümsüyordum. Liberator uçaklarının bombaları Lippi'nin Madonna'larıyla meleklerini kör etmeyeceklerdi, Donatello'nun katedralinin kürsüsündeki dans eden çocuk heykellerinin bacaklarını kırmayacaklardı, Mercatale Madonnası'nı, Zeytin Madonnası'nı, Tacca'nın Bac-

chino'sunu, Luca della Robbia'nın Bakire Meryem'lerini, Filippo Lippi'nin Salomé'sini, Carceri'deki Aziz Giovanni'yi öldürmeyeceklerdi. Annemi katletmeyeceklerdi. Mutluydum, yine de sızlıyordu yüreğim.

Ve o akşam da, Bartolini Pansiyonu'nun damına Jack ve Lombroso ile birlikte uzanmış, soluk mehtabın gökte ağır ağır yükselişini seyrederken de mutluydum gerçi; ama yüreğim sızlıyordu. Oltrarno'nun daracık sokaklarının lacivert uçurumundan, yaz gecesinin yeşil solgunluğunda nehrin derin, gümüşsü yarasından bir ecel kokusudur yükseliyordu ve damdan sarktığımda aşağıda, Santa Trinita Köprü ile Maggio Caddesi'nin ağzı arasında yerin taşlarına serilmiş ölüleri görüyordum: tüfeği hâlâ elinde duran ölü Alman, yüzü domates ve kabak dolu alışveriş torbasına yaslanmış ölü kadın, elinde boş bir şişe tutan ölü çocuk, çektiği arabaya hâlâ koşulu ölmüş at, arabacı mahallinde, iki eli böğründe kalakalmış, başı dizlerine eğilmiş ölü arabacı.

O ölüler var ya o ölüler, nefret ediyordum onlardan. Tüm ölülerden. *Yabancılar*'dı onlar, bütün canlı insanların ortak yurdundaki, onların ortak yurdu olan hayattaki *yabancılar*. Canlı Amerikalılar, canlı Fransızlar, Polonyalılar, zenciler benimle aynı ırktandılar, canlı insanların ırkına, benim kendi yurduma, hayata aittirler, onlar da benim gibi sıcak, canlı bir dil konuşuyorlardı, kımıldanıyorlardı, yürüyorlardı. Oysa ölüler yabancıydılar, bir başka ırka, ölü insanların ırkına aittiler, bir başka yurda, ölümün yurduna. Bizim düşmanımızdı onlar, yurdumun düşmanları, ortak yurdumuz olan hayatın düşmanları. İtalya'yı, Fransa'yı, Avrupa'nın her yanını istila etmişlerdi; onlar yenilmiş, ezilmiş de olsa canlı kalmış Avrupa'nın tek ve gerçek yabancılarıydılar, özgürlüğümüzün asıl düşmanları. Yaşam, bizim asıl yurdumuz olan hayat: onlara karşı, ölülere karşı da savunmamız gerekiyordu onu.

O nefretin, içimi kemiren, tüm Avrupa halklarının bağırsaklarını kavuran o caniyane öfkenin nedenini şimdi anlıyordum: Canlı bir şeyden, sıcak, insani bir şeyden, *bizim olan*, bize benzeyen bir şeyden nefret etme gereksinimiydi; bizim kendi ırkımızdan olan, bizim kendi yurdumuza, hayata ait olan bir şeyden: Avrupa'yı istila etmiş bulunan ve hareketsiz, soğuk, mosmor, göz yuvaları bomboş, beş yıldır yurdumuzu, yaşamımızı ezen, özgürlüğümüzü, vakarımızı, aşkı, umudu, gençliği buz gibi etlerinin muazzam ağırlığı altında boğan o yabancılardan değil. Bizi kurtlar gibi kendi kardeşlerimizin üstüne saldırtan, özgürlük adına Fransızları Fransızların, İtalyanları İtalyanların, Polonyalıları Polonyalıların, Romanyalıları Romanyalıların karşısına çıkartan şey, bize benzeyen, bizim olan, *bakınca kendimizi tanıyabileceğimiz ve nefret edebileceğimiz* bir şeyden nefret etme gereksinimiydi.

"Gördün mü, nasıl da solgundu, zavallı Tani?" dedi birden Lombroso, uzun sürmüş sessizliği bozarak.

Onun da aklında ölüm vardı. Daha o andan içine doğmuştu, birkaç gün sonra, Floransa'nın kurtarıldığı sabah, öylesine uzun, öylesine acılı bir dönemden sonra evine döndüğünde, tam evinin kapısını çalarken, bitişik evin bodrumunda gizlenmiş bir adam ona alttan yukarıya doğru ateş edecek ve kasığında ölümcül bir yara açacaktı. Belki de daha o zamandan biliyordu ki kaldırımın üstünde, tek başına ölecekti, şafağın ilk kırlangıçlarının korkulu bağırtıları arasında, hasta bir köpek gibi. Belki de içine doğuyordu ecelin solgunluğunun alnını gölgelediği, kendi yüzünün de Tani Masier'inki gibi bembeyaz ışıldadığı.

Aynı akşam, Oltrarno damlarında devriyemizden dönerken, Lungarno Guicciardini'nin arkasındaki Santo Spirito Sokağı'ndan geçerken ani bir havan topu fırtınasına tutulmuş, bir evin holüne sinmiştik. Ve işte, karanlık holde beyaz bir gölge karşılamıştı bizi, gözyaşları arasın-

da gülümseyen narin bir kadın gölgesi. Tity Maiser'di, benim kim olduğumu hatırlamaksızın, bizi zemin katta bir odaya buyur etmişti; bir tür mahzendi, saman döşekler üstünde birkaç insan şekli uzanmıştı. Erkek gölgeleriydi, anında almıştım ölümün kokusunu.

O gölgelerden biri dirsekleri üstünde doğruldu, beni adımla çağırdı. Dünya güzeli bir hayaletti, Eskiçağ insanlarının Fokida ya da Argolis'in tozlu yollarında, öğle güneşinin altında ya da Delfos'ta Castalia pınarının kenarında oturmuşken veya Delfi'den İtea'ya bir gümüş yaprak nehri gibi akan uçsuz bucaksız zeytin ormanının kuytuluğunda rastladıkları o genç hayaletleri andırıyordu.

Tanıdım onu, Tani Masier'di; ama ölmüş müydü, yoksa hâlâ hayatta mıydı da gecenin eşiğinden başını çevirmiş, beni adımla çağırıyordu, bilemiyordum. Ve ölümün kokusunu aldım, şakıyan bir sesi, çağıran bir sesi andıran o kokuyu.

"Zavallı Tani, öleceğini bilmiyor," diye fısıldadı Giacomo Lombroso. Ve ecelin onu kapısına dayanmış, kendi evinin eşiğinde ayakta beklediği içine doğmuştu.

Brunelleschi'nin kubbesi[1] Floransa damlarının üstünde, yükseklerde salınıyordu, Giotto'nun beyaz çan kulesinde ayın solgun şimşekleri yansıyordu ve ben küçük Giorgio'yu düşünüyordum; kız kardeşimin oğlunu, Arcetri tepesinde, kız kardeşimin defne çitinin ardında, bir kan gölünün ortasında uyuyan on üç yaşındaki oğlanı. Sokakların taş döşemesi üstüne, damların kiremitleri üstüne, Arno boyundaki bahçelere serilmiş bütün o ölüler, ne istiyorlardı benden, neydi bizden istedikleri?

1. Floransa Katedrali'nin, 14-15. yüzyıllarda yaşamış mimar Filippo Brunelleschi'nin yapıtı olan ünlü kubbesi kentin simgesi sayılır ve kentin her yanından görünür. (Ç.N.)

Oltramo'nun daracık sokaklarının derin dehlizinden yukarı bir ölüm kokusuydu yükselen, şakıyan bir ses gibi, çağıran bir ses gibi. Hem sonra, niyeydi yani? Ölmenin daha iyi olacağına mı inandırmak istiyorlardı yani bizi?

Bir sabah nehri aştık ve Floransa'yı işgal ettik. Bir aydır "yeraltında" yaşadıkları lağımlardan, bodrumlardan, tavan aralarından, gardıroplardan, yatak altlarından, duvar çatlaklarından sıçanlar gibi fırlayıverdiler son dakikanın kahramanları, yarının zorbaları: O yiğit özgürlük sıçanları, gün gelecek, tüm Avrupa'yı işgal edecekler, yabancı baskısının enkazı üstüne kendi evimizin baskıcı krallığını yapılandıracaklardı.

Rozetler, kolluklar, sırmalı pırpırlar, devekuşu tüyleri takınmış, suratlarını İtalyan bayrağı renklerine boyamış özgürlük soytarılarının küçümseyici bakışları arasında, sessizce geçtik Floransa'nın bir ucundan öbürüne, yabandan gelmiş, şenliğin keyfini kaçıran kişilermişiz gibi gözlerimiz yerde; ve Almanları kovalayarak Apenin Dağları'nın vadilerine daldık, doruklarına tırmandık. Yazın hâlâ ılık külleri üstüne güzün soğuk yağmuru indi ve aylar ayı, Gotik Hat'tın önünde, Montepiano'nun meşe ve kestane ormanları, Abetone'nin mavi çamları, Apuana Alpler'inin ak mermerden kayaları üstünde yağmurun mırıltısını dinledik.

Derken kış bastırdı, Müttefik Komutanlığı'nın bulunduğu Livorno'dan, üç günde bir, Versilia-Garfagnana kesiminde, savaş hattına gidiyorduk. Kimi zaman gece basınca, Forte dei Marmi'deki evimde konuşlanmış 92. Amerikan Siyah Tümeni'ne sığınmaya gidiyorduk, Alman heykeltıraş Hildebrand'ın ressam Böcklin'in yardımıyla yüzyılın sonlarında, ıssız kumsalda, çamlıkla kıyı arasında kendisi için inşa ettiği eve.

Geceyi şöminenin çevresinde, Hildebrand ile Böcklin'in freskledikleri geniş holde geçiriyorduk. Cinquale'de

yuvalanmış Alman mitralyözlerinin mermileri evin duvarlarında sekiyordu, rüzgâr çamların arasında esip kuduruyordu ve güzel çizmeli Orion'un, elinde pırıl pırıl yayı ve kılıcıyla koşturduğu dingin gökyüzü altında, deniz avaz avaz haykırıyordu.

Bir gece Jack bana, "Campbell'a baksana," diye fısıldadı.

Campbell'a baktım: şöminenin önünde, 92.inci Siyah Tümen subaylarının arasında oturuyordu ve gülümsüyordu. İlkin kavrayamadım. Ama Campbell'ın yüzüne dikilmiş Jack'in bakışında çekingen bir selam, sevecen bir veda okudum, Campbell da yüzünü kaldırıp Jack'e baktığında gözlerinde çekingen bir selam, sevecen bir veda vardı. Birbirlerine gülümsediklerini gördüm ve tatlı mı tatlı bir haset, sıcak bir kıskançlık hissi sardı içimi. O anda anladım ki, Jack ile Campbell'ın arasında bir sır vardı, Tani Masier, Giacomo Lombroso ve kız kardeşimin oğlu, benim küçük Giorgio'mun aralarında da bir sır vardı, onu benden gülümseyerek, kıskançlıkla saklıyorlardı.

Bir sabah, Camaiore'li bir partizan gelip Magi'yi görmek ister miyim diye sordu. Birkaç ay önce, Almanları kovalayarak Forte dei Marmi'ye ulaştığımızda ben hemen Jack'tan gizli gidip Magi'nin kapısını çalmıştım. Ev terk edilmişti. Bazı partizanlar Magi'nin, bizim öncü kuvvetlerimiz Viareggio'ya girdikleri gün hemen kaçtığını söylediler. Eğer onu evde bulsaydım, eğer kapısını çaldığımda pencereye çıksaydı, belki de vururdum onu. Bana ettiği kötülüklerden ötürü değil, ihbarlarının sonucunda çektiğim eziyetlerden ötürü değil, başkalarına ettiği fenalıklardan ötürü. Bir çeşit köylü Fouché'ydi denebilir. Uzun boylu, soluk suratlıydı, gözleri bulanıktı. Evi Böcklin'in uzun yıllar oturmuş olduğu evdi, kendisi Kentaurus'larını, Nymphe'lerini, ünlü *Ölüler Adası*'nı resmettiği sıralarda. Kapıyı çaldım, gözlerimi kaldırdım, pencereye çık-

masını bekledim. Pencerenin altında, Böcklin'in Forte dei Marmi'de geçirdiği yılları anan bir levha vardır. Levhadaki sözleri okuyor, elimde makineli tüfek, pencerenin açılmasını bekliyordum. O anda, eğer pencereden bakmış olsaydı herhalde vururdum onu.

Camaiore'li partizanla birlikte, Magi'yi görmeye gittim. Köyün yakınındaki bir çayırda, topraktan çıkan bir şeyi gösterdi partizan. "İşte orada, Magi," dedi. Burnuma ölümün kokusu geldi, Jack bana, "Gidelim buradan," dedi. Ama ben topraktan çıkan o şeyin ne olduğunu yakından görmeyi istedim ve yaklaşınca baktım, bir ayak, hâlâ kundurasının içindeydi. Kısa yün çorabı kararmış etinin birazını örtüyor, küflenmiş kundura bir sopanın ucuna takılmış gibi duruyordu.

"Niçin gömmüyorsunuz o ayağı?" dedim partizana.

"Yo," oldu yanıtı, "öylece kalmalı. Karısı geldi, sonra kızı. Cesedi istiyorlardı. Olmaz dedim, o ceset bizim. Sonra ellerinde bir kürekle geldiler, ayağı gömmeyi istiyorlardı. Olmaz dedim, o ayak bizim. Öylece kalmalı."

"Korkunç bir şey bu," dedim.

"Korkunç mu? Geçen gün o ayağın üstünde bir çift serçe vardı, sevişiyorlardı. Magi'nin ayağının üstünde sevişen o iki serçeyi görmek gülünçtü."

"Git, bir kürek getir," dedim.

"Yo," dedi, dikkafalı partizan, "öylece kalmalı o."

Ben toprağın içine sokuşturulmuş, ayağı da öylece dışarıda kalmış Magi'yi düşündüm. Mezarında kıvrılıp da uyuyamasın diyeydi. Sanki o ayağından bir uçurumun üstüne asılı bırakılmış gibiydi. Tepeüstü cehennemin dibine düşemesin diye. Gökyüzü ile cehennem arasında asılı, havaya, güneşe, yağmura, rüzgâra bırakılmış o ayak, ve gidip o ayağın üstüne konan, ötüşen kuşlar.

"Git, bir kürek alıp gel," dedim, "sana rica ediyorum. Hayattayken bana onca kötülük etti, şimdi ölmüş ya, bir

iyiliğim dokunsun istiyorum. O da bir Hıristiyandı sonuçta."

"Yo," dedi partizan, "bir Hıristiyan değildi o. Eğer Magi Hıristiyansa, ben neyim öyleyse? İkimiz birden, hem Magi hem ben, Hıristiyan olamayız."

"Hıristiyan olmanın birçok biçimi vardır," dedim, "kötü biri de Hıristiyan olabilir."

"Hayır," dedi partizan, "Hıristiyan olmanın bir tek biçimi vardır. Hem sonra, Hıristiyan olmanın da ne anlamı kaldıysa artık..."

"Bana bir iyilik etmek istiyorsan," dedim, "git de bir kürek getir."

"Kürek mi?" dedi partizan, "isterseniz gidip bir testere alayım. Ayağını toprağa gömmektense testereyle keser domuzlara veririm."

O akşam Forte dei Marmi'deki evimde şöminenin önünde oturmuş, Alman mitralyözlerinin mermilerinin evin duvarlarında ve çamların gövdelerinde sekişini sessizce dinliyorduk. Benim aklımda Magi vardı, toprağa sokuşturulmuş, bir ayağı dışarıda; ve o ölüler, karayollarında, çayırlarda, romanlarda serilmiş yatan bütün o ölüler meğer bizden ne istiyorlarmış, kavramaya başlıyordum.

Şimdi kavramaya başlıyordum, ölümün kokusu neden şakıyan bir sese, çağıran bir sese benziyormuş. Bütün o ölüler bizi neden çağırıyorlarmış, kavramaya başlıyordum. Bir şey istiyorlardı bizden, istediklerini onlara yalnız biz verebilirdik. Hayır, merhamet değildi. Başka bir şeydi. Daha derin, daha gizemli bir şey. Huzur, mezarın, bağışlanmanın, hatıranın, sevgilerin huzuru değildi. Daha insandan uzak, daha hayattan uzak bir şeydi.

Ardından ilkbahar geldi ve son saldırıya geçtiğimizde, Massa'ya hücum eden Japon Tümeni'ne rehberliğe gönderildim. Massa'dan Carrara'ya girdik, oradan da, Apenin Dağları'nın sırtlarından, Modena'ya indik.

Zavallı Campbell'ı yolun tozunda, bir kan gölünün ortasında serilmiş yatar gördüğümde ölülerin bizden ne istediklerini anladım. İnsana yabancı, hayatın kendisine yabancı bir şeydi. İki gün sonra Po Nehri'ni geçtik, Alman artçı kuvvetlerini geri püskürterek Milano'ya yaklaştık. Artık savaşın günbatımıydı, kıyım başlıyordu; evlerde, sokaklarda, kırlarda, ormanlarda İtalyanların arasında kıyım. Ama Jack'in öldüğünü gördüğüm gün, neden sonra anlamış oldum çevremde ve kendi içimde neyin ölmekte olduğunu. Gülümseyerek ölüyordu Jack ve bana bakıyordu. Gözlerinin feri söndüğünde, ömrümde ilk kez bir insanın benim için öldüğünü hissettim.

Milano'ya girdiğimiz gün, bir meydanda kıyameti koparan avaz avaz bir kalabalıkla karşılaştık. Cipin üstüne ayağa kalktım ve Mussolini'yi gördüm, ayaklarından bir çengele asmışlardı onu. Şişmişti, bembeyazdı, devasaydı. Cipin koltuğuna kusmaya başladım: Savaş bitmişti artık ve ben artık başkaları için hiçbir şey yapamayacaktım artık, ülkem için hiçbir şey, kusmaktan başka hiçbir şey.

Amerikan askerî hastanesinden taburcu olduğumda Roma'ya döndüm, bir arkadaşımın, doğum uzmanı Doktor Pietro Marziale'nin, Quadrata Meydanı'nın ötesinde uzanan renksiz, soğuk, yeni mahallenin ucunda, Lambro Caddesi'nde 9 Numara'daki evinde kalmaya gittim. Ev küçüktü, topu topu üç odalıydı, bana çalışma odasında, bir sedirin üstünde yatmak düştü. Stüdyonun duvarları boyunca jinekoloji kitaplarıyla dolu raflar uzanıyordu, rafların kenarlarında da doğum araç ve gereçleri sıralanmıştı: forsepsler, kaşıklar, koca çatallar, bıçaklar, testereler, kafatası kırmaya yarayan aletler, matkaplar, çekme çengelleri, türlü türlü penseler: sonra sarımsı bir sıvıyla dolu cam kavanozlar. O kavanozların herbirinin içinde bir insan cenini bulunuyordu.

Günlerdir o cenin halkı arasında yaşıyordum ve dehşetten bunalmaktaydım. Çünkü ceninler cesettir ama canavarsı bir türden: hiç doğmamış ve hiç ölmemiş cesetler. Gözlerimi bir kitabın sayfasından kaldırdığım an bakışlarım o minik canavarların yumulu gözleriyle karşılaşıyordu. Kimi zamanlar, gecenin bir yarısında uyandığımda kimi ayakta, kimi kavanozun dibine oturmuş, kimi zıplamak üzere dizlerinin üstünde büzülmüş, o tüyler ürpertici ceninler yavaş yavaş başlarını kaldırıyorlarmış, gülümseyerek bana bakıyorlarmış gibi geliyordu.

Gece masasının üstüne çiçek vazosu yerine, koskocaman bir kavanoz yerleştirilmişti, içinde o acayip halkın kralı yüzüyordu: dehşet verici ve nazik bir Üçkafalı, yani üç tane başı olan bir cenin, dişiydi. Minicik, yusyuvarlak, balmumu rengi üç kafa beni gözleriyle izliyor, ezik bir utançla dolu, mahzun ve alçakça bir gülümsemeyle gülümsüyorlardı. Odada dolaşacak olursam, ahşap zemin hafifçe esniyordu, üç kafa da korkunç ve şirin bir biçimde sallanıyordu. Ama öbür ceninler daha hüzünlü, daha dalgın, daha haindiler.

Bazılarında boğulmuş bir cesedin düşünceli havası vardı, o *flottaison blème et ravie*[1] ile dolu olan kavanozlardan birini sallayacak olursam, düşünceli ceninin ağır ağır dibe indiğini görüyordum. Ağızları aralıktı, kurbağalarınkini andıran yayık ağızları, ufacık, buruşuk kulakları, saydam burunları vardı, alınlarında eski kırışıkların çizgileri, henüz yıllardan yana bakir, yaşlanarak yozlaşmamış bir ihtiyarlık.

Bazıları göbek bağının upuzun şeritiyle ip atlayarak eğleniyordu. Bazıları da dertop olmuş oturuyordu; dik-

1. (Fr.) Rimbaud'nun *Esrik Gemi* şiirindeki *"Dévorant les azurs verts; où, flottaison blême / Et ravie, un noyé pensif parfois descend"* (Kemirdiğim yeşil maviliğin solgun, hayran / Boşluğuna bazan dalgın bir ölü inerdi) dizelerine gönderme. (Y.N.)

katli, kuşkulu bir kıpırtısızlıkla, her an yaşama ayak atmayı bekler gibiydiler. Bazıları sarımsı sıvının içinde asılı kalmıştı, yüksek mi yüksek, buz gibi bir gökyüzünden ağır ağır aşağıya süzülüyor gibiydiler. Campidoglio'yu, San Pietro'nun kubbesini sarıp sarmalayan o aynı gökyüzü diye düşünüyordum: Roma'nın göğü. Amma da acayip bir melek türü varmış İtalya'nın, diye düşünüyordum, amma da acayip bir kartal türü! Bazıları büzülmüş, hepten kendilerinden geçmiş halde uyuyordu. Bazıları kurbağa ağızlarını açmış gülüyordu, kollarını göğüslerinde kavuşturmuş, bacaklarını ayırmışlardı: gözleriyse ağır bir kurbağa gözkapağıyla örtülüydü. Bazıları eski fildişinden minicik kulaklarını dikmiş, uzak, esrarlı sesler dinliyordu. Bazıları ise gözleriyle her hareketimi izliyordu: kalemimin beyaz sayfanın üstünde ağır ağır kayışını, odada dalgın dalgın gezinişimi, yanan şöminenin önünde uyuklayışımı. Ve hepsi de henüz doğmamış, hiç doğmayacak insanların eski görünümündeydiler. Yaşamın kapalı kapısının önünde duruyorlardı, tıpkı bizim ölümün kapalı kapısının önünde durakladığımız gibi.

Bir tanesi de vardı ki, görünmez bir yaydan okunu fırlatmaya hazırlanan aşk meleğini andırıyordu, bir kel ihtiyar kafasıyla, dişsiz ağzıyla kırış kırış bir Cupido. Sokaktan, pencereden pencereye birbirini çağıran, birbirine yanıt veren kadın seslerinin odama tırmandığını işiterek hüzne kapıldığımda gözlerim ona kayıyordu. Öyle anlarda, gençliğin, ilkbaharın, aşkın en gerçek ve en neşeli imgesi o tüyler ürpertici aşk meleğiydi, doğum uzmanı doktorun forsepsiyle anasının karnından zorla çekip çıkardığı o ufacık biçimsiz canavar, genç bir kadının karnında olgunlaşmış olan o kel, o dişsiz ihtiyardı.

Ama gizli bir korkuya kapılmaksızın bakamadığım bazıları da vardı. Bir çift Kiklop ceniniydiler, biri Birnbaum'un anlattığına benziyordu, öbürü Sangalli'nin anlattığı-

na: Biricik yuvarlak gözlerini üstüme dikiyorlardı, balık gözü gibi, kocaman gözyuvasının içinde sönmüş, kıpırtısız duran bir göz. Kimileri çiftkafalıydılar, cılız omuzlarının üstünde sallanan ikişer başları vardı. Tanrı Janus'a benzer, iki dehşet verici Diprosopus'tular, çift suratlı canavarlar yani: Ön yüzleri genç, düzgündü, arka yüzleri daha ufak, buruş buruş, kötücül bir ihtiyar ifadesiyle kasılmış.

Bazen, şöminenin önünde uyuklarken, aralarında gevezelik ettiklerini işitiyor ya da işitir gibi oluyordum: O esrarlı, anlaşılmaz dilin sözcükleri alkolun içinde yüzüyor, hava kabarcıkları gibi dağılıyorlardı. Ve ben, onlara kulak verirken kendi kendime diyordum ki: "Belki de insanların eski dilidir bu, insanların yaşama doğmadan önce konuştukları dil, ölüme doğduklarında konuştukları dil. Belki de bizim bilincimizin eski, esrarlı dilidir." Kimi zaman da onlara bakarak diyordum ki kendi kendime: "Bunlar bizim tanıklarımız ve yargıçlarımız: Hayatın eşiğinden bizim yaşayışımızı seyredenler, kökenimizdeki mağaranın loşluğuna gizlenmiş, bizim haz duyuşumuzu, acı çekişimizi, ölüşümüzü seyredenler. Yaşamdan önceki ölümsüzlüğün tanıkları onlar, ölümü izleyen ölümsüzlüğün güvenceleri. Ölüleri yargılayanlar onlar." Ve ürperere rek diyordum ki kendi kendime: "Ölmüş insanlar ölümün ceninleridir."

Hastaneden bitkinlikten tükenmiş durumda çıkmıştım, günlerimin büyük bölümünü yatağa uzanmış olarak geçiriyordum. Bir gece ateşim şiddetle yükseldi. O cenin halkı, kavanozlarından çıkmış, odada dolaşıyormuş, yazıhaneye, iskemlelere, pencerenin perdelerine, hatta yatağımın üstüne tırmanıyormuş gibi geliyordu. Yavaş yavaş hepsi yerde, odanın ortasında toplaştı; bir mahkeme heyeti gibi yarım daire şeklinde sıralandılar, birbirlerinin kulaklarına fısıldaşmak üzere kafalarını bir sağa bir sola eğiyor,

yusyuvarlak, sabit, sönük kurbağa gözleriyle bana bakıyorlardı. Kafalarının keli ay ışığında korkunç pırıldıyordu.

Üçkafalı kurultayın ortasında orturmuştu, iki yanına iki Çiftsuratlı'yı almıştı. O canavarlar mahkemesinin görüntüsünün alttan alta içime saldığı dehşete kapılmamak için gözlerimi pencereye kaldırdım, gökyüzünün yeşil çayırlarına baktım, ayın soğuk, gümüş, dingin aydınlığı üstlerinde çiğ gibi pırıldıyordu.

Birden bir ses bana gözlerimi indirtti. Üçkafalı'nın sesiydi: "Sanığı getirin," dedi, bir yanda toplaşmış, zabıtaya benzeyen birkaç ufak canavara dönerek.

Odanın bir köşesine, herkesin baktığı yere baktım ve tüylerim diken diken oldu.

İki zaptiyenin ortasında, koskocaman bir cenin ilerliyordu, karnı pörsüktü, bacakları devedikeni tüylerini andıran beyazımsı, parlak tüylerle kaplıydı. Kollarını göğsünde bitiştirmişti, elleri göbek bağıyla bağlanmıştı. Yağdan şişmiş kalçaları, yavaş, ağır, sessiz adımlarının temposuna uyarak, sanki ayakları gevşek bir maddedenmişcesine, sallanarak ilerliyordu.

Şişkin, koskocaman, beyaz kellesinde muazzam irilikte, sapsarı, sulu, kör bir köpeğinkileri andıran iki göz parlıyordu. Yüzünün ifadesi gururlu, aynı zamanda mahçuptu: sanki eski gururuyla olağanüstü şeylerin esinlediği yeni bir korku çarpışıyor gibiydi, biri öbüründen baskın çıkmaksızın kaynaşıyorlardı, öyle ki yüzüne hem alçakça hem yiğitçe bir ifade veriyorlardı.

Etten bir surattı (bir ceninin, aynı zamanda ihtiyarın etiydi, bir ihtiyar ceninin eti), insan etinin büyüklüğünün, sefaletinin, kibrinin olanca ahmak şanıyla parladığı bir aynaydı. O yüzde bana en harikulade görünen şey, insan çehresine özgü hırs ile düş kırıklığının, küstahlık ile hüznün karışımı oldu. Ve ilk kez olarak insan çehresinin çirkinliğini gördüm, bizi oluşturan maddenin tik-

sindiriciliğini. Amma da pis oluyormuş zaferi diye düşünüyordum, insan etinin! Ne denli sefil bir zafer varmış insanın bedeninde, gençliğin ve aşkın göz açıp kapayıncaya kadar geçiveren mevsiminde bile!

O anda o koskocaman cenin bana baktı ve gözkapağı gibi düşük, morumsu dudakları gülümsedi. O mahçup gülümseyişle aydınlanan yüzü yavaş yavaş değişti: Bir kadın yüzüne dönüştü, bir ihtiyar kadının, şanlı döneminde yken sürdüğü düzgünün izlerinin, aradan geçmiş yılların, düş kırıklıklarının, ihanetlerin kırışıklarını vurguladığı yüzüne. Şişko göğsüne, handiyse doğumlardan tükenmiş, pörsümüş karnına, şişmiş, gevşemiş kalçalarına baktım ve bir zamanların o öylesine kibirli, öylesine şanlı adamının artık korkunç bir kocakarıdan başka bir şey olmadığını düşünerek gülmeye başladım. Ama o gülüşümden ötürü hemen utandım: Çünkü Regina Coeli'deki hücremde ya da Lipari Adası'nın ıssız sahilinde, üzüntü ve umutsuzluk anlarımda bazen, her ne kadar onu tıpkı sevdiği kadının ihanetine uğramış bir âşık gibi lanetlemekten, gözümde alçaltmaktan, aşağılamaktan zevk almışsam da, işte şimdi o orada, önümde çıplak, iğrenç bir cenin olarak duruyordu ya, kendisine güldüğümden ötürü utanıyordum.

Ona baktıkça yüreğimde bir tür sevecen merhamet doğduğunu hissediyordum, hayattayken hiç duymadığım türden, bana hem kaygı hem hayret veren yepyeni bir duygüydu. Gözlerimi indirip, onun sulu bakışından kaçınmaya çabaladım ama yararı olmadı. Hayattayken yüzünde okunan küstahlık, gurur, bayağılık, şimdi harika bir hüzne dönüşmüştü. Ve ben derinden tedirgin olduğumu duyuyor, neredeyse suçluluk hissediyordum, bu yeni duygum onu aşağılayabilir diye değil; onun ahmakça zorbalığına başkaldırmadan önce, başkaları gibi, ben de yıllar yılı, şanlı etinin ağırlığı altında eğilmiştim de ondan.

O anda Üçkafalı'nın sesini duydum, beni adımla çağırarak diyordu ki: "Niye susuyorsun? Ondan korkuyor

musun hâlâ? Bak: ne mene maddeden yapılmıştı onun zaferi, gör işte."

"Benden beklediğiniz nedir?" dedim gözlerimi kaldırarak. "Ona güleyim mi? söveyim mi ona? Onun sefaletinin manzarası beni incitiyor mu sanıyorsunuz yoksa? Bir insanı inciten şey çürüyen, kurtların kemirdiği insan etinin manzarası değildir, zaferinin doruğundaki insan etinin manzarasıdır."

"Demek bir insan olmaktan ötürü hâlâ öylesine gurur duyuyorsun?" dedi Üçkafalı.

"Bir insan ha?" diye yanıtladım gülerek. "Bir insan, bu kokuşmuş et yığınından bile daha üzücü, daha dehşet verici bir şeydir. Bir insan kibirdir, zalimliktir, ihanettir, alçaklıktır, şiddettir. Bozulmuş et ise hüzündür, utançtır, korkudur, pişmanlıktır, umuttur. Bir insan, canlı bir insan, bir çürümüş et yığınına kıyasla daha eften püften bir şeydir.

Korkunç kurultaydan haince bir kahkaha yükseldi.

"Niye gülüyorsunuz?" dedi Üçkafalı, üç tane kel, buruş buruş başını sallayarak, "İnsanoğlu gerçekten pek eften püften bir şeydir."

"Soysuz bir şeydir insan," dedim. "Zaferinin doruğunda bir insanın, bir halkınkinden daha hüzünlü, daha tiksindirici bir manzara yoktur. Ama bir insan, bir halk, yenildiğinde, ezildiğinde, çürümüş bir et yığınına dönüştüğünde ondan daha güzel, daha soylu ne vardır dünyada?"

Ben konuşurken ceninler birer birer ayağa kalkmış, kocaman beyaz kellelerini sallayarak, ıslak bacacıklarının üstünde sendeleyerek, hepsi odanın bir köşesinde, Üçkafalı ile iki Çiftsuratlı'nın çevresinde toplaşmışlardı. Loşlukta gözlerininn parladığını görüyor, kendi aralarında gülüştüklerini, tiz perdeden inlediklerini işitiyordum. Sonra sustular.

Devasa cenin önümde ayakta kalmıştı, kör köpek gözleriyle bakıyordu bana.

"Artık ne oldum, görüyorsun işte," dedi uzun bir sessizlikten sonra. "Kimse acımadı bana."

"Acımak mı? Merhamet senin ne işine yarardı ki?"

"Beni boğazladılar, ayaklarımdan bir çengele astılar, üstüme tükürüp balgamla kapladılar," dedi cenin çok yumuşak bir sesle.

"Loreto Meydanı'nda ben de vardım," dedim alçak sesle. "Seni gördüm. Ayaklarından bir çengele asılmıştın."

"Sen de mi benden nefret ediyorsun?" dedi cenin.

"Nefret etmeye layık değilim," oldu yanıtım. "Ancak kendi saf olan biri nefret edebilir. İnsanların nefret dediği şey, alçaklıktan başka bir şey değil. İnsani olan her şey kirli ve alçakmış. Korkunç bir şeymiş insan."

"Ben de korkunç bir şey *idim*," dedi cenin.

"Zaferinin doruğundaki insandan daha tiksindirici bir şey yoktur dünyada," dedim "Campidoglio'daki makamına kurulmuş et yığınından daha tiksindirici bir şey yoktur."

"O zamanlar ne denli korkunçmuşum, bunu ancak şimdi anlıyorum," dedi cenin, sonra sustu. "Şayet beni hepsinin terk ettiği gün, beni katillerimin elinde tek başıma bıraktıklarında, bana merhamet etmeni isteseydim," diye ekledi beni uzun uzun süzdükten sonra, "sen bana kötülük eder miydin?"

"Sus!" diye haykırdım.

"Neden yanıt vermiyorsun?" dedi canavar.

"Bir başka insana kötülük etmeye layık değilim," diye yanıtladım alçak sesle. "Kötülük kutsal bir şeydir. Yalnız kendisi saf olan birisi bir başka insana kötülük etmeye layıktır."

"Bilir misin ne düşündüm," dedi canavar uzun bir sessizliğin ardından, "katil silahını üstüme doğrulttuğunda? Bana sunmak üzere olduğu şeyin pis bir şey olduğunu düşündüm."

"Bir insanın öbürüne sunduğu her şey pistir," dedim, "aşk da, nefret de, iyilik de, kötülük de, her şey. Bir insanın öbürüne sunduğu ecel de pis bir şeydir."

Canavar başını eğerek sustu. Sonra dedi ki: "Bağışlamak da mı?"

"Bağışlamak da pis bir şeydir."

O anda zaptiye görünümlü iki cenin yaklaştı, içlerinden biri elini canavarın omzuna koydu, "Gidelim," dedi.

Devasa cenin başını kaldırdı, bana bakarak yumuşak bir ağlama tutturdu.

"Elveda," dedi ve başını eğerek iki zaptiyenin arasında ilerledi. Uzaklaşırken döndü, gülümsedi bana.

XII

Ölmüş tanrı

Her akşam Jimmy ile ben Liman Komutanlığı'nın parmaklıklarına asılı duran levhada Beşinci Ordu birliklerini Napoli'den Amerika'ya geri götürecek gemilere biniş emrini ve hareket tarihini okumaya gidiyorduk.

"Bana hâlâ sıra gelmemiş," diyordu Jimmy yere tükürerek.

Sonra gidip limanın önünde açılan, Angioino Kalesi'nin yüksek duvarlarının dibinde uzanan muazzam meydanda, ağaçların altında bir banka oturuyorduk.

Jimmy'ye Napoli'ye kadar eşlik etmek istemiştim, niyetim son dakikaya değin onunla birlikte kalmak, onu Amerika'ya geri götürecek olan geminin köprüsünde vedalaşmaktı. İki yıl süreyle savaşın tehlikelerini ve kurtuluşun acı sevincini paylaştığım bütün Amerikalı arkadaşlarımdan geriye bir Jimmy kalmıştı: Ohio, Cleveland'li Muhaberat Birliği Subayı Jimmy Wren. Diğerleri Avrupa'ya, Almanya'ya, Fransa'ya, Avusturya'ya dağılmışlardı, ya Amerika'ya evlerine dönmüşlerdi ya da Jack gibi, Campbell gibi, benim için, bizim için, benim ülkem için ölmüşlerdi. Geminin köprüsünde ona bir daha görmemek üzere veda etmek, benim için zavallı Jack'e, zavallı Campbell'a sonsuza değin veda etmek gibi olacaktı. Yalnız kalacaktım, kendi halkımın arasında, kendi ülkemde. Ömrümde ilk kez yalnız kalacaktım, gerçekten yapayalnız.

Akşamın gölgeleri duvarlar boyunca sürünmeye başlayıp da denizin kocaman kara soluğu ağaçların yapraklarının yeşilini, ev cephelerinin kırmızısını söndürdüğünde solgun, ağır, suskun bir kalabalık Toledo Caddesi'ne açılan bin bir ara sokaktan ortaya çıkıveriyor, meydanı istila ediyordu. Napoli'nin efsanevi, eski çağlardan kalma, sersefil kalabalığıydı: ama yüreğinde bir şeyler sönmüştü, açlığın neşesi, sefaleti bile hüzünlü, solgun, sönüktü. Akşam, usul usul denizden yükseliyordu, kalabalık ağlamaktan kızarmış gözlerini kaldırıp kara gökyüzünde Vezüv'ün beyaz, soğuk bir hayalet gibi belirişine bakıyordu. Artık kraterin ağzından en ufak bir duman soluğu bile çıkmıyordu, yanardağın yüce alnını en hafif bir ateş parıltısı bile tutuşturmuyordu. Kalabalık öylece saatler saati dilsiz bekleşiyordu, gece iyice bastırana dek: Sonra sessizce dağılıyordu.

Muazzam meydanda, kara taşlarla döşeli denizin karşısında yalnız kalınca, Jimmy ile ben de çekip gidiyorduk, arada bir başımızı geri çevirip ufkun dibinde, gecenin bağrında ağır ağır dağılan o beyaz cesede bakıyorduk.

1944 Nisan'ında, günler ve günlerce toprağı sarsıp, ateş selleri kustuktan sonra sönmüştü Vezüv. Yavaş yavaş olmamıştı sönüşü, birden sönüvermişti: Alnını soğuk bulutlardan bir kefene sarıp, birdenbire haykırıvermişti ve ölümün buzu, kızgın lavdan damarlarını taşlaştırmıştı. Napoli'nin tanrısı, Napoli halkının totemi, ölmüştü. Kentin üstüne, körfezin üstüne, Posillipo tepesinin üstüne muazzam bir siyah yas tülü inmişti. Sanki her evde bir ölü yatıyormuşcasına, insanlar sokaklarda ayaklarının ucuna basarak, fısıldayarak konuşuyorlardı.

Yaslı kentin üstüne bir cenaze sessizliği çökmüştü: Napoli'nin sesi, açlığın, merhametin, acının, sevincin, aşkın eskiçağlardan kalma soylu sesi, Napoli'nin o tiz perdeden, boğuk, çın çın çınlayan, neşeli, zaferli sesi sön-

müştü. Ve bazen batan güneşin ateşi ya ayın gümüşsü yansıması ya da doğan güneşin bir ışını yanardağın apak hayaletini tutuşurur gibi olduğunda, kentten bir çığlık, doğum sancısı tutmuş bir kadınınki gibi tiz mi tiz bir çığlık yükseliyordu. Herkes pencerelere üşüşüyordu, sokaklarda koşturuyor, sevinç gözyaşlarıyla kucaklaşıyordu, bir mucize olmuştur da yaşam yanardağın sönmüş damarlarına geri gelmiştir umuduyla, ya günbatımında güneşin aldığı kan rengi, ya ayın o yansıması ya da şafağın o çekingen parıltısı Vezüv'ün dirilişinin müjdesidir diye umarak coşuyorlardı: Vezüv, o ölü tanrı, Napoli'nin hüzünlü gökyüzünü dolduran, çıplak, muazzam ceset.

Ama çok geçmeden o umudu düş kırıklığı ve öfke izliyordu: Yaşarmış gözler kuruyordu, ellerini dua etmek için bitiştirmiş olan halk tehditle yumruğunu kaldırıyor ya da yanardağa boynuz işareti[1] yapıyor, yalvarmalar, yakınmalar, sövgüler birbirine karışıyordu: "Acı bize, lanet olası! Orospu çocuğu, bize merhametini göster!"

Ardından yeniay günleri geldi: Ve ay Vezüv'ün soğuk omzundan usul usul yükselirken, Napoli'nin üstüne ağır bir hüzün çöküyordu. Ayın şafağı, sönmüş kızıl kül çöllerini, kara buzdan kayaları andıran morumsu soğumuş lav kitlelerini aydınlatıyordu. Karanlık ara sokakların dibinden, oradan buradan, Santa Lucia, Mergellina, Posillipo kıyıları boyunca inlemeler, ağlamalar yükseliyordu, kayıklarının dibinde, ılık kumlara serilip uyuyakalmış balıkçılar dirseklerinin üstünde doğrulup yüzlerini yanardağın hayaletine çeviriyor, dalgaların yakınışına, martıların kesik hıçkırıklarına kulak kabartıyorlardı titreyerek. Kumun üzerinde de istiridye kabukları pırıldıyor, uzaklarda, gümüşsü balık pullarıyla örtülü gökyüzünün

1. Eski Yunan kökenli olan ve Avrupa'da yaygın olarak yapılan bu el işareti Akdeniz kesiminde aşağılayıcı anlam taşır. (Ç.N.)

kıyısında, dalgaların kıyıya vurduğu bir köpekbalığı ölüsü gibi çürüyordu Vezüv.

Bir akşam, aylardan ağustostu, Amalfi'den dönüyorduk ki, yanardağın yamaçlarında upuzun bir kızıl alev kafilesi fark ettik, kraterin ağzına doğru tırmanıyordu. O ışıkların ne olduğunu bir balıkçıya sorduk. Meğer bir dinsel alaymış, Vezüv'e sunaklar götürüyorlarmış, gazabını yatıştıracak, halkını terk etmesin diye yalvaracaklarmış. Bütün gün Pompei'deki tapınakta dua ettikten sonra kadınlardan, çocuklardan, ihtiyarlardan oluşmuş upuzun kortej, başlarında kutsal tören kıyafetlerini giymiş kalabalık bir papaz alayıyla, ellerine çeşitli dinsel cemaatlerin sancaklarını ve bayraklarını almış, koskocaman kara haçlar sırtlamış gençler, gözyaşları içinde dualar ederek, Bosco Treccase'den kratere götüren karayolundan yukarı tırmanıyorlardı. Kimileri zeytin ve çam dalları, salkım salkım üzümlerle dolu asma çubukları sallıyor, kimileri şarap testileri, keçi peyniri, meyve, ekmek dolu sepetler, kimileri pizza ve kaymaklı pasta tepsileri, kimileri kuzular, tavuklar, tavşanlar ve balık dolu zembiller taşıyordu. Vezüv'ün doruğuna vardıklarında, o yalınayak, paçavralar içinde, suratları, saçları küle bulanmış kalabalık, ilahiler okuyan papazların peşi sıra, sessizce, eski kraterin muazzam anfiteatrına girmişti.

Ay, göğün yeşil aynasında lacivert ve gümüşsü uzak Cilento dağlarından kıpkırmızı doğmaktaydı. Gece derindi, sıcaktı. Kalabalığın içinden, şuradan buradan ağlamalar, bastırılmış iniltiler, tiz bağrışlar, korkudan ve acıdan boğuklaşmış sesler işitiliyordu. Ara sıra birisi diz çöküyor, parmaklarını soğuk lav kabuğunun çatlakları arasına, bir mezarın mermerinin aralıklarıymış gibi sokuyor, eski ateş volkanın damarlarında hâlâ yanıyor mu diye araştırıyordu: Elini geri çekerken kahırlı, tiksinti dolu bir sesle haykırıyordu: "Ölmüş! Ölmüş!"

O sözler üzerine kalabalıktan avaz avaz bir ağlama yükseliyordu, dövünerek göğüslere, karınlara indirilen yumruklar, tırnaklarıyla, dişleriyle kendi etlerini tırmalayıp ısıran dindarların tiz çığlıkları işitiliyordu.

Eski krater hemen hemen bir mil genişliğinde bir leğen biçimindedir, keskin kenarları lavlardan kararmış, kükürtten sararmıştır. Lav akıntıları ötede beride soğuyarak, insanı andıran şekiller almış, sessiz, kapkara bir kargaşa içinde boğuşan güreşçilere benzer. Vezüv köyleri halkının "köleler" diye adlandırdıkları o lavdan heykellerdir bunlar: Herhalde vaktiyle Spartacus'ü izleyen ve başkaldırı işaretini bekleyerek, Herkulanum ile Pompei'yi küllere gömen ani patlamadan önce, barışçı Vezüv'ün yamaçlarını ve doruğunu kaplayan bağlar arasında aylarca gizlenmiş olan köle kalabalıklarının anısına olmalı. Ay, o köleler ordusunu uykusundan uyandırıyordu; ağır ağır ayılıyor, kollarını kaldırıyor, ayın kırmızı buğusu arasında dindarlar kalabalığını karşılamaya çıkıyorlardı.

Eski kraterin muazzam anfiteatrının ortasında yeni kraterin konisi yükselir, iki bin yıla yakın süreyle alevler, küller, taşlar, lav selleri kusmuştu, şimdi ise dilsiz, soğuktu. Koninin sarp yamaçlarını tırmanan kalabalık, sönmüş volkanın ağzının çevresini sarmıştı, ağlayıp haykırarak canavarın kapkara boğazına sunaklarını, ekmeği, meyveleri, kaymakları fırlatıyor, lav kayalarına şarap ve oracıkta boğazlanan kuzuların, tavukların, tavşanların kanlarını döküyor, sonra hâlâ kımıldanan hayvanları uçurumun dibine atıyordu.

Jimmy ile ben tam Vezüv'ün doruğuna eriştiğimizde, kalabalık o eskiçağlardan kalma dilek törenini tamamlamış, dizleri üstüne çökmüş, saçını başını yolarak, yüzünü gözünü tırmalayıp, üstünü başını yırtarak, ilahilerle yakınmaları, mucizeler yaratan Pompei Meryem'ine dualarla, acımasız, kayıtsız Vezüv'e yakarışları birbirine karıştırmaktaydı. Ay, kana batırılmış bir sünger gibi, gök-

yüzünde yükseldikçe ağlamaların ve ilahilerin tonu yükseliyor, tizleşen sesler yürek paralıyordu; sonunda umutsuz, vahşi, çılgınca bir coşkuya kapılan kalabalık, lanetler, sövgüler yağdırarak volkanın ağzından içeriye lav parçaları ve avuç avuç kül savurmaya başladı.

O arada şiddetli bir rüzgâr çıkmıştı, şimşekler çakıyor, deniz tarafından yoğun sirokko bulutları çıkageliyordu; çok geçmeden Vezüv'ün doruğunu kapladılar. Şimşeklerle yarılan o sarı bulutların arasında, kocaman kara haçlar ve esintilerin savurduğu sancaklar muazzam irilikte görünüyordu, insanlar devleşmişti: İlahiler, lanetlemeler, ağlamalar, sanki birdenbire açılıvermiş bir cehennemin alevleri, dumanları arasından geliyordu. Sonunda, bulutlardaki yarıklardan ıslık çalarak inmeye başlayan yağmurun altında, ilkin papaz alayı, ardından dinsel cemaatlerin sancaktarları, sonra dindarlar kalabalığı, konilerin yamaçlarından aşağı bir koşu tutturdular ve o arada eski kraterin muazzam çukuruna bastırmış olan kükürtlü karanlıkta kayboldular.

Jimmy ile ben yalnız kalmıştık, cipimizi bıraktığımız noktaya doğru ilerledik. Bana sönmüş bir gezegenin soğuk kabuğunda yürüyormuşum gibi geliyordu. Belki de evrenin son iki insanı bizdik, dünya yok olduktan sonra hayatta kalmış iki insandık. Kraterin kenarına vardığımızda fırtına geçmişti, göğün derin yeşilinde ay solgun pırıldıyordu.

Bir lav kayasının kuytuluğuna, yeniden soğuk kapkara heykellere dönüşmüş "köleler" topluluğunun ortasına oturduk, uzun süre öylece karanın ve denizin gamlı yüzeyini, sönmüş volkanın eteklerine serpili evleri, ufkun uzaklığında salınan adaları seyrettik, Napoli aşağılarda, bir ölü taş yığınıydı.

Ölmüş bir evrende canlı insanlardık. Artık insan olmaktan utanç duymuyordum. İnsanlar masum muydu,

yoksa suçlu mu, ne umurumdaydı? Dünyada ölü insanlarla canlı insanlardan başka şey yoktu. Gerisi önemsizdi. Geri kalan her şey ancak korku, umutsuzluk, pişmanlık, nefret, kin, bağışlama, umuttu, hepsi o kadar. Sönmüş bir volkanın doruğundaydık. O dağın, o toprağın, bütün yeryüzünün damarlarının içinde binler ve binlerce yıl yanmış olan ateş birden sönüvermişti; ve işte toprak ayaklarımızın altında soğumaktaydı. Aşağılardaki o kentte, pırıl pırıl bir kabukla kaplı denizin kıyısında, fırtına bulutlarıyla kaplı o göğün altında yaşayanlar, masumlar ve suçlular, galipler ve mağluplar değil, açlıklarını gidermeye çabalayarak ortalıkta dolaşan canlı insanlar ve evlerin enkazı altında kalmış ölü insanlardı.

Orada, aşağılarda, gözümün görebildiği her yanda, binler ve binlerce ceset toprağı kaplıyordu. O ölüler, aralarından biri çıkıp da öbürleri için, dünyayı kurtarmak için, o gözyaşı ve kan yıllarından arta kalan herkes, masumlar olsun, suçlular olsun, galipler olsun, mağluplar olsun, insan olmaktan utanmasınlar diye kendini feda etmiş olmasaydı, hiçbiri çürümüş etten öte bir şey olmayacaktı. O binler ve binlerce ölmüş insanın arasında İsa denecek birilerinin cesedi de vardı kuşkusuz. Onca ölü arasından bir İsa çıkmış olmasaydı, dünyanın hali, hepimizin hali nice olurdu?

"Bir yeni İsa'ya ne gerek var ki?" dedi Jimmy. "Hz. İsa dünyayı zaten kurtarmıştı, sonsuza değin yeter o."

"Ah, Jimmy, eğer aralarında bir İsa bulunmasaydı, bütün o ölülerin hiçbir yararı olmazdı, neden anlamak istemiyorsun bunu? Bütün o ölülerin arasında kuşkusuz binler ve binlerce İsa vardır, neden anlamak istemiyorsun bunu? Sen de biliyorsun ki, İsa'nın dünyayı bir kez sonsuza değin kurtarmış olduğu doğru değil. İsa bize şunu öğretmek için ölmüştü: Her insan kendini feda ederek dünyayı kurtarabilir. Eğer her insanda İsa'ya dönüşüp

dünyayı kurtarma olasılığı var olmasaydı İsa da boşu boşuna ölmüş olurdu.

"Bir insan, topu topu bir insandır," dedi Jimmy.

"Ah, Jimmy, İsa olmak için Tanrı'nın oğlu olmak, öldükten üç gün sonra dirilmek, Tanrı Baba'nın sağında oturmak şart değildir, neden anlamak istemiyorsun? Dünyayı kurtarmış olanlar o binler ve binlerce ölü işte, Jimmy."

"Sen ölülere aşırı önem veriyorsun," dedi Jimmy, "bir insanın hükmü ancak yaşadığı kadardır. Ölmüş bir insan bir ölüden öte bir şey değildir."

"Bizim burada, Avrupa'da," dedim, "yalnız ölülerin hükmü vardır."

"Ölüler arasında yaşamaktan usandım," dedi Jimmy, "eve, Amerika'ya, canlı insanların arasına döneceğim için mutluyum. Neden sen de Amerika'ya gelmiyorsun? Sen canlı bir insansın. Amerika da zengin ve mutlu bir ülkedir."

"Biliyorum, Jimmy, Amerika'nın zengin ve mutlu bir ülke olduğunu. Ama ben gitmeyeceğim, burada kalmak zorundayım. Ben alçağın biri değilim, Jimmy. Hem sonra, açlık, korku, umut da harika şeylerdir. Zenginlikten, mutluluktan daha harika."

"Avrupa bir çöp yığınından ibaret," dedi Jimmy, "bir zavallı mağlup diyar. Sen bizimle gel. Amerika özgür bir ülkedir."

"Ölülerimi terk edemem, Jimmy. Siz ölülerinizi Amerika'ya götürüyorsunuz. Her gün ölülerle yüklü gemiler Amerika'ya doğru yola çıkıyor. Zengin ölüler onlar, mutlular, özgürler. Oysa benim ölülerim Amerika biletini ödeyemezler, çok yoksullar. Zenginlik, mutluluk, özgürlük nedir, asla bilemeyecekler. Hep esaret içinde yaşamışlardır; hep açlık ve korku çekmişlerdir. Hep köle kalacak onlar, hep açlık ve korku çekecekler, öldükten sonra da. Onların yazgısı bu, Jimmy. Eğer bilsen ki İsa da

onların, o zavallı ölülerin arasında yatıyor, terk eder miydin onu?"

"Yani sen şimdi," dedi Jimmy, "beni, İsa'nın da savaşı kaybettiğine inandırmak istemiyorsun herhalde."

"Savaşı kazanmak bir yüz karasıdır," dedim alçak sesle.

Zamanının adamı olmalı insan.
Alçaklaştı mı, ta dibine değin inmeli alçaklığın.

İkinci Dünya Savaşı'nın yakın tanıklarından Malaparte, Avrupa tarihinden trajik bir kesit sunuyor okuruna. *Can Pazarı*'nın odağında İtalya, Napoli vardır: İtalya'da savaşın son evreleri, 1943 Eylül'ünden 1944 Mayıs'ına kadar olup bitenler... Malaparte, bir yandan tarihin trajik akışına müdahale edemeyen subay kimliğinin, diğer yandansa acımasız gözlem ve çıkarsamalarını esirgemeyen yazar kimliğinin yarattığı ikircikli konumundan hareketle Alman ordusu ile "kurtarıcı" Amerikan ve İngiliz ordularının arasında sürüklenmiş bir halkın yazgısını öyküler. Bunu yaparken de, bir savaşı kazanmak ve kaybetmek arasındaki, mağluplar ile galipler arasındaki belirleyici sınırların aslında ne denli kaygan olduğunu, savaşın neticesi olarak ortaya çıkan sefaletin daima her yana sızdığını kendine özgü çarpıcı anlatımıyla anımsatır.

can

31 TL
KDV DAHİL

canyayinlari.com twitter.com/canyayinlari facebook.com/canyayinevi

ISBN 978-975-07-2995-9

9 789750 729959